

T

61196



Stenografični

Z A P I S I

o sejah deželnega zbora

v

LJUBLJANI

mesca aprila 1861.



61196

KAZALO.

| | Stran | | Stran |
|---|--------------|--|--------------|
| Ceste | 71—81 | Pismo do Njeg. veličanstva | 2—3; 9—12 |
| Cestniki, vidi ceste. | | Požiganje mahú, vidi mah. | |
| Cestnina pri sv. Petru in v Kravji dolini | 49—52 | Predlogi vladni o cesarskem diplomu 20. oktobra 1860 | 2 |
| Davek vinski | 32—40; 43—44 | „ „ o volitvi državnega zbora | 7 |
| Dnina za deželne poslance | 52—56 | „ „ o deželnih maticah in napravah | 40 |
| „ za državne poslance | 68—69 | „ „ o izročbi stanovskih opravil | 40 |
| Gojzdni servituti, vidi servituti. | | „ „ o deželnih dohodkih in stroških | 56 |
| Grad deželni | 44—45 | Presojevanje volitnih pisem | 7—9 |
| Javnost razprav, vidi očitnost. | | Prestavljavci zapisov | 19—20 |
| Jezik slovenski v deželnem zboru | 12—18 | Prevdarki za leto 1862 | 70—71 |
| Kmetijska šola | 57—61 | Realka višja | 30—31 |
| Letna odškodba deželnih odbornikov | 69—70 | Rečnik slovenski | 65—70 |
| „ „ deželnega glavarja | 70 | Servituti | 61—65 |
| Loža cesarska | 44—46 | Šola, vidi kmetijska; realka. | |
| Mah ljubljanski | 46—49 | Uredniki stanovski | 70 |
| Načert računov deželnih | 57 | Vinski davek vidi davek. | |
| Novačenje (rekrutba) | 59—61 | Volitev deželnega odbora | 24—27 |
| Obljuba | 1 | „ državnih poslancov | 24—25; 27—28 |
| Očitnost razprav | 18—19 | Začetni govor | 1 |
| Odbor za presojevanje volitev | 4—5 | Zapisi stenografski | 19—20; 21—24 |
| Odgovornost poslancov | 19—20 | Zapisniki | 6—7 |
| Opravljeni red | 40—42 | Zapisovavci | 1—2 |



Opazka. Pervo, drugo, šesto, osmo in deveto sejo poslovenil je Fr. Malavašič; tretjo, četrto, peto in sedmo pak Iv. Macun.

Opazka. V desni polovici str. 22 naj se v 27 versti namesto: Posl. dr. Ambrož popravi: Posl. dr. Bleiweis.

030027022

Stenografični zapisi

perve seje deželnega zbora v Ljubljani,

6. aprila 1861.

Sêja se je začela ob 11⁵/₄. uri.

Pričujoči: Predsednik: Gospod deželni glavár, baron *Codelli*. — C. k. deželni predstojnik *Karl žl. Ulepič*. — Poslanci vsi, razun gosp. *Lesarja*.

Deželni predstojnik: Slavni zbor! Njegovo Veličanstvo naš presvitli Gospod in cesar so blagovolili z najvišim sklepom od 3. t. m. gosp. Antona barona *Codelli*-ta kot deželnega glavarja krajske dežele, gospoda dr. *Karla Wurzbacha* pakot njegovega namestnika imenovati. Postavim ta dva gospoda pred Vas, ob enem pa ju prosim k meni stopiti in kakor je po deželni ustavi ukazano, mi svojo obljubo s tem storiti, da mi v roko sežeta, potem pa bodo drugi gospodje svojo obljubo s tem storili, da bodo gosp. deželnemu glavarju v roko segli.

Obljubila bódeta, namesti priseči, cesarju zvesta in pokorna biti, postave spolnovati in po vesti delati vse, kar je vajina dolžnost. (Potem sežeta oba poklicana gospoda v roke gospodu deželnemu predsedniku).

Zdaj pa prosim gospoda deželnega glavarja, biti zboru predsednik.

Predsednik: Slavni zbor! Z najvišim patentom od 20. oktobra pr. l. so presvitli cesar potem, ko so prevdarili, da je neogibljiva potreba se pokazala, največje in najvažnije državne zadeve za pokoj države in za blagor drugih dežel skupno obravnavati, na podlagi pragmatične sankcije premilostivo blagovolili prigrotoviti narodom avstrijskim udeleževanje pri dajanju postav in pri upravljanju. To prigrotovljenje uresničilo se je dalje po ces. patentu od 26. februarja, kakor tudi po ž njim danimi temeljnimi postavami zastran državnega namestovanja, kakor tudi po deželnih ustavah. Vsred tega uresničenja smo danas tukaj zbrani, da se v tej sobi posvetovamo in sklepamo ne samo zastran tega, kaj je deželi treba, ampak tudi da se po naših poslancih k državnemu zboru udeležimo vseh reči postavodajstva, ki se nanašajo na zadeve, dolžnosti in pravice, vsem deželam cesarstva enake. — Gospodje! Danas se je odperlo široko polje Vaši delavnosti; Vam je duševni in materialni blagor dežele pospeševati; poklicani ste tudi, se za veliko celoto poganjati. Prepričan sem, Gospodje, da bode vse svoje moči uperli, pomagati, da se vzvišene in blagoserenne misli presvitlega cesarja izversijo. Od pre-

(Doklada „Novic“).

svitlega cesarja za deželnega glavarja vojvodstva krajskega izvoljen stopim ob rōki našega častitega deželnega predsednika danas med Vas; prešinjem sem od važnosti in težkote svoje naloge, in samo upanje in svestost, da me bode Vi, Gospodje, s svojo domoljubnostjo podpérali, mi stori serce, to breme na-se vzeti. Lotimo se tadaj dela s pomočjo Najvišega, ktereга blagoslov bodi nad nami, z geslom našega cesarskega Gospoda: „Z zedinjenimi močmi!“ in s klicom, kteremu se bode te radostno in radostno pridružili: „Živio! trikrat živio! naš cesar Franc Jožef!“ (Živio! Živio!). Zdaj pa izrečem, po meni podeljeni oblasti, da se je prvi krajski deželni zbor začel.

Ker sva že jez in gosp. žl. *Wurzbach* svojo obljubo gospodu deželnemu predsedniku storila, bom prosil Vas, gospodje, to obljubo tudi meni storiti. Iz tega namena Vam bom beséde te obljube povedal, potem pa mi bo vsaki gospod, ki ga pokličem, roko dal: „Obljubili bode te meni, namesti prisege, cesarju zvesto in pokorno spolnovati postave in po vesti izverševati svoje dolžnosti.“ (Potem so bili vsi gospodje poslanci po imenu poklicani in so mu segli v roke).

Zdaj pa moram Vas, gospodje, na silno potrebo zaberniti, na katero postava zastran deželne ustave mislila ni, to so zapisovavci in menim, da ne bomo samo enega, ampak da jih bomo več potrebovali. Za vsako sejo deželnega zbora se mora poseben zapisnik pisati, in ta se bo po gospodu deželnemu predsedniku presvitlemu cesarju, Njegovemu Veličanstvu na znanje dal; če pa ta zapisnik obravnáv deželnega zbora tudi ne zapopada do pičice natanko, potrebuje vendar jaderne in urne roke, in potrebuje časa. Navsve toval bi dva zapisovavca, prosim pa, zastran tega začeti se pomenkvati, ali slavni zbor misli, da sta dosti dva ali da bi jih bilo več zvoliti. Ali zeli kateri gospodov govoriti?

Poslanec Ambrož: Mislim, da bi bila dva zapisovavca popolnoma dosti za zbor 36 udov. Ako bi jih hotli več zvoliti, bi se preveč moči pomenkovanjem uželo. Verh tega sta gospoda sténografa tu, ktera

bota vse od besede do besede zapisovala. Pa k temu nasvetu najsmém še družega pridružiti, kar v deželni ustavi tudi ni omenjeno, namreč da bi se stenografični zapisi pregledovali, in pozneje se bo o tem govorilo, ali hoče deželni glavar te pregledovavce imenovati ali pa jih bo slavni zbor imenoval.

Milostljivi knez in škof: Jez pristopim k temu nasvetu.

Predsednik: Ali želi še kateri gospodov govoriti? Treba ne bo se dalje o tem pomenkovati in prosim ustati tiste gospode, kateri so dovoljni s prvim nasvetom, da naj se zvolita dva zapisovavca. (Večina poterdí ta nasvet).

Predsednik: Poterjen je tedaj ta nasvet, dva zapisovavca zvoliti; moremo se tedaj koj volitve lotiti, ker je tega treba, in sicer mislim tako, da vsaki na listek zapiše tistega, ktereга zvoli, ker je to tako predpisano.

Poslanec baron Apfaltern: Naj mi bo dovoljeno, nasvetovati, da se pomenimo zastran tega ali unega gospoda, ki bi se podál za zapisovavca, in morda bi bilo pripravno, pred še kaj družega nasvetovati, namreč, ali bi se morebiti ne oglasila dva gospoda iz svoje volje za to opravilo. Tista dva gospoda, ktera bi se morda iz svoje volje za to ponudila, bi bilo prositi, oglasiti se, da bi ne bilo treba z listki glasovati.

Poslanec Lukman: Navadno se zvolijo najmlajši zborniki.

Poslanec Ambrož: To moram tako popraviti, da se zvolijo najmlajši tedaj, kadar so predsedniki staršine zvoljeni, dokler zbor še ni ustanovljen; potem se pa tudi volitve po redu godé.

Poslanec dr. Toman: Dam še drug nasvet, da naj se imenujeta dva gospoda in poterdita enoglasno; jez bi imenoval gospoda Ambroža in dr. Zupana. (Poterjena sta bila enoglasno).

Predsednik: Treba ne bo tedaj, mislim, glasovati, ker je slavni zbor zastran teh dveh gospodov enih misel.

Poslanec Ambrož: Slavni zbor! za to zaupanje moram odkritoserčno izreči, da si bom po vsi svoji zmožnosti prizadeval, zapisnike kolikor bo mogoče popolnoma pisati; zakaj vsake besede ne bódete tirjali od zapisovavcov, ker sta gospoda stenografa za to tu; toda duh in smisel gospodov govornikov se mora točno zapisovati; prevzamem tedaj mesto pri mizi, ktera je, kakor mislim, zapisovavcoma odločena.

Predsednik: Gospod Zupan še ni povedal, ali prevzame volitev.

Poslanec dr. Zupan: Dasiravno se to opravilo z mojimi drugimi opravili déloma ne sklada, ker me veliko časa stane, se vendar v častno zaupanje vdám in prevzamem volitev.

Deželni predsednik: Slavna vlada mi je že več vladnih predlogov poslala; čast bom imel, jih slavnemu zboru sčasoma naznanjati. Začnem danes s prvim vladnim predlogom. Zadeva pa ta predlog diplom od 20. oktobra 1860. Po členu V ces. diploma od 20. oktobra pr. l. bo ta diplom, potem po členu III ces. patenta od 26. februarja 1861 v obliki cesarskega diploma izdana temeljna postava z deželno ustavo in postavo zastran volitev za deželni zbor vred deželnemu zboru slovesno podati, da se potem v deželnem arhivu shrani. Ker so se po naznanjenju slavnega državnega ministerstva nepremagljive težavnosti naredile, imenovane pisma skoraj dogotoviti, da bi se mogle že koj o začetku deželnemu zboru podati, bom o današnjem začetju deželnega zbora samo omenjeni diplom od 20. oktobra 1860 podal. V deželnih jezikih izdelani diplom od 20. oktobra 1860, kakor tudi druge državne

temeljne postave bodo, koj ko bodo izdelane, sledile, in prèci potem, ko jih bom prejel, jih bom tudi slavnemu zboru podal. Sprejmite gospod deželni glavar in slavni zbor s tem to znamenje cesarske milosti! Naj blagoslovi Bog s svojo pomočjo Vašo delavnost na njegovih podlagah in temeljih!

Predsednik: Prejemem to dragoceno zastavo cesarske milosti in zagotovim, da bo vselej deželi dragocen zaklad ostal.

Deželni predsednik: Ob enem prejmite, gospod deželni glavar tudi prvi vladni predlog spisan.

Poslanec Ambrož: Naj mi bódé dovoljeno, prejšni nasvet nadaljevati in zastran volitve pregledovavcov stenografov opomniti.

Predsednik: Prejel sem silen nasvet od gospoda grofa Auersperga, ki ga 21 tu pričujočih gospodov poslancov podpéra. Ga bom bral. Glasi se tako-le:

„Podpisani nasvetovajo, deželni zbor naj sklene, da se pošlje Njegovemu Veličanstvu cesarju pismo, v katerem se razun Vaše udanosti in Vašega zaupanja v dežele imenu izreče najponižnejša zahvala za podeljene državne temeljne postave, po katerih so pravne tla za daljno izobraževanje ustave dobljene, posamnim deželam lastne in narodne zadeve zavarovane in pa ob enem tudi ustanovljena in zagotovljena edinstvo države, brez ktere blagostanje celega cesarstva ni mogoče in da se brez odloga odbor 5 udov deželnega zbora odloči, ki bo to pismo sestavil in nasvetoval, kako naj se pošlje.

Dosti je tedaj, da podpera ta nasvet 21 podpisov. Pričnem pomenkovanje in prosim gospoda grofa Auersperga svoj nasvet uterditi.

Poslanec Anton grof Auersperg: Slavni zbor! Vsi čutite z mano vred, da je v prvem trenutku, ko posedemo po milosti presvitlega cesarja sozidano ustavno poslopje, prva dolžnost, se presvitlemu cesarskemu gospodarju zahvaliti. Kakor velike in žlahtne, kakor pomenljive so avstrijskim narodom dovoljene pravice in podeljene dobra, tako so menda tudi vsi z mano vred prepričani, da je pred vsem mirne sloge, enoserčnosti in mogočnega varstva tréba in čez vse tréba, da te pravice in dobra teknejo, da se razvijajo in izobrazijo. To varstvo nahajajo vse dežele edino lé v mogočnosti in velikosti države. Lastovitosti dežel, izobrazovanje in razvijanje duševnih in materielnih kakor tudi narodnih zadév po svobodni delavnosti najdejo svoje varstvo samo tedaj, ako je enóta cele države dobro uterjena in razumljena, ako se potegnejo vsi za enega, eden pa za vsacega. To izreči, očitno izreči je namen pisma, nasvetovanega od mene in več gospodov poslancov. Mislim, da bo mnogo skušanemu sercu našega presvitlega cesarja gotovo dobro déló, iz davno znane dežele zvestosti, iz Krajskega, zaslišati glas zaupanja, ponovljenje zvestosti in udanosti v tem času, v katerem enóti cesarstva tako silne nevarnosti žugajo, v tem času, ko je treba tako važne in za prihodne čase imenitne sklepe délati. Cesarja obdajajo pa tudi možjé, kateri ga v njegovem početju podperajo in mu zvesti ostanejo. Tudi te možé, zlasti pa žlahtnega delovodja, ktereга bo zgodovina kdaj kot enega zmed najdomoljubnejih, najžlahtnejih, najbolj državoslovnih mož avstrijskih častila, tudi te možé bi utegnil glas zaupanja ne samo iz naše, ampak tudi iz kolikor je mogoče veliko dežel cesarstva okrepčati in ućverstiti ter jim serce dati, da stanovitni ostanejo, dokler delo tako lepo začeto ni dokončano. To so nagibi za pismo, ktero nasvetovam in kateri nasvet podpéra več gospodov poslancov.

Predsednik: Ali želi še kateri gospodov govoriti? — Prosim tedaj gospode, kateri so z nasvetom gospoda

grofa Auersperga za izdelanje pisma do Njegovega Veličanstva za dodeljeno ustavo zastopljeni, ustati. (Vsi ustanejo).

Nasvet je tedaj sploh poterjen; samo za eno še gré, namreč za to, da se odbere pet udov zbora, kateri bodo to pismo sestavili in povedali, kako naj se odpošlje. Zastran tega prosim zdaj pomenkovanje začeti.

Milostljivi knez in škof: Bodi mi dovoljeno tega gospoda, ki je ta nasvet storil, kot tistega imenovati, kateri naj pismo sestavi, in njemu naj bo na voljo dano, tiste gospode imenovati, s katerimi hoče delati, saj se je v tej zadevi že dosti skušenega skazal.

Poslanec baron Apfaltern: Jez popolnoma tako mislim.

Poslanec Anton grof Auersperg: V veliko veliko čast si štejem to in prizadeval si bom z vso močjo, to naročilo zgotoviti, samo to prosim, da naj ne volim jez gospodov za ta odbor, ker v tem kratkem času, kar smo zbrani, (ne stanujem tu) dotične gospode premalo poznam, da bi jih mogel odbrati, kakor bi bilo za občni prid želéti.

Milostljivi knez in škof: Ker sem še le malo mescov tu in me veliko let ni bilo tukaj, si ne upam v tem ozéru nobenega tu zbranih gospodov imenovati. Naj se kdo drug zastran tega oglasi.

Poslanec Anton grof Auersperg: Prosil bi, če je to slavnemu zboru všeč, to gospodu deželnemu glavarju prepustiti. (Milostljivi knez in škof in baron Apfaltern poterdita to, in pa tudi poslanec Ambrož).

Predsednik: Ravno tako se mi godi, kakor gosp. grofu Auerspergu; tudi jez več gospodov ne poznam, kateri so tu. Pa vendar bom poskusil, če mi zaupate, gospodu grofu 4 gospode pridati, in imenujem Vam gospode dr. Bleiweisa, Ambroža, Dežmana, Kromerja (bravo, bravo!).

Poslanec Anton grof Auersperg: Skusil bom pismo spisati, in ga, ako bo mogoče, do jutér večér izročiti, da bo potem že v ponedeljek mogoče, ga pretresovati.

Poslanec dr. Bleiweis: Naj smem prašati, ali se bo pismo slavnemu zboru bralo? (Predsednik pravi, da). Naj zabernem na to, na kar sem že včeraj o pripravljanju zabernil, da bo pismo kot glas krajnskega ljudstva mnogoskušanemu sercu cesarjevemu, kakor je gospod nasvetovavec rekel, toliko bolje délo, ako pismo tudi v deželnem jeziku do njegovega prestola (trona) pride. (Nepokoj v sôbi). Cesar se bo potem prepričal, da, ako se mu pismo tudi v deželnem jeziku podá, dežela, cela dežela to vé, kar je deželni zbor sklenil, cesar pa tudi gotovo vé, da morda dve tretjini prebivavcov krajnske dežele nemški ne umete. Oglasim se toraj in nasvetovam to, da naj se pošlje pismo v obeh jezikih cesarju.

Poslanca Wurzbach in Guttman rečeta, da sta v vsem téh misel.

Poslanec tehant Toman praša, ali bo to pismo zgolj prestava ali pa svobodno izdelano.

Predsednik: Mislim, da mora biti v obeh pismih tajisto pisano. Ne more tedaj drugo kot prestava biti.

Nasvet, pismo v obeh jezikih spisati, se potem poterdi.

Predsednik: Vernem se k nasvetu gospoda Ambroža zastran postavljenja in volitve komisije za vredovanje in pregledovanje, ali kakor jo že hočemo imenovati, in prosim gospoda nasvetovavca to bolj natanko razložiti.

Poslanec Ambrož: Ta nasvet sem storil, ker je v vsakem parlamentarskem zboru kaj tacega silno treba; gospoda stenografa zapisujeta govore zbornikov od

besede do besede; al bodi si kdo še tako pripraven, lahko se vendar primeri, da se kaka beseda prestavi in govor koj nima več pomena, kakor bi ga govornik rad bil na znanje dal; zavoljo tega zvoli vsaki zbor svoje pregledovavce ali urednike stenografičnih spisov. Njih dolžnost obstoji v tem, da se uradni stenografični spisi priča teh gospodov pregledovavcov pregledajo, in zavoljo tega mislim, da smém nasvetovati, da bota dosti dva pregledovavca. Ako bi pa utegnil ta zbor več časa terpeti, bo pa dobro potem volitev prenarediti, ker ta reč veliko pazljivost tirja.

Mislim tedaj, ako je slavní zbor zastran tega mojih misel, da se 2 pregledovavca zvolita. Kakošne lastnosti morata imeti je znano, namreč dobro pamet in ročnost. —

Poslanec dr. Bleiweis: Naj smém prašati, ali nista gospoda zapisovavca že tako pregledovavca; zakaj kdor ima pregledovati, mora svojo reč dobro poznati in od nikogar se ne more to bolj misliti, kakor ravno od gospodov, ktera sta zapisovavca; ali se pa to sklada ali ne, je se vé da vprašanje, ktero razločiti meni ne gré. Najbolje bi bilo, da bi gosp. Ambrož povedal, ali to gre ali ne; mislim, da bi se dale te službi tako najbolj naravno opravljati.

Poslanec Ambrož: S to mislijo sem popolnoma zastopljen, in še celo zapisovavcema hasne, da svoje zapisnike z zapisi gospodov stenografov primerjata; samo da je zapisovavcema čas veliko bolj pičlo odmerjen. Ker je pa v zboru, kakor je bilo že rečeno, samo 37 gospodov, in bi bilo za vsako moč škoda, če bi se iz zbora vzela in za kako drugo opravilo porabila, hočem to opravilo prevzeti, če je moj gospod tovarš s tem zastopljen.

Poslanec baron Apfaltern: Ne morem reči, da sem s tem nasvetom zastopljen. Kolikor sem doslej o parlamentarskih obravnava, o pregledovavcih in poveriteljih dotičnih zapisov bral, je njih namen, skrbeti, da se to, kar se v zboru govori, kar se v njem godi, prav zapisuje, in da je zapisnik pravi in nedvomljivi izraz tega, kar se je v seji zgodilo.

Zakaj samo to, kar je poglobitna reč in najbitstveneje, namreč, da, tako reči, oficijelne zapiske zastran tega, kar se v sejah godi, zapisovavci pišejo. Prav za prav so déli deželnega zbora samo gospod predsednik, udje in zapisovavci. — Stenografi so le pridani, katerih ne ukazuje postava, in jih neogibljivo tudi treba ni. Naloga poverivnikov ali pregledovavcov je, da to, kar se zapisuje, zlasti pa zapise gospodov zapisovavcov kot resnične poterdijo, poleg tega pa tudi to ustanovijo, kar so stenografi pisali. Zavoljo tega mislim, da ne more biti pregledovavec, kdor je zapisovavec, in če sem tudi enih misel z gospodom, kateri je pred mano govoril, zastran tega namreč, da bi bilo škoda za moči, ktere bi se zboru odvzele, se po mojem mnenju temu vendar ne moremo ogniti in važnemu opravilu pregledovavca moramo tudi še pomoč izmed nas dati.

Nasvetjem torej, da se izmed nas drugi gospodje imenujejo, kateri bodo zapisnike poverovali.

Predsednik: Zdjaj imamo 2 nasveta.

Poslanec dr. Zupan: Naj se mi dovoli zastran nasveta častitega gospoda predgovornika samo toliko opomniti, da, kolikor je meni znano, gospodje poveravci zapisov zapisovavcov ne poverujejo, ampak da se séjni zapisniki vselej v sledeči séji, kakor so jih gospodje zapisovavci pisali, berejo in jih potem celi zbor poterdi ali pa kaj v čem ugovarja.

Mislim tedaj, da se delavnost poveravcov ne more stegniti na sejne zapisnike, kakor so jih zapisovavci pisali, temuč da se samo zavoljo véce verjétnosti stenografičnih zapisov volijo in da je samo to

njih opravilo. Podpéram tedaj nasvet tako, da se očitno izreče, poverovavci naj imajo samo s stenografíjnimi sejnimi zapisi opraviti, sejne zapise zapisovavcov pa naj celi slavni zbor pretresuje in poterduje.

Milostljivi knez in škof: Jez poterdim ta nasvet.

Poslanec Ambrož: Jez podpéram ta nasvet, ker vendar nihče drug nima pravice, kakor slavni zbor sam, sejne zapisnike poverovati.

Vselej se bere v poslednjem zboru spisani zapisnik v naslednji seji; gospodje poslanci se prašajo, ali so z zapisnikom dovoljni ali ne. Vsak gospod poslanec ima pravico, v tej reči svoje misli razodeti, in kar popravi, se zapiše kot poprava v zapisnik; zavoljo tega je že popolnoma v naturi reči ležeče, da sejni zapisniki nič mar ne grejo stenografom, katerih spisi imajo enak značaj. Zlo bi želel, da bi tudi utegnila zapisovavca poverivnika biti, v prid zbora samega; zakaj vsa moč zapisovavcov utone in ne moreta se lahko nadaljnih pomenkov udeleževati. Prišle bodo reči na versto, ktere se bodo mogle v odborih izdelati; tega zapisovavca ne moreta deležna biti, če se tudi še druge moči odvzamejo. Ne bóde jih, kjer jih je treba. —

Sicer nimamo nič zoper to, če slavni zbor druge pregledovavce zvoli, vsigdar pa je treba po dose-danji šegi volitev gospodu deželnemu glavarju ali pa zboru prepustiti.

Predsednik: Kolikor vém, je tudi pri sejah srenjskega zbora šega, da se zapisnik v naslednji seji bere, popravi, če je kaj popraviti, in če tega ni, ga za to odločeni gospodje podpišejo. Mislim, da je tukaj ravno tako.

Poslanec Ambrož: Vpraša se samo, ali se moreta oba zapisovavca tudi kot pregledovavca porabiti, ali pa spozná slavni zbor za primerno, druga dva zvoliti, potem pa, ali ju hoče gospod deželni glavar sam imenovati, ali ju hoče zbor zvoliti?

Predsednik: Prosim, začnimo se o tem razgovarjati: Praša se:

1. Ali naj sta gospoda zapisovavca ob enem tudi pregledovavca, ali naj se zvolita dva druga gospoda?

2. Ali naj ta dva gospoda slavni zbor zvoli, ali naj ju deželni glavar po svoji najbolji vednosti in vesti zbere?

Poslanec Ambrož: Naj smem v razjasnenje še pristaviti: Gospodom govornikom bo tako na voljo dano, tudi k gospodom stenografom iti in stenografíčne zapise pregledati. V tem ozeru je opravilstvo pregledovavcov tudi nekoliko olajšano; drugič je pa s to pripomočjo spisanje zapisnikov tudi olajšano, ker je ondi vse od besede do besede pisano in treba ni drugzega nič, kakor posnemati.

Poslanec dr. Toman: Naj še pristavim, da nihče ne more dvomiti, da pristaja pregledovanje zapisnikov zboru, ktereга mnenja so zapisane. To je parlamentarska šega; upam, da bo tudi v našem deželnem zboru tako ostalo. Potem ko sta oba gospoda zapisovavca v svojih govorih že skorej izrekla, da prevzameta pregledovanje in to ne gré zoper njih dolžnost kot dolžnost zapisovavcov, bi bilo dobro, ju enoglasno ali pa po večini glasov za pregledovavca postaviti.

Predsednik: Ali želi še kateri gospodov o tej reči govoriti? Če ne, bom nasvet gosp. dr. Toman a glasovanju prepustil. Ako so gospodje poslanci téh misel, da se gospoda zapisovavca tudi prosita, pregledovavca biti, jih prosim vstati. (Ta nasvet poterdi večina.)

Predsednik: Še eno reč imamo danes obravnati, t. j. odbor zvoliti, ki bo volitne pisma presodil.

Gospodu državnemu ministru se posebno važno zdi, da se volitne pisma berž berž presodijo. Po tem se ravna jo nadaljne volitve odbornikov in poslancov za državni zbor. Prosim to reč še danes dokončati. Gré pa za volitev presojeavnega odbora. Prosim se o tém poménkovati začeti, ali naj obstoji odbor iz 2, 3, 5, 7 gospodov, kateri bodo vse volitne pisma poterdili, ali pa naj se pododbori postavijo, kateri bodo volitne pisma pretresovali po redu, kakor so dohajale; o tem prosim se izreči.

Poslanec Ambrož: Tukajšni zbor je sestavljen iz treh volitnih redov; njemu gré, kakor vsakemu parlamentarskemu zboru, pravica, da volitve sam presojuje, toda kot pravilo se mora postaviti, da ne presojuje red svojih lastnih volitev. Sostavljeni smo tukaj iz treh redov, ktere hočem samo po času, v katerem so bili zvoljeni, v prvi, drugi in tretji red razdeliti. Prvi red je tisti, ktereга so 21. marca t. l. kmetiške soseske volile, in tega imenujem prvi volitni red; drugzega, ki so ga 26. marca mesta in tergi volili, imenujem drugi volitni red; tretji je red velicega gruntnega posestva, kateri je bil voljen 28. marca. Mislim tedaj, da naj se v teh treh volitnih redih tudi volitve presojujejo, tako, da presojuje en red volitve drugzega. Tako bo pretresoval prvi red volitve drugzega, drugi volitve tretjega, tretji pa volitve prvega volitnega reda.

Ker so pa ti redi iz več oseb sestavljeni, namreč 10, 10 in 16, bi bilo prepočasno, če bi se zbor s tem pretresovanjem ukvarjal.

Ako je slavni zbor s tem zastopljen, nasvetujem, za vsak volitni red odbor zbrati, in sicer tri odbornike izmed poslancov kmetiških sosesk, tri izmed poslancov mest in tergov in tri izmed poslancov veliciga posestva.

To je moj nasvet; prosim gospoda deželnega glavarja storiti, da se o tem pomenimo.

Poslanec Guttman: Kar je gospod pred mano govoril, to je vse tudi po mojem mnenju, temveč pa, ker iz tega previdim, da bo presojevanje neenostransko; zakaj če red drugzega presojuje in se tako dolgo tako ravna, da je vse presojeno, bodo gotovo zvoljenje vsacega uda gospodje pretresovali, ki niso iz njegovega volitnega reda.

Milostljivi knez in škof: Naj smem o tém to le opaziti: Slavni zbor izhaja pač iz treh volitev, je pa vendar le sklenjena enôta, in vsi sumljivosti enostransosti se tako tudi ne more v okom priti. Kakor je ta slavni zbor enôta, bodi tudi volitni odbor enôta; naj smem tedaj nasvetovati, da se zvolita iz vsacega treh volitnih redov dva gospoda in ti naj potem skup volitve presojujejo, ker število volitev ni tako neskončno veliko. Tako se bodo vzajemno kontrolirali in vsakemu sumu bo konec. O tém naj slavni zbor glasuje.

Predsednik: Samo to še opomnim, da bi imel po gosp. Ambroževem nasvetu en odbor gotovo menj opraviti, kakor oba druga, in sicer odbor, kateri bi volitve velikega posestva presojevali imel, ker so v enem samem pismu zapopadene, volitve unih dveh redov pa iz več ko desetih delov obstojé.

Poslanec dr. Bleiweis: Naj opomnim, da bi bilo za natančno presojevanje volitev vendar precej časa treba; težeje bi se to menda dalo opraviti, če bi se gosp. Ambrožev nasvet poterdil. Po nasvetu milostljivega gospoda kneza in škofa bi zadelo celo delo en sam odbor, po gosp. Ambroževem delu bi pa bilo to delo na troje razdeljeno.

Predsednik: Opomnim tu, da je po pozivu Nj. Ekscelecije gosp. državnega ministra bivši pom-

noženi odbor volitve že pred presodil; ako bo omenjeni odbor slavni zbor, ožeroma odbore na najdene pomankljivosti zabernil, bo to presojevanje olajšano.

Poslanec Ambrož: Verniti se moram k temu, kar sem nasvetoval. Silno treba je, deželni zbor ustanoviti in vsaka minuta časa bi bila zguba. Mislim, da smo vsi te misli, da naj se volitve berž ko berž presodijo. S tem presojevanjem sploh pa še ni vse storjeno. Vsaki volitni red mora priča celega zbora povedati, kako je bil kak poslanec zvoljen, in po mojem nasvetu je na to vižo ne samo dobiček, kar čas zadene, ampak tudi v tem, kar se tiče obravnave, ako je več moči porabljenih, ker si vsak odbor svojega referenta voli. Nasvetoval sem, za vsak volitni red tri voliti, ti trije pa volijo enega referenta, kateri bo imel svoje opravila opravljati. Tako bomo imeli tri referente; po nasprotnem mnenju bi prevzél en sam celo delo na svojo ramo. (Milostljivi knez in škof ugovarja zastran tega, da utegnila bi tudi dva to opravilo prevzeti; gospod govornik pa govori dalje:)

Vsi zbori té verste, zlasti pa tudi srenjski zbor od leta 1850 je volitve popolnoma tako presojeval. V nekem bivšem avstrijskem državnem zboru so volitve tako presojevali, da dežela volitve svoje dežele ni presojevala, in da se je tako vedno verstilo. Po tem pravilu sem to nasvetoval, ker se s tem ne prihrani samo čas, temuč tudi upati je, da se bodo volitve dobro presodile.

Poslanec dr. Toman: Kar so milostljivi knez in škof, pa tudi to, kar je moj predgovornik nasvetoval, oboje ima svojo veljavo. Uno zahteva enôto in skladnost, to pa, da se delo hitro opravi. Po moji pameti se da to zediniti in sicer tako, da se iz trojih volitnih razredov zvoli devet gospodov, in sicer iz vsacega trije. Ti naj bi volitne pisma v roko vzéli, tako da bi vsaki teh tréh eno volitev pregledal, med sabo pa bi referenta voliti mogli. Tako bi se oba navsveta ujémala.

Gospod predsednik je opomnil, da bi bilo želeti, ta nasvet razjasniti; na to govori gospod govornik dalje:

Voliti je iz vsacega tréh volitnih redov tri, torej skup devet odbornikov; potem se zvolijo sopet iz vsacega teh tréh odborov trije za presojevanje volitnih pisem velicega posestva, mest in tergov in pa kmetiških sosesk. Tako je enôta dosežena, tako da ne presojujejo 1. volitni red zgolj 2., 2. pa 3. in 3. volitni red 1. Tako se tudi moči ne tratijo.

Predsednik: Meni se zdí, da se precej ujema

to, kar gospoda poslanca Ambrož in dr. Toman nasvetujeta.

Milostljivi knez in škof: Menim da je razložek v tém, da se iz gosp. dr. Tomanovega nasveta bolj razvidi enôta. Po njegovem nasvetu je odbor enôta celega deželnega odbora skup; če pa po prvem nasvetu trije udje prvega volitnega reda celo volitev drugega volitnega reda presojujejo, bi potem nasvetu odbor volitve sploh presojeval in tako bi se enôta ustanovila.

Predsednik: Ali želite, da se zastran Vašega nasveta glasuje.

Milostljivi knez in škof: Prosim, da se glasuje zastran tega, enôte se deržeč kakor gospod dr. Toman, da čeli zbor devet udov zvoli; tih devet udov se razdeli potém v tri odbore in ti trije odbori naj si delo po enakosti števila méd-se delé, da ne bo en odbor več presojevati imel kakor drugi. Bilo bi tedaj vsakemu odboru dvanajst volitev presojevati, ker je v tem slavnem zboru 36 zvoljenih poslancov.

Na razjasnjenje gospoda poslanca Ambroža, da volitne pisma tako presojevati ni lahko mogoče, ker so volitve velicega posestva v enem samem volitnem pismu združene, opomnijo milostljivi knez in škof, da naj se volitve enôto presojujejo, dasiravno se delo ne dá natanko tako razdeliti.

Poslanec Anton grof Auersperg opomni, da je v nasvetu gosp. dr. Toman skup, deržanje enôte zbora kakor tudi delitve dela; naj se tedaj velikemu odboru prepusti, delo med-se deliti in ga, če je treba, še v manjše odbore razdeliti; tako je namen dosežen.

Poslanec Ambrož se pridruži tudi k dr. Tomanovemu nasvetu, potem pa je dal gospod predsednik o tem nasvetu glasovati in zavoljo volitve, ktera se je z oddajanjem listkov zgodila, so pomenki za deset minut prenehali. Potem se je pokazalo, da so sledeči gospodje zvoljeni bili:

- A. Za veliko posestvo: Poslanci Oton baron Apfalter, Karl žl. Langer in Jožef Rudež.
- B. Za mesta in terga in pa za kupčijsko in obertnijsko zbornico: Poslanci deželni svetovavec Janez Brolih, namestnik župana Janez Guttman in dr. Nik. Recher.
- C. za kmetiške soseske: Poslanci Jožef Derbič, Matvez Korén in Alojzi Mulej.

Po naznanjenju te volitve je opomnil gospod deželni glavar, da so odboru potrebne sobe že pripravljene in je sklenil sejo z opombo, da se bo v naslednji seji, ktera je za pondeljek 8. aprila t. l. predpoldne ob desetih odločena, vsem gospodom poslancom občert dnevnega reda naznanil.

Sklep seje ob 1¹/₄ uri popoldne.

Stenografični zapisi

druge seje deželnega zbora v Ljubljani,

8. aprila 1861.

Seja se je začela ob 10. uri.

Pričujoči: Predsednik: Gosp. deželni glavár, baron *Codelli*. — C. k. deželni predsednik *dr. Karl Ulepič žl. Krainfels*. — Zapisovavec poslanec *Ambrož*. — Poslanci vsi nazoči razun *Lesarja* in *žl. Jombarta*.

Predsednik naroči zapisovavcu, sejni zapisnik od 6. aprila brati.

Zapisovavec *Ambrož* ga bere.

Na predsednikovo vprašanje, ali ima kdo zoper zapopadek zapisnika kaj ugovarjati, se oglasi poslanec *žl. Langer*, da se piše *Franc zlahtni Langer*.

Posl. *Brolih* meni, da se je pri presojevanju volitnih pisem teh samo 19 pokazalo, da toraj ni mogel vsaki odbor 12 volitev presojevati.

Zapisovavec *Ambrož* odgovori na to, da je v zapisniku samo neko mnenje zapisano, katero je že v seji od 6. aprila posl. *Ambrož* popravil, ker ni bilo 26 volitnih pisem predloženih; za 10 poslancev velikega posestva je bil samo edno, za 26 ostalih pa jih ni bilo 26. Določeno število samo zato ni bilo zapisano, ker se ni vedlo, koliko volitnih pisem da bo, toliko pa se je dalo prevdariti, da ni bilo 36 volitnih pisem predloženih, da bi bilo mogoče, jih vsakemu odboru 12 dati.

Posl. baron *Apfaltern* tudi poterdi, da je bilo samo 19 volitnih pisem.

Zapisovavec *Ambrož* bere dotične stavke še enkrat iz zapisnika in nasvêtje, da se mora, ako želi slavni zbor, da se ta reč bolj natanko pretrese, še kaj v zapisnik vzeti, česar on ni govoril, ker ni imenoval ne številke 19 in ne številke 22.

Predsednik praša, ali naj se zapisnik podpiše.

Posl. *Ambrož*: Ker nimamo nobenega pravega opravnega reda, pač pa opravilno ravnavo v tretjem poglavju deželne ustave, ktera o podpisu protokola nič ne oméni, se prederzнем zastran tega silen nasvet oddati, se splošne šege deržati, dokler se po opravnem redu morda kaj družega ne določi. Šega pri tacih obravnavaš je ta, da predsednik in zapisovavec zapisnik vedno podpisujeta, da se pa tudi po volitvi gospod predsednika dvema zbornikoma predpiše, da ga podpišeta; ta dva zbornika zvoli vselej gospod predsednik. Priporočam tedaj slavnemu zboru, ako se kaj boljega ne nasvêtje, moj nasvet poterđiti, dokler opravnili red morda kaj družega ne naredi, in deržim

se zavoljo tega samo šege pri parlamentarskih obravnavaš navadne.

Na predsednikovo vprašanje, ali želi kdo zastran tega nasveta govoriti, vstane

posl. *dr. Toman*: Samo na to zabernem, da naj se berž ko berž sestavi opravnili red, ker je bilo že o njem govorjenje; zakaj opravnili red je podlaga vsake obravnave.

Predsednik: To se bo že tako zgodilo, al za zdaj se mora kaj začasnega storiti.

Posl. *dr. Toman*: Nisem zoper to, pa pri tej priložnosti se razodeva potreba, ktero je menda že vsaki spoznal, da moramo zavoljo uspešnejega obravnavanja opravnili red imeti, in jez nasvêtjem, se ga lotiti.

Posl. *Ambrož*: Prosim, da smem v tem ozêru na postavo zastran opravnilstva zaberniti, po kateri se imajo samostojni nasveti posamnih gospodov zbornikov gospodu predsedniku spisani podati. —

Posl. *dr. Toman*: To se bo posihmal zgodilo.

Posl. *Ambrož* (govori dalje) in ti se bodo potem odboru, namreč deželnemu odboru, ali ker tega zdaj še nimamo, zboru izročili. Zahvalim se gospodu predgovorniku za pazljivost, ktera bo gotovo pripomogla, da se bo to nasvetovalo. Prosim tedaj gospoda predsednika, naj se o mojem nasvetu glasuje, namreč, ali je za zdaj dosti, da podpišejo zapisnik predsednik, zapisovavec in pa dva gospoda zbornika, ktera gospod predsednik zvoli?

(Ker se na predsednikovo vprašanje, ali hoče še kdo govoriti, nihče ne oglasi, reče, naj se o tem nasvetu sklene in ga nastavi tako, da naj podpišejo zapisnik, kakor je sicer navada, predsednik, zapisovavec in dva zbornika, ktera predsednik zvoli.)

Nasvet posl. *Ambroža* se poterđi in predsednik zaprosi gospode: *Mihaela barona Zoisa* in *Karlna Obreza*, se podpisati; potem je bil zapisnik podpisan.)

Predsednik: Gospod deželni predsednik ima dva vladna predloga.

Deželni predsednik: Eden teh deželnih pred-

logov zapopada tole: „Po naznanjenju slavnega c. k. državnega ministerstva se, kakor se samo ume, ne dá misliti, da bi bili deželni zbori in državni zbor ob enem času; zavoljo tega bo deželni zbor najpozneje tako odložen, da bodo za državni zbor zvoljeni poslanci o pravem času, ko se bo ta začel, na Dunaj prišli, vlada si pa priderži, da se bo deželni zbor koj sopet začel, ko bo prvi državni zbor končan.“

Drug predlog je: „Po naznanjenju sl. c. k. državnega ministerstva je deželnemu zboru naznaniti, da bo po presojenih volitvah njegova zlo silna naloga, poslance voliti, ktere bo po temeljni postavi zastran državnega namestovanja v poslansko zbornico državnega zbora poslati.“

Zastran tega imam po razpisu sl. c. k. državnega ministerstva od 2. aprila 1861, št. 2007 še tole naznaniti:

„Po §. 17 Najvišega patenta zastran državnega namestovanja je treba, če kak ud poslanske zbornice umerje, osebno nepripraven postane ali je stanovitno zadržan, novo volitev napraviti.“

Zavoljo vsacega takega prigodka se deželni zbor ne more sklicati, če bi se pa do naslednjega zbora čakalo, bi moglo ta čas nepopolno ostati število udov poslanske zbornice, ki spadajo k dotični deželi.

Da so tedaj posamne dežele po mogočnosti popolnoma v zboru poslancov državnega zbora namestovane, je presvitli cesar z Najvišim sklepom od 31. pretečenega mesca deželnim zborom oblast dal, kadar volijo ude, ki se imajo v zbor poslancov državnega zbora poslati, ob enim tudi njih namestnike za gori omenjene primerljeje voliti, kateri se, kadar se kaj gori omenjenega priméri, pokličejo in tako dolgo poslanci ostanejo, dokler se nova volitev ne opravi.

Zastran števila teh namestnikov je Njegovo c. k. Apostoljsko Veličanstvo, cesar dovolil, da se iz vsake, v dodatku k dotični deželni ustavi ustanovljene kôpe poslancov deželnega zbora, izmed katerih je 1 — 5 udov v poslanski zbor državnega zbora poslati, en namestnik, in za polno število od vsacih petih poslancov za državni zbor dalje zopet en namestnik zvolí.

(Ko ju je prebral, izroči deželni predsednik predsedniku ta dva predloga pisana.)

Predsednik: Odbor za presojevanje volitnih pisem postavljeni je s hvale vredno pridnostjo svoje opravilo že zgotovil; prosim gospoda referenta Otona barona Apfalterna, svoj izdelek brati.

Posl. baron Apfaltern: V poslednji seji zvoljeni odbor za presojevanje volitev, obstoječ iz gospodov žl. Langerja, Rudeža, Broliha, Guttmána, Recherja, Koréna, Derbiča, Muleja in mene, me je počastil s tem, da me je za razsodnika in referenta tega dela zvolil; prevzamem to naročilo s sledečim govorom:

Najprvo so me moji gospodje soudje odbora in tovarši pooblastili, obstoječemu ali prav za prav bivšemu deželnemu odboru hvalo odbora za dela izgovoriti, ktere je s tem opravil, da je volitne pisma že naprej presodil; to nam je naše opravilo zlo olajšalo in mogoče naredilo, opravilo že v tem kratkem času zgotoviti, ki smo ga za to porabili. Odbor je prevzél vse po postavi za deželni zbor predpisane volitne pisma, katerih je 19, namreč za veliko posestvo 1, za mesta in terge 7, za kupčijsko in obertnijsko zbornico 1, za kmetijske soseske pa 10.

Te volitne pisma obsegajo vse, v postavi za deželni zbor ustanovljene volitne okraje vojvodstva krajnskega.

Pri presojevanju teh volitev se gledé volitev velicega posestva mestnih srenj Ljubljanske, mesta Idrije, mest Krajna in Loke, kmetijskih sosesk Kamniške in Berdske, Ljubljanske okolice in Verhniške, kmetijskih sosesk Krajnske, Teržiške in Loške, dalje kmetijskih sosesk Radoljske, Krajnskogorske, kmetijskih sosesk Postojnske, Planinske, Senožeške, Ložke in Bistriške, in zadnjič kmetijskih sosesk Vipavske, Iderske, Novomeške, Kostanjeviške in Kerske, ni bilo nič ugovarjati, ker se je natanko po postavi za deželni zbor vse ravnalo.

Pri volitnih pismih terga Teržiča in mest Radoljce in Kamnika se pogrešajo iméniki tistih, kateri so imeli pravico voliti; treba bi bilo, jih za dopolnjenje volitnih pisem od Teržiškega volitnega okraja terjati, kar z nazočim nasvetjem.

V pismih Postojnskega volitnega okraja se kažejo nekteri glasovi zoper postavo, ker so bili zoper §. 16 postave za deželni zbor ne osebno, ampak po skerbniških in varnih dajani. To neugodno glasovanje je pa v primeri k številu po postavi oddanih glasov tako majhno, da velikega čezpolovičnega števila glasov za zvoljenega poslanca nič ne moti. — Pri volitnih pismih Novomeškega mestnega okraja se nahaja pogrešek v obliki, da volitna komisija predsednika ni zvolila.

Pri pismih volitnega okraja za Kočevsko mesto so glavni iméniki volivcov in spisek glasov samo enojni, torej bi bilo treba po duplikate pisati, za kar naj bi se pripravno zaprosilo.

Pri volitnem pismu kupčijske in obertnijske zbornice Ljubljanske je spisek volivcov samo od gospoda tajnika podpisan in je samo enojen; tudi se ne razvidi, ali je bila po §. 36 postave za deželni zbor volitna komisija sestavljena. Verh tega je bilo z listki glasovano ne pa ustmeno; ker se pa §. 36 in naslednji §§. postave za deželni zbor na kupčijsko in obertnijsko zbornico, ktera ima svoje postave, ne nanašajo izrečno, naj bi se te videsne pogrešljivosti spregledale in volitev poterdila.

Dotični paragraf postave za deželni zbor, kateri govori o volitvi kupčijske in obertnijske zbornice, je namreč pred drugimi dan, kateri govoré o volitvi pri družih volitnih redih in sami ukazujejo, kako se ima komisija sestaviti, kdo ji ima predsednik biti in kako se ima volitev dalje goditi. Misliti se dá toraj, kakor da bi za ta posamni volitni red ostali predpisi postave za deželni zbor ali celó ne veljali ali pa vsaj ne ravno tako.

Pri volitnem zapisniku kmetijskega volitnega okraja Trébenskega ni ud komisije Čoš podpisan.

Pri volitnih pismih volitnega okraja Kočevskega ni duplikatov imenika volivcov in glasovanjskega spiska; vse to bi bilo treba terjati. Ker se vse té očitane pogrešljivosti ne pregrešajo tako zlo zoper bitje in veljavnost opravljenih volitev, temuč samo zoper oblike, ki so bile za volitve dane, misli odbor, da naj bi se zoper nobeno volitev nič ne ugovarjalo.

Kar zadnjič volitve kmetijskih sosesk Černomeljske in Metliške zadeva, je naznanil predsednik komisije da je ondi zvoljeni poslanec Anton Lesar se volitvi odpovedal; odbor je mislil, da te volitve ni treba presojevati. Dotične pisma dám predsedniku nazaj (jih dá nazaj) in mislim, da naj v imenu komisije nasvetjem, deželnemu predsedniku volitne pisma dati in ga prositi, za ta okraj novo volitev izpisati.

To je vse, kar sem imel povedati. Spisal sem to, da sem ložeje povedal.

Predsednik: Ali je morda slavnemu zboru ušeč, da se nasveti gospoda barona Apfalterna še enkrat po versti presojujejo, ali pa naj se poterdijo?

Posl. baron Apfaltern: Ali bi bilo morda želéti, da se nasveti eden za drugim beró in se zastran njih pomenkovamo, če je treba?

Deželni predstojnik: Prosim, da govorim. Prosim gospoda govornika za razjasnjenje.

Po §. 17. volitne postave je posestvo avstrijskih državljanskih pravic bistvena potreba, da je kdo poslanec. Iz pisem bivšega deželnega glavarstva sem zvédel, da je poslanec žl. Jombart, dasiravno že čez 30 let na Krajskem prebiva, vendar še le 27. marca t. l. prejšnemu deželnemu glavarstvu prošnja za podeljenje avstrijskega državljanstva podal. Ker gré pravica tega podeljenja deželnemu poglavarju, tedaj préd cesarskemu namestniku v Terstu; reč je bila pa zlo silna; da je mogel gospod žl. Jombart voljiv biti, se je to cesarskemu namestniku v Terstu po telegrafu vediti dalo in prošén je bil, odgovor tudi po telegrafu dati.

Gospod ces. namestnik v Terstu je odgovoril, da se posestniku žl. Jombartu avstrijsko državljanstvo prigotovi, toda se morajo potem zastran tega obstoječe postave spolniti.

Druzega v pismih deželnega glavarstva ni najti; torej prašam, ali se morda iz volitnih pisem samih razvidi, da je gospod žl. Jombart po postavni poti že avstrijsko državljanstvo dobil; slavni zbor na to zaberniti, se mi je treba zdelo.

Posl. baron Apfaltern: Kakor je gospod deželni predsednik govoril, tako je tudi bilo. Povedati morem, da je bila pri volitvah vélicege posestva želja razodeta, da bi bil gospod žl. Jombart kot poslanec vélicege posestva zvoljen; al zavoljo tega to ni bilo mogoče, ker ni imel avstrijskega državljanstva; ko je pa potem tadanji krajski deželni poglavar, cesarski namestnik Burger v Terstu, po telegrafu prigotoviti dal, da bo gospod žl. Jombart avstrijsko državljanstvo dobil, ako se postavnim oblikam zastran tega zadosti, se volitni red vélicege posestva nad ničemur ni spotikal, z veliko večino glasov gospoda žl. Jombarta kot poslanca za krajski deželni zbor zvoliti. Volitni red vélicege posestva ga je zvolil, ker si je mislil, da ne bo nikakošnih over, postavi zadostiti, ktera druzega nič ne zahtéva, kakor obljubo in zaprosenje za to, in pa je tadanja deželna gosposka tudi se v to udala, če se tako zgodi. Res je, da volitnim pismom ni priložena spríča, ali so ti pogoji spolnjeni ali ne; ker je bilo po gospodu poslancu žl. Jombartu dotično spríčevalo poslano, mislim, da naj se ta volitev ne ovéra; zakaj to se more po moji pameti samo tedaj zgoditi, da se tudi zdaj ne more sumiti, ker si je bilo, čeravno še ni predloženo, da je gospod žl. Jombart kot avstrijsk državljan poterjen, misliti, kakor da bi bil že poterjen, ker bi prigotovljenje dostojne gosposke utegnilo enako biti privoljenju samemu.

Deželni predsednik: To vzamem v vednost.

Posl. baron Apfaltern: Razložil bom sedaj posamne nasvete gledé posamnih volitnih pisem, pri kterih so večé pogrésljivosti.

Pri volitnih pismih terga Teržiča in mest Radoljce in Kamnika se pogrésajo imeniki tistih, ki imajo pravico voliti, kterih bi skoraj treba bilo za dopolnjenje volitve, in nasvetjem: „naj se dopošljejo, da se volitnim pismom priložé“.

Predsednik: Naj se zbor o tem razgovarja. Ako je kateri gospodov pri volji, o tem govoriti, ga prosim ustati, če nikdo ne ustane, rečem, da je nasvet poterjen. (Se poterdi).

Posl. baron Apfaltern govori dalje: V volitnih pismih za Postojnski volitni okraj se nahaja nekaj

glasov, ki niso po postavi, ker so bili zoper §. 16 postave za deželne volitve ne osebno, temuč po varh in skerbnikih oddajani. Te pomankljive glasovanja so pa v priméri k številu glasov po postavi oddanih tako majhne, da velike čezpolovičnosti glasov za zvoljenega poslanca nič ne motijo; torej bi tudi v tem ozeru zoper volitev nič ugovarjati ne bilo.

Predsednik: Ali ima kdo zoper to kaj ugovarjati? (Da ta nasvet glasovanju, in poterdi se.)

Posl. baron Apfaltern: Pri volitnih pismih Novoga mesta je pogrésék zoper obliko, da volitna komisija ni predsednika zvolila. Tudi tu nismo rekli, da naj se volitev ne poterdi.

Posl. dr. Zupan: Naj smem v tej reči razjasnjenje dati, ker imam čast, Novo mesto kakor tudi mesta tega volitnega okraja zastopovati, da je bil tej komisiji res predsednik zvoljen, in sicer ondašnji župan Touseint vitez Fichtenau; torej more pogrésék samo v tem biti, da ta volitev v zapisniku ni bila zapisana.

Predsednik: Po tem razjasnjenju prosim o tem glasovati.

Posl. Ambrož: Prašati moram, ali je predsednik volitev kot predsednik podpisal? Ali tudi njegovega imena ni?

Posl. baron Apfaltern: Njegovo ime je zapisano, ali se je pa ravno kot predsednik podpisal, se ne spomnim. Zastran tega, da nobenega podpisa ne manka, ni dvomljenja; zakaj kjer ni bilo podpisa, t. j. v nekem volitnem okraju, kakor je bilo že opomnjeno, je bilo koj opazeno, da se en ud komisije ni podpisal, da ga torej manka. Podpisa ne manka, sicer bi bilo to povedano bilo.

Posl. Ambrož: Naj opomnim, da ni treba to reč dalje pozvedovati, ker je zvoljeni poslanec, kteremu je bilo zaupanje dano, ze tako predsednika opravičil, čeravno v zapisniku ni podpisan.

(Predsednik izroči to glasovanju in poterjeno je bilo).

Posl. baron Apfaltern: Volitne pisma mestnega okraja Kočevskega imajo imenike volivcov in glasovanske spise samo enojne, torej naj bi se duplikati še poslali.

Posl. Pinter: Prosim, da to razjasnim. Duplikati so narejeni, pa meni kot vodju, kot cesarskemu komisarju se ni treba zdélo, jih predložiti, ker so sprotni spiski tu in se volitev iz njih razvidi; ako se pa terja, jih doposlati, utegnejo v 48 urah tu biti.

Predsednik: Ali hoče slavni zbor, po tem razjasnjenju to pogreho s obliko spregledati, ali naj se duplikati pošljejo?

Če so gospodje dovoljni s tem, kar je gospod kantonski predstojnik povedal, jih prosim ustati?

Posl. Guttman: Po moji pameti naj bi se spiski poslali, ker poslanec pravi, da so narejeni, zapisnik pa, kteri se ima v deželnem arhivu hraniti, popoln biti ima.

Predsednik: Prosim o tem glasovati. Gospode, kterim se dostojno zdi to, kar je gospod okrajni predstojnik izrekel, prosim ustati.

(20 poslancov ustane, in nasvet je tako poterjen.)

Posl. baron Apfaltern: Zdaj se bo razsojevala volitev kupčijske in obertnijske zbornice Ljubljanske.

V tem volitnem pismu je število opravičenih volivcov, in sicer natisnjeno; podpisano je to pismo samo od zborniškega tajnika in samo enojno je predloženo; tudi ne razvidi se, da bi bila po §. 36 volitne postave za deželni zbor bila volitna komisija sestavljena; verh tega se je glasovalo pismeno in ne ustmeno. Komisija je prosto na to zabernila, da o volitvi Ljubljanske

kupčijske in obertnijske zbornice §. 6 postave za deželni zbor govori in pristo pravi: „Kupčijska in obertnijska zbornica Ljubljanska ima dva poslanca za deželni zbor voliti; za to volitev naj so udje in namestniki zbornice volitni red“. Volitna postava za deželni zbor omeni dalje samo enkrat še to volitev, pa nikakor ne tako, da bi bilo rečeno, kako naj se voli. Volitna komisija je menila, da bi §. 36 in naslednji §§., kateri zapopadajo potrebne pravila zastran voljenja, ne utegnili kupčijsko in obertnijsko zbornico zadevati, ker ima ta zbornica svojo postavo, zastran tega bi menda ne bilo treba ugovarjati.

V razjasnjenje tega naj povem: O volitvi za poskušnjo, ki je predpisana, sva bila gosp. baron Zojs in jez z čezpolovično večino glasov zvoljena; čez nekoliko časa potem je bila volitev; da bi mogel vsak po svojem lastnem prepričanju glasovati, kakor postava v §. 39 volitna postave za deželni zbor ukazuje, sem mislil, naj se ne vóli ustmeno, ker postava za kupčijsko in obertnijsko zbornico ne ukazuje izrečno ne ustmene ne pismene volitve, temuč da se zvoljeni imenuje. Zmenivši se s cesarskim komisarjem sem naredil, da naj v zavarovanje po mogočnosti svobodne volitve vsaki svoj glas pismeno dá.

Prepričan sem bil, da je tako lažje svobodno voliti, kakor če je kdo prisiljen, priča komisije imena izrekovati, ker je zavoljo marsikakih ozérov težavno, kaj prav od serca govoriti. Tako sem jez mislil.

Predsednik: Naj se pretrešujejo pogreški, ki so se volitvi téh dveh gospodov kupčijske in obertnijske zbornice očitali.

Ali želi kateri gospodov govoriti?

(Ker se nihče ne oglasi, nasvetje predsednik glasovati, da naj se na té pogreške v obliki ne porajta in volitev téh dveh gospodov poterdí. Nasvet se poterdí).

Posl. baron Apfaltern (govori dalje): V volitnem zapisniku Trébenskega volitnega okraja ni podpisan ud komisije Čoš. Komisija ni imela zoper to nič ugovarjati.

(Na predsednikovo vprašanje, ali ima kdo o tem kaj govoriti, nihče ne ustane, in nasvet, na ta pogrešek ne porajtati, se poterdí).

Posl. baron Apfaltern: Pri volitnih pismih soseskenega okraja Kočevskega ni duplikatov imenikov volivcov in glasovanjskega spiska, kateri bi se tudi še poslali imeli. Očitno je tu enak pogrešek, kakor tam; toda glasovanjski spisek in sprotni spis, ktera se že tako kontrolirata, sta tu, pa tudi duplikati se lahko v 48 urah sem pošljejo, če se za potrebno spozna; sicer pa mislim, da je kontrola storjena.

Predsednik: Ker je slavni zbor se v nekem enakem primerljeju izrekel, mislim, da se more tudi ta oblični pogrešek spregledati.

Posl. baron Apfaltern: Ne vém, ali je slavni zbor téh misel; spisek gré k drugim pismom vsem, se lahko še pošlje, volitni okraj ga ne potrebuje, tu sem pa gre.

Temu mnenju pristopi poslanec dr. Bleiweis.

Posl. Anton grof Auersperg: Praša se, ali je slavni zbor s tem razjasnjenjem dovoljen; dasiravno je kantonski predstojnik že rekel, da se bodo volitne pisma vse poslale, se še ne more reči, da bodo res poslane.

Predsednik: Zbor je tudi samo sklenil, pogreške spregledati.

Posl. Pinter: Pred sejo je bilo že o tem pomenkovanje in to je dalo priložnost k temu. Kontrolo sem našel v glasovanjskem listu in v sprotnem spisu.

Posl. baron Apfaltern govori dalje: Zdaj ostane (Doklada „Novic“).

samo še volitev Černomeljske in Metliške soseske, katerih poslanec ni prevzel volitve, ktera ga je zadéla; komisija je zastran tega nasvet dala, deželnega predsednika prositi, volitev za ta okraj ponoviti dati; treba bi bilo ob enem té volitne pisma poslati, zavoljo tega, ker so imeniki volivcov med njimi.

Posl. Ambrož. Naj smém nekaj opomniti: Kakor je rekel gospod deželni predsednik, je silno treba za državni zbor voliti; zdaj je pa še nove volitve treba in po mojih mislih bi bilo danes razsoditi, ali naj bi se volitve za državni zbor do tistihmal odložile, da dosepejo nove volitne pisma in pride novi zvoljenec. Po volitni postavi za deželni zbor more skupščina se razgovarjati, če tudi nekteri niso pričujoči; tudi tu gré za možé, kateri utegnejo izverstne lastnosti imeti, da bi bili za važno opravilo državnega svetovavca voljeni, in ne vé se, ali ne zadene ravno ta ponovljena volitev tacega moža.

Primerno bi tedaj bilo, da slavni zbor danes razsodi, ali naj se volitve za državni zbor toliko časa odložé, da se nova volitev doverši; zastran tega se prosi, razsoditi, ali so volitve za državni zbor tako silne, da nove volitve ni mogoče čakati; potem moj današnji nasvet ne velja.

Deželni predsednik: Kakor je v vladnem predlogu izrečeno, pravi vlada izrečno, da je teh volitev silno treba in da jih ima slavni deželni zbor koj po presoju volitnih pisem napraviti. Ako se bo volitev tudi prav zlo pospešila, bo vendar najmenj 14 dni potrebovala, pa tudi ta čas se ne dá naprej gotovo odmeriti. Volitna postava za deželni zbor pravi, da naj se vladni predlogi, kateri se deželnemu zboru pošljejo, pred vsemi drugimi rečmi obravnavajo; ne morem tedaj odloga pripustiti, ker mi je slavna vlada naročila, naj slavnemu zboru dokažem, da je ta predlog zlo silen.

Posl. Ambrož: Kot svojo dolžnost spoznam, za prijazno razjasnjenje se zahvaliti, in prosim, moje mnenje za previdnost vzéti, ki iz dobre volje izvéra.

Predsednik: Vernem se k govoru gospoda barona Apfalterna. Poslednji nasvet je bil, deželnega predsednika prositi, novo volitev v Černomeljskem in Metliškem kantonu napraviti. O tem nasvetu še ni bilo glasovano. Ali želi še kdo govoriti? če ne, se bo deželni predsednik z dopisom prosil, berž ko je mogoče novo volitev napraviti dati.

(Nasvet se poterdí).

Predsednik (govori dalje): Ker je po §. 53 volitne postave za deželni zbor deželnemu zboru razsoditi, ali so zvoljeni poslanci pripustiti ali ne, deželni zbor pa je že svoje mnenje oddal, so vsi poslanci za deželni zbor poterjeni, samo uni za Černomelj ne.

(Po 10 minut prenehanja začne predsednik zopet sejo).

Gospod grof Anton Auersperg je z njemu pridanim odborom tako dober bil, da je izdelal občert zahvalnega pisma do presvitlega cesarja za premilostljivo podeljenje ustave, ki je bilo enoglasno sklenjeno. Prosim tedaj gospoda grofa, to zahvalno pismo brati, potem bom pa pomenkovanje o tem začél.

Posl. Anton grof Auersperg: Slavni zbor! Preden Vam zahvalno pismo berem, ktero sem jez občertal in ktero je odbor poterdil, naj mi je dopušeno, nekoliko besedi spregovoriti zastran misel, ktere so navdajale odbor, kateri je stal tako prijazno in uspešno na moji strani, in kateri me je tako zdatno podpéral. Dovolite mi tudi se nekoliko v pretekle leta ozreti, nekoliko pa na današnji stan obertni oči.

Ko je bilo po mnogoletnem političnem jerobstvu narodov avstrijskih izrečeno, da so zréli, ko je Avstrija izrekla, da je pravna in ustavna država, ko je geslo svobode spoznala, se je mogel slednji

nadjati, da bodo v prvem hipu marsikteri viharji neukretne kreposti zabučali, da se bodo zaterane želje in zahtevanja oglasile. V hipu, ko so se zatvornice svobode vzdignile, se je bilo bati, da se bo tako dolgo v verige vkovani duh bučaje in vihraje razlil, in bo ne kakor potočec tiho šumljaje se raztekkel. Pa upati je bilo tudi, da se bodo razjezeni valovi tudi kmalo mirno upokojili. One nade, rečem oni strah se je, žali Bog! prezgodaj uresničil. Govorim o marsikterih gibanjih, ki so se izcimile v delih cesarstva, ktere imenovati mi ni treba, ktere so deloma obstanju države pretile in mlado javno življenje v silen vertinec zagnale.

Ako te gibanja, ne omenim pomilovanja vrednih nerednost, bolj natanko pogledamo, ne moremo lahko tajiti, da jih čversta, deloma pa tudi opravičena krepost narodov in življenja oživlja, krepost, ktera tērja, da se čista in na vredene pa dostojno prostorne pota napelje. O tacih okolišinah ima Avstrija zdaj težavno nalogo, v viharju zidati, vrele moči pa v hipu strasti uredovati.

Pota nadelane, ktere sim omēnil, so odperte po Najvišem diplomu od 20. oktobra, po državnih temeljnih postavah od 26. februarja, katerim je ta diplom podlaga. S temi postavami so dobili izhodni deli cesarstva, imenujem pa naravnost kraljestvo ogersko, to, kar je v časih pokoja in prevdarka sloveč ogersk državoslovec in političen pisatelj, S. Eötvös, za ogersko deželo tirjal, namreč samovlado na podlagi stare ustave, toda s tem, da se prepusti osrednji vladi vse, kar je za celo cesarstvo, namreč unanje zadeve, zadeve armade, dnarstva, colstva. S temi temeljnimi postavami je bilo dovoljeno, kar so ogerski udje pomnoženega državnega svetovavsta takrat za svojo deželo zahtevali.

Prasam pa, kako so bili sprejeti ti najviši sklepi v deželi, od naroda, ktereга čislanja vredna zgodovina imenuje politično zrelega, blagodušnega, od naroda, kteri se bo, to je moje upanje, sopet kot blagodušnega in politično zrelega skazal, kadar se bo spametoval, kadar se bodo strasti ohladile? Kaj se je po razglašenju tēh najviših sklepov na Ogorskem zgodilo? — Na nōs na vrat so odpravili, reš da ne narodne, pa dobro uredeno administrancijo, civilno in sodno upravo. Naprave tako imenovane tūje vlade so hipoma zavergli; odpravili so avstrijsko civilno in avstrijsko kazensko postavo, odpravili so avstrijsko menično postavo, pa pomislili niso, da so s tem varnosti pravic, blagostanju ogerske dežele globoke globoke ranē vsēkali, ktere pa bodo še le s časom sklēti začēle. — Vriskali in ploskali so nad odhodom nemško-slovanskih urednikov, kteri so, kakor so rekli, deželo poplavalili. Kadar povodenj odteče pa zlate zerna za sabo pustī, poberajo drugod zlate zerna in jih ne mečejo proč. Ogorsko pa ni tako delalo z zlatimi zerni; — al to je njegova reč. — Ročno in stanovitno so se postavili na Ogorskem na pravne tla, ktere, kakor se jim poljubi, ali razprostijo ali pa bolj ozke naredijo, dasiravno so jim bile tē tla samo deloma odmerjene in je bila temu, kar jim je bilo odmerjeno, meja postavljena, ki se je dala prav dobro poznati. Osupniti je moglo vsakega, s kako zaveržljivostjo so ravnali proti drugim deželam, z deli tajistega cesarstva; žaliti je moglo tē, viditi, kako zgrabljivo so za Ogorsko vse zahtevali in po mogočosti si prizadevali dosēči to, kar bi utegnilo to deželo ločiti, ločenje tē dežele od drugih ustanoviti, in vse še preden so se sklicali državni zbori drugih dežela kot govorniki za ostale narode avstrijsanske. Tudi ti deželni zbori imajo pravico govoriti in hočejo zastran te reči zaslišani

biti. Razžaljivo pa je bilo to, in globoka bolečina in nevolja je prešinila vse dežele cesarstva takrat, ko so znamenje deržave, cesarskega orla razbili in doli stergali. V Budi so kamnitega orla doli snēli, kteri je že mnogo let nataknen in še v pretečenem stoletju narejen bil; kladvo in dleto ga je moglo razbiti. V tistem hipu, ko je kamniti cesarski orel padel, kteri je imel serčni škit Ogerske dežele na svojih persih, v tistem hipu je bil s cesarskim orlom vred tudi ogerski gerb razbit. (Bravo! bravo!). Bog ne daj, da bi imel to znamenje in slabo znamenje, za znamenje, da v tistem trenutku, ko Avstrija pade, tudi Ogersko pade, in sicer o tajistem mahljeju.

Smē se tedaj prašati: odkod izvira zopernost ogerske dežele ali mož, kteri so današnji dan vodniki ogerski deželi, zoper to, da bi Ogorsko še dalje z drugimi deželami cesarstva sklenjeno ostalo? Kaj jih je overalo, se z nami združiti? Ali morda nismo vredni njih? Ali smo mar za njimi ostali v šegah in omiki, v umetnostih mirū? v blagostanju, v občutju in varnosti prav? Ozrimo se na našo deželo: Tudi mi spoznamo sami sebe, in reči moramo, da nismo v nikaki reči za njimi; ne bojimo se, mēriti se z njimi. Naše zadeve so tajiste, al vsaj ne zopergovorne, bodi si na notranjo bodi si na unanjo stran. Še ni tako dolgo, kar je zmern ogersk državoslovec, Emil Dessewffy, v Požunu rekel, da dobro razumljen, čverst egoizem mora Ogorsko in druge dežele cesarstva k porazumljenju in zedinjenju peljati. Hotel ni o tej priložnosti to reč tudi od duševne plati razjasniti. Gotovo je, da ste postava šeg in govor sercā prav prav dostikrat od politike zaveržena. Obžaljujem to; jez bi se ne sramoval, z Ogri tudi v jeziku sercā govoriti in jim reči, da tudi v naših persih še bije serce za Ogre (bravo! bravo!), da tudi mi še nismo pozabili in da hvaležni spoznamo, da so o času vēlike Marije Terezije cesarstvo otēli, in da so zapeljivostim pervega Napoleona zoperstali, da so se v kervavih in mnogoletnih vojskah pobrateni s sinovi naših dežel vojskovali in vojske do konca dognali (bravo! bravo!). V tem spoznam nekoliko hvaležnosti in povernjenja tiste kervi, ktero so druge dežele cesarstva prelivale, da niso pustile, da bi bilo Ogorsko turšk pašalik postalo, da so Ogorsko rešile jarma kervolokega vraga. Naj zaubernem na to, da je tudi naša mala deželica krajnska kot hraber vojak v boju za-nje svojo kri prelivala, da ima tudi ta dežela pravico tirjati, da so ji Ogri hvaležni, ker so nad njo kot terdnim taborom siloviti napadi sovražnikov kristjanstva, Turkov, omagali. (Bravo! bravo!) — Naj se imajo Ogri tudi nad marsičem pritožiti, kar so prejšne vlade vesoljnega cesarstva pregrešile; ne spušam v to se bolj natanko, rečem pa, Ogrom ni bilo nikolj in nikadar zoper narode avstrijsanske se pritoževati. (Bravo!) Kar nas je utegnilo ločiti, edino bil je absolutizem. Konec ga je, ni ga več. Po absolutizmu so bile tē dežele v vēdni nasprotnosti do ustavno vladanih dežel ogerskih; al sadaj, ko smo tudi mi ustavne svobode delēžni, ne moremo drugega storiti, kakor dragoceno blago braniti in varovati, in učverstovati v vzajemnim poroštvom, z holj in bolj tesnim nategovanjem traka svobode, ki nas vse objema.

Ogri pravijo tudi, da se bojē, naša vēcina jih bo prekosila, če se snidejo z nami v enem državnem zboru, to je, da bi v manjšini ostali in od drugih preglušeni bili. Gospodje! to ni tako. Po moji pameti je to prazen strah. Pokazala je skušnja v pomnoženem državnem zboru, kjer je bilo Ogrov najmenj po številu, pa so imeli vendar veliko veliko pomoč

od zbornikov družih dežel, kateri so pravičnost in blagovoljnost skoraj tako kakor same sebe zatajili. Ne večja parlamentarska zgovernost, ne toristično in fevdalistično hlepenje naše, ampak spoznanje pravega stanja in pravice je tudi neogerske ude državnega svetovavstva na stran ogerskih udov tega zbora speljalo, kakor tudi čut za pravo, za pravo naroda, kterelega je prejšnja centralizacija najhuje zadela, naroda, kterelega tisučletna ustava bila je zbrisana, ustava, ktera se je v narodni zavednosti terdno vkoreninila. Nisem ne tóri ne fevdalist, rečem pa odkrito: tudi jez sem bil z Ogrri, dokler so bile njih zahtevanja zmérne in so se s pravico in svobodo vjemale, s pravico in svobodo, ktera bi naj v Avstrii ne samo na osebe, ampak tudi na dežele in narode razširjena bila. (Bravo! bravo!)

Sledimo sedaj Ogrom na pravno stališe, na katerem kakor pravijo, sedaj stojé. Treba nam ni, se v obširne državo-pravne pretresovanja podajati; z mirnim sercom moremo tudi mi na to stališe stopiti. Naj omenim tu samo že tolikrat imenovane pragmatične sankcije. Pragmatična sankcija je, kakor je že znano, pogodba, ktera ni bila samo med Ogerskim in krono, temuč tudi med tema dvema in vsemi drugimi tadanjimi deželami cesarstva sklenjena, sklenjena po v tadanjem času opravičenem zastopovanju tih dežel, namreč po stanovih; pogodba, ktere namen je bil, dedno nasledstvo v presvitli cesarski rodbini zavarovati, urediti, ob enem pa tudi učvrstiti skupnost in nerazdeljivost dežel celega cesarstva. To pogodbo so šega in pravne navade dopolnile, in sicer tako, da so razmere Ogerskega do družih dežel, ki so do leta 1848 z veliko bolj terdno vezjó enôte vse vezale, kakor zdaj Ogrri dopustiti hočejo. Ta pogodba se je mogla samo z dovoljenjem vseh, kateri so jo sklenili, premeniti, prenaraditi, ali pa razvezati. Mi nismo razvezali pogodbe, mi je nismo prelomili; prvi pot, ko je bila prelomljena ta pogodba, je bila prelomljena po postavah ogerskih leta 1848. Brezno se je širilo bolj in bolj po dogodkih, kateri so iz tega izviral, in o kterih tu ne govorim dalje, da ne ponovim do kervi komaj zaceljene rane.

Vojske cesarskih narodov s cesarskimi narodi je bilo konec, ustaja je bila zadušena. Cela Avstrija je bila enih misel, da ni mogoče, Ogrom sopet dati staro ustavo. Reklo se je pa: „Ustava je uničena, Ogersko je z orožjem nazaj dobljena dežela in z njim naj se ravna po volji“. Jez nisem teh misel, jez ne morem klica „væ victis!“ (Gorje premaganim!) v tem obsegu veljati pustiti. Tudi z orožjem dobljena dežela ima svoje prava, premaganec ne zgubi vseh práv. (Bravo!) Pravo, ktero jez menim, je neprodajljivo pravo vsake dežele in vsakega naroda do tacih naprav, ktere so primerne njegovim šegam, njegovim pravnim navadam, njegovim pravnim zavednosti, njegovi omiki, njegovemu notranjemu življenju. (Bravo! bravo! bravo!)

Prava pa nima samo Ogersko, nima ga samo preteklost, tudi sedajnost ga ima. Pravu ogerske dežele stoji pravo cesarstva, pravo družih dežel nasproti. Kadar se dežela in njegova ustava presnojuje, je treba vse to opustiti, kar dá že naprej spoznati, da bi utegnilo zopet tajisto moč, tajiste nasledke in tajiste pogubljive dogodke cesarstvu nakloniti. To je pravo in dolžnost ohranjenja samega sebe; zakaj ne samo Ogrri, ampak tudi mi Ogrom nasproti imamo pravo, da Ogersko ne bacne bremen vesoljno državno blagostanje zadevajócih od sebe in jih navalí nam na pleča, da je Ogersko ograjeno, da ni mogoče do njega, iz svoje oblasti gospodari z osodo cesarstva, cele države (bravo!), da Ogersko v primerljeju vojske, izgovarjaje se, da je vojska nepravična, kakor se je

že zgodilo, bremena blaga in kervi nam na pleča navaljuje, jih množi in množi, bremena, ktere moramo nositi, ker je to zapoved časti, da moramo tako vojsko za tako véliko deržavo do konca peljati. (Splošni klic bravo!)

Iz rečenega bi se dalo viditi, da je treba, pragmatično sankcijo, ako ima še prihodnje veljati kot državo-pravna podlaga razmér raznih dežel cesarstva med sabo, posebno pa do Ogerskega, kakor je času primerno, prenaraditi, ponoviti in tako sopet skleniti, kakor tirjajo časa razmere; to bi se moglo pa zgoditi tako, da bi bili deležni deli vsi, to je, dežele cesarstva vse, ktere so bile deležne pri prvem sklepanju pogodbe. Zabernil sem na to, da to ni nedvomljivo stališe, na katerem stojimo v tem hipu vsi, temuč stališe tranzakcije, porazumljenja, pogojevanja je. Prepričan sem, da se bo dalo gotovo tudi porazumiti, ako bomo resno in spravljivo si prizadevali, porazumiti se. Kako naj se taka razprava in porazumljenje, varovaje vesoljni blagor in stanovitno uterjenje državne enote izpelje in po tem velika, složna in svobodna Avstrija stanovitno utemelji, to naj se po modrosti Nj. Veličanstva, njegov prestol obdajočih svetovavcov in narodov, kateri se bodo posihmal v državnem zboru sošli, končno odloči in uresniči.

Sklenem z izrekom, kateri je iz začetka prav keršansk, pa tudi prav ljudomil in v tem hipu, v današnjem stanju, kakor se mi zdi, tudi res obveljaven, in od kterelega želim, da bi v sercih narodov in mož, ki jih vladajo, odmeval tastran in unstran Lite, tastran in unstran Rabe, tastran in unstran Kolpe:

„In necesariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas!“ (Živio in bravo! bravo! bravo! — Govornik govori dalje): Slavni zbor! preden začnem brati zahvalno pismo, bi se rad rešil nam naložene dolžnosti, nasvetovati namreč, kako bi se zahvalno pismo Nj. Veličanstvu izročilo.

Posebne poslance na cesarski dvor poslati, bi ta čas komaj ugodno bilo. To bi z opravili težko obloženemu vladarju zopet dragi čas kratilo, pa tudi našemu zboru bi moči odvzelo, kterih tu potrebujemo; mislimo, da bi bilo najprimerniše, zahvalno pismo Nj. Ekscelenciji gospodu državnemu ministru poslati, da ga Njegovemu Veličanstvu podá. Narediti bi bilo tedaj v imenu deželnega zbora pismo do gospoda državnega ministra, v katerem se izreče razun prošnje, zahvalno pismo Nj. Veličanstvu podati, ob enem tudi gospodu državnemu ministru hvala in zaupanje dežele. (Bravo! bravo!)

Govornik bere potem zahvalno pismo, kakor sledi:

Vaše Cesarsko Veličanstvo!

Pervi deželni zbor vojvodine krajnske, ki se je snidel na podlagi od Vašega Veličanstva podeljeni ustavi, v tem slovesnem trenutku, ko prejme iz rok Vašega namestnika cesarski diplom kot najdrajšo dragotino, ktera državi avstrijski in domovini naši pismeno poterjuje ustavne pravice, šteje si v svojo prvo in živo dolžnost, Veličanstvu Vašemu se v imenu cele dežele ponižno zahvaliti za milostno podeljenje državne ustave.

Po vesoljnem potertju, ki je bilo nasledek več letnih nadlog, so bili ti velikodušni cesarski sklepi že berž izperva kot zarja pozdravljeni, ki nam naznanuje dneve vselejše prihodnosti. Deželni zbor hvaležno vzame v posest pravni stan, ki ga je zadobil po teh postavah in ki dostojni prostor pripušča za ustavno razvitje vsega tega, kar je iz

narodnega, duševnega in telesnega obzira mili naši domovini v prid.

Čeravno pa deželni zbor velikost in pomembo avstrijskim narodom z ustavo podeljenega duševnega in nrvnega dobra svobode in prava hvaležno ceniti vé, si vendar ne smé prikrivati, ta dragi dar, kterega se je naš možati narod dosihmal jako vrednega skazal, bo že za naprej potreboval marljivega dela v izobraženje in požlahnjenje, — potreboval bo neprenehane stanovitnosti in zmerne rabe za uterjenje svoje — potreboval bo notranjega mira, zločne in samodelavne vzajemnosti, pred vsem pa močnega varstva od vseh, pod geslom Vašega Veličanstva zedinjenih narodov tako, da stoji eden za vse in vsi za enega.

To moč in varstvo pa zamore le terdna in serčna edinnost cesarstva podeliti, — edinnost taka, ki domačemu življenju posamesnih dežel po njih posebnih v narodnosti in šegah v njih omiki in pravni zavesti svobodno gibanje dopušča, kar je pa vsem skupnega, s pasom lepe edine oklepa, ki se ne dá razdreti, — edinosti take, koja vse dežele v skupno delavnost združuje in ne pripušča, da bi se kak posamesen del, v škodo celoti, zavzdignil in se zoper druge, — tiste edinosti namreč, ki nikakor ne obstaja v rahli osebnih zvezi, ampak v pravem, svobodnem stvarnem edinstvu.

Cesarški diplom od 20. oktobra 1860 je pot ogladil k tej edinosti, v ustavnih postavah od 26. svečana 1861 pa je ona zadobila svojo varnost, — to je, v tistih postavah, ki še čedalje bolj utegnejo pravične postati pravim potrebam in terjatvam posamesnih dežel, kakor se je to že zgodilo v drugih deželah cesarstva avstrijskega.

Taka edinnost cesarstva bi nas kot državljane velike in mogočne Avstrije s slavo in ponosom navdajalo, in v nji sami bi našli tisto varstvo nam podeljenega dobra, ki je v stanu ceno njegovo stanovitno ohraniti in še povikšati.

Britkega serca vidimo to zaželjeno edinnost tu in tam še v nevarnosti; vendar nas navdaja polno zaupanje, da bojo prevdarek in sprava, zrela pamet narodov in pravo spoznanje njih vzajemnosti na mirni poti zmagali, da se, brez škode za upravičeno različnost posamesnih delov, zvežejo svi v edinstvo, ki je vsim potrebno in je pravi značaj velike in svobodne Avstrije v vseh njenih napravah.

Da bi Vaše Veličanstvo to edinnost, ki ni brez nevarnosti, v svojo krepko roko in s preterpljivo pripomočjo tistih mož, ki obdajajo cesarski prestol, blagovolili braniti in varovati, to je naša ponižna in iskrena prošnja; — da bomo mi z zvestobo in ljubeznijo, s stanovitnostjo in udanostjo to delo edinstva tudi po vsi svoji moči pospeševali, je naša slovesna in sveta obljava.

Iz deželnega zbora krajskega 6. aprila 1861.

Predsednik: Naj prašam, ali naj se to zahvalno pismo od stavka do stavka pretresuje, ali pa naj se kar celo poterdi?

Gospode, kteri mislijo, da naj se od stavka do stavka še enkrat pretresuje, prosim ustati.

(Ker nihče ne ustane, izreče predsednik, da je zahvalno pismo v obeh jezikih celo in v njegovih posamesnih stavkih poterjeno.)

Posl. Anton grof Auersperg prosi predsednika, zastran izdelanja pisma do državnega ministra nasvet narediti.

Predsednik: Tisti odbor, kteri je tako dober bil, zahvalno pismo izdelati, bo tudi tako dober, pismo do Nj. Ekscelencije, gospoda državnega ministra osnovati.

Tu je nasvet poslanca dr. Tomana, ki pravi: Vsaki nasvet se more v deželnem jeziku, v slovenskem narediti in v tem jeziku tudi pretresovati.

Ali kdo podpera ta nasvet?

(Več poslancov ustane.)

Predsednik (govori dalje): Prosem gospoda nasvetovavca dr. Tomana, svoj nasvet bolj natanko utemeljiti.

Posl. dr. Toman: Stvarnik v rokah derži osodo narodov.

Čeravno so poti tamotne, po kterih jim je hoditi, in okoljšine jim nemile, je vendar vsem imeuitna naloga, da dosežejo, kolikor je mogoče, najvišjo omiko v veliki družini človeštva.

Vsevladni Rim je vkoval v verige našega naroda sine, namerjal jim vzeti najdragocenejšo blago: svobodo, bogočastje, jezik in njih lastni namen, al umakniti se mora, ko prihrumé barbarske čete, in poplavijo omiko, ki jo je vcepil Rimljan bil Slovencom. Podajajo si sirovi narodi žezlo železno iz roke v roko in serkajo kerv in mozeg narodu, da ga presune strah in obup. Tako ostane poslednjič pleme germansko gospodar temu narodu, ki se je bil naselil ob romantičnem bregu jadranskem, da bi dosegel namen svoj.

Tisuč let že spava naš narod v ptuji oblasti, koja je zatiranje narodnih šeg in navad in jezika čislala kakor pravico.

Toda prirojene ste temu narodu stalnost in upornost, tako, da se je ohranil brez puntov do dôbe, ko iz spanja se dramijo narodi, vladarji in vlade spoznavajo samostalnost in pravice narodske in obvezujejo s pripravnimi postavami pretekle stare zmote in rane.

Pervikrat pošlje po volji našega premilostljivega gospoda in cesarja narod slovenski na Krajskem svoje svobodno voljene sine v ta slovesni in važni zbor, da blagor dežele in države posvetujejo vestno in umno.

Gospodje! Močno bije na zbujeno serce moje spomin preteklosti, in mogočno me kliče govoriti namesto tistih, ki so v teku stoletij pod gomilami zaspali, da dokažem namesto njih, da je krivo le pomanjkanje narodskih pravic, ne pa narodna nezmožnost, da naš narod ni prispel do tolike omike, kakor narodi drugi. (Živio! in Bravo!) Dobro sprevidim, kako važna da je ura sedanja; in to le edino si želim, če kdaj vsaj zdaj prepričati z močjo govora in naštetih pripomočke, ki bi utemeljili znovega blagor naroda.

Gospodje! Mirno sem prevdarjal zadeve in želje njegove; iskal sem pripomočkov, kako da bi narod dosegel svoj cilj; in to me navdaja, da stopim serčno pred Vas in besedujem za večne pravice naroda. (Bravo! Bravo!)

Jezik znači in ohrani posebnosti vsacega naroda; on je trak, ki veže otroke enacega rodú; posoda je, koja čutljeje in misli, znanje in iskanje, pridobljeno in zaželjeno

ohranuje; jezik oživlja in razširja vse to; jezik in le jezik kaže stopnjo omike.

Najvažnija in prva terjatev vsacega naroda je, da vziva izobraženost in omiko. Pa izobraženost se rodi iz omike jezikove; prva narodna postava je tedaj omika jezika.

Dokler se jeziku ne prilasti toliko omike, da je splošni pripomoček dušni, s katerim si naroda sleherni člen zamore prilastiti, kolikor si želi človeškega znanja, — dokler si posamesni členi omike in vednosti iščejo v ptujih jezikih, toliko časa je znanje „monopol“, toliko časa se ne more govoriti o narodni omiki.

Občna je objektivna resnica; pa vsaki posebni narod jo le tedaj spozná in si prisvoji, ako mu se v lastnem jeziku razumljiva naznanja.

Narodno življenje giblje se v družini, v šoli, v tem, kar se tiče cerkve ali države, in sploh v vseh javnih razmerah.

Da napredovanje ni enostransko, ampak občno, da se narodne moči razevetó in obrodé sad, mora temelj narodnega življenja, jezik njegov, veljati v družini, v šoli, v cerkvi, v uradnih, v vsakdanjem življenji.

Kdor to tají, tají namen in poklic naroda.

Poklic naroda pa je izobraženost in blagostanje.

Omika nas vodi in pripelje do blagostanja telesnega. Vse, česar človek gledé potreb dušnih in telesnih želi, vse mu podarijo in zagotovijo omika, umetnost, znanstvo, obertnija in kmetijstvo.

Terjatev narodnih pravic ni le prazna sanjarija, kakor se poljubi nekterim sovražnikom naroda in vsega narodnega početja govoriti; ne, ne! terjatev ta je podlaga duševnega in telesnega blagra, in izvira iz rodoljubja čistega.

Blagostanje materialno vsacega naroda je odvisno od omike in omika od veljavnosti jezika. Blagostanje in omika ste naroda namen in poklic: tedaj mora tudi biti postava državna, da se lika jezik in narod veljá.

Jezik je tudi pervina in podlaga, ki budí narodne občutke v narodu; da je to resnica, so nam priča narodi vesleslavni Gerki in Rimljani, in izobraženi narodi v dóbi novejši.

Kaj je narod brez narodnosti?

Nič družega, kot mlačna, nečversta in letargična tropa in truma sužnjakov, ki zgubivši svojo narodnost se ne morejo povzdigniti do višje zavesti in se celó ob času hude sile in stiske ne nadušijo toliko, da bi rešili domovino in z domovino sebe.

Država, kateri je mar za ohranjenje lastno, mora skrbeti, da se narodi razvijajo in razvijavši se krepijo tudi njo.

Vsaki narod ima pravico do omike; ta pravica natorna izvira iz lastnega bitja naroda.

Kakor vsak drug narod je rojen tudi narod slovenski za blagor in omiko; narod slovenski živi, in njegovo veljavo pričajo postave, ki so nas poklicale v skupščino današnjo. Da! vreden je res narod slovenski tega priznanja, ker pokazal je, da je dovelj zmožen in da ima dovelj kreposti v sebi, ker se je vbrnil ptuji sili do dneva današnjega. Zadovoljno in ponosno se ozeramo zatorej v pretekle čase te rastlike slovanske in zvestega naroda Avstrije, ker

slavne njegove dela nekdanje so nam porok veselejše prihodnosti.

Mnogo stoletij stal je narod naš z družimi brati lipe jugoslovanske in z hrabrimi Madžari na meji in varoval ter ohranil omiko zapadnih dežel napada kervolokih Orientalov; — zdaj tudi njemu bje ura svobode na serce; hiti si prilastiti omiko in izobraženost, prizadeva si prisvojiti vede in blagostanje, da postane narod, kterege ime bo pred svetom ponos. (Živio!)

Kar je dozdej Slovencom omike doletelo, vse so mu poklonili le nekteri možje iskreni in domoljubni, ki so ko zlate zvezde v tamni noči prisvetili in zbudili narod iz spanja ter ga rešili tamote. Zdej je beseda našega gospoda in cesarja dala svobodo in samostalnost; bi li bilo prav, da bi mi priderževali svojemu narodu pripomočke za omiko?!

Prokletba bi nas zažela, ako se ne primemo te priložnosti krepko, utemeljiti samostalnost Slovencev in ž nje njih omiko in blagostanje.

Vsemu temu podlaga je pravica jezika in njega krepki razvitek — tisučletna sila ni nas ponemčila; ostali smo Slovenci, in vse take skušnje bi bile še več kot sila in sužnost; bile bi moritev naroda. (Živio!)

Nikarte govoriti, da bi to edinost države, državljansko svobodo in nemško dozdej čislano omiko utopilo!

Tacega nasprotja se ne plašim; odgovorim mu naravnost. Obstanek in bitje Avstrije sta odvisna od nature narodov, iz katerih obstojí; ker pa ti niso enaki, treba, da se posebnost vsacega naroda spozná in poterdi. To je naravno; kar je naravno, ostane, nenaravno pa zgine, če si tudi s pomočjo nenavadnih sredstev nekaj časa ohrani življenje. Mnogoličnost narodov ni pogubivna in razrušivna moč, če si oni le ohranijo svojo posebnost in vsem narodom predrage svetinje: svobodo in blagostanje. Narodnost ne razruši držav, ker tudi narod, ki je bil v teku stoletij v oblasti mnogih držav, doseže namen svoj, ako so najblažje mu lastino: samostalnost, svobodo in blagor poterjevale. V tem pravilu se ujemata obstoj držav in razvitek narodov.

Če je v Evropi država, ki bi svobodno gibanje narodnosti mirno zveršiti premogla, je to le Avstrija, ki ima pod svojim krilom vse evropejske narode, in ki jih drugači združiti ne more, kakor da jim dodeli in jim poterdi samostalnost, svobodo in blagostanje. To je vez, ki jih druží v truplo edino. Če bo tako osnovano, se bo Avstrija kot potrebna moč v Evropi čislala, in samo v tem zmislu se zamore govoriti o „centralizaciji“ Avstrije.

Ako iz središča države se bote svoboda in blagostanje, enake oživljajočim žarkom, razlivala različnim narodom njenim, se more ta združba narodov še čedalje množiti; nasproti pa se bode na mejah življenje zgubilo in narod za narodom odpadel (živio!)

Država obstoječa iz enega samega naroda ima lažjo nalogo, memo druge, ki druží več narodov. Bolj ko je bitje države mnogoverstno, toliko mnogoverstniša je naloga in nje ravnava.

Radi priznamo, da se mora ohraniti Avstrija, ako želimo srečo njenih narodov in osobito naroda slovenskega;

določno in serdno zavernemo vsako očitjanje o seperaciji; določno in serdno overžemo vsako podtiko, da iščemo sreče v novi podonavski državi (Bravo!) Verujemo namreč, da so podeljene postave podlaga, ki pot pripravlja za dossego samostalnosti tudi našemu narodu, in ni nas volja, da pridemo pod gospodstvo družega naroda, ko nam je komaj sladka nada prisijala, da smo po postavi rešeni sile tisučletnega ponemčevanja. (Živio!)

Za celoto Avstrije ni nevarnost, ako se upravičijo mnogoverstni narodi; nevarnost ji le žuga, ako se stiskajo.

Pa priznanje narodnosti tudi nobenemu državljanu svobode ne kalí, zakaj narodnost ni družega nič kot svoboda narodna (Bravo! Živio!)

Osvobodila se je najpervo oseba; osvobodil se je potem podložnik, in zdaj narod. V državi prosti ni naroda zati-ranega, in kdor brani pravice svojega naroda, terja državljansko svobodo od konca do kraja.

Če Nemci nam, ki dozdej nismo imeli enacih pravíc, zavidajo ravnopravnost ali rekó, da gledé ravnopravnosti smo jim v napotje, so oni reč slabo razumeli in se le motijo. V tem, ko smo mi brez pravíc bili, so nas pustili oni zad, gledé samostalnega razvitka, in to jim je pripomoglo, da jim ni treba, boriti se za narodnost, temuč da se potegujejo samo za svobodo državljansko. Ako se ta opira na samostalnost naroda, smo na pravem potu in nemške brate naj ne skerbi, da jim homo, poganjaje se za narodnost svojo, uničili njihovo svobodo. (Bravo!) Ne vem, zakaj da Nemci v Avstrii mislijo, da drugi po številu močnejši narodi še niso godni za svobodo, ker ravno gibanje narodnosti je napeljalo svobodno in času primerno osnovo cele države.

Kakor drugi narodi avstrijski, naši bratje, tako hrepenimo tudi mi po svobodni ustavi, ktera bi koristila državi in nam ohranila našo narodnost. — Kako nek more prizadetje po narodni svobodí zapustiti okrožje svobode?

Kar se pa tiče nevarnosti, ki kakor nekteri mislijo, iz obveljave narodnosti slovenske preti omiki, to je prazno kakor uno.

Res je in nihče ne taji, da smo večidel svoje odreje in omike sprejeli v nemškem jeziku; pa napčno bi bilo, ako bi kdo terdil, da smo Nemcom za to še več kakor samo hvalo dolžni, in da jim gré tudi za naprej politično gospodstvo; saj smo se podvizali iz zapuščine Gerkov in Rimljanov še krepkejšo omiko si pridobiti; al nje pokriva zemlja; ž njimi se ne moremo več politično združiti.

Pa še drug úzrok nas zagovarja; če je tudi nemščina omiko in oliko razširjala, se ta udomačila ni; ostala je „monopol“ male peščice. Ako bi bili pa vživali omiko v lastnem jeziku, bi bili gotovo dospeli na stopnjo višjo, in gotovo bi bila omika bolj splošna, ker bi bila vpeljana po poti naravni. (Bravo! Živio!) Spoštovali in čislali bomo tudi v prihodnje nemški jezik, kakor bomo spoštovali in poterjevali tudi družim bratom njih pravice, kakor tudi verujemo, da je sloga in vzajemnost med vsimi avstrijskimi narodi potrebna; le zedinjene moči vseh narodov bodo na-

pravile državi stanovitno podlago, na ktero se ima postaviti novo poslopje. (Živio! Bravo!)

Gotovo je, da omika in blagostanje slovenskega naroda neobhodno tirjate priznanje slovenskega jezika v vseh zadevah vsakdanjega življenja. Ker je to gotovo, mora prvi zbor od naroda našega izvoljenih poslancov te pravice očitno izreči; priznati mora, da slovenski narod sprejme svobodno ustavo ravno tako kot vsak drug, da se oprosti verig, ki so ga dosihmal oklepale, kot vsak drug. Resnica mora biti, da se vsak more poslužiti volitne pravice, da tisti, kdor nemškega ne razume in je zvoljen v deželni zbor, more in ima pravico govoriti v svojem maternem jeziku.

Ker je vse ravnanje očitno, je treba rabiti jezik domači. Kakošna očitnost bi bila pač to, ako bi Krajnec ne mogel priti v deželni zbor krajnski! (Živio! Živio!)

Al ker je krivda preteklosti, da več prečastitih gospodov poslancov domačega jezika celo nič ne razume ali saj ne tako, da bi mogli v zboru slovenski govoriti, odjenjamo toliko, da se nobenemu krivice ne zgodi in se zedinimo in sprijaznimo vsi v priznanji pravila ravnopravnosti.

Snidili smo se, da se posvetujemo o blagru dežele; k temu je naj pred treba porazumljenja. (Živio!) Zategavoljo terjam, da se prizná, in tudi upam, da mi bo slavno društvo poterdilo, naj po pravnem načelu bode jezik narodni tudi opravični jezik v zboru; al do odločenega časa naj se rabi nemški, vsak naj se pa prostovoljno svojega maternega jezika posluži, ako drugač ne more. Ne terjam, da bi se sploh v slovenskem jeziku govorilo. Jez sem se tega jezika v dnevih preteklih navadil, znam ga morda govoriti, pa ga ne bom govoril, ako ne bom primoran, in tako tudi vsi, ki so z menoj enega serca. Gospodje! veljavnost slovenskega jezika je že po državnem pravu priznana in sicer v diplomu, ki nam bo, kakor nam je prečastiti deželni predstojnik obljubil, došlo iz rok presvitlega cesarja v slovenskem jeziku, in bode spravljeno v deželnem arhivu kot podlaga našega sedanjega bitja. Priznavši slovenski jezik postavimo prvo podslobo omiki narodni, podpiramo vlado, spoštujemo voljo našega cesarja, in dopolnimo, kar nam svetuje vest. Tako se bo jeziku našemu hipoma pot odperla krog in krog; rodoljubni možje bodo eden za drugim gradiva donašali za omiko in blagor naroda, in spolnilo se bode prerokovanje neumerlega pesnika našega:

„Vremena bodo Krajncem se zjasnile,
Jim milše zvezde kakor zdaj sijale.“

(Živio, živio!)

Posl. žl. Wurzbach: Ta nasvet podpéram jez s serčnim veseljem; prepričan sem, da mu je ustava že popolna podlaga in treba ni več o njem govoriti.

Krajnci smo, ne Nemci; Nemec naj govori nemško — Slovenec slovensko.

Zoper to ni nobene ovére in obema narodoma so dane pravice po cesarskem diplomu, po deželni ustavi.

Nasvet in opomba, da je nemški jezik opravični jezik državnega zbora, se ume samo po sebi; pa vendar, dasiravno ljubimo in spoštujemo slovenski jezik v vsakem ozéru, bi menda vendar, celo kot rojeni Krajnci, komaj utegnili tako govoriti, kakor opravila tirjajo.

S preserčnim veseljem in ves unét izrečem, da sem ves teh misel zastran tega, kar je gospod dr. Toman nasvetoval. (Bravo!)

Milostlj. kn. in škof: Jez sem duhovni viši pastir krajske dežele, čisto slovenske dežele; odkritoserčno moram izreči priča slavnega zbora, da nisem želel, celó tudi popolno hotel nisem, to težko breme prevzéti, ker mislim, da sem čas in kar čas tirja, kakor tudi razmere škofove do omike in do sedanjega časa popolnoma zapopadel, sem vendar pa zbog svoje dolžnosti popolnoma Krajnec; zlasti mi je gledati na ljudstvo kmetiško, katero govori samo jezik slovenski. Podredjeno duhovšino moram na to zabračati, da se v domačem jeziku bolj in bolj omikuje, ker mi ne more nikolj priti v mar, misliti, da jezik ni izraz duha, toraj da se po omikanem jeziku posnema omika ljudstva. Ker nas je vse, kar nas je tukaj, vse krajska dežela tu sem poslala, mislim tedaj, da ne bo ne enemu nas v misel prišlo, reči, da slovenski jezik, bodi si kakor kolj, nima svoje pravice (bravo! bravo! bravo!), da sme torej, kateri je tu sem poslan, govoriti tudi v svojem domačem jeziku. Nihče naj tadaj ne misli, da sem bodi si kakor kolj zoper misli gospoda predgovornika, ktere nam je razodel v tako krasnem jeziku kakor v nadušenem govoru. — Ravno zavoljo tega, da nad opravičenostjo slovenskega jezika nihče ne more dvomiti, po mojem mnenju tudi ni treba posebnega sklepa. — Pa tudi še nekaj drugega v našem opravilstvu se ne sme prezreči, kar sta tudi tukaj gospod predgovornik in gospod žl. Wurzbach oménila. Gospodje predgovorniki so sploh spoznali, da naj ostanemo vsi v enem cesarstvu zvezani, Mi smo majhna deželica, toliko menj moremo želeći sami ostati, ker bi utegnili kakemu mogočnemu sosedu v pést priti in bi utegnile naši narodnosti veliko véce, da! tudi gotove nevarnosti pretiti, kakor so ji kadej pod Habsburško rodbino žugale. (Bravo! bravo!) Tadaj, opravljen jezik mora biti povsod, kjer je več narodov pod enim geslom zedinjenih. Francozi kakor tudi Angleži imajo en sam parlamentarsk jezik, kolikor nam je znano.

Tudi v Avstriji moramo tacega parlamentarskega jezika želeći in ga tudi zahtevati, kar se da zahtevati. Očitno je, da se v Avstriji nemški jezik za to najbolj podá in ne italijanski, ne francozki, ne angleški in tudi ne madjarski. Kot prevzetnost in preserčnost Madjarov si moram misliti to, da terjajo res od cele Evrope, naj se od njih narejene pisma v madjarskem jeziku spoznajo in podpisavajo. Priznaje enakopravnost moramo vsakemu pustiti njegove pravice in lastovitosti, kakor jih tudi sebi terjamo; edina vez nas mora vezati — železnice, parobrodi, telegrafi, vse je vseh, duh človeški ni vkovan v meje tesne. Nature postava je, da postane vse, kar je kak narod v duševni omiki pridelal, last vseh družih narodov. Kakor že pregovor pravi, da človek za toliko ljudi veljá, kolikor jezikov zna; tedaj moramo temveč želeći, da bi znali po mogočnosti veliko jezikov. Nemški jezik se učiti, je za nas najbolj potrebno.

Dvomit ni, kakor tudi gospod predgovornik pravi, da moremo ravno tako v slovenskem jeziku govoriti, ker se po parlamentski šegi samo en jezik rabi; ker se pa nemški jezik za nas ložeje priznava kot splošni deržavni jezik, kateri nas véže, in ker se tudi slovensini nikjer in nikakor ni odrekla pravica, po mojem mnenju ni treba o tem sklepati. Za resnico tega, kar terdim, govori v naših razmerah to, da ravno nemščino rabimo. Ako hoče kdo kaj v slovensčini govoriti, mu nihče ne bo branil; al v tej zadevi se ne smemo poprijemati kaj umetljavnega, dasiravno se to iz dobrega namena zahteva, da bi se za kaj potegovali, zoper

kar nikdo ne ugovarja. Mislim, da moremo vsi, kateri smo tu zbrani, v nemškem jeziku svoje misli razodéti; ako bi kateri gospodov zbornikov ne utegnil nemško svoje misli gladko razodéti, bi po moji pameti tudi njegovim govori zanimivi bili, če bi ktereга svojih gospodov tovaršev prosil, za-nj nemško govoriti, pravica pa bi mu ostala, tudi slovensko govoriti. Treba ne bo tedaj o čem sklepati, zoper kar nihče ne ugovarja. Ako gospod predgovornik misli izgovarja, s kterimi se skladajo tudi misli nas vseh, se mu zahvalim in izrečem svojo popolno dovoljnost, da bo gospode, kateri so nekaj let sem toliko za domači jezik, kakor gospod vrednik „Novic“ storili, zgodovina krajske dežele hvaležno imenovala; gospodje so o tem gotovo vsi mojih misel.

Posl. dr. Toman: Milostljivi knez in škof so menili, da gré slovenskemu jeziku le nižja veljava?

Milostlj. kn. in škof: Prosim za zamero; v tej posebni zadevi nam je nemški jezik bolj zložen, in ne dá se tajiti, da ima slovensčina glede na celo Avstrijo nekoliko bolj majhno veljavo, in sicer zato, ker se z Avstrijanci, z véčino Štajarcov, z Ogri, Galicijani v mojem, slovenskem jeziku ne morem zmeniti, temuč govorim za to splošen, za vse té nemški jezik. Treba je pa, da se vsi razumemo, in zameril bi se mi, če bi Poljak ali Madjar od mene tirjal, da naj se zdaj v svojih starih letih madjarskega, poljskega jezika učim, da bom mogel razumeti pisma, ktere mi pošilja v svojem jeziku.

V tem ozéru se mora tedaj vendar nekako spredno mesto nemškemu jeziku prepustiti, ne pa gledé krajske dežele same. To predstvo je tadaj nanašavno (relativno). Ako sem gledé na naš slavni zbor dal nemščini predstvo, sem storil to zavoljo tega, ker je véčini nas veliko ložeje, v nemškem jeziku svoje mnenje razodéti, kakor pa v slovenskem. Če bi iméli že ročnost, katero bomo morda še le v kakih letih v slovensčini dospeli, namreč ravno tako lahko in umljivo, gladko in krasno slovensko govoriti, kakor zdaj nemško, bi se nič nič ne uperal, slovensčino kot opravilni jezik vpeljati. Še enkrat rečem, da se ne govori o tem, nemščini z ozérom na krajsko deželo predstvo dati; želim in očitno izrečem, da se moramo vsi, ki smo duhovni, domačega jezika posluževati; ravno tako morajo ta jezik rabiti urédniki, kateri imajo z ljudstvom neposrednje opraviti. Mi se ga moramo z vsem trudenjem naučiti, da nas ne zadene nevarnosti napačnih prestáv. Jez ne govorim gledé samo na Krajsko zastran predstva, ampak gledé na celo Avstrijo, katero iz serca želim. Rekel sem cesarju, da mu bódem zvest, in zvest mu bódem, in še celo svoje življenje za njo dal. V tem ozéru tudi ne bom nikolj terjal neodgovornosti za svoje govorjenje.

Posl. dr. Toman: Milostlj. knez in škof so mi besedo presékali.

Milostlj. kn. in škof: Ker sem mislil, da hoče gospod predgovornik mojim besedam pomen podtakniti, kateri —

Posl. dr. Toman: Mislim, da se ima to, kar so milostljivi knez in škof govorili, tudi tako vzeti, da ima po izgledu angleškega, francoškega in drugih parlamentov bolj omikani jezik večo pravico, tako da bi se samo poleg nemškega posebni deželni jezik, namreč slovenski na Krajskem rabiti mogel. Umel vsaj sem tako.

Milostljivi kn. in škof: Zabernil sem samo na šego, da se more v parlamentih navadno samo en jezik rabiti. Bolje bo hasnilo, da ostanemo pokojni pri tem; govorjenje tudi ni bilo o priznanju ali kratenju kake pravice.

Posl. dr. Toman: Udam se v to, ako se more kak jezik priznati, je v krajskem deželnem zboru slovenski jezik.

Milostlj. kn. in škof: Doslej se je skazala potrebnost, se nemškega kot pravičnega jezika posluževati.

Posl. dr. Toman: Ravno zavoljo tega, ker je tako, se udam, da —

Milostlj. kn. in škof: Ta reč ne bo sklepanja potrebovala.

Posl. Ambrož: Prosim, dovoliti, da vsak govornik izgovori, kar ima govoriti in v razgovarjanju nasvete dajati. Še več gospodov je zapisanih: Bleiweis, Lukman, Zupan, Kromer, Auersperg.

Posl. dr. Bleiweis: Gospod dr. Toman je z nadušenim govorom zagovarjal narodne pravice našega jezika. Z živim veseljem vidim, da se ne ugovarja od nobene strani slavnega zbora zoper te pravice; samo iz ust milostljivega gospoda in škofa sim slišal reči, da naš jezik vendar še ni tak, da bi se v tej dvorani v njem govorilo. Ako postavimo to kot pravilo, se lahko primeri, da vzamemo več poslancom svobodo govoriti. Milostljivi knez so ponavljaje rekli, da naš jezik še ni tako obdelan, kakor nemški; slovesno ugovarjam zoper to.

Ako hočejo milostljivi knez in škof morebiti pod pravično méro djati zahvalno pismo, katero sem danas bral, bom smel, spoznaje mojstersko roko gospoda, kateri ga je spisal, vendar to priznanje zahtevati, da je tudi slovensko zahvalno pismo tako pisano, da ga bo med ljudstvom vsakdo umel, in da je v ličnem jeziku pisano. Ako ne znajo vsi jezika, naj se ne dela jezik tega kriv.

Upam si v vsakem ozeru tako dobro slovensko kakor nemško govoriti, in mislim, da je več gospodov med nami, kateri tudi to znajo. (Bravo! bravo!) Verh tega sem z živim veseljem od več strani slišal, da ne namerja nobeden gospodov našim narodnim pravicam nasproti stopiti. Ravno zavoljo tega pa, ker me to tako veseli, moram reči, da se ozeram z žalostnim sercom na naše brate na Štajerskem, Koroškem, v Istri in na Goriškem. Ali jim bota dva nemška in dva italijanska deželna zbora pravična, je prašanje, katero bo še le bližnja prihodnost razjasnila. Želel bi, da bi bili vsi naši slovenski bratje tukaj v našem deželnem zboru zastopovani, kakor bi tudi narodnosti ljudstev, dnarstvu in politiki Avstrijski v prid želel, da bi imelo celo slovensko ljudstvo, ki ima 1½ miliona duš, eno upravno okolijo. To bi bilo naravno, prosteje bi bile opravila, to bi menj stroškov prizadevalo. Sicer pa danas ne morem družega kakor vročo vročo željo izgovoriti, da bi gospodje poslanci v državnem zboru prašanje zastran zedinjenja naših slovenskih bratov, s katerimi smo že tako v kraljestvu ilirskem zedinjeni, ne samo zbog dnarstvenih, temuč tudi zbog političnih ozérov natanko pretresovati hotli. (Živio! živio!)

Posl. Lukman: Naš pravični jezik je enkrat nemški, ta jezik se rabi povsod; mislim, da bi po nasvetu teh gospodov veliko njih v zadrego prišlo, če bi se slovensko razgovarjali. Ako se hočemo pa v dveh jezikih razgovarjati, bomo edini v celem cesarstvu; mislim, da umejo vsi gospodje tako dobro nemško, kakor uni slovensko. Nasvetjem tedaj, da se samo v nemškem jeziku razgovarjamo.

Posl. žl. Strahl: V principu sem popolnoma z nasvetom gospoda dr. Toman in mislim, da bi se dalo vsemu razporu v okom priti, ako bi se ta nasvet bolj določno izrazil, tako da bi se kot pravilo izreklo, da ni ne nemški ne slovenski jezik v deželnem zboru izklenjen, temuč da naj se dotičnemu poslancu na

voljo dá, v slovenskem ali pa v nemškem jeziku govoriti. (Bravo! bravo!) Mislim, da to je v od cesarja poterjeni deželni ustavi, ktera nikjer ne govori, naj se rabi ta ali ta jezik; reči moram pa tudi, da z eno rečjo, ktero je gospod dr. Toman nasvetoval, ne vlečem, namreč s tem, da bise javnost prikratila, če bi ne sméli se v slovenskem jeziku razgovarjati. Po moji pameti je javnost ali očitnost to, da se more vsakemu privoliti, k razgovorom deželnega zbora priti, mislim tudi, da mora vsaki za to skerbeti, da znanje obeh jezikov sabo prinese. Ako bi se dalo misliti, da so poslušavci samo kmetje, kateri le slovensko govore, bi mogel poslanec, kateri samo nemško govori, omolkniti; ravno tako je nasproti misliti, da bi bili poslušavci zgolj ljudje, kateri samo nemško umejo; tu bi mogel slovenski poslanec omolkniti. Mislim tedaj, naj se prosto kot pravilo izreče, da sta oba jezika, nemški kakor tudi slovenski pripušena.

Posl. Kromer: Milostljivi knez in škof so sprožili, naj pri vseh javnih razgovorih tudi v jeziku enota reč pospešuje, in da naj bi se ravno zavoljo tega, ker ravno v tem slavnem zboru večidel vsi udje nemško popolnoma znajo, tukaj nemški jezik kot pravični jezik zvolil; da se pa samo ume, da morejo vsi poslanci, kateri ne znajo popolnoma nemško, tudi slovensko govoriti; torej bi zastran tega treba ne bilo sklepati. S tem mnenjem milostljivega kneza in škofa sem popolnoma zastopljen. Ako bi bilo pa tu sklepanja treba, bi se danas ne mogli v to udati; zakaj po §. 35 deželne ustave za vojvodstvo Krajsko je nasvete od posamnih udov storjene popred v odboru pretresovati. Ker je tu tako, odbora pa zdaj še nimamo, bi se mogel še le poseben odbor zvoliti, kateri bi nasvete popred prevdarjal, in še le potem bi bilo mogoče, o tej reči končne pomenke začeti.

Posl. dr. Zupan: Milostljivi knez in gospod, kakor tudi gospod poslanec Kromer sta bistveno to povedala, kar sem jez govoriti namen imel.

Tudi jez sem hotel veselje nad nasvetom razodeti, kolikor smo priložnost imeli, izverno zgovernost nasvetovavca in njegove krasne besede poslušati in občudovati.

Al jez sem tudi té misli, da naj se ne sklepa o reči, ktera se sama ume in ktera je po mojem mnenju tudi že v deželni ustavi določena. Jez nimam bistveno kar nič ne zoper nasvet, ki je bil storjen, namreč, do se morejo nasveti v deželnem zboru v slovenskem kakor tudi v nemškem jeziku delati in da se moremo v slovenskem kakor tudi nemškem jeziku razgovarjati.

Kar se je pa še sicer o tej reči govorilo, ne gré tu sem. Al materialno tega nasveta je po mojem mnenju že po deželni ustavi brez vsega dvoma kot dopustljivo izrečeno.

Deželna ustava ne pravi, da je znanosti nemškega jezika treba poslancu za deželni zbor; ti pogoji v nji niso ustanovljeni.

Poslanci za deželni zbor se pošljejo tu sem, da razodeneje žele in potrebe dezele in da se o njih posvetovajo; ako žel ne morejo lahko izgovoriti, ali jih vsaj v svojem jeziku lože razodeneje, ne vem, zakaj bi se jim po obstoječih postavah in po deželni ustavi branilo, in ne vem, zakaj se hoče nasvetovavec zastran tega z nekim izrečnim paragrafom zavarovati; dalje mislim, da se, ako bi bilo zastran té zadeve sklepanja treba ali želeti, to ne more posebej nasvetovati in obravnati, temuč da mora to dél pravičnega reda biti. Saj se bo slavni zbor menda komaj nalogi odtegniti mogel, pravični red ustanoviti, in nasvetovavec sam je v začetku današnje seje na to zabernil.

V poslednji seji smo se razgovarjali o rečeh, ktere grejo v opravljeni red; danas se razgovarjamo o njih in morebiti se bomo še v naslednji seji o njih razgovarjali; ako bomo zastran vsake reči posamno in posebej sklepovali, je to nepotrebna potrata časa. Bodi mi dopušeno nasvetu gospoda dr. Tomanu nasproti storiti nasvet, z nekimi premenami k dnevnemu redu iti in nastavim svoj nasvet tako, da naj slavni zbor sklene, da gremo k dnevnemu redu, ker deželna ustava za poslance, ki se imajo v deželni zbor zvoliti, ne zapoveduje znanosti nemškega jezika, in je torej slovenski jezik po postavi pripušen, in dalje, ker ta reč v opravljeni red spada, če bi bilo treba zastran nje sklepovati.

Predsednik: Prosim gospoda nasvetovavca, mi ta nasvet spisati dati.

Posl. Brolih: Menim, da naj se o gospod dr. Tomanovem nasvetu, se pri sedanjih razgovorih tudi slovenskega jezika posluževati, kar sklene samo zastran tega, ali se sme slovenski jezik v nazočem zboru pri govorih rabiti ali ne.

Posl. grof Anton Auersperg: Zvédil sem, da je gospod dr. Tomanov nasvet že spisani.

Predsednik: Je bil tudi že podán in bral sem ga celega.

Posl. grof Anton Auersperg (govori dalje): Rad bi izgovoril svojo hvalo in svoje priznanje gospodu nasvetovavcu za vroče domorodno avstrijsko čutje, za velike resnice, ktere je govoril, za iskrenost, s ktero je slovenski narodnosti ob enem pa tudi spravljivosti, kakor tudi zanimivosti nemške omike besedo govoril. Pa zgodilo se je tu, kakor se v parlamentem življenju večkrat zgodi, da je kdo zastopljen z nasvetom, kakor je občertan, pa vendar ne z nagibi, iz kterih izvira, vsaj ne z vsemi. Zoper en stavek namreč imam ugovarjati in slovesno zopergovarjati, ako sem ga prav umel in ne napčno zapopadel. Zdi se mi, da sem slišal, da gospod nasvetovavec je rekel, da naj se nemški jezik za zdaj samo terpi, slovenski jezik pa naj je opravičeni jezik. Mislim da je to zoper enakopravnost. Braniti slovencom v tem zboru govoriti v njih domačem jeziku, ne bo nikomur v mar prišlo, kdor ima kolikaj serca za pravico in pravo. V tem smislu pristopim k nasvetu, zastran kterega se pomenkavamo, potem ko sem slovesno se postavil zoper oni nagib, kteri se mi je zdel najbolj razžaljiv.

Posl. Vilhar: Gospodje! Časi so usekali moji domovini marsiktero rano in te rane tudi samo čas zaceliti ne more. Ako je bila preteklost moji dragi domovini temôta, ji je sedanost kakor jutranja zarja, in prihodnost ji bo dan, kteri nikolj ne mine.

Ozrimo se okolj in okolj, povsod vidimo naše veliko cesarstvo z nevarnostimi omreženo, nas pa je presvitli cesar poklical, da govorimo za zboljšanje dežele; naši volivci so nas tu sem poslali z zaupanjem, da pomagamo osnovati močno, složno in svobodno Avstrijo.

Čas je prišel, da odpusti brat bratu in da se nikdo ne brani, domovini žertovati, kar more. — Ves sem prepričan, da popolnoma znajo nemški jezik vsi tukaj zbrani gospodje, razun nekterih, kteri se morebiti ne morejo tako gladko odrezati.

Prav malo je nazočih gospodov, kteri bi slovenskega jezika ne umeli. Jezik je sredstvo porazumljenja, jez pa priznavam razun slovenskega tudi še jezik nemški.

Zlo zlo težko bi mi delo, ko bi stoječ na zemlji slovenski ne slišal tudi jezika matere svoje.

Al meni je mar za veliki namen; res, da sem v majhni, prav majhni deželi; ozerati se morem pa tudi (Doklada „Novic“).

čez meje svoje dežele, in nasvet moj je, da naj vsi kakor ostane nemški jezik kot opravljeni jezik, ker sem zastavil svojo besedo, za blagor složne, svobodne in močne Avstrije se potegovati. (Tiho memranje med poslušavci).

Predsednik: Ali želi gospod nasvetovavec še govoriti?

Posl. dr. Toman: Nekteri visokočastitih gospodov so zoper moj nasvet ugovarjali; milostljivemu gospodu knezu in škofu sem že odgovoril; žl. gospod Strahl je ugovarjal, da se ne žali javnost, ako razgovori niso slovenski, da mora poslušavec sabo prinesiti lastnost, da ume razgovore v kakoršnem kolj jeziku.

Ne gré pa zato, gré samo za to, kteri jezik je v deželnem zboru opravičen. Kdo dvomi, da je v krajskem deželnem zboru krajski jezik opravičeni jezik, ako so mu krajski volivci in krajski zvoljenci podlaga!

Kar se tiče javnosti, sem na-njo porajtal; nisem terjal, da naj velja slovenski jezik zavoljo javnosti zato, ker nasvet ne more biti daleč, bodi si od té ali druge strani, da se morajo zapisniki razgovorov tudi v slovenskem jeziku razglašati; tako se bo pomagalo, ako je premalo prostora v sejni dvorani. — Kar tiče ugovor gospoda poslanca Kromerja, kteri po §. 35 volitne postave za deželni zbor moj nasvet, kterega kakor mislim, pravi, gospod predsednik še celo bral ni in kterega hočem zdaj povedati, kot za posvetovanje nepripravnega zaznamlja, moram opomniti, da bi se bili morebiti temu razgovarjanju ognili, če bi se bilo o pravem času zgodilo to, kar bom zdaj storil; moj nasvet je:

„Vsak nasvet se more v deželnem jeziku, t. j., v slovenskem (krajskem) storiti, in vsak razgovor v tem jeziku goditi“.

Vsak nasvet se more i. t. d. S to besedo ni rečeno, da se nemški jezik ne sme rabiti.

Ugovor iz §. 35 ni temelit; jez sem svoj nasvet gospodu predsedniku po deželni ustavi izročil; sprejel ga je in za govor odločil; §. 35 deželne ustave za Krajsko pravi:

„Posamne reči, o kterih se je posvetovati, pridejo pred deželni zbor:

- ali kot vladni predlogi po deželnem glavarju;
- ali kot predlogi deželnega odbora ali pa posebnega odbora, kteri je bil izmed deželnega zbora in o času tega zbora narejen;
- ali pa po nasvetih posamnih zbornikov.

Samostalni nasveti posamnih zbornikov, kteri se ne nanašajo na kak predlog vlade ali kakega odbora, se morajo popred predsedniku pismeno naznaniti in odbor se mora pred zastran njih posvetovati.

Nasvete zastran reči, ktere ne grejo med opravlilstvo deželnega zbora, predsednik ne more posvetovanju prepustiti.

Pravica, kaj pred deželni zbor ne dopušati, gre samo predsedniku, on pa je moj nasvet prevzel in o njem smo se razgovarjali; razgovarjali smo se tedaj prav po pravici o njem.

Ugovor gospod dr. Zupana, da moj nasvet prav za prav nikak nasvet ni, je prazen, in ravno tako naj bi ga bil za-se priderzal, ako bi bil preudaril, na kako globoko drugo podlago se je moj nasvet opéral. (Živio! bravo!)

Predsednik: Prosem pričujoče poslušavci se vsacega znamenja dopadenja ali nedopadenja zderžati.

Posl. dr. Toman (govori dalje): Svoj nasvet sem pa hotel zato bolj uterditi, ker so se slovenski radoljubi že osumnjevali. — Le recimo, kar hočemo,

česar potrebujemo, in nihče ne bo dvomil, da je dober Slovenec dober Avstrijan.

Prizadeval sem si, s svojim nasvetom porazumljenje zastran té reči koj v začetku napeljati, da bi ne bilo treba pri vsakem razgovoru zastran jezika besédkati; skušal sem to v stavku, v katerem nisem rekel, da se mora, temuč samo da se „more“.

Ako bi ne bil tega v nasvet uzél, je gotovo, da nam ostane pravica, kadarkoli in o kateri reči kolj hočemo se v domačem jeziku razgovarjati.

Al, da bi se temu ognili, sem mislil, da bodo poslanci enoglasno mojih misel, namesti mi ugovarjati; sicer bi bili jez in vsi, kateri so mojih misli, prisiljeni se ušesti, in prihodnjic brez uprasanja ustati in slovensko govoriti. Pravo naroda mora resnica postati v djanju in vendar v principu zavarovano. (Živio!)

Posl. Ambrož: Dasiravno je z govorom nasvetovavca razgovor o tem končan, mi bo slavni zbor vendar dovolil, da zoper šego še eno besedo sprave pregovorim, ker se mi zdi, da je ta na pravu tako terdno stoječi razgovor vendar k nekim britkim opombam priložnost dal. Res je, da se ima po §. 35 deželne ustave nasvet pismeno podajati in odboru izročiti; to bi se bilo tudi danas imelo zgoditi, če bi odbor imeli; ker pa nimamo odbora, bi bil imel ta nasvet se izročiti odboru, kateri naj bi se zvolil. Dopuseno je bilo pa nasvetovavcu, svoj nasvet uterditi in njegov iskreni, krasni, v resnici vtemeljeni govor mu ni zopernikov naklonil, in v tem ozeru moram reči, da sem zoper njegovo mnenje. S svojim govorom si jev celem zboru prijatlov prikupil in pravu veljavo dal, ktera mu gre.

Vsi gospodje, kateri so pred mano govorili, so enoglasno izrekli, da je geslo cesarjevo: „Enakopravnost narodov“, toraj tudi enakopravnost njihovih jezikov; uzrok, da smo se tukaj o tem razgovarjali, ne izvira iz duha tega zbora, kterege navdajajo gotovo domorodne misli, ampak iz pomót zapopadkov, kateri nekaj časa sem začenjajo korenine gnati; in v tem ozéru more zbor nasvetovavcu hvalo izreči, da je toliko pripomogel, da se je danas temu krivemu mnenju konec naredil. Kar se pa tiče jezika v tem zboru samega, bodi jezik samo pomoček porazumljenja. Gospodje! Porazumljimo se deželi v blagor in jezik naj ne dela več nesloge med nami; bodi je konec danas nesloge in nasvetovavec bo v tem ozeru bolje podučén; zakaj jez mislim, da so vsi govorniki popolnoma njegovih misel.

Treba ni, tu izrekati kaj o tem, kar je že tako jasno, ko beli dan; treba ni, slovenskemu narodu pravice do njegovega jezika dajati, v katerem se na njegovi lastni zemlji zbor derži; treba je samo to, da se razgovarjamo v jeziku, v katerem se najlože razumljamo.

Dosti je bilo rečnega in, Bog daj! da bi nas vse navdajal duh sprave, ktere besede smo slišali tukaj. Predloga in sklepa o tem ni treba, ker je zbor že pred resnice govorenega prepričan.

Po tem razjasnjenju mislim, na parlamentski red se operaje, da naj se pred vsem stori nasvet, k dnevnemu redu se vrniti, in ako se to poterdi, si je celi zbor roko podal, pomenil se je, serca so se utolažile in vse je poravnano. Prosim tedaj gospod predsednika, da se o tem glasuje.

Predsednik: Čast bom imel, nasvet gospod dr. Zupana brati:

Slavni zbor naj blagovoli zavoljo tega, ker v deželni ustavi za poslance, ki se imajo v krajnski deželni zbor voliti, znanje nemškega jezika ni zapovedano in se torej, kakor se samo ume, v razgovorih deželnega zbora slovenski jezik rabiti sme, in dalje zavoljo tega, ker bo ta reč obstojen del opravnega reda, ki

se bo dal skleniti, po nasvetu gospod dr. Tomana k motiviranemu dnevnemu redu iti.

Sklenimo zastran te reči in prosim ustati gospode, kateri mislijo, da naj gremo k dnevnemu redu.

(Ustalo je 18 zbornikov, in ker je ustala večina, je bilo sklenjeno, k dnevnemu redu iti).

Predsednik: Peti predmet današnjega dnevnega reda je določiti, kako se bodo zborove obravnave razglasovale. — Za ta čas je bilo poskerbljeno, da se sejni zapisniki v posnetku v „Laibacher Zeitung“ dajajo; kaj se ima pa dalje zgoditi, naj slavni zbor določi. Ali hoče kdo o tem kaj nasvetovati?

Posl. Ambrož: Danas je bila deželnemu jeziku dana veljavnost in veliko resničnih besed je bilo spregovorjenih. Ako bi se bili že pred tem zmenili, bi skoraj da ne bilo treba, z dolgimi razgovori tratiti dragi čas. Rekli smo, da se bomo tu v nemškem jeziku razgovarjali. 37 zbornikov nas je; al gospodje! med ljudstvom, ki nas je tu sem poslalo, je v naši deželi $\frac{3}{4}$ samih Slovincov, kateri nemškega jezika ne umejo; mislim, da gre tu, njih potrebam, njih željam pravico skazati; zakaj na nas se ozérajó oni, v katerih imenu nas je tu sem poklicala beseda našega presvitlega cesarja, da razodemo potrebe našega naroda, in nasvetjemo, kako bi se dalo pomagati. — Ta narod ima naravno pravico, tirjati od nas, da mu naznanjamo, kaj in kako tukaj obravnavamo in sklepamo. Ako gre tedaj za razglašenje teh obravnav, rečem jez, naj se tako razglašujejo, da bo narod vse zvedil, kaj tukaj govorimo. Ljudstvo na kmetih se more samo v njegovim jeziku podučevati. Naša véra se oznanuje v domačem jeziku, in hvala gré tudi naši duhovšini, kateri se mora poleg drugih rodoljubov tukaj očitno izreči največa zahvala za omikanje jezika. Enako bi imeli tudi mi delati in o tem važnem sklepanju zastran razglasovanja naših obravnav tudi potérj ljudstva ne prezérati. Jez nisem časnikar in nečem zastran tega nobenega nasveta dati. Že pred 12 leti, že več ko pred 12 leti sem se potegoval za obveljavo jezika; sovražnikov sem si pridobil dosti, plačila pa nič za to; deržal sem se pa tudi terdno pravila, ta jezik rabiti kot pomoček za obdelanje in omikanje kmetiškega ljudstva. Rečem, da naj se z razglašenjem naših obravnav potrebam našega ljudstva ustreže, ko pa to rečem, se zderžim nasvetovati, kako naj se to zgodi, in povabim raje našega častitega gospoda dr. Bleiweisa, kateri je že več ko 18 let v tej reči s kmetiškim ljudstvom v zvezi in ga podpérjajo iskreni domoljubi, o tem dati času priméren nasvet, kako naj bi se naše obravnave slovenskemu ljudstvu na Krajnskem, Štajarskem in v Istri naznanovale.

Posl. dr. Bleiweis: Naše obravnave se bodo po dvojni poti razglasovale; ena pot je po časnikih, druga pa, da se posebej natisnejo, morda stenografski zapisi. Ne praša se več, ali v nemškem ali slovenskem jeziku, saj je izgovorjena enakopravnost, ktero terjati moramo in od ktere ne za čertico ne bomo odstopili, da se obravnave v obeh deželnih jezikih po časnikih kakor tudi po stenografskih zapisih razglašajo. Kar se tiče razglasovanja po časnikih, je „Laibacher Zeitung“ eden, kateri jih bo nemško razglašal; al veliko veliko bolj bodo razglasovane te obravnave po „Novicah“, ktere prihajajo v tavžente rok. Zdaj pa je prašati, česar razsoditi si zdaj ne prederzнем, kako obsirno namreč se bodo te obravnave razglaševale? ako se bo celi sejni zapisnik dajal natisovati, mislim, da bi se dalo to komaj založniku naložiti, da bi vse brez plačila v svoj časnik jemal. Ako se dá pa samo posnetek natisniti, je to časniku dobiček, zakaj bravci

hočejo vediti, kaj tu počnemo. Izročil bi jez tedaj v pretresovanje in sklep najpred vprašanje, kako obširno naj se razglasajo zapisi?

Predsednik: Ali hoče kdo o tem kaj nasvetovati?

Posl. dr. Bleiweis: Prosil bi, bolj natanko razjasniti, kako so se obravnave državnega zbora razglasovale, ker se jih nisim toliko udeleževal, da bi vedil, kako obširno so se razglasovale?

Posl. Ambrož: Razglasovale so se uredsko pa tudi po časnikih. O časništvu nam ne gre govoriti; to je konkurenciji repušeno; al deželni zbor ima pravico, da sam določi, kako naj se obravnave razglasajo. Jez bi se pravila držal, in to ravno zavoljo enakopravnosti, da bi se tudi v slovenskem jeziku razglasovale tako, kakor v nemškem. Eno samo sejo še le imamo, ktere stenografični zapisi so bili včeraj dodelani; sejni zapisnik je spisan, ktereга predložiti sem ravno pred čast imel. Za ta pot je vzelo vredništvo „Laibacher Zeitung“ posnetek tega zapisnika, kateri pride v današnjem listu; tudi za „Novice“ je bil posnetek izdelan, kakor sem se z gospodom vrednikom sam pomenil. To se je zgodilo od sabote do danas. Čas ni pripustil, to reč bolj natanko pretresovati; danas pa je čas za to, in če nobeden zbornikov kakega nasveta o tem ne stori, naj bo meni dovoljeno, ga storiti. Mislim, da bo v začetku dosti, posnetek iz vsacega sejnega zapisnika v „Laibacher Zeitung“ natisniti dati. Al to še ni dosti; ljudje bi radi celi zapopadek naših razgovorov vedili. Gospodje! prvi deželni zbor bo pokazal našo parlamentsko zmožnost, ktero celemu našemu narodu na znanje dati, je naša dolžnost, in zavoljo tega bi temu nasvetu še pristavil, da bi se stenografični zapisi, kadar bodo popolnoma dokončani in pregledani, vsakemu listu „Laibacher Zeitung“ priložili, tako, kakor sem se z gospodom založnikom ustmeno zmenil. Tako bi bravci nemškega časnika vsaki dan po seji v točnem posnetku sejne obravnave zvedili, nekoliko potem pa stenografične zapise brali. Mi imamo pa tudi sami do sebe dolžnost, gospodje, in vsaki ud slavnega zbora ima pravico v posestvo popolnih stenografičnih zapisov priti. Nekoliko dni bo še minilo, in stenografični zapisi bodo, kadar bodo popolnoma natisnjeni, na zborni mizi pred vsakim poslancom ležali. S tem bi se nemškemu jeziku na vse strani pravica dala in če je slavni zbor s tem zastopljen, prosim o tem glasovati, če družih nasvetov ne bo. Kar pa slovenski del tiče, nam manka moči; ne dajo se sploh imenovati. Tu pa bi bilo treba odbor odločiti, kateri bi stenografične zapise od besede do besede v slovenskem jeziku edinemu časniku, ki ga imamo, namreč „Novicam“ dokladal. Da bi pa ljudstvo beržeje zvedilo, naj bi se za „Novice“ kakor sem za nemško besedo omenil, majhen posnetek dal; — ker pa „Novice“ samo enkrat v tednu izhajajo, bi mogli ti posnetki prav kratki biti, pozneje pa bi se mogli bravcom „Novic“ dodajati tudi stenografični zapisi, kadar bodo prestavljeni. Kar zadeva stroške, more slavni zbor že danes zvediti, da je gospod vrednik „Laibacher Zeitung“ ustmeno rekel, da bo dajal posnetek iz zapisnika brez plačila tiskati, in upam, da tudi gospod vrednik „Novic“ ne bo za njim ostal, in bo te posnetke tudi brez plačila v svoj list jemal. Kar se tiče stenografičnih zapisov, se ne morejo stroški za njih izdajanje nikomur nakladati in dolžnost dežele je, jih terpeti. Tu gré za varovanje javnosti, ktera je prva potreba svobodne države. Javnost ali očitnost sama more resnico uterditi, in veselimo se, da je skrivnih naznanovanj konec.

Posl. dr. Bleiweis: Popolnoma sem zastopljen z

gospod Ambrožem, da se naše obravnave razglasajo, in rečem tudi, da sem pripravljen, posnetke brez plačila v moj list jemati, ker je to le listu samemu v prid. Kakor je gospod predgovornik prav dobro rekel, se more to prav prav kratko zgoditi v listu, kateri ni samo za to namenjen, dasiravno spoznam potrebnost, da se bodo mogle doklade pridajati, dokler bo deželni zbor terpel. — Drugo je namreč razglasovanje stenografičnih zapisov. Jez moram obstati pri tem, da se ljudstvo, ktero šteje 400.000 duš, ne sme pušati v nevednosti tega, kar se tu godi; toliko prebivavcov pa je gotovo na Krajskem, kateri naš jezik umejo. Ako se bo na deželne stroške popolni stenografični zapisek k „Laibacher Zeitung“ dokladal, terjam za svoj narod enako pravico v „Novicah“; al se ve da je treba prestave, za ktero se bo moglo skerbeti. Ako skerbi vlada za prestavo, bo tudi deželni zbor to storil. Imamo pripravnih moči; nečem jih tu očitno imenovati, mislim pa, da nam je dvéh treba, ktera naj deželni zbor udinja, da bota prestavljala v dovoljnost cele dežele. Popolnoma sem z gospodom Ambrožem: prvič, da razglasata oba deželna časnika zapise v posnetku in brez plačila, drugič pa, da se obema deželnema časnikoma stenografični zapisi dokladajo in se skerbi za prestave tajistih v slovenski jezik na deželne stroške.

Predsednik: Ali ima še kdo kaj v tej zadevi reči? Ker nikdo ne ustane, prepustim glasovanju nasvet gospoda Ambroža, kateri je tudi gospod Bleiweisov; kteri so z njim zastopljeni, jih prosim ustati.

Ko so ti nasveti poterjeni, nasvetjem, naj slavni zbor sklene, tri zbornike obrati, kateri bodo imeli za osnovo slovenske prestave in za prestavljavce skerbeti, ker to ne more biti reč razgovora. Mislim, da bo najbolje, koj tukaj odbor narediti, in po dosedanji segi bi gospodu predsedniku prepustili, tri zbornike zvoliti, kateri bi skerbeli za prestavo stenografičnih zapisov, namreč, za udinjanje in za plačilo prestavljavcov.

Predsednik: Prepustim glasovanju ta nasvet: da se trije zborniki odberejo, kateri bodo za prestavo skerbeli in kateri naj se tudi zastran plačila teh gospodov pomenijo: Ako so gospodje s tem dovoljni, jih prosim ustati. (Vsi ustanejo.)

Predsednik: Imenoval bi, če mi daste zaupanje, gospode dr. Bleiweisa, dr. Tomana in svetovavca deželne sodnije Broliča. — Še eno imamo v dnevnem redu; to je nasvet gospoda dr. Bleiweisa; (bere): „Preden se začnejo prave obravnave deželnega zbora, sed se mi kot silen nasvet potrebna zdi prošnja: Slavni zbor naj sklene, presvitlega cesarja prositi, da se da berž berž postava zastran odgovornosti poslancev za govor in besede v deželnem zboru.“ — Ali kdo podpera ta nasvet?

Posl. baron Apfaltern: Tisti, ki ga je naredil, ga mora prvi podperati.

Posl. Ambrož: Naj smém gospoda nasvetovavca prašati, ali bi netel, ta nasvet bolj natanko zaznamovati? Ako ga ne zaznamova kot silnega nasveta, ne ostane družega nič, kakor se opravičnega reda deržati in nasvet odboru izročiti.

Posl. dr. Bleiweis: Menim, da sem rekel, da je silen nasvet.

Predsednik: To sem tudi tako bral.

Posl. dr. Bleiweis: Ako primem besedo za nasvet, ktereга sem vsled §. 35 volitne postave za deželni zbor gospodu predsedniku podal, storim to zavoljo tega, ker imam ta nasvet za silen nasvet. Menda se ne motim, če se zanesem na dovoljnost celega slavnega zbora. Primem namreč besedo za svobodno

govorjenje v deželnem zboru. Kakor je odgovornost ministrov neobhoden pogoj za svobodno ustavno življenje, tako je neodgovornost poslancov za njih govore v deželnem zboru in za njih ondi razodete želje. Govorim tu od deželnega, ne pa od državnega zbora, ker se bo zastran tega gotovo tudi ondi govorilo. Poslanec mora nerazaljiv biti, to je, poslanca ne sme za to, kar tu govori, nihče k odgovoru klicati in ne preganjati. Brez té odgovornosti se pač ne dá misliti svobodna beseda in to je o sedanjem stanju svetá serčna žila za blagor naše dežele kakor tudi celega cesarstva. Moj nasvet je tedaj, Njegovo Veličanstvo, našega premilostljivega cesarja prositi, naj se berž ko berž izdá postava za neodgovornost poslancov za njih govorjenje in glasovanje v deželnem zboru. Točneje se glasi ta nasvet skorej popolnoma skladno s §§. 62 in 63 ustave od 4. marca 1849 takole: „Noben ud deželnega zbora se ne sme za njegovo delavnost kot ud deželnega zbora sódna preganjati ali kakor kolj k odgovoru jemati. Noben poslanec se ne sme od tistega dneva, ko se začne deželni zbor in dokler terpé seje, preganjati ali zapreti, razun če ga ravno pri kakem kaznjivem djanju zasačijo. Če tirja deželni zbor, se mora zaperti izpustiti ali pa sódna obravnava odložiti, dokler seje deželnega zbora terpé.“

Kdo bi ugovarjati, da se to že samo po sebi ume; al, slavni zbor! dan današnji veléva previdnost, da ne moremo od ničesa reči: saj se ume samo po sebi. Varnost je edino v postavi; najsvobodneje se gibljemo po postavi; prave svobode zastav (bandéro) je postava. Mislim, da bodo vsi moje misli poterdili, ako ta nasvet že danas slavnemu zboru predložim.

Po tem v nemškem jeziku izgovorjenem nasvetu je govoril govornik zavoljo splošnega umljenja se tole v slovenskem jeziku:

„Da je vsakemu poslancu jasno, kar sem v nemškem jeziku govoril, naj dostavim še slovensko besedico. Moj predlog je namreč, naj slavna skupščina sklene, presvitlega cesarja za postavu prositi, ktera varuje vsakega poslanca, da sme brez strahú, zastožen ali preganjan biti, odkrito povedati, kar mu serce teži. Brez take varnosti ni mogoče svobodno govoriti, kar je deželi v potrebo in prid.“

Posl. Ambrož: Ta nasvet ne potrebuje nobene podpore več; naj mu pa vendar jez dam nekoliko podpore še od druge strani. Gospod predgovornik se je operl na ustavo od leta 1849; ako je bilo takrat svobodno govorjenje po postavi pripušeno, se moramo današnje dni toliko več za to poganjati in govoriti, ker je postava in današnje dni še veljá, svobodnemu govorjenju pa težko za vratom sedi. To je varstvena postavu od 20. aprila 1854, ktera veléva v 11. paragrafu to-le: „Vsako obnašanje zoper policijske postavu v javnih zberališih, zlasti v šolah, glediših, plešiših, gostivnicah in kavarnah i. t. d., potem na železnicah, parobrodih, poštnih vozovih i. t. d., ktero žali red in spodobnost, moti razveseljevanje ljudstva ali sicer pohujšuje; dalje vsako javno-zabavljivo djanje, ktero razodeva sovraživo do vlade ali zaničevanje njenih naredb, se brez ozéra na to, da bi utegnila kazenska sodnija se oglasiti, kaznuje z globo od 1 do 100 gld. konvencijnega dnara, ali pa z zaporom od 6 ur do 14 dni.“ — Ta postavu še zméraj veljá; mi smo v dvorani, kjer nas vse poslušá. Dobro se moramo tedaj varovati, kaj govoriti, kar bi utegnilo obstoječe naprave kakor kolj v senco djati. Kdor

hoče bolnika ozdraviti, naj mu pošlje po zdravnika, kteri ga bo v njegovi bolezní sprašal. Noben zdravnik ne bo ozdravil bolnika, kteri ga prime z eno roko za žilo, z drugo mu pa usta tiši, da ne govori. Ravno tako mora biti z nami. Svobodo moramo imeti, tukaj odkrito in brez ovinkov govoriti, napčnosti pokazati, da bo mogoče pomagati. Dobrega duha slavnega zbora sem tako prepričan, da bi nikdo ne ene žaljive besede tu zinil. Al poglejmo, kako je v djanju. Postavimo, da bi kak zbornik tukaj hotel razkazati, da cestne šrange v Ljubljani pri sv. Petru in v Kravji dolini ni treba, ker ljudstvo samo že veliko let cesto popravlja in hrani; dosti bi bilo že, tacega poslanca k odgovoru poklicati, ker je obstoječe naredbe zaničeval. To je izgled, slavni zbor, in tacih se bo dalo še več našeti, kadar bi utegnile priti deželne postavu v pretresovanje; za njimi še marsikaj tacega tiči. Tudi z tega ozéra, mislim, bi bilo dobro dobiti tako postavu, da bo naspoti oni postavu za varstvo za poslance imela veljavnost.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Prosim govoriti. Jez podpéram gosp. dr. Bleiweisov nasvet iz prepričanja in opomnim, da smo, ko smo svoje opravila nastopili, cesarju zvestost, postavam pa pokorsino obljubili. Zavoljo tega pač nikolj ne moremo v zadrego priti. Da se pa vsakemu polna pravica stori, je zavoljo previdnosti dobro, da se po tem nasvetu presviti cesar za tako postavu prosi.

Predsednik: Ali želi še kdo govoriti? — Sklenjen je tedaj ta razgovor in glasuje naj se o njem. Prosim ustati gospode, kteri so zastopljeni z nasvetom gospoda dr. Bleiweisa, ki je tak-le: „vlado prositi za postavu, da se ne sme noben ud deželnega zbora za njegovo delavnost kot ud deželnega zbora sódna preganjati ali kakor kolj k odgovoru jemati; da se noben poslanec ne sme od tistega dneva, ko se začne deželni zbor in dokler terpé seje, preganjati ali zapreti, razun če ga ravno v kakem kaznjivem djanju zasačijo. Če tirja deželni zbor, se mora zaperti izpustiti ali pa sodna obravnava odložiti, dokler seje deželnega zbora terpé.“ — (Vsi zborniki ustanejo).

Predsednik: Nasvet je enoglasno poterdjen.

Malo pred mi je došel še en nasvet: slavni zbor naj izreče častitimu odboru za sostavu zahvalnega pisma do Nj. Veličanstva, zlasti pa gospodu grofu Auerspergu seréno hvalo in zahvalo. — Ali naj se ta nasvet podpéra?

Posl. Anton grof Auersperg: Kar mene tiče, bi se lepo zahvalil za zahvalo, ker bo zboru še večkrat prilóžnost dana, svojih udov se za marsikaj poslužiti, in bi tako, in po tem posneti, kar se je dosedaj zgodilo, utegnili se večkrat čas priti, komu zahvaliti se; prepričan sem, da bóde vsak ravno tako radovoljen, kakor sem jez storil, po svoji zmóžnosti obénemu blagru svoje móči daroval.

Posl. Kromer: Danas poterdjeno zahvalno pismo je gospod grof Auersperg drugim gospodom odbornikom, kar zadeva zapopad in sostavu besed, že kot tako popolno izdelano bral, da meni kakor tudi drugim odbornikom nič drugzega ni ostalo, kakor občert gospoda grofa popolnoma poterditi. Z ozerom na to moram tedaj, kar mene tiče, slavnemu zboru se lepo zahvaliti za vsako hvalo, kera ne gre meni, in reči, da se spodobi edino gospodu grofu Antonu Auerspergu.

Predsednik: S tem rečem, da je današnja seja končana in prosim gospode se pojuternjem ob 10. uri dopoldne sopet zbrati.

Konec seje ob 2 popoldne.

Stenografični zapisi

tretje seje deželnega zbora v Ljubljani,

10. aprila 1861.

Sêja se je začela ob 10¹/₄ predpoldne.

Pričujoči: Predsednik: Gospod deželni glavár, baron *Codelli*. — C. k. deželni predstojnik *Karl žl. Ulepió*. —
Zapisovavec: Poslanec *dr. Zupan*. Vsi poslanci razun *dr. Tomana*.

Predsednik povabil je zapisovavca, da naj zapisnik poprejšne seje 8. aprila prebere.

Zapisovavec *Ambrož* bere.

Na prašanje predsednikovo, če kdo ima proti zapisniku kaj omeniti, vstane

Posl. *Anton grof Auersperg*: Jaz imam neke male popravke omeniti. Ko je bil govor o tem, da se prizna pravilo političkih slobod, ne sem samo rekel, „nepravične zahtevanja“ ampak tudi „pravične do takrat zaustavljene težnje in prizadetja,“ za tim prosim dalje kmalu po tim —

Posl. *Ambrož*. Visoki zbor! Naj mi bo dovoljeno tukaj napomniti, da stenografični zapis o ti dolgi in obširni seji obsega štirideset pol; truditi sim se tedaj moral, da stisnem koliko le mogoče; tedaj prosim —

Posl. *Anton grof Auersperg*. Prosim od svoje strani, da se tukaj praša le za eno besedo, kjer se govori o Madžarih v državnem zbor; kmalu na početku po besedi „Eötvös,“ „da je tudi državni zbor za tim težil in o tem delal, kar se v diplomu dozvoljuje,“ tam prosim, da se reče: „vogerski člani državnega zbora,“ ne pak svetovavstvo državno ko takšno, ampak le ogerski svetovavci.

Posl. *Zupan*. Tudi meni naj se dovoljijo nekatere opombe. Pred vsem drugim naj se popravi, da pri prejšni seji ni bilo g. poslanca *Jombarta*; in to je važno, ker je pri glasovanju o jeziku 18 glasov proti 17 bilo. Dalje prosim popraviti, da nisem navetoval, naj prejdemo na dnevni red, ampak na dnevni red podpert z razlogi, ker ne znamenuje eno, ker kar znam o parlamentarnem redu, če se preide le na dnevni red, to znamenuje, da je nasvet zaveržen; tega pak jaz nisem namenil; te dve reči prosim tedaj popraviti.

Zapisovavec *Ambrož*. To je popravljeno.

Predsednik praša, če še kdo drugi želi kaj omeniti proti zapisniku. Ker se nihče ne oglasi, odobri se zapisnik s timi popravki, ter ga podpišejo predsednik, zapisovavec *Ambrož*, in poslanci *Lukman* in *Koren*; ta dva poprosil je predsednik za podpis.

Deželni predstojnik: Prosim da se mi dovolji govoriti.

Glede na volitev poslanca g. *Jombarta*, o kateri je v zapisniku govor, imam visokem zboru oznaniti, da mi je včeraj izročil pismeno prošnjo, da more priseči kot avstrijski državlján, ter da je po tem vsaka overa v ti volitbi odstranjena. — Ob enem imam še tudi vladen predlog dati.

Po dopisu visokega c. k. državnega ministerstva ima vlada namen, da se po besedah deželne ustave zaloge in kar je drugo do zdaj deželna vlada ravnala, izročijo deželnem zboru in deželnem odboru, ko bo enkrat odbran, da se tedaj s tim odborom razgovor o izročenju napravi; naj tedaj deželni zbor odboru deželnem naloži, da se v razgovor stavi z vlado, ter da se za tim deželnemu zboru predloži, kakor je vse najdeno.

Ravno tako naj deželni zbor odboru deželnemu naroči, da naj opravila, ki so v §. 29. deželne ustave naznamnane ter so jih dosadajni stanovski odbori opravljali, prevzame ter kakor se je to storilo, deželnem zboru predloži.

Ob enem te predloge vladne izročujem napisane gosp. deželnem glaváru ter prosim, da jih stavi skoraj v dnevni red; ravno za tega voljo je pak tudi prav potrebno, da se ko bo le mogoče deželni odbor voli. (Deželni predstojnik izroči predsedniku vladne predloge).

Predsednik. G. dr. *Bleiweis* ima še nam na znanje dati, kaj je zastran predstavljaveov; naj mu se tedaj dopade, da nam na znanje da svoj predlog.

Posl. dr. *Bleiweis*. Kot izvoljenemu pervaku odbora, ki mu je v poslednji seji naloženo, da deželnemu zboru o predstavljavcih stenografičnih zapisov predlog da, naj mi je dovoljeno naznaniti to-le:

Odbor misli pred vsem drugim dva moža predložiti, ki nista samo izurjena v mnogoverstnih znanostih ampak posebno v pravoslovnih rečeh, in zraven pa tudi dobro in lahko pisati znata. Oziraje se na te reči odbor tedaj misli predložiti gimnazijalnega pro-

fesorja Macuna, ki razun drugih predmetov na tukajnji gimnaziji uči tudi slavjanski jezik, zatim gospoda Malavašiča, prestavljavca bivše deželne vlade. Oba gospoda sta dragovoljno obečala to delo na se vzela, ter sta odločno plače za prestavljanje prepustila odboru. Odbor še pak ne more za zdaj nič odločiti, ker še ne zna, v kakem se bodo formatu natisnjeni zapisi na svetlo davali. Nar ložej in nar bolje, misli odbor, bi tako bilo, da se plača določuje po natisnjenih polah. — Po tem tedaj naj mi bo dovoljeno v imenu odbornem troje predložiti visokemu zboru, da se odobri:

1. Nasvet. Naj visoki zbor sklene, da deželni odbor gospoda Macuna in Malavašiča najme za to, da stenografične zapise deželnega zbora prestavljata iz nemškega na slovenski, iz slovenskega na nemški.

2. Nasvet. Določba plačila da se deželnemu zboru z ozirom na §. 26. deželne ustave prepusti.

3. Pregledani, za natis pripravljene stenografični zapisi imajo se vsakokrat kmalo prestavljavcom izročiti, da se more ko bodo prestavljeni, natis začeti v obema jezikoma, ter da se slovenski zapisi ob enem z nemškimi oglašujejo.

To so ti trije nasveti. Al želite g. predsednik, da se posebe preberejo?

Pozvan da to stori, posl. dr. Bleiweis nasvete vsakega posebe bere, ter ob enem še tudi §. 26. deželnega zbora, ki takole glasi: „deželni odbor oskerbljuje navadne upravne opravila deželnega imetka, deželnih zalog al matie in naprav, ter upravlja, in pazljivo gleda na delovanje podstojećih uradnikov, in služabnikov. O tem kakor tudi o izpeljevanji sklepon deželnega zbora, ki je odbor ima živivotvriti, odgovoren je ti deželnem zboru.

(Perva dva nasveta enoglasno sta odobrena; za voljo tretjega se pa začne razgovor).

Posl. Ambrož. Naj mi bo o tem dovoljeno to reči, da bi se po tem predlogu stenografični zapisi morali še enkrat prepisovati: Stenografični zapisov bo strašno mnogo, kar sem že pred rekel, obsega pričujoči zapisnik o poslednji seji 40 pol. Če bi se tedaj slovenski zapisi ob enem času z nemškimi tiskati imeli, to bi se zavoljo prestavljanja ti 40 pol veliki zapis moral še enkrat prepisati, in na vsaki način bi se po takem ravnanju natiskovanje obeh jezikov zadrževalo. Morebiti bi se to tako dalo vrvnati, da se prvi nemški eksemplar po pregledu v ščetnem natisu prestavljavcom izročuje. O tem tedaj naj gosp. Bleiweis svoje razjasnjenje da, če misli, da se to dá zediniti z njegovim nasvetom. Vsakakor bi se tako natiskovanje vspesilo, kar je v tem bitno, ker imamo le malo prepisovavcov.

Posl. dr. Bleiweis. Po mojih mislih tukaj o dvojnem prepisovanju ni govora, in žal bi mi bilo, če bi tako nepotrebne stroške imeli; ne vem, kako gosp. Ambrož svoj nasvet misli poterđiti; ko so stenografični zapisi pregledani in dogotovljeni, imajo se naj popred prestavljavcom izročiti, ter se tako prestavljajo; in po tem se nemški v eno, slovenski v drugo tiskarnico ima poslati.

Posl. Ambrož: Kaj se to ne da zediniti?

Posl. Bleiweis: To ni zedinjenje, ker bi po vašem nasvetu slovenski tekst zmiraj poznej od nemškega izhajal.

Posl. grof Auersperg: Moram to napomniti, da se po tem nasvetu občinstvu odteguje oglaševanje zapisov, če nemški tekst mora čakati, dokler je slovenski dogotovljen.

Posl. dr. Bleiweis: Mislim da smo tem prigovorom v okom prišli, ker imamo dva prestavljavca,

ki bota plačilo dobivala, ter dolžnost imela, da vspesujeta delo kar je le mogoče; ker da je le samo eden, ne bi bilo kmalu mogoče; zdaj pak vsak naj vzame polovico pak ne bo zadržka več kot morebiti eden ali dva dni.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Ravno po tem se bo natiskovanje mnogo zadrževalo. Če gledamo le na sejo od 8. tega mesca, premislimo koliko časa gre v zgubo dokler se 40 pol prestavi; narmanje tri do čitiri dni, in to pri največi marljivosti. Ne vem zakaj en del občinstva za voljo drugega nebi kmalu dobival v roke stenografičnih zapisov. Prepričani moremo biti, da si nemški del našega občinstva mnogo več želi prebirati zapise in kar se je tukaj govorilo in sklepalo. Izkustvo pokazuje, da dva človeka imata dva dni poln opraviti, če hočeta po 20 pol na polovico pisanih prepisati, kamo pak še prestaviti. Prestavljanje ni mehanično, ampak duševno opravilo; to bi tedaj mnogo zadrževalo; in s časom bilo bi nam vsim žal. Tedaj nasvetujem jaz, da se stenografični zapisi naj kmalu ko so dogotovljeni in pregledani, v natis davajo, prestavljanje pak naj se začinja ko je natis gotov.

Predsednik: To je ravno, kar je nasvetoval poslanec gospod Ambrož.

Posl. dr. žl. Wurzbach: To ni nasvet Ambrožev, toda tudi jaz sem njegovih misli.

Posl. dr. Ambrož: Kar zadeva nasvet gosp. Wurzbach, ki z ene strani more biti ni brez razloga, naj mi bo dovoljeno, da drugi del nekaj popravim. Mislim, da slovenski del našega občinstva ni manje radoveden za našimi zapisi, ter da slovenski zapisi bodo mnogo več bravcov najdlji kot nemški; prepričan sem, da cela naša dežela ojstro na nas gleda, ter da naj prostejši kmet, ki se morebiti nebi nikakšno politiško misljenje in življenje v njem mislilo, pazljivo gleda in dočakuje, kaj da se pri nas godi. Zakaj prosti, kmetiški ljudje toliko in tako pazljivo na nas gledajo, to je morebiti celo drugo prašanje. Dobro znamo, kaj da narod želi; in ti bo tedaj ravno tako željno pričakoval slovenske zapise kakor se nemški berejo; ter ponovim še enkrat, da se naše razprave bodo po slovenskih zapisih mnogo bolj in dalje razglasile kot po nemških. Moj govor sega tedaj proti temu, da se slovenski zapisi nesmejo odlašanjem kot manje vredni nemškim zastavljati. (Živio!)

Milostlj. kn. in škof: Mislim da se vsi držimo za Kranjce, ter da se razprave visokega zbora naj popred tičejo kranjskih zadev; po vsih deželah se zdaj zbori deželni zbrani, ki vsaki gleda na svoje domače zadeve. Če se tedaj ne moreta oba zapisa ob enem razglaševati, naj se z nemškim toliko počaka dokler se morejo zraven tudi slovenski na svetlo dati. Jaz nisem nikdar zato bil, da se javno al očitno nemški element prizna, ter podperam živo nasvet dr. Bleiweisa.

Posl. Brolich podpera Bleiweisov nasvet. Kar gospod dr. Wurzbach prigovarja, da se eni strani občinstvu nesmejo zadržavati zapisi o naših razpravah zavoljo slovenskega prestavljanja, to ne stoji in ne velja, ker se kratki službeni zapisniki o naših razpravah kmalu oglašujejo v obema jezikoma.

Posl. dr. Zupan: Jaz bi tukaj nekaj predložil, kar bi moglo enemu in drugemu prav biti, in to tako, da za sadaj nič za celi čas zbora stalnega ne sklenemo, ampak da se zdaj po predlogu dr. Bleiweisa skuša in po tem dozna, al se res po njegovem nasvetu natiskovanje preveč odlaš. Če bi postavim prestavljanje posameznih zapisov, kar cenim za mogoče, dva do tri tjedne terpelo, vendar nebi po mojih mislih prav bilo zahtevati, da se za tega voljo natiskovanje nem-

ško zavera. Ako bi pak odlog le nekoliko dni, al še celi teden dni iznesel, to mislim da je predlog dr. Bleiweisa celo pravičen. Moj je tedaj predlog, da se za sedaj po predlogu dr. Bleiweisa skusi natiskovanje in prestavljanje.

Posl. baron Apfaltern: Brez vsega daljnjega ogradjenja tudi jaz nebi rad pristopil predlogu dr. Bleiweisa, čeravno se mu sploh ne morem protiviti; tedaj brez ovinkov v tem zmislu, da na vsaki način nemško natiskovanje mora čakati na kranjski prevod, nisem jaz mislih Bleiweisovih. Meni se zdi da reč, čeravno sta dva prestavljavca, vendar ni kaj lahka; tako obširni zapisi posebno o razpravah, ki zadevajo tehnične, in druge praktične, opravilne stvari, ne dajo se tako lahko in hitro prestaviti. Po mojih mislih moralo bi se tedaj končno izreči, ob katerem času se imajo kranjski (slovenski) prevodi dogotoviti, da do tih dob nemški zapisi čakajo; ako se nebi ob pravem času prevod dogotovil, naj bi se nemški zapisi v natis dali, ker ni razloga in za kranjski del nobene koristi v tem ni viditi, če se natiskovanje nemških zapisov zadržuje; dokler bravci nemških zapisov stenografičnih neimajo nikake koristi, ampak le škodo, ako se njim 8-14 dni pozneje oglašuje, kar se tukaj dela, kot če bi se po novinah kmalu stenografični zapisi označevali. Moja je tedaj misel, da se potrební čas za prestavljanje v jezik kranjski (slovenski) mora omejiti.

(Predsednik prša, če se še komu hoče o ti zadevi govoriti, ter ustane)

Posl. dr. Wurzbach: Naj mi bo dovoljeno, še eno napomniti.

Jaz sem pravoslovec, ter stoječi na podlagi pravice očitujem tukaj, da za vsigdar velja pravilo: „Pravičen je kar komu koristi, in nikomur ne škodi“. Nikomu ne škodi, če se natiskujejo in na svitlo dajajo stenografični zapisi, ko so dogotovljeni; ti zapisi so pak nemški sestavljeni. Prašam tedaj, s kakega razloga da se naj nemškim bravcom zapisi zadržujejo? Nije nikakega razloga, ter naslanjajoči se na pravilo: „kar komu koristi in nikomu ne škodi naj se izpeljuje“, moram ostati pri moji misli.

Predsednik: Ali še želi kdo drugi govoriti?

Posl. dr. Bleiweis: Jaz pristopim predlogu dr. Zupana, ter mislim, da predlog, ki ga je zavoljo skušnje nasvetoval, ni celo brez podlage; ker se po tem pravilo ravnopravnosti tudi v ti zadevi da ohraniti, da se slovenski jezik ne zapostavlja nemškemu. Bomo vidili, če se slovenski prevodi dajo v kratkem času, koliko je mogoče, priskerbeti, ne menim se svojega predloga dalje ojstro deržati, ker bi se ravno iz današnjega sklepa vidilo očitno, da se visoki zbor pravila ravnopravnosti derži. (En glas: živio!)

Predsednik: Ako nikdo od gospodov ne želi več kaj govoriti, to je razgovaranje o tem dokončano, ter se bo najpopred glasovalo o predlogu gosp. Ambroža. Ti predlog glasi pak: „Nemški zapis naj se v natis da, ko je pregledan, in en natis se bo prestavljavcom za prestavljanje počasno in po volji izročeval“. — Kdor od gospodov pristopa temu predlogu, prosim naj ustane.

(Ustalo jih je le 16 proti 18, in po takem je predlog zaveržen).

Predsednik: Zdaj se bo glasovalo o predlogu gosp. barona Apfalterna in dr. Zupana. Povejte ga še enkrat prav natanjko, gospod!

Posl. dr. Zupan: Visoki zbor naj ne sklene danes nič o predlogu dr. Bleiweisa, ampak naj se za sedaj po njegovem predlogu postopa, ter da se končno in za stalno pozneje odloči.

Predsednik: (Ponovi predlog).

Milostlj. kn. in škof: Za ta krat in v tem prasanju sem proti ravnopravnosti.

Predsednik prosi, da se glasuje o tem predlogu. Deset glasov manje je za njega kot proti predlogu; tedaj je tudi zaveržen. (Smeh).

Predsednik: Tedaj se bo glasovalo o predlogu dr. Bleiweisa; prosim gospoda, da ga naj še enkrat natanjko razloži.

Posl. dr. Bleiweis: Predlog je ta-le:

„Pregledani za natis pripravljeni zapisi naj se kmalu prestavljavcom izročujejo, da se po dogotovljenem prevodu oba teksta ob enem natiskujeta, ter da po takem slovenski zapisi ob enem času na svetlo izhajajo z nemškimi.“

Pri glasovanju bil je tudi ti predlog zaveržen, ker je 9 glasov manje bilo za njega kot proti njemu (še več se nasmehujejo).

Posl. baron Apfaltern: Mislim vendar, da ni nikake nevarnosti, ako bi visoki zbor predlogu gosp. dr. Zupana še enkrat glasoval. Moglo bi se vendar skusiti, da se sadaj že dogotovljeni zapisi o 1. in 2. seji gospodoma prestavljavcom izroče, da jih z marljivostjo, ki je na početku največja, prestavljata, ter da se iz tega vidi, koliko jima je časa treba. En zapis je kratek, drugi dolg; bomo vidili kadaj bota gotova. Če je le mal in kratek razloček v času, mogel bi vendar visoki zbor pristopiti predlogu gosp. dr. Bleiweisa. Če pa kaj več časa trebata, to je: toliko, da bi tajistim, ki bi radi nemški text brali, volja prejšla do tega, mislim da bi se mogel predlog gosp. dr. Wurzbacha, ali če on le podpira predlog gosp. Ambroža, ti po visokem zboru odobriti (poterditi). Prosim tedaj gospoda predsednika, če mu je všeč, da se o tem predlogu še enkrat glasuje.

Milostlj. kn. in škof: Po mojih mislih čas naj ne bo celo na voljo gospodov, ki bodeta prestavljala.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Očitno moram reči, da predlog gosp. poslanca ne velja. O predlogu bil je razgovor, ter ga je visoki zbor zavergel. Tedaj se moramo temu upirati, da se predlogi ki so očitno zaverženi, še enkrat nasvetujejo. Temu se občno in za vselej moramo upirati. Ako bi se to dopustilo, nikdar ne bomo dokončali nobene reči. Visoki zbor pokazal je pri tem čudnem uspehu glasovanja o ti reči, da ga prvi parlamentarni duh napolnjuje; ker je na svitlo prišlo iz glasovanja, da naj se pred tiska, kar je pred gotovo, drugo pak le ko bo prestavljeno. Lepše nebi se dalo to odločiti, tedaj nikakšnih predlogov več! V našem času sploh ne treba toliko govoriti o posredovanju, t. j. tako da se vsim prav stori; izversuj stvari kako stoji, pak je dobro, ter je dokončano. (Živio! živio!)

Posl. Ambrož: Pri svojem predlogu ni sem namenil zoper ravnopravnost postopati, ampak sem gledal le kaj je koristnejše; in na to gre tudi namemba gospoda Wurzbacha. Al sedaj se pak pokazuje nova stiska in nadloga. Visoki zbor je sklenil, da gosp. zapisovavci ob enem naj pregledujejo stenografične zapise. Ze v kratkem dosadajnem času sem se pak prepričal, kolikor truda me to stoji, da se zapisnik dobro sestavi, posebno če visoki zbor vsaki dan sejo obderžuje. V tem tedaj dva nista zadosti, ker vendar dva zapisovavca ob enem ne moreta zapisnika pisati, tako da tedaj eden mora celi zapisnik enega dne sam pisati. Za tega voljo misli sem taistih, ki jih je predložil spočetka gosp. baron Apfaltern, ter prosim, da visoki zbor dva druga gospoda izbere za pregledavanje stenografičnih zapisov, ker se zdaj stvari morajo kmalu iz rok dajati. Naj se tedaj loči opravilo zapisovavcov od pregledavcov.

Predsednik: Prosim mira, ker se ne razumi, kar gospod Ambrož ima reči.

Posl. Ambrož: Prosim da gosp. predsednik to predloži v prevdarek, ako se nikdo ne protivi, da se dva nova pregledavca odbereta.

Predsednik: Ali je visokemu zboru všeč razgovarjati se o tem predlogu, al bi morebiti to prašanje moglo odložiti se na konec današnje seje? Moja je misel in predlog, da se naj popred pečamo z volitbo za državni zbor; na koncu pak da se ravno spomenjena stvar še enkrat v govor vzame.

Posl. dr. Bleiweis: Prosim da se mi dozvoli govoriti. — Kaj je tedaj zavoljo tih treh nasvetov? Al so vsi poterjeni, al vsi zaverženi?

Predsednik: Vsi trije nasveti so zaverženi, ter bi po moji misli naj bolje bilo, da se ta stvar odloži na drugi čas ter deželnemu zboru prepusti.]

Posl. dr. Bleiweis: To mislim da ne velja tako, če se vsi nasveti zaveržejo.

Posl. Ambrož: Mislim da se mora pred natiskati, kar bo pred gotovo.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Zaverči se more le predlog taistega, ki ga je predložil; ter ko je enkrat zaveržen, je stvar dokončana, ter se ne ima več o nji govoriti.

Posl. Ambrož: Po samem sebi se razumi, da se stvar zdaj razvija kakor bo ravno šlo. Bomo vidili, kako se bo stvar dala naj bolje razpečati.

Posl. dr. Bleiweis: Da se vender nekakšen nasvet odobri — jaz nisem te misli kot gosp. Ambrož, ki le za pujo sveda — prosil bi, da se zopet o predlogu gosp. barona Apfaltern-a glasuje, ki nasvetuje, da se naj za prestavljanje nekakšen čas izreče ter se tako skusi, al se tako da izpeljati, al se morebiti po pravici nekateri gospodje tega odloga toliko boje, da bo preveč časa terpelo prestavljanje.

Predsednik: Zjutraj bomo, kako mislim volili odbor deželni. Prepustite temu, da naj se te reči loti, ter nam o tem kakšen nasvet predloži. Saj bo stvar za dva, tri dni odločena.

Posl. Ambrož: Jaz podperam nasvet gosp. predsednika že za tega voljo, ker se stvar odlaže, kar se ima svim drugim nasvetom predpostaviti.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Po parlamentarni šegi ne sme se stvar več odložiti, ko je enkrat zaveržena. — V ostalem mislim, da je ravno zato, ker so vsi nasveti zaverženi, stvar na tem, da se po svoji naravi al natori razvija.

(Posl. dr. Bleiweis izroči gosp. predsedniku napisan nasvet).

Predsednik: Zdaj pak mislim, da naj se posvetujemo o vladini predlozbi 5. aprila tekočega leta zavoljo volitbe poslancov v državni zbor. Glasi pak kak sledi: „Vsled dopisa visok. ministerstva državnega naj se deželnemu zboru do znanja stavi, da mu je po doveršenem presojevanju volitev prva in naj glavnejša naloga, poslance voliti, kateri se imajo po temeljni postavi zastran državnega namestovanja v poslansko zbornico državnega zbora poslati.“ Za tega voljo imam po odpisu sl. c. k. državnega ministerstva od 5. aprila 1864 št. 2007 še to naznaniti:

„Po §. 17. Najvišjega patenta o državnem namestovanju treba je, če kak ud poslanske zbornice umerje, osebno nepripraven postane, ali je stanovitno zaderžan, da se iz novega voli.

Zavoljo vsakega takega prigodka se deželni zbor ne more pozvati da spet voli; če bi se pa do naslednjega zbora čakalo, bi moralo ti čas nepopolno ostati število udov poslanske zbornice, ki spadajo k dotični deželi.

Da se tedaj posamezne dežele po mogočnosti popolnoma v zboru poslancov državnega zbora namestovane, je presvitli cesar z najvišim sklepom od 31. preteklega mesca deželnim zborom oblast dal, kadar volijo ude, ki se imajo v zbor poslancov državnega zbora poslati, ob enem tudi njihove namestnike za gore omenjene primerljeje voliti, kateri se, kadar bi se kaj gore omenjenega primerilo, poklicjejo in tako dolgo poslanci ostanejo, dokler se nova volitev ne opravi.

Zavoljo števila tih namestnikov je njegovo c. k. apostoljsko Veličanstvo, cesar dovolil, da se iz vsake, v dodatku k dotični deželni ustavi ustanovljene kôpe poslancov deželnega zbora, izmed katerih je 1 — 5 udov v poslanski zbor državnega zbora poslati, en namestnik in za polno število od vsakih pet poslancov za državni zbor dalje zopet en namestnik zvoli.“ —

Prosim, če hoče morebiti kdo o ti predložbi govoriti.

Posl. dr. Wurzbach. Naj mi je samo prašati, koliko namestnikov da tedaj ima naš deželni zbor za državni zbor izvoliti?

Predsednik. Ker pri nas največa kôpa ima le tri poslance za državni zbor voliti, vidi se tedaj, da imamo samo tri namestnike voliti, in to enega za velike posestnike, in za osebni glas; enega za mesta al gradove, tergove in za kupčijsko in obertnijsko zbornico, enega za kmetijske občine. —

Ker nikdo ni želel govoriti, bomo volitev začeli; vender bom pak popred Vam dotične paragrafe ustave državne in deželne do znanja stavil.

Šesti §. temeljne postave o državni zastopnici glasi tako:

„V zbornico poslancov prihaja po izboru tri sto in tri in štirideset mož namreč po številu, ki je tu za posamezne kraljestva in deželo ustanovljeno tako . . . za Kranjsko šest.

Sedmi §. pak glasi:

„Število zbornikov, ustanovljeno za vsako deželo „odbira njen deželni zbor po neposrednji volitvi“.

„Volijo se ti zborniki po brezozirni (nasebni) „večini glasov tako, da število mož za zbornico poslancov odbiranih, katero je po deželnih ustavah za „neke okolije, mesta, skupščine ustanovljeno, izhaja „izmed mož za tiste okolije, tiste mesta, tiste skupščine v deželni zbor izvoljenih“.

„Česar si prideržuje, da bo okolijam, mestom in „skupščinam tem naročil neposrednje voliti si deželne zbornike, če bi izjemno nastopile take okolije, „ščine, ktere bi ne dale, da deželni zbor može v „zbornico poslancov odbere“.

Po glasu dodatka k deželni ustavi za Kranjsko vojvodstvo razdeljuje se onih šest poslancov za državni zbor, ki jih deželni zbor ima voliti, na posamezne okolije mesta in skupščine, kakor sledi:

„Deželni zbor voli namreč:

„1. Iz zbornika, kateri ima po §. 3. a) osebni „glas in izmed deset poslancov velikega gruntnega „posestva skup . . . enega zbornika.

„2. Iz dveh poslancov Ljubljanskega glavnega „mesta deželnega, dveh poslancov kupčijske in obertniške zbornice, in šest poslancov v §. 3. postave „za volitev v deželni zbor pod a) do f) uštevno „omenjenih volitnih okrajev, skup . . . dva zbornika.

„3. Iz šestnajst poslancov volitnih okrajev omenjenih v §. 7. postave za voljenje v deželni zbor „pod 1. do 10. uštevno . . . tri zbornike.

§. 39. dezelne ustave za krajsko vojvodstvo, ki v red stavlja oskerbljevanje opravi, glasi tako:

„Glasi se navadno oddajajo ustmeno; če predsednik za dobro sprevidi, sme se to tudi zgoditi s tim, da poslanci vstanejo al obsede“.

„Voli se pa z glasovnicami (z listki), ravno tako se tudi službe podeljujejo z glasovnicami.“

Kar se tiče reda, v katerem bi se poslanci volili, tako mislim, da po sledu volitev za deželni zbor postopamo, ter najpred izberemo za državni zbor tri poslance od strani kmetiških občin, zatim dva poslance za mesta in terge, ter za zbornico kupčijsko in obertnijsko; in da volitev sklenemo z izvoljenjem enega poslanca za velike posestnike in za posamezni osebni glas.

Ako ste gospodje moje misli, prosim da začnemo volitev.

Mil. knez in škof: Ali bi se ne moglo vsih šest imén na enkrat napisati ter izročiti?

Predsednik: Po mojih mislih bi bilo bolje tako voliti, kakor sem jaz rekel, ker bo po takem ložej pregledati kako reči stojé, in ker se tako zmote, ki bi se drugači mogle dogoditi, dajo najboljše odstraniti.

Posl. dr. Bleiweis: Prosim gospoda predsednika, da smemo nekaj nehati, ker se zdi potrebno, da se malo nekaj porazgovorimo, posebno zavoljo poslancev za kmetijske občine; drugači bo reč nekaj spletena in težka.

Predsednik: Hotel sem sam to predložiti, samo sem namenil popred še omeniti, da volimo poslance v redu kako sem ga že predložil; o koncu pak, da namestnike posebej volimo, in ravno v taistem redu.

Posl. Kromer: Da ložej in boljše na dobro in vspeh naše dežele volimo, mislim pred početkom volitev sledeče opomniti.

Po mojih mislih morajo se voliti posebno v deželni zbor izkusni, praktični možje, ki so izurjeni v administraciji ter ob enem imajo dosti časa, da živijo samo za blagor dežele. Oni bodo imeli kakor je visokemu zboru znano, oskerbljevati deželno gospodarstvo, za pospeševanje in podpiranje tega gospodarstva deželnega v političkih, pravoslovnih, finančnih in ostalih upravnih zadevah postave napravljati, njih premembe predlagati, o vladinih predlogih in drugih postavah svoje mnjenje izrekovati.

Kdor tedaj hoče vsim tim zahtevanjem zadovoljiti, mora neobhodno deželni imetek, njegove dohodke in izvire dohodkov, deželno gospodarenje, posebne okolnosti al okolšine v posameznih krajih in razun tega vse obstoječe zakone na tanjko poznati, da znajoči zakone, in na temelju praktičnega izkustva v vsih zadevah more potrebo sprememb spoznati ter prenaprave predlagati.

Za vse te opravila, ki jih posebno s početka bo mnogo in mnogo, ker se mora, rekel bi, vse prenaraditi, bo mnogo časa trebalo, tako da bi se deželni odborniki samo s tim morali pečati. Težko bo, da njih namestniki zamorejo zastopati, ker če bi se v upravljanju gosto menjalo, bila bi to, kakor nas izkustvo uči, velika overa.

Predložil bi tedaj, da se že pri današnji volitvi posebno na te mozi gleda, ki imajo potrebne lastnosti in čas za deželne zbornike, ter da jih prihranimo za deželni odbor.

Gledé volitnega reda in postopanja pak celo sem misel predsednikovih.

Predsednik: Naj sledi sadaž deset minut, da se gospodje morejo nekaj porazgovoriti.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Naj mi bo dovoljeno nekaj reči. Gospod poslanec Kromer v svojih besedah je ob enem tudi nasvet predložil, ali saj svoj govor na to obernal — ker drugači njegova hvale vredna (Doklada „Novic“).

misel ni od koristi — predlog namreč, da je menda želja visokega zbora, naj se za državne poslance može odberejo, ki bodo le temu, samo temu važnemu opravilu živeli, kateri tedaj ne bodo ob enem tudi deželni odborniki.

Da se pak more ložej voliti, zdi se mi tedaj, da bi bolje bilo najpred deželne odbornike voliti, ter viditi al bodo oni prijeli to službo al ne. Po tem bomo se mogli pri volitvi državnih poslancev ravnati, da se može, ki bodo deželni odborniki, ne smejo voliti za državne poslance. Res je, da bo deželni odbor toliko dal opravila, da bo že ob tem zadosti; ter bi, deželnega odbornika za državnega poslanca voliti in na Dunaj poslati, bila velika overa za deželne opravila. Državni zbor mogel bi dva, tri mesca terpeti, in med tim dežela nebi imela svojih zastopnikov, ki imajo naj potrebnejše opravila oskerbljevati.

Jaz bi tedaj prašal, ali nebi bolje in koristneje bilo da najpred volimo deželne odbornike; po doveršeni ti volitvi ko bodo izvoljeni gospodje prijeli to čast, pak bi še le volili državne poslance.

Predsednik: Če sem poprejšnjega gospoda dobro razumel, mislim da ti ni hotel kaj drugega doseči ko le naj deželni poslanci na to pazijo, da one gopode, ki si je mislijo veljavne in sposobne za deželne odbornike, zaderžujó, ter za državne poslance le take volijo, kateri se zdijo po svojih lastnostih pripravneji za to.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Al to ne bo pred jasno, koga moremo voliti za državnega poslanca, dokler ni končno sostavljen deželni odbor, ter dokler ne znamo, al bodo gospodje to na se vzeli al ne.

Predsednik: Ker je jasno viditi, da je živa želja državnega ministerstva, da se ko je le mogoče poslanci za državni zbor volijo stavl sem to volitev med naše današnje opravila.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Mislim, da se more danas eno in drugo opraviti, ter da moremo odbornike deželne, za tim pak poslance za državni zbor izvoliti.

Posl. dr. Bleiweis: Jaz podpiram živo predlog gospoda dr. Wurzbacha. Volitev deželnih odbornikov naj bo temelj za daljšo volitev v državni zbor; prvo omenjeni imajo se popred voliti. Visoki zbor zdi se mi že danas pripravljen za to volitev, ter mislim, da naj se o predlogu dr. Wurzbacha, po meni živo podpiranega, kmalu glasuje.

Predsednik: Ako visoki zbor to misli, je tudi meni všeč.

Posl. Kromer: Jaz bi sam že s početka to stvar tako predložil kakor g. Wurzbach, ker je moja misel, da mora poglavitna naloga deželnega zbora biti, da imenuje za deželni zbor može izkusne, in praktične; al ker je vladin predlog nam oglašen bil, ki mi se zdi tega pomenka, da naj po mogočnosti vspešimo volitve za državni zbor, nisem tega mogel storiti. Ker se pak po mojih mislih dá eno zediniti z drugim, pristopam nasvetu g. dr. Wurzbacha, da naj popred odbornike za deželni odbor volimo, in za tim še le za državni zbor.

Posl. Mih. bar. Cojz: Kar je meni znano, niso še vsi poslanci izbrani, ampak za Černemelj in Metliko mora še nova volitev biti. Po ti volitvi mogli bi moža dobiti, ki bi ga lahko v deželnem odboru namestili; tedaj bil bi jaz te misli, da čeravno volimo deželne odbornike, vender tega ne storimo zastran kmetijskih srejn al občin, dokler ne pristopi poslanec za Černemelj in Metliko.

Posl. dr. Wurzbach: Če bi se mi tega deržali, da morajo vsi poslanci vkupej biti pri naših sklepih, to bi nas strašno zaderžavalo v delovanju. Zakon

pravi prav glasno, da mora vsaj polovica ali pa dve tretjine skupej biti, da bodo sklepi veljavni. Če bi se mi tedaj omenjenega predloga deržati hoteli, prišli bi v zadrego, ker bi ne mogli nič dokončati, če bi le enega al drugega naših soudov ne bilo v seji.

Posl. Ambrož: Jaz sem v prejšnji seji ravno to nasvetoval; al ko nam je gospod deželni predstojnik reč razjasnil, bil je moj nasvet zaveržen, ter mislim, da ga nesmemo več omenjati.

Predsednik: Tudi jaz sem te misli, ker bi lahko mogoče bilo, da bi eden al drugi poslanec zavoljo boleznj al drugih over zaderžan bil dohajati v seje, ter bi mi ne mogli nič končno opraviti.

Deželni predstojnik: Kar sem jaz unidan razjasnil o volitbah, bilo je le o poslancih za deržavni zbor govora, ne pak o deželnih odbornikih; ter velja še le nasprotno, ker vladin predlog, ki sem ga danas storil visokemu zboru, misli na deželni odbor kot na neko podlago in temelj; ter se može ti predlog vladin le pod pogojem doveršiti, da se res deželni odbor zloži.

Predsednik: Tedaj se bo glasovalo o predlogu poslanca Kromerja in dr. Wurzbacha; gospodje, kateri so za njega, naj ustanejo.

(Predlog se odobri od vsih, ter se seja za deset minut odloži, da se poslanci morejo porazgovoriti).

Predsednik: Bomo začeli za deželni odbor voliti s odbornikom od strani kmetijskih občin. Klical bom vsakega od gospodov poslancov ter prosim, da naj položi svoj listek (glasovnico) v posodo, ki jo bo okol nosil gosp. Ambrož.

(Zatim klical je gosp. predsednik posamezne poslance kmetijskih občin, in prešteti listiki imeli so vsi, tedaj 14 glasov ime poslanca dr. Bleiweisa.

Predsednik: Tedaj je gosp. Bleiweis po vsih glasih za deželnega odbornika izvoljen. (Živio! od strani slušavcov). Prašam tedaj gosp. Bleiweisa, da naj nam pove, al bo prijel to častno mesto.

Posl. dr. Bleiweis: Po tem velikem zaupanju, ki ga je visoki zbor do mene pokazal, sem pripraven.

Predsednik: Sedaj imamo voliti odbornika za kupčijsko-obertniško zbornico, ter za gradove in terge.

(**Predsednik** zahteva od posameznih poslancov, da svoje glasovnice izročijo. — Zatim se glasovi razberejo, ter se vidi, da je bilo za gospoda Ambroža devet, za dr. Reherja en glas).

Predsednik: Tedaj je g. Ambrož z devetimi glasovi proti enem za odbornika za gradove in terge in za kupčijsko-obertniško zbornico izvoljen. —

Prosim tedaj gospoda Ambroža, naj nam pove, al bo prejel to častno mesto.

Posl. Ambrož: Zahvalujem se za izkazano mi zaupanje, ker mi je visoki zbor važno mesto odbornika kakor je tudi gospod poslanec Kromer rekel, izročiti blagovolil, ter Vas prosim, da Vam smem reči, da bom z marljivostjo in ljubeznijo do tega opravila nadomestiti skušal, kar mi manjka na daru duševnem. (Živio).

Predsednik: Zdaj še nam je ostala volitev za velike posestnike gruntovne.

(Posamezni poslanci po zahtevanju izročijo svoje glasovnice, ter se pokaže po razbranju glasov, da je 10 glasov za poslanca doktora Wurzbacha, eden za barona Apfalterna.

Predsednik: Gosp. dr. Karl žl. Wurzbach je tedaj s vsimi glasi proti enem za odbornika iz srede velikih posestnikov izvoljen. Prosim ga tedaj, naj nam pove, al je pripraven prijeti to mesto.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Zahvalujem se za častno

volitev ter jo bom prijel. Zahvalujem se za to zaupanje gospodom poslancom velikega posestva in častitim soudom, ter bom enako marljivo in rad izpolnoval dolžnosti za svoj kakor tudi za ostale volitne rede.

Kar se tiče mojih sil, prosim da mi blagovolite prizanesti, če bi slabe najdene bile.

Predsednik: Zdaj še imamo voliti odbornika, ki ga imenujejo vsi poslanci skupej.

(Ko so glasovnice prebrane, viditi je, da je za poslanca dr. Zupana 33 glasov, za poslanca Broliča pak 2 glasa.)

Predsednik: Gospod dr. Zupan! voljeni ste z 33 glasi proti dvema za odbornika. Oznanite nam sadaj svojo misel o ti volitbi častni.

Posl. dr. Zupan: Visoki zbor! Zahvalujoči se na častno zaupanje meni skazano, prijemam to častno mesto, čeravno dobro znam, da bodo male moje sile in lastnosti težko dospele, da zadovoljim ti službi. Vender se nadjam, da mi bo mogoče kar mi na daru manjka, nadomestiti z dobro voljo in marljivostjo.

Predsednik: Zdaj hočemo voliti še namestnike, ter jih bomo volili v taistem redu.

(Ko so imena posameznih poslancov kmetijskih občin prebrana, ter vsi izročili svoje glasovnice, oglasi se)

Posl. baron Apfaltern ter pravi: Tukaj je dvomba nastala, al volivci pri volitbi morajo iz svojega reda volitnega, ali jim je prosto izmed vsih poslancov izbirati.

Predsednik: Iz celega zbora, o tem ni dvombe.

Posl. Ambrož: 12. §. deželne ustave jasno to pravi; ker v tem §. se govori o odbornikih, 13. §. pak pravi: „Vsakemu odbornemu prisledniku se voli en „nastopnik tako, kakor je povedano v poprejšnjem „paragrafu“. Tedaj imajo poslanci kmetijskih občin sadaj enega zastopnika izmed sebe izbrati.

Posl. dr. Recher: Bere 12. paragraf ter pristavi, da se tedaj tudi zastopniki imajo voliti izmed vsih poslancov celega zbora deželnega; ter da tedaj pri tem ni volitnih oddelkov al redov.

Posl. baron Apfaltern: „Izmed“ to velja o cellem paragrafu, tedaj volijo trije oddelki volitni.

Predsednik: Naj se tedaj voli zastopnik za kmetijske občine.

(Ko so glasovnice razbrane, bilo je izmed 14 glasov

| | | | | |
|---|----|-------|----------|---------------|
| 9 | za | gosp. | poslanca | Kozlerja, |
| 3 | „ | „ | „ | Strahla, |
| 1 | „ | „ | „ | dr. Recherja, |
| 1 | „ | „ | „ | Muleja.) |

Predsednik: Tedaj je g. Kozler z večim številom glasov kot zastopnik za kmetijske občine izbran. Prašam ga tedaj, al hoče prijeti to zastopništvo.

Posl. Kozler odgovori, da je hoče.

Predsednik: Zdaj pride na red volitba zastopnika za kupčijsko-obertniško zbornico, za mesta in terge.

(Iz razbranih glasovnic viditi je, da je bilo za poslanca Dežmana 5 glasov
 „ „ Recherja 4 „
 „ „ Broliča 1 „)

Posl. baron Apfaltern: Za Dežmana je 5, za dr. Recherja so četirje glasi; tedaj ni večine brezozirne (absolutne); ta bi bila šest glasov.

Predsednik: Mora se volitev ponoviti. —

V ponovljeni volitbi bilo je za poslanca Dežmana 5 glasov
 „ „ dr. Recherja . . . 5 „

Predsednik: Zdaj bo ožja volitev med tema poslancema.

Posl. baron Apfaltern: Če je enako število glasov, odločuje žreb (loz).

Predsednik: Prosim, nije tako. Za volitev treba vsaki krat brezozirno število glasov. Če se dvomita med dvema v volitvi, takrat še le sledi ožja volitev.

Posl. dr. Recher: Prosim, al je sadaj bila druga volitev, ali pak ožja volitev? Ako je bila druga volitev, to je le ožje volitvi treba; in se le, če tudi pri ti ne bi bilo brezozirne večine, ima slediti žreb (loz).

Posl. Anton grof Auersperg: Dva ne moreta imeti neozirne večine glasov.

(Po glasovanju:)

Predsednik: Pri ožji volitvi razdeljeni so glasi tako:

7 glasov za gosp. Dežmana.

3 glasi za gosp. dr. Reherja.

G. Dežman je tedaj z neozirno večino glasov odbran, ter naj se očituje, al je pripraven prijeti to mesto.

Posl. Dežman: Pripraven sem prijeti to mesto.

Predsednik: Zdaj ima slediti volitev za velike posestnike. —

(Pri glasovanju sledečem bilo je 10 glasov za poslanca Strahla, eden pak za poslanca Rudeša).

Gosp. Strahl je tedaj z desetimi glasovi protinem za zastopnika pred velikem posestvu izvoljen.

Posl. Strahl: Pripravljen sem prijeti to čast, ter bom po slabih svojih silah in po živem prizadetju kar je mogoče delal o občnem blagru.

Predsednik: Zdaj še imamo četrtega zastopnika skupej odbrati.

Ko so glasovi prebrani, bilo je za poslanca dr. Recherja 27 glasov, za Broliča 7, za Kromerja eden. Tedaj je dr. Miklož Recher po večini neozirni glasov za zastopnika četrtega odbornika voljen. Al ste pripravljene prevzeti to mesto.

Posl. dr. Recher: Zahvalujem se gospodom za zaupanje, ter sem pripravljen mesto prevzeti.

Predsednik: Zdaj smo na tem, da izbiramo poslance za državni zbor, ter po prejšnjem odobrenju mojega nasveta, bomo začeli z tremi poslanci od kmetijskih občin.

(Sledi za tim glasovanje z listki, ter od 35 glasov razbranih bilo je

| | | | |
|-------------|--------------------|---------------------|----|
| za poslanca | Kromerja | 31 | |
| „ | „ | Korena | 27 |
| „ | „ | Tomana | 26 |
| „ | „ | Derbiča | 7 |
| „ | „ | Vilherja | 4 |
| „ | „ | Pinterja | 3 |
| „ | tehanta | Tomana | 1 |
| „ | poslanca | Treo | 2 |
| „ | „ | Mulleja | 1 |
| „ | „ | Obreza | 1 |
| „ | „ | Bleiweisa | 1 |
| „ | „ | Zagorca | 1 |

Med glasovi za dr. Tomana eden je glas, ki se prav ne ve za koga je, ker ni rečeno bilo, al je za njega ali pak za tehanta Tomana.

Predsednik: Trije so gospodje, svetovavec deželne sodnije Kromer z 31 glasi, Matija Koren 27, dr. Toman z 26 glasovi, vsi tedaj po neozirni večini glasov izvoljeni za poslance v državni zbor. Naj se tedaj oglašijo, al bodo prijeli častno mesto ali ne.

Posl. Kromer: Zahvaljum se na zaupanje izkazano meni; bom prijel izročeno mi poslaništvo, ter po najbolji volji in po svojih silah bom se trudil, da zadovoljim veliki ti nalogi. (Živio!)

Posl. Koren: Zahvaljum se na čast izročeno,

žal mi je, ker tega poslanstva nemorem na se vzeti. Prosim, da se volitev ponovi.

(Zboru je žal, ter se čuje od več stran: „prosimo, da vender primete).“

Posl. dr. Bleiweis: Kar se tiče gospoda dr. Tomana, ki ga tudi danas zastopam pri glasovanju za kmetijske občine, moram tu oglašiti, da na svojem odhodu tudi nije bil te volje, da tako volitev prejme. Ko smo ga nagovarjali, rekel je, da se bo odločil po nekih okolšinah; vender je bilo iz vsega viditi, da nema prave volje do tega. Vernil se bo danas, ter bo jutri določen odgovor dal.

Predsednik: Vender moramo od njega samega čuti, kaj misli.

Posl. dr. Bleiweis: Bomo do jutri počakali, dokler dr. Toman sam pride, ter se može takrat voliti še enkrat.

Predsednik: Al, gospod Koren, Vi ostanete pri svoji odpovedi?

Posl. Koren: Nije mi mogoče, da prejmem to poslaništvo; moram že pri tem ostati.

(Neki glasi: „Premislite si še vender“; en glas: „saj po željeznici ni deleč“ — smejejo se).

Predolgo bi moral od doma oddaljen biti, zdravje in druge okolnosti nedopuščajo mi tega.

(Ko ga mnogi nagovarjajo, reče gosp. Koren, da bo v prihodnji seji določno se oglašil).

Predsednik: Odločno je tedaj edini gosp. Kromer prijel poslaništvo.

Sledi zdaj volitev dveh poslancev izmed gospodov, ki so od kupčijsko-obertnijske zbornice ter od gradov in trgov voljeni bili.

Ko se glasovnice izročene preberejo, bilo je za poslanca Dežmana 27 glasov

| | | | | |
|---|---|------------------------|----|-------|
| „ | „ | Broliča | 19 | „ |
| „ | „ | Kozlerja | 14 | „ |
| „ | „ | Mik. Čojza | 5 | „ |
| „ | „ | dr. Recherja | 2 | glasa |
| „ | „ | Guttmana | 1 | glas |
| „ | „ | Lukmana | 1 | „ |
| „ | „ | Pinterja | 1 | „ |

Predsednik: Po takem izvoljena sta z neozirno večino glasov gospoda: Dežman z 27, Brolič z 19 glasovi kot poslance v državni zbor od strani gradov in trgov ter kupčijsko-obertnijske zbornice ljubljanske.

Prašam tedaj gospode, al so pripravni to poslaništvo prijeti?

Posl. Dežman: Visoki zbor! Zahvaljum se za častno zaupanje, kar ste ga do mene skazali. Dobro čutim, da niste zavoljo mojih zaslug svojih oči na slabe moje sile obrnili, ampak zavoljo tega, ker je več gospodov, ki so vrednejši, za naprej odrekli se tega poslanstva, ako bi se jim vender izročilo. Koliko so slabe moje sile, vender morete prepričani biti, da bom pošteno na blagor svoje domovine gledal, da se bom zmirej zvesto držal slobode in pravice, in pred vsem drugim prelepega unega pravila, ki smo ga ravno v ti dvorani zborni čuli: In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas. — (Živio!)

Posl. Brolich: Tudi jaz se iz vsega serca zahvaljum na zaupanje v mene postavljeno, ter le očitujem, da se bom držal pravil, ki jih je ravno izrekel prednik; marljivosti ter zveste, dobre volje ne bo mi zmanjkalo. Kar moje sile zamorejo, bom tudi storil. (Nekaj malo pohvale).

Predsednik: Sledi zdaj volitev poslance od strani velikih posestnikov.

(Glasovnice se razberejo, ter se vidi da je)

za poslanca Strahla 20 glasov
 „ grofa Ant. Auersperga 7 „
 „ „ Gust. Auersperga 3 glasi
 „ bar. Apfalterna 2 glasa
 „ „ Codelli-ta 2 „
 „ „ Wurzbacha 1 glas

Predsednik: Gosp. svetovavec Strahl ima 20 glasov, tedaj neozirno večino glasov za poslanca v državni zbor. Povejte nam tedaj, al ste pripravi, na se vzeti to poslaništvo častno.

Posl. Strahl: Zahvalujem se visokem zboru za to čast, ki ste mi jo namenili. Dosti sem trezen in pameten, ter znam, da ta volitev nije zavoljo mojih zaslug na me izpala, ampak za tega voljo, ker so mnogo vrednejši že za naprej se očitovali, da ne bodo prijeli tega poslaništva. In vendar bi deržal za svojo dolžnost, prijeti ga, da se le malo kaj možem nadjati, da bi mogel pri slabih svojih silah kaj koristiti domovini. Orožje, ki se ž njim v parlamentarnem življenju bori za resnico in pravico, je živa ustmena beseda. Imam pak včasih cele tjedne tako slab glas, da ne morem besede glasno izgovoriti, kjer bi vendar ravno v korist domovine moral najglasneje govoriti. To je edini uzrok, kateri me izpričuje, da nikako ne morem prijeti tega častnega poslaništva, ki ste mi ga hoteli izročiti.

(Od vsih strani: Škoda, škoda!)

Predsednik: Bomo tedaj drugi krat volili.

Glasovnice druge volitvi razbrane pokažejo, da je izmed 32 glasov bilo

za poslanca dr. Wurzbacha 22 glasov
 „ „ grofa G. Auersperga 6 „
 „ „ „ Ant. Auersperga 3 glasi
 „ „ bar. Apfalterna 1 glas

Predsednik: Gospod Wurzbach izvoljen je tedaj z 22 glasovi za poslanca v državni zbor. Naj nam tedaj pove, al bo prijel to mesto.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Težkega serca prijemam to poslaništvo.

Dobro čutim, v kako težkih časih živimo, ter kako so moje sile slabe, ter ravno za tega voljo sem si svest, da mi je breme naloženo, ki bo mi težko nositi ga; vendar se zaupam v previdnost ter prijemam to poslaništvo težko; samo že za naprej prosim za dobrotivno prizanesenje v našem delovanju; čaka nas težko, težko delo. (Živio! živio!)

Predsednik: Zdaj še nam je preostala volitev zastopnikov, za vsako kôpo po eden.

Posl. Derbič: Zastopnik za kmetijske občine po mojih mislih ne more se voliti danas, ker za dva poslanca še ne znamo, al bota šla v državni zbor ali ne; g. Koren odložil je za jutro, g. Tomana pak ni tukaj. Dokler tedaj poslanci ene kope niso odbrani, ne možemo odbirati njihovih zastopnikov. — Druga dva zastopnika pak možemo odbirati.

Predsednik: Moramo tedaj čakati do jutrajše seje; al dalje možemo kmalu voliti, namreč za gradove in za velike posestnike.

(Za tim je sledela volitev zastopnika za drugo kôpo, t. j., za gradove, in terge; prebrane glasovnice pokazale so, da je dobil

g. Kozler neozirno večino glasov, imajoči 24 glasov, poslanec dr. Recher imel je 6 „
 „ Guttman „ „ 4 glase.

En glas bil je za g. Vilherja; ker pak ti gospod gre v drugo kôpo, zaveržen je ti glas.

Pozvan po gosp. predsedniku, al hoče prijeti, zahvali se g. Kozler na častno zaupanje, ter očituje da je pripraven za to mesto.

Za tim sledela je volitev zastopnika za velike posestnike.

Glasovnice razbrane pokazale so vse ime grofa Ant. Auersperga, samo en glas bil je za poslanca Langerja.

Posl. Anton grof Auersperg: Visoki zbor! Iz vsega serca se zahvalujem na zaupanje, ki ste mi ga izkazali. Bodite prepričani, da sem pripraven vse svoje sile vsak čas napeti za drago mojo domovino kranjsko, vsak čas za veliko, krasno Austrijo.

Zraven sem tudi zahvalen za to, da ste celo prav po zadevah mene namestili tamo, kjer mi je zdaj zavoljo slaberega zdravja mesto, namreč v drugi bojni red, v rezervi. (Od vsih strani: Živio!)

Predsednik: Ostale volitbe bomo jutri doveršili. Na dnevnem redu imamo še eno stvar; vendar ker je dolga, bom jo pa preložil na jutrajšnjo sejo.

Posl. dr. Bleiweis: Prosim, da mi je govoriti dovoljeno. Če se za nenazočnega poslanca nesme glasovnica dajati, kar mi v zakonu nije jasno, to prosim tedaj, da se odšteje glasovnica, ki sem jo jaz pri glasovanju za odbornika deželnega od strani kmetijskih občin v ime dr. Tomana izročil. Jaz za sebe nisem volil, ter neznam al je zakon v tem jasen.

Predsednik: Jaz mislim, da mora vsak osebno glasovati.

Posl. dr. Bleiweis: O osebнем glasovanju nič neznam.

Posl. Ambrož: Meni se zdi, da dr. Bleiweis hoče le svoje misli popraviti. Nazočnih je tukaj 15 poslancev od strani kmetijskih občin, in izročnih je bilo tudi 15 glasovnic.

(Več glasov: Ne, le 14 je bilo).

Posl. dr. Bleiweis: Hotel sem samo reči, da od svoje strani nisem izročil glasovnice. — Rad bi v občno znati pravilo, če se mora glasovati le ustmeno.

Predsednik: Po §. 39. ustave deželne „glasuje se sploh ustmeno“.

Posl. dr. Bleiweis: Al tam je tudi drug paragraf; §. 12. pravi: „Vsaka takša volitev se opravlja po brezozirni večini glasovavcov“. Tedaj se more voliti tudi po pooblaščenih.

Gosp. deželni predstavnik: Naj mi bo dovoljeno, da omenem 7. §. deželne ustave.

Predsednik: (Bere 7. §.).

„Poslanci za deželni zbor izvoljeni ne smejo „prejemati nikakih napotkov (naročil) in ne morejo „vživati svoje pravice do glasovanja drugači kakor sami v svoji osebi“.

Tedaj daljnega prašanja biti nemore.

Posl. dr. Bleiweis: Za tega del prosim tedaj en glas odšteti.

Na koncu seje povabi gospod predsednik vse poslance, da adresu njegovem veličanstvu namenjeno v obema jozikoma napisano podpišejo, ter odloži sledečo sejo za jutro ob desetih pred poldnevom.

Konec seje ob 2 1/2 uri popoldne.

Stenografični zapisi

četerte seje deželnega zbora v Ljubljani,

11. aprila 1861.

Sėja se je začela ob 10¹/₄ predpoldne.

Pričujoči: Predsednik: Gospod deželni glavár, baron *Codelli*. — C. k. deželni predstojnik *Karl sl. Ulepič*. —

Zapisovavec: Poslanec *dr. Zupan*. Vsi poslanci razun *mil. kneza in škofa*.

Predsednik povabi zapisovavca, da zapisnik o seji 10. aprila prebere.

Zapisovavec *dr. Zupan* prebere zapisnik.

Predsednik popraša, al kdo ima kaj omeniti o zapisniku, ter ustane

Posl. *Ambrož*: Če sem prav razumel, kazano je tukaj, da je nasvet zavoljo volitve v Černemlju predložen po g. baronu Antonu Cojzu, al to ni tako, ampak po g. baronu Mihelu Cojzu.

(To poterdí poslanec *Mihel baron Cojz*, ter se po takem v zapisniku popravi; v stenografičnih zapisih pak nije trebalo tega popravka, ker je tu že popred gosp. baron *Mihel Cojz*, ko nasvetnik v ti zadevi imenovan).

Posl. *Vilhar*: Prosim, da se moje kerstno ime popravi, ime mi je *Friderik*.

(To se v zapisniku popravi).

Predsednik praša, ali še kdo želi kaj omeniti zavoljo zapisnika; in ker se nikdo ne zglesi, odobri se zapisnik z omenjenimi premembami, ter ga podpiše predsednik, zapisovavec, in na prošnjo predsednikovo tudi poslanec *Strahl* in *dr. Rechar*.

Predsednik: Pri včerajšnji volitvi treh poslancev za državni zbor bili so izmed poslancev za kmetijske občine z neozirno večino glasov izvoljeni gospod *Kromer*, *dr. Toman*, in *Koren*. Gosp. svetovavec *Kromer* rekel je, da je pripraven prijeti to poslanstvo. Gosp. *Koren* izprosil si je 24 ur, da prevdari stvar; in gosp. *dr. Toman* ni bilo tukaj.

Prašam tedaj gosp. *Korena*, kako si je premislil v ti zadevi; al bo prijel al ne?

Posl. *Koren*: Z ozirom na domače in rodbinske zadeve prisiljen sem ostati pri tem, kar sem včeraj rekel, da nemorem prijeti poslanstva. Pri ti prilžnosti se zahvalujem za zaupanje in veliko čast skazano mi, ter prosim, da mi prizanesete, ker se ne morem odločiti za poslanstvo.

Predsednik: Žal mi je. —

Taisto prašam tudi gospoda *Tomana*.

Posl. *dr. Toman*: Čeravno mi je strašno težko,

opravila svoje pustiti, ki jih v svojih zadevah imam, čeravno tudi duševnih sil v sebi ne čutim, vender bom prijel častno poslanstvo; zahvalujem se za zaupanje skazano mi, ter ob enem tudi mislim omeniti, da se bom deržal pravil in misli, ki sem jih enkrat tukaj izgovoril; ter bom po njih glasoval za posebni blagor kranjske moje domovine kako tudi za celo deržavo.

Imam še pak nekaj drugo omeniti.

Gosp. *dr. Bleiweis* je pri volitvi za deželne odbornike v mojem imenu glasoval za samega sebe. To je bila očitna moja volja, posebna moja prošnja ko sem na enkrat moral oditi. Da je ta zmota v zunajnem postopanju spodletela, bil je silni moj odhod kriv.

Predsednik: Imamo tedaj od strani poslancev za kmetijske občine voliti še enega poslanca za državni zbor, in dalje še enega zastopnika.

Prosim tedaj visoki zbor, da se lotimo te volitvi poslanca za državni zbor, namesto gosp. *Korena*.

(Pri volitvi, ki je za tim sledila, bilo je izmed 35 izročenihi glasovnic 33 za kantonskega glavara gosp. *Derbiča*.

En glas bil je za gosp. *Goloba*, eden za gosp. *dr. Bleiweisa*).

Gosp. glavár kantonski *Derbič* izvoljen je tedaj z neozirno večino glasov, ker je bilo 33 glasov proti dvema.

Gosp. predsednik praša, al je pripraven prijeti to čast, ter ustane

Posl. *Derbič*: Zahvalujem se za zaupanje, ki ste mi slavni gospodje izkazali, ter prijemam to poslanstvo. Kar slabe moje sile in izkustvo zadobljeno dopusti, bom se trudil o blagru dežele in celega cesarstva. (Nekaj malo pohvale).

Predsednik: Prosim, da še volitev, ki nam je ostala, kmalu doversimo.

V sledečem glasovanju bilo je

za gosp. *Goloba* 12 glasov

„ „ *Bleiweisa* 9 „

„ „ *Obreza* 2 glasa

„ „ *Pintarja in Santa Treo* po 1 glas.

Ni tedaj za nobenega poslanca bilo neozirne večine glasov, ter je na povabilo predsednikovo volitev ponovljena; v ti bilo je

| | | |
|-----------------------------|----|--------|
| za gosp. Goloba | 12 | glasov |
| „ „ Vilcharja | 11 | „ |
| „ „ Bleiweisa | 10 | „ |
| „ „ Obreza in Klemenciča po | 1 | glas. |

Ker tedaj tudi po takem ni bilo za nikoga neozirne večine glasov, povabil je predsednik zbor na ožjo volitev med gosp. Golobom in Vilharjem.

Pri ti ožji volitvi izročenih je bilo 34 glasov, izmed katerih je bilo 22 za gosp. Goloba, 12 za gosp. Vilharja.

Gosp. Goloba povabi tedaj predsednik, naj očituje, al bo prijel to poslanstvo al ne.

Posl. Golob zahvali se na zaupanje izkazano mu, ter reče, da je pripraven za to poslanstvo.

Predsednik: Doversene so tedaj volitvi.

Gosp. Guttman izročil mi je silen predlog, ki zadeva bitno reč za kranjsko deželo; glasi pak, kakor sledi:

„Velika je potreba za kranjsko deželo, da se „višja realka vtemelji. Ker sadajni deželni zbor ne „bo dolgo zbran, prihodnji pak bo še le sledečega, „tedaj leta 1862. pozvan, zdi se mi gori omenjeni „predmet tako silen, da me mika deželni zbor popro- „siti, naj se ti predlog za eno od sledečih sej v red „dnevni stavi, ter meni dozvolji, da o njem širje „govorim“.

Naj se tedaj hoče gosp. predložitelju, da nam to širje razloži.

Posl. Guttman: Naj mi bo dovoljeno, visokemu zboru predmet pred oči postaviti, ki enako zadeva duševni in materijalni blagor našega grada in cele dežele, ter je močno potrebno, da se ko je le mogoče izpelja in vresniči.

Tiče se namreč vtemeljenja tehničke šole — to je višje realke ob enem z pravo obertnijsko učilnico.

Naša domovina kranjska, obkoljena z visokimi, preprežena s srednjimi gorami, ter ni daleč od morja, izveržena in izložena je gostim spremembam vremena, in tako škodljivim naravnim nevarnostim, kot mrazu, in nevihtam, da v poljedelstvu ne bo nikdar dognala do kakšne visokosti.

Velik del naših stanovnikov mora tedaj gledati, da se preživi na drugi način.

Z druge strani pak ima naša zemlja velike prednosti pred mnogimi drugimi; polna je vode bistro tekoče, bogata je vsega kuriva, šote in premoga (kamneno oglevje) so za dober kup, izdelki se lahko prevažajo in prenašajo.

Ta obilnost natore je vzrok, da se je že dozdej v ogledu obertnosti mnogo kaj veljavnega storilo, ter se bo tudi za naprej.

Če pak stopiš v kako takšno napravo, kot postavim v fabriko, boš vidil, da jo ravnajo v tehničkih zadevah le tuji ljudje; al ne sega žalost do serca, in še več, viditi da vsih tih naprav ne bi bilo, ako jih tuji ljudje nebi ravnali, ker domačih ljudi ni, ki bi o tem kaj razumeli?

Razun nižje realke v Ljubljani cela Kranjska neima nikake tehničke naprave al šole; ta pak v sedajnih okolščinah ni zadosti.

Znanosti, ki jih mladina tu dobiva, so tako malo važne, tedaj za praktično življenje prelahke, da izučnim ne davajo velike cene in prednosti.

Koliko dobrih, izverstnih glav, ki obetajo lepo prihodnost, mora iz te šole stopiti; mnogim ter mnogim nije dalnjega razvitka, daljne omike v drugem mestu, ker neimajo pomočkov zato; koliko jih mora

se lotiti stvari, ki pri njihovih vednostih niso za nje.

Dalje koliko stroškov imajo starši, ki morajo svoje sinove v tuje zemlje pošiljati, da se tam dalje učé; pa to je še le prav redko.

Take zadeve ne morejo in ne smejo ostati; časi so taki, da pri starem nemore ostati, nove naprave so kervavo potrebne; tedaj treba tudi, da se temu priskoči.

Po 18. §. ustave deželne prištevajo se tudi šolske naprave v krog opravič deželnega zbora.

Ker ni dvoumiti, da bo v to napravo mladenčev iz vseh strani naše dežele prihajalo, ter bo ta naprava za celo deželo mnogo koristna, mislim, da je dosledno in tudi pravično, če pri utemeljenju in uzdržavanju cela dežela pomaga.

Takih šol je na enaki podlagi tudi v drugih zemljah, ter jih ravno tako napravljajo, kjer njih do zdaj še ni, pak so vendar potrebne.

Na pomoč iz deržavnih dohodkov ne moremo misliti; občina sama pak tako velikih stroškov vendar prevzeti ne more.

Največi so na početku stroški, ker vsaki krat s početka mnogo česa treba; za dalnje zderžavanje te škode pak naj bi se matica al šolski zalog vtemeljel, ter bi po takem stroški se čim dalje ložej čutili.

Zemlja tih stroškov ne bo preveč čutila; visoki zbor pak si bo, ako vtemelji tako napravo, za sadajne in prihodnje čase slaven spomenik postavil. Še enkrat tedaj visokemu zboru preveliko važnost tega predmeta priporočam, ter sledeči predlog nasvetujem:

„Visoki zbor naj sklene, da se cela realka ob „enem z obertnijsko šolo kot deželna naprava vte- „melji, ter da prosi najvišjo oblast, da to naj po- „terditi blagoizvoli.“

Predsednik: Visoki zbor čul je tedaj nasvet gospoda Guttmana ter prašam gospode, al ga kdo podpira?

Posl. Ambrož: Naj mi bo dovoljeno govoriti.

Moja opazka zadeva le zvonajno ravnanje pri ti reči. Nasvet predložen, se vé da mora biti podpiran; podpira se vidi na številu taistih, ki ga podpirajo; to število pak se ravna po večem al manjem številu poslancov; če je tih manje, tudi more manje število podpiračev biti.

Moj je predlog, da je v današnji seji, ki nas je 35 poslancov, celo dovoljno, če se kakšen predlog podpira le od petih poslancov. Ako ga toliko udov podpira, to o njem daljnji razgovor sledi; ako njih ni toliko, pak je zaveržen.

Ako visoki zbor pristopi k mojem predlogu, — vender se vé da njih more tudi več biti — prosim, da se odobri. Ni drugo kot zvonajna forma v ravnanju razgovorov al debat.

Predsednik: Ponavljam prašanje, al kdo v visokem zboru nasvet podpira? Uni gospodje, ki ga podperajo, naj ustanejo.

(Edini poslanec Lukman ustane.)

Posl. dr. Zupan: Naj mi bo dovoljena besedica. Mislim, da se tukaj mora najpopred prašati, če visoki zbor ta predlog derži za silen, al ne. Kar se zapopadka tega predloga tiče, menim da bo izmed nas le malo protivnikov; ampak le kar se tiče silnosti predloga, ter al ga nebi popred v odbor poslali.

Predsednik: O tem bi se sploh razgovor le mogel začeti, ako bi dovoljno število podpiračev bilo za predlog; al ker tih nije bilo, tvrdo se mi dozdeva, da je zaveržen.

Posl. dr. Zupan: Kot silen predlog?

Predsednik: Ne, ampak sploh kot predlog;

vender se more deželnemu odboru kakor tudi prihodnjemu deželnemu zboru zopet predložiti.

Posl. dr. Bleiweis: Jaz sem ravno tih misli, kakor jih je razložil gosp. Guttman o silni potrebi višje realke v Ljubljani. V srejskem odboru trudil sem se ravno o tem, ter sem tudi te misli bil, da take šole nemore samo ljubljanska občina vtemeljiti. Na koroškem in v Šleziji tudi so realke vtemeljene na stroške deželne. Al če gospod predložitelj zahteva, da vtemeljenje te šole priznamo sploh za deželno reč, mislim, da bi se mi ob enem tudi obvezali zavoljo stroškov. Teга pak še sadaj nesmemo včiniti. Stroški za realko, ako jo hočemo vtemeljiti, — kar je celo želeti, ako se enkrat lotimo te reči — bodo menda še več kot 150,000 goldinarjev iznesli. (Bravo!)

Če bi se morebiti katera hiša deželnega imetka dala in mogla za to pripraviti, se vé, da bi po tem stroški mnogo manji bili.

Al mi še deželnega imetka nismo prevzeli, tedaj še ne znamo, kakšne hiše so vse v tem; samo to znamo, da bo taka naprava ako njo hočemo vrediti, kakor se spodobi za celo deželo, zahtevala velike stroške.

Čeravno tedaj visoki zbor sam želi tako napravo, vender bi nas že samo to postrašiti moralo od nje, ako bi v prvi svoji dobi deželi nove davke naložiti morali. (Bravo! bravo!)

To so pravila, katerih se saj mi poslanci kmetijskih občin za sadaj deržati moramo; tedaj le iz tega uzroka, ker bi deželi novih stroškov morebiti naložili, če bi že sadaj brez vsega dalnjega preudarka pristopili temu predlogu, in iz tega drugega uzroka, ker še ne poznamo imetka deželnega, le iz teh dveh uzrokov nasvetujem, da se ti predlog za sadaj še odloži.

Posl. Ambrož: Prašam tedaj, al kdo misli podpirati ti predlog, ker je sadaj na tanjko razložen.

Predsednik: Opetujem tretji krat prašanje, al kdo podpira ti predlog?

(Ker nikdo ne ustane, predsednik dalje govori:)

Predlog je tedaj za sadaj zaveržen, ter gospod predložitelj poznej ob svojem času more, ako hoče, taisti predlog nasvetovati deželnemu odboru, in razsvetliti ga s izdelkom od srejskega odbora. Mi še ne znamo nič, česa se imamo deržati, ter bo nam delovanje le takrat mogoče, ko bomo znali, kaj se zahteva; in še le poznej bomo tudi znali, kaj da moremo doprinašati.

Za sadaj tedaj o ti reči nemore dalnjega govora biti.

Dnevni predmeti so dovršeni, ter s tim sejo sklepam. Prosim, da se gospodje v saboto po črni masi ob 11 $\frac{1}{2}$ uri zbero.

Konec seje ob 11 $\frac{1}{4}$ uri predpoldne.

Stenografični zapisi

pete seje deželnega zbora v Ljubljani,

13. aprila 1861.

Sêja se je začela ob 11⁵/₄ uri.

Pričujoči: Predsednik: Gosp. deželni glavár, baron *Codelli*. — C. k. deželni predsednik *dr. Karl Ulepič žl. Krainfels*. — **Zapisovavec** poslanec *Ambrož*. — Poslanci vsi nazoči razun *mil. kneza in škofa*, ter gosp. barona *Antona Cojza tehanta Tomana, Muleja, Lokerja in Vilharja*.

Predsednik vabi zapisovavca, da zapisnik o seji 11. aprila bere.

Zapisovavec dr. Zupan prebere ga.

Na prašanje predsednikovo, al ima kdo zavoljo zapisnika kaj omeniti, ustane

Posl. *Guttman*: Mislim, da moj nasvet ni bil celo zaveržen, ampak le deželnemu odboru odkazan.

Predsednik: V tem zboru je za sadaj zaveržen:

Posl. *Ambrož*: Po besedah g. deželnega glavara stavilo se je gospodu nasvetovavcu na voljo, ob svojem času nasvet deželnemu odboru predložiti.

To predsednik poterdi.

Posl. *dr. Bleiweis*: Tudi po moji misli nasvet ni zaveržen, ampak le za ti čas odložen, dokler znamo, kaj imamo imetka in dohodkov.

Predsednik: Jaz pak nisem te misli. Za sadajni red sej je nasvet, ker ni bil podpiran, zaveržen, in tako se tudi glasile besede govornikov.

Zapis. dr. Zupan: Prosim mi povedati, al imam kaj popraviti in kako?

Posl. *dr. Bleiweis*: Odložbe nisem nasvetoval „na vse veke“, ampak le do tega časa, dokler doznamo, kakšne imamo dohodke, in kakšen imetek. Takšni so bili moji razlogi.

Zapis. dr. Zupan: Po mojih mislih je to tudi tukaj rečeno.

Predsednik: To tukaj jasno stoji.

Zapis. dr. Zupan: Kot silen predlog nije bil zadosti podpiran.

Predsednik: Namreč za sadajni red sej.

(Ker na prašanje predsednikovo, al še ima kdo kaj omeniti o zapisniku, nikdo ni ustal, poterjen je zapisnik, ter ga podpiše predsednik, zapisovavec, in na predsednikovo prošnjo poslanec *Gustav grof Auersperg*, in *Zagorc*).

Predsednik: Do rok mi je prišel predlog podpiran od gospoda *Langerja, Gustava grofa Auersperga, Zagorca, in Rudeža*.

Ti predlog glasi kakor sledi:

„Podpisani nasvetujejo, da naj sklene visoki zbor:

1. Da se prošnja Njegovemu c. k. apost. Veličanstvu pošlje, da se postava o prihodnjem davku za vino in meso, ki bi po najvišjem ročnem pismu 15. septembra 1859 se imel 1. maja 1860 začeti, ter je po dalnjem najvišjem odpisu 16. aprila 1860 na Hervaškem in po Slavoniji, na Kranjskem in po Istriji do 1. novembra 1861 odložena, — da se tedaj ta postava na Kranjskem še dalje in do tega časa odloži, dokler državni zbor ne bo izgovoril, al se bo ti davek plačeval, in kako.

2. Naj se odbor izbere, kateri bi imel to prošnjo zložiti.

3. Ta prošnja naj se poslancom za državni zbor izroči, da njo ti kot poslanstvo našega zbora njegovi ekscelenciji, ministru financij predajo, da se po ti poti njegovemu c. k. apostolskemu Veličanstvu podnese.“

Ti nasvet podpiran je kakor sem že rekel, od petih poslancov, tedaj se o njem more razgovor začeti.

Ker ga tedaj v razgovor postavljam, ob enem mislim, da se razgovor naj vsakega dela tega nasveta po sebi derži.

Pervi del bi tedaj bil: „Naj se prošnja njegovemu c. kr. veličanstvu namenjena zloži, tega zapopadka, da se dotične postave od leta 1859 in 1860 do tega časa odlože, dokler državni zbor ne bo izgovoril, al se bo ti davek plačeval in kako.“

Prosim gospoda predložitelja, da naj svoj predlog na tanjko razloži in poterduje.

Posl. *dr. Zupan*. — Visoki zbor! živo čutim, da se morebiti nekaterim gospodom ne bo zdelo v dober čas in priležno, to reč omenjati, ki se mnogim morebiti le od male vrednosti zdi. Živimo v času, v katerem se obdelujejo najvažneje prašanja cele države, posebno prašanje, kako da se ustavne naprave al zavodi nadopolne; in kako njih tako vtemeljiti,

da nam bodo tudi zanaprej ostale. Vkljub vsemu temu vender cenim to stvar važno za veči del dežele naše; ter skerbeci o duševnih interessih in prašanjih slobode ne smemo materijalnih, telesnih zadev pozabiti in v nemar puščati; ker te so za občni blagor ravno toliko potrebne koliko une druge.

Izvoljen sem za poslanca od stanovnikov v kraju, v katerem si ljudje veči del samo vino pridelujejo, kateri se tedaj postave 12. maja 1859 boje ne samo zavoljo samega davka, ki njim je nova teža, ampak še več zavoljo dražljivega načina, kakor bi se imela izpeljevati ta postava. Ta postava bila je na svetlo dana 12. maja 1859 po najvišjem ročnem pismu od 15. septembra 1859 odložena je bila vpeljava do 1. maja 1860, in po daljnem najvišjem sklepu 16. aprila 1860 do 1. novembra 1861 na Hervaškem, in v Slavoniji, na Kranjskem in v Istriji. Ni tedaj dolgo do tega časa, dokler ta postava ima začeti svojo moč; ter je dvomiti, al se bo deželni zbor do tega časa zopet zbral, al ne; gotovo pak je to, da če bi se ravno pred snidel, vender ne bo dovolj časa imel, da odverne vpeljavo te postave.

To je tedaj uzrok, da je nekoliko poslancov skupej z meno ti navset predložilo, tega zapopadka, da se prošnja njegovemu veličanstvu podnese, naj se na Kranjskem toliko časa ta postava odloži, dokler državni zbor o ti ne sklene, al bo tako ostala al ne, in kako bi se, kar je celo potrebno, drugači izpeljevala.

Mislim pri tem da ni potrebno dokazov, da stojimo celo na postavni podlagi; visoki zbor občno more in sme prositi, kar za dobro in potrebno derži; k temu §. 19. deželne ustave podeluje mu pravico tudi o razglašanih postavah in razpisih razgovore obdržavati in nasvete predlagati, kakega so vspeha za občni blagor.

Tedaj bom se poprijel tega, da razloge razložim, kateri so nas vodili pri tem predlogu.

Poznana je reč, da dokler te postave ni bilo in tedaj na Kranjskem še do zdaj razun gradov al mestov, ki so posebe kot v tem oziru zaperte naznamnane, nikjer ni potrošnine za vino drugo, kot le kjer se iztaka v kerčmah al od privatnih, ki prodajajo manje od avstrijskega vedra. Če se pak več od vedra avstrijskega prodaja, al pak pridelovavci vina ga doma sami pijejo al pak z družino in z svojimi delavci, ne ima se nič o njem plačati.

Temu nasproti nova postava zapoveduje, da se o vsakem vinu, ki se ima potrošiti, mora potrošnina plačati, naj ga sam pridelovavec pije z svojo družino, al pak naj ga delavcem pri obdelovanju da.

Ni dvombe, da če se ta postava le po sebi, to je tedaj teoretično razklada in tolmači, pravilo ki je s početka patenta od 12. maja 1859 izrečeno, nije krivo; ker tam se pravi, da je davek od vina po ti postavi pravičnejši in enak.

Res je, in ne da se tajiti, da razun gradov zapertih sadajna potrošnina od vina sega le do siromašnih ljudi, da jo plačajo le taisti, ki ne imajo zadosti imetka da bi si mogli vina več kot vedro doma deržati v kleti. Al kar se tiče pridelovavca, bila bi ta postava skoz in skozi nepravilna, ter po nji ne bi potrošnina sploh bolj enaka in pravičnejša bila.

Govori se tam, da ni razloga al uzroka, zakaj da bi smel pridelovavec edini svoje vino brez potrošnine piti. — Jaz nebi terdil, da kdor pri nas vino prideluje, vino svoje brez davka pije; ker od vinograda svojega gruntni davek plača, in od celega pridelka čistega; ako bi se tedaj zraven tega gruntnega davka še davek plačeval o pridelanem vinu, tedaj ne

(Doklada „Novic“).

samo o čistem pridelku, kakšni se zamorejo vzroki dati za to, da se še tudi gruntni davek plača?

Kar je le pridelkov, nobeden ni podveržen tako mnogoterim nevarnostim kakor vinoreja; zima, mraz, mokrata, suša, toča in kaj vse škodo grozi vinogradom, in to leto za letom; vsaki letni čas more toliko škoditi, da se pridelkov za več let naprej ni upati; in še celo če je vino že v kleti (hramu), vender še ni tu brez nevarnosti. Po takem pridelovavec nikdar se ne more lahkega serca veseliti svojemu pridelku, dokler ga ne proda. Kdor pridelke dobiva iz njiv, senožetih, ne plača od njih še posebne potrošnine; ni razloga zakaj bi se samo le v vinoreji dvakrat davek imel plačevati. Vinoreja ni tako zračna, ter ne prinaša toliko dobitka, da bi se le pri ti dvakrat plačeval davek; ter ako stvar na tanjko pregledujemo, bomo najdlji, da posebno taisti, ki nimajo velikih vinogradov, za velike svoje opravila in stroške v pridelku le slabo plačilo nahajajo.

Kdor le malo vina prideluje, v tem le malo prida ima, če cena vinska poskoči; ker je prisiljen svoje vino kmalu po branju prodati; če je slaba letina za vino, tudi mu višja cena ni od koristi, ker cena skače le po malem, ko je že svoje prodal. Ako je pak dobra vinska letina, je nizka tudi cena.

Ako pripodobimo kraje, v katerih je poljedelstvo al živinoreja, z unimi, kjer je vinoreja glavna reč, bo se nam velik razloček pokazal.

Kjer je vinoreja, je siromaštvo; v unih prvič omenjenih pak blagostanje; in vzrok tega razločka, ki ga ne vidimo samo pri nas, ampak povsod, bomo najdlji v pičlem, nestanovitnem dohodku vinskem; pridelovavec se pogosto mnogem vinu nadja, in o branju mu je pak slab vspeh; nije dobil, čemu se je nadjal; to ga v dolge spravi, ki bo se njih strašno težko rešil.

Slaba je tolažba reči: saj si pridelovavec more pomagati, če opusti vživanje vina; naj ga manje pije; po takem ne bo zanje davka plačal. Slaba je, rekel sem, taka tolažba. — Ako se je pri ti postavi zares tako mislilo, to bi se moralo pridelovavcu za naprej zagotoviti, da bo na vsaki način za svoj pridelek kupca dobil. Al ravno, kar se tiče prodaje vina, sadaj mnogo hušje stojimo kot v poprejšnih časih, ter še bo od leta do leta hušje.

V poprejšnih časih popilo se je narpred domače vino; uvoznina vinska iz Hervaškega bila je visoka, tri goldinarje srebra za vedro. Tedaj se je vino iz Hervaškega le v največi sili privražalo.

Sadaj je tako; leto za letom se več vina dovažja iz Hervaške na Dolensko, ter se dolensko vino le išče, ko je po sosednih hervaških krajih veči del že razprodano.

Po takem je že do tega prišlo, da mnogi naših pridelovavcov svojega vina ne morejo prodati.

Leta 1858 bilo precej vina. Za tim sledile so leta vojske (boja), slaba vinska letina 1859 in te dve zadeve bile so vzrok, da se je gotovo vse vino dolensko razprodalo in potrošilo, tako da ga je malo kaj ostalo.

Leta 1860 pridelalo se je mnogo vina, in čeravno od prejšnjih časov ni bilo kaj več vina, vender mnogi vinorejci svojega vina niso mogli prodati. Ker se pak naše vina ne derže čez več let, ker se tedaj ne dajo hraniti, prodati se pak tudi ne morejo, prisiljeni so ljudje sami ga piti.

Po takem je žalostno, da vinorejec iz svojega dela ne dobiva nikakega dobička, da preživi svojo rodbino; in še večja bila bi žalost, ako bi zato, ker vino mora sam piti, moral še celo davek plačati.

Še manje se more opravdati in zagovarjati, če se davek ima plačevati o vinu, ki ga pridelovavec vina svojim delavcom in kopačem, ki se njim po občini navadi vino daja kot en del plačila. Tako vino ni drugo, kot zaloga to je denarji, s katerimi se kaj začenja, in do konca žene; davek pak naložen na zalogo za kako si bodi delo, nikdar se ne da zagovarjati, ter ne velja, če dalje sega kot le do čistega pridelka; davek, ki se plača od sirovega dodelka, tako da se ne odbijejo stroški dodelovanja, ne da se zagovarjati, posebno ako so se pri računanju gruntnega davka že na to ozirali; ker tako se dvojno plača.

Al čeravno je teža velika, katero nalaže ti davek pridelovavcu, vender še to pri nji nije naj več razlog, zakaj se je postavil 12. maja 1859 vse tako živo protivilo in zoperstavilo, ampak še več zavoljo tega, ker se tako izpeljuje, da ljudi draži in jezi; in to ravno samo pridodelavca zadeva.

Počemši od branja pridodelavec ni več gospodar in lastnik svojega pridelka. Ne sme ga prežavati ob katerem času, po kateri cesti bi ga hotel, ne more več kar je vse pri vinu potrebno, opravljati ga, ako ne ima pri sebi stražara od financij. Koliko krat mora gospodski take reči na znanje davati! Ako hoče vina prodati, in naj bo koliko bo, mora stražaru temu naznaniti, ter ga k sebi zvati.

Pri tem pak še treba opomniti, da so hrami po vinogradih daleč razškrpljeni; pridelovavec mora več ur daleč iti po stražara finančialnega, ki je morebiti ravno takrat bog ve kam pozvan k drugem vinorejcu, ter ga tedaj ni najti.

Po takem mu ne ostane kaj drugo, ko da kar je namenil sam stori, ter si tako zavoljo dohodnega prestopka kazen nakoplje; ali pak da na svojo škodo opravilo namenjeno opusti.

Pridelovavec se tedaj ne boji tih težav in truda nepotrebnega, temuč tudi škode ki ga more zadeti.

Financijska oblast tega ne more tako pustiti; ona mora gledati kako bi se to odstraniti dalo. Tedaj bo morala strašno mnogo stražarov finančialnih razpostaviti; po takem bo pak mnogo delavnih rok delu odtegnila; ter bo čisti dohodek iz tega davka po takem čisto malen ali ga pak celo nič ne bo.

To je uzrok une nejevolje, ki se je med ljudmi vkoreninila, nejevolje, ki je mnoge ljudi že do tega dognala, da so rekli: raji vinograde opustiti, kot temu davku se podvreči.

Ako tedaj človek v račun stavi težavo, katera je sploh in povsod z vinorejo zvezana; k temu da se naše vina sadaj tako težko dajo prodati; ako se še omene, da so že sadaj vinogradi brez plačila dobili, da jih lastniki radi drugim brez plače prepuščajo, samo da ne bodo prisiljeni gruntni davek plačati, kar se v kantonu Novomesnem postavimo pri Gerškem in golobjem verhu vidi, ne moremo dvomiti, da se ta nejevolja, to nezadovoljstvo ne bo po času zgubilo, ampak da se bo po slabejih vinskih krajih vinoreja celo al vender veči del popustila.

Ako so ti kraji za druge verste obdelovanja dobri, visoka vlada vender ne bo gruntnega davka izgubila; ako pak niso za kaj drugo, kar bo menda o največem delu tih krajev veljalo, bo po takem država še celo gruntni davek zgubila.

To so prevdarjanja, katere bodo gotovo državni zbor do tega spravile, da se ta postava, ako že bo sploh ostala, tako spremeni, da pridelovavec ne bo takih zadržkov in zadrž imel, kakoršne mu sadajna postava dela.

Tudi mislim, da se bo lahko najdlja kakšna pot, da se davek, ki ga država potrebuje, bo zložila s

pravim vspehom in blagrom pridelovavcov. In ker mislim, da se bo ta postava le mnogo premenjena in predelana mogla obdržati, treba je, da se za sadaj v unih deželah našega cesarstva, kjer se ni v život vpeljana, tedaj posebno na Kranjskem ne začne; ker bi se drugači zadrege, ki so z njo ozko zvezane, še le po dolgem času dale odstraniti.

Vender mislim, da je ravno za Kranjsko še več razlogov, zakaj da se ta potrošnina ne vpelja sadaj.

Da je nehala meddeželna colna meja, ki je popred Hervaško od Štajerja in Kranjskega ločila, to je bilo iz deržavnih uzrokov potrebno.

Ravno tako je pak tudi pravično, če se človeku na eni strani zavoljo deržavnih občinih zadev rane sekajo, da se mu z druge kake strani to izceli ter škoda včinjena nadomesti, da te rane ložej more preboleti.

Pri ti priložnosti bi rad tudi prašal, al je misliti, da se bo 1. novembra sadajnega leta potrošnina, o kateri se zdaj razgovarjamo, po Hervaškem in Slavoniji zares začela. Na to menim da nikdo ne more že sadaj jasen in stalen odgovor poterdeči dati, da bo tako; če tedaj tam ne bo te potrošnine, bilo bi močno žalostno, ako bi na Kranjskem, kjer je že pred od tolike škode bila, ko je colna meja nehala, zdaj se ta potrošnina vinska vender začela, dokler bi na Hervaškem, kjer so že takrat toliko korist imeli, sadaj drugo korist zadobili.

Po previsjem ročnem pismu od 16. aprila 1861 odložena je bila ta vinska potrošnina po Hervaškem in po Slavoniji, Kranjskem in Istriji za tega voljo, ker unega leta nije vino obrodilo. Al po moji misli rane, katere je nekim krajem naše zemlje vsekalo uno slabo leto, niso se celo še zacelile; tedaj še do sadaj ti uzrok odloga ni odstranjen. —

Previsje ročno pismo 15. septembra 1859 tudi iz tega uzroka odlaša uno postavo o vinski potrošnini, ker so stanovavci zavoljo poslednje vojske večje in težke stroške imeli.

Al ni mi še poznano, da bi bil do sadaj nehal kakšen priklad al dodatek k poprejšnim davkom, kar so zavoljo vojske vpeljani in preudarjeni bili. Vsi ti prikladi plačajo se še zmiraj, ter ni verovati, da bi skoraj nehali.

Al niso samo dolžnosti ravno sadaj omenjene, katere so zavoljo poslednje vojske težile celo državo, ampak nekatere kraje težile so še celo druge reči, postavimo kjer je vojska ležala mirna; za tim gosta predprega za vojsko; vse te nadloge okusila je Kranjska, ter mislim, da najhuje.

To bi tedaj nov vzrok bil, da se kranjski zemlji nekaj nadomesti za te nadloge, ter da se ta postava vinska odloži. Tudi se more tukaj reči, da ni nemogoče, da se nam povernejo časi vojske, ki so nam dosadajne nadloge naložili, ter jih morejo v kratkem iz novega naložiti.

Od vsih strani obdajajo nas črni oblaki, in strašno se je bati, da se zopet take zadrege spletó, ki bodo vse sile naše dežele še več napele.

Tedaj mislim, da gledé Kranjske dežele, še vsi vzroki do sadaj obstojé, zavoljo katerih je njegovo veličanstvo to postavo odložiti blagovolilo, da se bo tedaj tudi za naprej morala odložiti.

Čeravno ostalih krajev Kranjske dežele kjer ne raste vino ta postava ne zadeva na ravnost, vender se nadjám, da bodo ker je stvar od tolike važnosti, drugi poslanci podiprali ti nasvet moj; saj je blagor cele dežele le tam najti, kjer so posamezni deli v blagostanju.

Predsednik: Al še želi kdo drugi o tem govoriti?

Posl. Langer: Gospod dr. Zupan tako je temeljno in na tanjko razvil in dokazal svoj nasvet, da mi je le malo kaj ostalo reči, ter naj mi bo dozvoljeno še enkrat omeniti dražljivi način, po katerem se ta postava izpeljevati mora; posebno pak bi to bilo v tem, kar zadeva uredovno nadgledovanje pridelanega vina; naj se ta postava izpeljuje blago in prizanesljivo koliko le mogoče, vendar poleg nje pametno in vspešno ravnanje vinskih zadev skoraj ni mogoče.

Poznana je reč, da se sme vino pod uredovni pečat staviti, katero je finančni gospodski oglašeno tako, da bo se davek plačal še le pozneje; in nije dvomiti da se bo več del res vino zapečatilo.

Vsaki človek pak, ki je imel kadaj kaj opraviti z vinom, dobro zna, da se vinska posoda, ko se napolni, s početka mora vsaki teden, pozneje vsak drugi al tretji teden gotovo in skerbno napolniti, da se nadomesti kar se je vino posušilo al pak v zrak šlo. Ako se to ne dela tako, vino dalje prehaja v paro, in vinorejca zadeva velika škoda.

Al bo tedaj vinorejec zavoljo te postave opustil to dopolnjevanje vina? Ako to stori, ima veliko škodo; ker če se vino dalje izparuje, čim dalje berže to gre; in ako noče plačati potrošnine, vendar mu to izpušene vina ne bo nadomestilo. Če pak hoče napolnjevati, naj mi kdo reče, koliko bi oseb moralo biti postavljenih za to nadgledovanje, da bo vsaki lastnik vinogradov, ki jih je tako veliko število, dobil nadgledovavca pri napolnjevanju; al recimo samo za to, da zopet pečat pritisne.

Še večje skerbi uzrokuje ta postava za tega voljo, ker vsako mlado vino ko se posode napolnijo, prvega al drugega leta večkrat vre, in na to vrenje al kipenje mora vinorejec strašno pazljivo biti, ako noče velike škode zadobiti. Ako je to pozneje vrenje le nekaj bolj silno in jako, mora se kmalu skerbeti kako pomagati, da se vino popolnoma ne skvari.

Al kaj bo vinorejec začel, ako je pri vinu takem pečat pritisnjen, nadgledovavec finančni pak morebiti dve tri ure deleč, ali pak ga še ni doma, ker je drugod v nadgledovanju.

Takih nevarnosti, kar sem tukaj samo dve omenil, bilo bi brez broja al števila, ter ni viditi in misliti kako da se temu pri ti postavi priskoči in izbegne.

Bati se je tedaj da bo vinorejec vse te nevarnosti moral prestati, ako ne bo država toliko oseb za nadgledovanje postavila, da bodo ti stroški mnogo večji kot kar bo davek iznosil.

Nije tedaj samo strah od vsih tih napak, ki so zedinjene z izpeljevanjem tega zakona, ampak strah zavoljo škode, katera res ljudi zadeva, kar uzrokuje toliko nevoljo, toliko nezadovoljstvo. To nezadovoljstvo res je na Dolenskem tako veliko, da se upam tukaj izreči, da izmed vsih tih tolikih postav, o davkih, kar smo jih poslednjih 12 let dobili, nobena na Kranjskem ni tako zoperna našim ljudem kakor ravno ta postava od 12. maja 1859.

Tudi so si ljudje v glave zabili misel, da nezadovoljstvo s tim zakonom izhaja le od večih posestnikov vinogradov, dokler so manji posestniki vinogradov mirni in nič se ne zoperstavljajo; in ta misel je tudi po raznih časopisih in to po sadajnih njihovih namenih razglašena.

Al tega pametno nikdo ne more reči, kot samo uni, ki z malimi posestniki vinogradov nikdar ne obhajajo; ker bi drugači ravno najdlj, da se ti še mnogo več na to postavo tože, kot veliki posestniki.

Veliki posestniki še vendar ne bi tolike škode

pri tem imeli; ker ti imajo svoj dobiček že v tem, da morejo svoje vina zadrževati, ter po takem ceno na visoko gnati, kar njim škodo vendar naplačuje. Mali posestnik pak mora vino kmalu po branju prodati; k temu ga sili, ker je vino slabeje vrednosti, al manje pridelka, tudi siromaštvo in sila in še drugi uzroki; po takem gre na zgubo in prihaja na nič.

Gospod, ki je pred menoj o tem govoril, dokazal je da vinogradi sadaj že celo malo dobička prinašajo, tako da se komaj stroški izplačujejo; ako še k temu prišteješ ti novi davek, to bodo manji posestniki prisiljeni vinograde obdelavati brez koristi.

Mnogo krat se je nasvet dajal, posebno po Dolenskem, da se naj posestniki že za naprej poprek poravnajo s unim, ki bo to potrošnino v najem vzeli; pravi se, da se ne bo mnogo plačevalo in kaj še več takega; al vinorejec prav dobro zna, da se bo ti davek kakor se je lani napravilo, le eno samo leto v najem dal. Zna se tudi to, da najemniki, ki so to prevzeli le na eno leto; niso hoteli dražiti ljudi in sebi neprilike delati, ter so bili zato, da se koliko mogoče ljudje poprek poravnajo.

Al zna se tudi to, da bo ta najemščina vsakega leta večja; ako bo pak najemnik moral več plačati, bo tudi več zahteval za poravnanje. Ako se pak ne bi poravnal vinorejec, bodo vse te neprilike dražljive proti njemu nastopile, ter vinorejcu ni bolje kot če se poravna. Tedaj je ena, al se poravna al ne.

Prepričan sem, da cela Dolenska od deželnega zbora v zadevi te omenjene postave vinske izčakuje pomoč, ter znam da bravci „Novic“ ne bodo nič tako željno in skerbno iskali, kot to, kaj je deželni zbor v ti zadevi storil.

Za tega voljo iz vsega serca pristopam nasvetu dr. Zupana, ter le želim, da deželni zbor sklene, naj naša zemlja v zadevi omenjene postave še dalje ostane v dosadajni izjemni legi.

Posl. baron Apfaltern: Če ravno je nasvet, o katerem se sadaj razgovarjamo, po gospodu predložitelju dr. Zupanu od vsih strani tako razložen in razjasnjen; čeravno ga je poprejšni gospod govornik tako temeljno podpiral, vendar še mislim nekaj drugo omeniti, kar pri ti naši prošnji ne bo celo brez važnosti.

Gospodom pričujočim bodo iz raznih časopisov poznani glasi o nekakem puntu, ki se je dogodil v enem kraju sosednega nam Štajera, kjer je ta potrošnina že vpeljana. Strašno je čuti te glase, in vendar se dobro zna, da se nije nič preveč o tem pisalo.

Ne bom globeleje pregledaval tega ter iskal uzrokov, kateri segajo ravno proti tem davku; opomnil bom samo to, da se je ti punt začel le zavoljo načina, kako se izpeljuje ta postava od 12. maja 1859.

S početka je bila zoperstava le pri eni sami priložnosti ter je že takrat prišlo do kervi; iz tega užgal se je občni punt, del vojske moral je priti, in ker tih vojščakov ni zadosti bilo, da se punt zatara, morali so poslati cel batalijon vojske; vendar še to ne bi bilo pomagalo, in kdor je pazno gledal na ta punt, ni je dvomil, da bo se ti punt še dalje razširil; temu so v okom prišli le z mnogo boljimi, prikladnejimi sredstvom.

Nekakšen uradnik namreč, ki je pravo svojo dolžnost razumel, razložil je ljudstvu, da se je že potrebno storilo pri ministerstvu, da se daljne izpeljevanje te postave odstrani, ter da se tedaj drug kakšen davek upelja na mesto njega, ali pak da se saj ta postava drugači izpeljuje.

Ljudje dali so se pomiriti, al kar je bilo, ne dá se tajiti, da je pri naših sosedih postava tako žalostno prigodbo uzročila.

Najpopred bil je županom nalog dán, da pri izpeljevanju te postave pomagajo. Al ko so le skusili to storiti, so prišli ob vse zaupanje pri svojih ljudeh.

Prav pametni, v svojem kraju popred mnogo čislani ljudje so po takem na enkrat obsipani bili od samih zopernikov in sovražnikov, ter je večkrat še njihovo življenje bilo v nevarnosti.

Za tega voljo hoteli so se župani odreči županstva. Ker so gosposke znale, da ne bodo najdle nikoga, ki bi jim bil takrat županstvo na sé vzel, prisilili so župane, da so morali ostati na tem mestu. Ostali so tedaj dalje župani, ter so raji iz svojega žepa plačevali globo, to je kazen v denarjih, samo da njim z občinarji nije bilo več sovražtva in zopernije.

Tako daleč so se stvari razvile tam, ko se je v Ščavnici nemški (Stainz) uni punt začel, ki sem ga gorej omenil.

Al to ni edina huda reč in edini nasledek, ki ga je ti punt in ta postava na Štajerskem zbudila. V tem puntu bilo je prelite kervi, mnogo ranjenih, in še celo mertvih je bilo. Narod sam pak je strašno razkačen proti vladi.

Nekoliko tih ljudi stopilo je v deputaciji pred najvišji prestol, pred presvitlega cesarja; tudi pri ministrih so bili, ter so tam na svoje ušesa mogli čuti, da je vlada sama izrekla: ta postava če že ravno ni zmota, vender ni dobra. In dobro znamo, da je taka beseda za vsako vlado pretežka; ter moramo reči, da ni dobro, ako ona mora kaj takega reči.

Dalje pak je bil tudi ti nasledek, da se je vender po postavah moralo dalje postopati; ljudje, kateri so se vdeležili pri tem puntu, zapadli so v sodnijsko preiskavo, bili so tedaj zaperti; ker punt je že do tega se bil razširil, da so po postavah sodnijskih to storiti morali.

Sodnije so pak v veliki zadregi bile; z ene strani razkačeni narod, krivo napotjen; in vender se sodnik mora terdo deržati vsake besede postavne.

Po takem so si pomagali, kakor je bilo mogoče; oziraje se na vse te okolšine, ki so bile za obtoženike, sodili so blago in dobrotno kolikor se je le dalo, ter so sodbe izrekovali, ki so nekaj, nekaj vender na postavo se ozirale, z druge strani pak ravno te postave več podkopale, kot podpirale.

To so une okolšine, katere je ravno ta postava uzrokovala, in katerih ne menim dalje opisavati, da delovanje visokega zbora dalje ne zadržavam. Vender bi nekaj nasvetoval zavoljo unega odbora, ki bo imel zložiti dotično prošnjo do presvitlega cesarja. Ako bo visoki zbor moj nasvet odobril, bom brez zamude v omenjeni prošnji na vse te žalostne dogodbe, ki so se v nem Ščavnici pripetile, omenil kot vzroke, kod praktične dokaze dogodb, ki jih je na vidik stavila ta postava; ter mislim da bo visoko ministerstvo omenenje tih dogodb razumelo in saj za težke važne vzroke vzelo, da se po tem oziraje se na okolnosti naše dežele pri nas stori, kar okoljščine zahtevajo. (Bravo! bravo!)

Posl. Derbič: Uni gospod, ki je pred menoj govoril, tako je predmet do konca dognal, da oziraje se na taiste čase, ko sem v Černemlju in Metliki kot uradnik služil, tukaj moram le malo kaj dostaviti, kar gre proti začetju postave, o kateri se sadaj razgovarjamo.

Gospod dr. Zupan je že rekel, da na Dolenskem velik del pridelanega vina gre na gole stroške. V Černemljskem in Metliškem kantonu zavoljo velikega siromaštva naj manje tretji del pridelanega vina gre le na stroške za vinorejo. Kruba in drugega živeža je premalo, tedaj se vino pri velikem številu delavcov rabi kot naj poglavitnejši živež; na to tedaj tretji del,

ako ni več, gre od pridelanega vina, ter se mora odšteti od davka. Pri nobenem davku se ne plača davek od stroškov, katere pridelovavec ima za svoje delo, ampak povsod se le računa, kolikor je po vsih odštetih stroških, davkih itd. čistega dohodka.

Najsiromašnejši so uni kraji, v katerih je vinoreja. Ne bo preveč rečeno, da so vinorejci v dobrih letih siromašni, v srednjih pak da že stradajo in gladujejo.

Žalostno izkustvo smo imeli pred desetimi letami, kakšne strašne posledke ima ena sama nesrečna toča, ki se je vlekla čez nekaj več krajev. Toča, ki je leta 1851. bila, vzrokovala je dve slabi letine. Malo ljudi takrat ni gladovalo, neki celo do smerti. 33.000 stanovnikov zahtevalo je pomoč in podpiro; in res se je v velikem razmerju nabralo denarjev; več kot 100.000 goldinarjev se je razdelilo, in vender je ta množina denarjev komaj mogla le smert gladú odbiti.

Potrošnina vinska zadela bi tedaj le naj siromašnejše ljudi; mislim da bi vender nepravilno bilo, da se pri novem kakšnem davku začne pri naj siromašnijih stanovnikih.

Pristopam tedaj mislim gospoda Langerja, ter menim, da bo visoki zbor sklenil na temelju govorov, kar so do zdaj izrečeni o ti zadevi.

Posl. Ambrož: Ako se pri tem prašanju tudi jaz zglašim, činim to samo za tega voljo, ker se visoki zbor peča ravno sadaj s prašanjem, ki sega v sadajne čase. Da se ti predmet še bolj vtemelji, naj mi bo dovoljeno, da pokažem nekaj na preteklost, da iz tega razvidimo, kako to prihaja, da tolikim prošnjam do sadaj ni bilo nikakšnega vspeha.

Slavni gospodje! privatne prošnje, kar so bile izročene, dale so vladi povod in priložnost, da se ti davek tukaj na Kranjskem za nek čas odloži. Al kmalu za to prošnjo, da se postava le odloži, prosilo se je tudi, da naj ti davek pri nas nikdar ne bo vpeljan. Preteklega leta niso samo občine dolenske ampak tudi Ipavske poslale osebe deželnemu predstojniku, odkrile so mu ustmeno svoje nadloge ter tudi pismeno izročile svojo prošnjo. Ravno taiste občine so tudi kmetijskemu društvu živo in silno prošnjo do rok stavile, v zboru 9. maja lantskega leta se je o tem prašanju na tanjko govorilo, ter je bil gospod deželni namestnik prošni, naj on v ti zadevi, ker so mu občine same to prošnjo tudi predložile, z svojo važno besedo podpira.

Njegovo veličanstvo je oziraje se na okolnosti in da ne bi preveč ojistrih zbornih razgovorov al debat bilo, naj popred sklenilo večje državno svetovavstvo pozvati, ter moži zbrati, kateri so zadosti mirnega serca, da se o ničem ne govori, kar se ne bi rado čulo.

To državno svetovavstvo razgovor je tanjki o ti zadevi imelo, ter so zastopniki vsih dežel v tem se zložili, da je ti davek eden od naj težijih, kar jih je do zdaj poznanih.

Naj mi bo pri ti priložnosti dovoljeno, da unemu gospodu svetovavcu hvalo izrečem, kateri je zastopal našo deželo; in tim več ga gre hvala, ker nije samo Kranjske ampak tudi dolnji Štajer zagovarjal. Izgovorjene so tam bile besede močne in krepke, ter nasledek unega natanjkega razgledovanja in razgovaranja o tem davku bil je, kar je gospod minister financij rekel, in to tako:

„V ostalem se dela o tem, da se ta postava olajša na temelju previše odločbe tekočega leta, ki namerja to, da se gledè vina, kar bi se imelo doma piti, nekaj olajša. Tedaj se kar je le mogoče dela od strane financijalhega ministerstva,

„da se v izpeljevanju olajša ti neprijetni in ne da se tajiti, težki davek, ki je že kmalu s početka vsim tako zopern bil.

„Odstraniti se sadaj ne da, ker financijalna lega cesarstva tega ne dopušča; vendar se bo gledalo, da se način izpeljevanja iznajde, po katerem ti davki, kateri ga imajo plačevati, ne bo tako nepriliceni.“

Take besede je gospod minister financijalni o tem dal čuti; in dosadajni razvitek te stvari mi je bil vzrok da sem se o tem zglasil, ter da nasvetujem: Odbor, ki bo to prošnjo imel zložiti, naj tudi to iz državnega svetovavstva spomene, ter naj ravno to rabi za eden izmed vzrokov, ker nije dobro, da se davek kateri je nepravilčen, težaven in nepriliceni, plača kedaj te zavoljo tega, ker je financijalna lega nesrečna in težavna, davki se morajo razdeliti edino po pravični meri.

Posl. Kromer: Jaz pristopam nasvetu gospoda poslanca Zupana, vendar mislim, da kot vzroki tega nasveta morajo le take okolnosti služiti, ki zadevajo samo našo deželo, ne pak tudi take, ki so splošne ter segajo do vsih dežel; tedaj take, ki se je zakonodavstvo že na nje oziralo dosadaj.

Ker s prejšnjim sklepom od 16. aprila 1860 bilo je izrečeno, da se davek o vinu, mesu in o jabelčnici in hruškovnici v ostalih deželah že 1. maja 1860, na Kranjskem pak še le 1. novembra 1861 ima začeti. Ti sklep storjen je bil z ozira na težavne zadeve, ki so takrat tiščale našo deželo. Po takem je tedaj naša dežela zadobila posebno lego, posebne okolnosti, katerih sadaj nismemo iz rok pustiti. Ker ako bi mi sadajni naš nasvet samo le na vzroke stavljali, ki zadevajo vse dežele, bilo bi se bati, da je po višjem diplomu 20. oktobra 1860 in po državnem ustavu 26. februarja 1861 ta stvar občna, državna reč, ter bi se po takem morebiti še le za nekolikimi letami po državnem zboru končno rešila al odpravila.

Vsim nam pak na tem leži, da naša dežela od tega davka ostane toliko časa oproščena, dokler se o nji v državnem zboru kaj dokončnega sklene. To pak bomo naj lažje dosegli, ako se tega deržimo, da naša dežela že sadaj ima postavno priznano izjemno al posebno lego. Doker bodo težavne okolnosti ostale, zavoljo katerih je naša dežela sadaj v izjemni legi, dosledno je tudi da ostane ta izjemna lega naše zemlje in da se tedaj ti davek ne vpelja; in ti čas naši deželi netreba gledati na okolnosti občne, tedaj vsih ostalih dežel al kronovin.

Oziraje se tedaj na to nasvetujem, naj visoki zbor sklene, da se njegovo veličanstvo prosi, da se vinski davek v naši kronovini dotle ne vpelja, dokler ostanejo vse te težavne okolnosti, katere našo deželo tlačé, posebno dokler bo toliko vojske hodilo skozi Kranjsko, al se tukaj shajalo, ter bo za tega voljo mnogo vpreg, oskerbljevanja vojščakov in drugih takih tegot, ki tlačé samo našo deželo, in njo tedaj v izjemno lego postavljajo.

Ako se nam pak po tem prošnja ne bi dovolila, še nam bo slobodno z drugimi kronovinami vred in skupaj v državnem zboru prositi, da se težki in v izpeljevanju res dražljivi davek prekliče.

Posl. Brolich: Tudi jaz pristopam posebno nasvetu dr. Zupana, in ker je že več gospodov o tem neprilicnem novem davku o mesu in vinu vsestrano govorilo in gotovo do dna seglo, naj mi bo samo dovoljeno, da omenim, kako škodljivo bo izpeljevanje tega davka delovalo na značaj ali karakter in na čud

al nrvnost vsih, katerih se postava posebno tiče; prepričan da to ne bo izostalo vsled §. 23.

Ti §. glasi tako: „Obdačenci, katerim so se po določbah nazočega ukaza napovedni in pregledni listi podelili, se zastran njihovih zalog dačnih pijač, podveržejo urednemu nadčuvanju.“

Ti §. stavlja tedaj in podverguje vse posestnike vinogradov pod oestro oko uredno. Tako nadčuvanje že po samem sebi je močno odurno, ter tudi za to bo trebalo mnogo in mnogo oseb. Iz tega pak bo država strašno velike stroške imela. Dohodki iz te potrošnine bodo tedaj več del obrnjeni in potrošeni na to osebje nadgledajoče; stanovniki pak v nrvnosti se bodo kazili in kvarili.

Prepričan sem, da bodo starši dobréga, poštene-ga značaja prisiljeni svoje otroke podučevati, in napeljevati, da naj tim osebam nadčuvajočim ne pravijo resnice; in to bodo storili že od straha, da ne zagreznó v kazni al globo, ki je stavljena na najmanjto zmotu v zakonskih prepisih. Postavimo, da vinorejec ni ob pravem času najavil; osebje nadčuvajoče bi kmalo vino odvezlo, ter bi se kaznena preiskava morala začeti; razpraševanja sledila bi za tim; priče bodo v zadregi z resnico ter bi se bolj deržali sostanovnikov ki so okrivljeni, in po takem ne bo viditi in čuti resnice, ter bi se mladina že v svoji mladosti priučevala lažim in zviščam.

Po mojih mislih bo ravno način izpeljevanja tega ukaza od največe škode, kar je le može v nrvnem oziru za kako si bodi deželo biti.

Že za tega voljo sem za to, da se ti nasvet gospoda dr. Zupana kot silen vspeši, da njegovo veličanstvo skoraj dozna in čuje, kako škodljiv je ti ukaz z izpeljevanjem svojim posebno za kmete; ker menim, da se takšen ukaz ni sklenil, kjer bi tudi izkusni in zvedeni vinogradniki in možeje iz nižjega naroda zraven bili; drugači bi težko bilo verjeti, da se je tako dražljiv ukaz sklenil, ki njihovo nrvno samostalnost podkopuje in vničuje.

Pristopam tedaj nasvetu dr. Zupana.

(Bravo! živio!)

Posl. dr. Bleiweis (v slovenskem jeziku):

Vse kar so gospodje zborniki pred menoj rekli, moram poterditi tudi jaz.

Kakor strela iz jaznega neba je zadel v predlanskem oklic novega vinskega davka vse dežele našega cesarstva, kjer se prideluje vino.

Resnica je, ktere nismemo prikrivati visoki vladi, da noben davek ni bil s toliko nevoljo sprejet, kakor ta; zakaj noben davek ni tudi v izpeljavi tako nadležen, kakor ta. Priča tega so mi vsi kmetijski časniki od pervega do zadnega, kteri so o tem pisali; dunajski, štajarski, tirolski in drugi, — priča tega so žalibog! lanski kervavi boji v Štanjcu na Štajarskem, — priča tega je prošnja naše kmetijske družbe, so prošnje in deputacije, ki so iz Dolenskega in Vipavskega prišle k poprejšnemu deželnemu poglavarju, naj bi se preklical ti zlasti za našo deželo pretežki davek.

Preklical se ni; al odložil se je do letos; letos se ima tudi pri nas vpeljati, če ne bomo izprosili, da se postava ta prekliče.

Deželni zbor ima pravico, svoje mnenje izreči tudi o postavah, ki so za celo cesarstvo dane: al se privilegajo tudi naši deželi ali ne. Ako danas slavni zbor izreče, da ta davek je zlasti za našo deželo pretežak, bo le čisto resnico govoril, ki jo ima do svoje domovine.

Davki morajo biti; to vsak ve; zakaj davki so dohodki deržavni; gospodar ne more obstati brez do-

hodkov, tako tudi država ne. Al davek ne sme biti pretežka butara za človeka, da je ne more nositi, ker od take nima ne ljudstvo ne država nobenega prida. Ako ljudstvo uboža, tudi država nima moči. (Živio.)

Zakaj pa je zlasti za našo dolensko in notrajnsko zemljo vinski davek pretežka butara? Iz treh vzrokov poglobitno:

1. Ker je dvojni davek, namreč davek od gruta in davek od pridelka. Naš gruntni davek je pa že po katasterski meri dosti višji memo zemljišnega davka v sosednem Štajarskem, Hervaškem in Primorskem; tako na priliko je na Vipavskem vrednost orala cenjena na 16 do 17 gold., po kateri vrednosti se davek odrajuje, na bližnem Primorskem pa le na 9 gold. Tako tudi na bližnem Štajarskem ni zemljišni davek v primeri s zemljišnim davkom na Krajskem.

2. Naše vina so v ceni nižje kakor štajarske, primorske in druge, — in kar je colna meja padla med Ogerskim, Hervaškim in Primorskim, so potlačile še veliko boljše naše vina. Niska vinska cena, zraven pa še niski davek, to bi primoralo ljudi, da bi opustili obdelovanje nogradov in bi tako opešali, da bi ne mogli še zemljišnega davka plačevati, kar bi bilo tudi državi v škodo.

3. Naša dežela je revna; Dolenc in Notrajnec ne pijeta vina samo, da bi si serce razveseljevala, ampak vino mu je pol živeža, ker mu drugega manjka. Al mu hočemo še ti živež z davkom obložiti? Naj mi slavna skupščina dovolji, da nekoliko verstic berem iz „Novic“ ki nam to iz Dolenskega spričujejo, in kakoršna je na Dolenskem, taka je tudi v Vipavi in sploh na Notrajnskem, (bere iz „Novic“ list 2. l. 1860.)

„Obdelovanje vinogradov, to je donajanje zemlje v kôših, trikratno okopovanje, količenje itd. je tako težavno, da naj se skrijejo pred njim vse druge kmetijske dela. Naš kmet se večidel le enkrat zjutraj kuhe najé, preden gré v tertje, potem vtakne kos kruha in poliček vina v torbo, pa preterpi s tém celi ljubi božji dan. Poznam ljudi, kateri so ob samem kruhu in vinu brez kuhe prebili celo zimo, in pri tem zmiram pridno delali. Vino namestuje kod naš vsakdanji živež, s katerim nas je naš ljubi Bog pičlo previdil, da skor na kupički živimo. Ta dac bi tedaj našo hrano zadel.“

Po vsem tedaj se tudi jaz živo priklepam današnjega predloga, naj slavni zbor sklene Njih Veličanstvo prositi, da se vinski davek na postavni poti za našo deželo za vselej popolnoma prekliče. (Živio! Živio!)

Posl. Dežman: Prosim gospod deželni glavar da smem govoriti. (Ko se mu dovolji, govori sledeče):

Naj visokemu zboru o ti zadevi, ki se je o nji že tako temeljito in doveršno govorilo, samo nekoliko besed dodam; in to za tega voljo, ker je dozdej posebno le o Dolenskem govor bil, in vender tudi Notrajnsko in Ipavska dolina gotovo z zaupnim srcem na kranjski deželni zbor gleda, da se tukaj tudi o njunih tegobah beseda reče.

Ker gospoda zastopnika za Ipavo ni tukaj, bom jaz omenil, da vse kar je gospod dr. Zupan o vino-reji na Dolenskem izgovoril, v taistem razmeru velja tudi o vinoreji v Ipavi.

Kar je rečeno bilo o nehanju colne medzemne meje, ter o ceni vinski ki je na Dolenskem povsod padla, to se vse mora reči tudi o Ipavskih vinih, ki se od unega časa, ko je ta omenjena meja nehala, celo slabo prodajajo.

Ni treba drugo reči, kot le to, da se po tih krajih, na primer v Loki, Krajsku, v katerem nekdanj ni bilo vina kot le ipavsko, sadaj ne ljubi tako ko pred, ter je samo hervaško na njegovo mesto stopilo. Res

je, da je slaba letina na gornjem Laškem in na Goriskem ipavskemu vinu mnogo pripomogla; vender je cena vinska tudi poslednjih let vse na niže šla, ter moram tudi tó omeniti, da je po Ipavskem toča široko in široko veliko škodo delala.

Kar se tiče ostalih težav tega kraja, omenim še posebno, da je lakota, al vsaj nevarnost lakote, katera je v poslednjih časih Dolensko tako strašno in v tako velikem obsegu zadela, morebiti ravno po slabi letini na Ipavskem pospešena bila; da vojska ravno tako skoz ti kraj hodi.

Tedaj prosim, da visoki zbor (ako se nasvet odobri, da se njegovemu veličanstvu apostolskemu taka prošnja podnese) naj sklene, da se v ti prošnji tudi Ipavci in njihove nadloge omenijo.

Posl. dr. Wurzbach ki se mu za tim dovolji govoriti, sledeče govori:

Pristopam celo nasvetu dr. Zupana, posebno pak se mi dopada kar je g. posl. Kromer dostavil, to je da se največ in posebno na to vsa sila naše prošnje stavi, da ima dosledno postava potrošnine še v prihodnje odložen biti, dokler so okolnosti taiste, za katerih voljo je že popred odložena bila do 1. novembra 1861. V ostalem je vsaka postava o davkih škakljiva in nevarna, katera pri izpeljavi ljudi draži in brez potrebe stiska; ako je pak tako dražljiva kako je ta postava vinska spisana po gospodu, kateri je pred govoril, mora se celo zavreči.

Naši kmetje si neznajo pomagati, proti samovoljnosti uradnikov v ti zadevi bili bi brez pomoči: z besedami se braniti, z govorom se protiviti nič ne pomaga; prava obrana, pravo nasprotje more le pismeno biti; odkod pa kmetovavcu časa in denarjev, da si z rekurzi in pritožbami pomoč prosi?

Nato tedaj mora se po mojih mislih posebna sila v prošnji naši staviti, ter podpiram nasvet dr. Zupana z dostavkom, ki ga je gospod poslanec Kromer dodal.

Predsednik: Al še želi kdo drugi o ti stvari govoriti?

Posl. dr. Zupan: Popejšnem svojem nasvetu naj to dostavim, da po mojem mnenju nasvet gospoda poslanca Kromerja z mojim ne gre navskriž, ker sem jaz sam posebno lego, posebne potreščine Krajske dežele rabil kot uzrok in navod, da se ta potrošnina še dalje odloži.

Tedaj tudi jaz brez pomislika pristopam dostavku gospoda svetovavca Kromerja in to tako, da rečem, da je tó ravno tudi moj nasvet.

Predsednik: Ker nikdo več ne želi govoriti o tem predmetu, bo se glasovalo najpred o prvem delu nasveta dr. Zupana, ki glasi, de naj se prošnja njegovemu c. kr. apostolskemu veličanstvu podnese, da se vpeljava v ukaz 12. maja 1859 zapovedane potrošnine vina in mesa, kateri bi se ukaz po previsjem ročnem pismu od 15. septembra 1859 imel začeti 1. maja 1860, bil je pak po dalnjem previsjem sklepu 15. septembra 1860 po Hervaškem in Slavoniji, po Krajskem in po Istriji do 1. novembra 1861 odložen, da se tedaj upeljava te potrošnine za Krajsko vojvodino zopet zavoljo izjemnih, posebnih okolnostih dotle odloži, dokler visoki državni zbor sklene, ali bo ta potrošnina za naprej ostala, ali pak vsaj v nekaj rečeh se prenarodila.

Tako glasi, če sem dobro razumel, zapopadek novega nasveta.

Svetovavec Kromer: Naj mi bo dovoljeno omeniti, da moj nasvet samo na težavne zadeve Kranjske dežele . . .

Predsednik: Tudi nasvet gospoda dr. Zupana naglašuje naravnost zadeve Kranjske dežele.

Svetovavec Kromer: Moje je mnenje, ako se za Krajsko deželo zavoljo posebnih, težavnih zadev nebi mogla odloga unega ukaza o potrošni dobiti, da se za tim na podlagi občni, to je tedaj iz uzrokov kateri se vsih ostalih kronovin tičejo, prosi, naj se v deržavnem zboru ta postava odstrani.

Za sadaj pak je moj nasvet, da se oziramo samo na zadeve, katere vidimo v svoji deželi.

Predsednik: Menim, da je po predloženem nasvetu tudi tako, ker je vaš dostavek v predlog gosp. dr. Zupana vpleten.

Prašanje je to, ali se dostavek v nasvet staviti ima, da se naj gleda na izjemne, posebne okolnosti Kranjske dežele, dokler te ostanejo, in da se za tih okolnosti voljo omenjena potrošnina odloži, dokler deržavni zbor končne besede ne izreče v ti zadevi.

Tako se glasi po mojem mnenju nasvet.

Posl. dr. Bleiweis: Ker pri prvem branju nisem dobro razumel, naj mi bo dovoljeno prašati, ali hoče visoki zbor skleniti prošnjo, da se ukaz celi zaverže, ali pak samo to, kar je sadaj dodano, da se una potrošnina le odloži al saj spremeni in predela?

Predsednik: Prašanje je le o odložbi, dokler deržavni zbor ne izreče, ali bo ostala ta potrošnina, ali se ima saj predelati.

Posl. svetov. Kromer: Po mojem nasvetu ne bi se dalo to zahtevanje lahko odobriti; moj predlog sega le do tega, da se ta potrošnina samo za tega voljo ima odložiti, ker so težavne okolnosti ravno taiste, za katerih voljo je že popred odložena bila.

In ker je to moj nasvet, ne morem reči, da se naj odloži za našo deželo, dokler ne bo deržavni zbor svojega mnenja konečno izrekel, ali se bo za naprej pobirala ta potrošnina; ampak dosledno morem le reči: V kronovini Kranjski naj se ta potrošnina ne vpelja, ampak naj se odloži, dokler ostanejo izjemne okolnosti, zastran katerih je že popred odložena bila.

Posl. dr. Zupan: Temu, kar je zdaj rečeno bilo, naj smem odgovoriti, da mi v peticiji ne moremo prositi, naj se vpeljava odloži do nedoločnega, neznanega obroka ali časa.

Ne znamo sami, doklej bodo te izjemne okolnosti terpele; morebiti bodo pol leto, celo leto, ter bi morali vsako leto zopet takošnjo prošnjo pošiljati. Določni obrok je pa taisti, kadar bo deržavni zbor dokončno svoje mnenje o ti potrošni izrekel.

Posl. Ambrož: Prosim, da smem govoriti.

(Po dovoljenju.)

Moje je mnenje, da je nasvet dr. Zupana samostalen, uni od gospoda Kromerja pak je dostavek, kateri unega spreminja; tedaj bi jaz predložil, da naj se o dostavku gospoda Kromerja naj popred glasuje.

Predsednik: Prosim gospoda Kromerja, da naj svoj nasvet natanko izreče.

Posl. Kromer: Moj nasvet je ta . . .

Predsednik: Prosim, da mi ga napisanega izročite.

(Sledi 10 minut; zatim izroči poslanec svoj nasvet napisan in začne sejo spet s sledečimi besedami)

Predsednik: Posl. gospod grof Anton Auersperg ima govor, da predloži, kaj bo morebiti zedinilo nasvete.

Posl. grof Auersperg: Po mojih mislih mogla bi se ta dva nasveta, ki sta s tako jasnimi in krepkimi razlogi podpirana, dala v enega zjediniti; posebno ako bi se to, kar gospod Kromer nasvetuje, ojštro in jasno reklo, to je, da se okolnosti izjemne v prošnji posebno jasno omenijo.

Po takem bi nasvet tako se glasil:

Visoki zbor naj sklene prošnjo, katera se ima njegovemu c. kr. apost. veličanstvu podnesti, da se vpeljava ukaza od 12. maja 1859 o potrošni vina, jabelčnika, hruškovnice in mesa dotle odloži, dokler težavne okolnosti ostanejo, ki sadaj tarejo kranjsko deželo, in ako bi te nehale, dotlej naj bo odložena, dokler deržavni zbor o tem ukazu, ali bo ostal in kako bi ostal, konečno ne izreče svojega mnenja.

Posl. dr. Zupan: Na korist tega nasveta gospoda grofa Antona Auersperga naj moj nasvet pade.

Predsednik: Mislim, da to ni potrebno, ker njegov nasvet zedinjuje una dva.

Posl. Ambrož: Mislim, da v tem drugega razločka ni, kot le ta, da se najpred mora o nasvetu gospoda grofa Auersperga glasovati, in še le poznej o drugih nasvetih.

Predsednik: Naj popred se bo tedaj glasovalo o nasvetu gospoda Antona grofa Auersperga, ter prosim, da vsi oni gospodje ustanejo, kateri so za ta predlog.

(Vsi ustanejo, ter je enoglasno odobreno.)

Predsednik dalje govori:

Nasvet je tedaj v bitnosti odobren; gremo tedaj k drugem delu nasveta doktorja Zupana, kateri zadeva prašanje o odboru za sestavljanje prošnje.

Posl. dr. Zupan: Jaz sem pri tem tega mnenja, da se tudi pri ti priliki deržimo dosadanje navade, po kateri je gospodu deželnemu glavarju izročeno, da število in osebe tega odbora naznamova.

Predsednik: Prosim, da mi tega ne naložite; preveč važna je stvar zadevna, ter premalo poznam gospode, tako da po svoji vesti ne bi mogel postopati. Prosim tedaj za stalno, da se napravi tukaj odbor.

Posl. Ambrož: Pred vsem se ni odločeno prašanje o številu. Jaz bi bil za to, da se izberó trije odborniki za sastavo prošnje.

Predsednik meni, da mora ta odbor imeti tri ali pet odbornikov, ter praša zavoljo nasveta gosp. Ambroževega, kaj da gospodje mislijo.

Posl. Gustav grof Auersperg je za tri odbornike.

Posl. in svetovavec Brolich glasuje za pet.

Predsednik predloži tedaj prašanje: Kateri gospodje so za odbor iz pet oseb, (ustane samo ednajst poslancov). — Tedaj izreče, da je deželni zbor sklenil, naj se za sastavo te prošnje odberejo le trije odborniki.

Zatim zahteva, da se naj volitba pismeno začne in doverši.

Posl. baron Apfaltern: Da se vender odverne pismena volitev, predložim tukaj, da se naj ustmeno voli in naj v ta odbor stopi gospod poslanec dr. Zupan kot prvi predložitelj, ter da odbor to enoglasno poterdi, ter ga poprosi, naj si sam dva druga odbornika zbere, katera bi zatem deželnemu zboru predložil, in s katerima bi prošnjo sastavil.

Posl. Ambrož podpira ta predlog, ter prosi, da se naj o njem glasuje.

Predsednik popraša je o tem, ter ustanejo vsi poslanci. Zatim dalje govori:

Prosim tedaj gosp. dr. Zupana, naj zaznamova dva gospoda, katera bi si želel pridjana.

Posl. dr. Zupan praša: ali mora ta dva gospoda kmali imenovati? Po predlogu gospoda grofa Antona Auersperga sklene zbor enoglasno, da se mu pusti čas do konca današnje seje, da ta dva odbornika imenuje.

Predsednik: Ostal nam je v nasvetu gospoda dr. Zupana še tretji del.

Tretji predlog se glasi tako:

„Prošnja naj se našim poslancom za državni zbor izroči, da njo oni kot deželni poslanci njegovi „ekscelenciji gospodu državnemu ministru predajo za „dalnje podnešenje pred presvitlega cesarja.“

Posl. dr. Zupan.

Vsi smo o važnosti tega predmeta globoko pričani; tedaj je moje mnenje, da se ta prošnja ne podnese njegovemu veličanstvu po navadni poti; ampak da se želja visokega zbora koliko le mogoče podpira in večja veljava da, naj njo državni poslanci naše dežele pri odhodu seboj odnesejo ter nji pri izročanju v roke državnega ministra besede žive in krepke podpore dodajo.

S tega uzroka je tretji del tega predloga stavljen.

Posl. gospod Wurzbach: Če mi je prav, razumel sem to mesto tako, da se prošnja naj gospodom državnim poslancom izroči, da njo dalje oni visokemu državnemu zboru predložijo kot državni poslanci.

Zdi se mi pak, da se po ustavi deputacije al poslanstva od deželnega zbora ne smejo pošiljati državnemu zboru.

Res je da je to le malenkost, ki zadeva samo nebitne, male reči. Po mojem mnenju naj gospodje državni poslanci brez daljnega in prosto vzamejo z seboj prošnjo, ter da njo državnemu zboru izročijo; ni pak kot poslanstvo zbora kranjske dežele.

Ne znam, al se motim v tem, al dozdeva se mi, da je o tem jasna postava, samo neznam ravno, kje je, kjer se pravi da so prepovedane poslanstva v obliči deputacije od strani deželnih zborov, namenjene državnemu zboru.

Posl. baron Apfaltern: Njegovemu veličanstvu.

Posl. dr. Zupan: Tukaj je zmeta v tem, kar se je ravno sadaj reklo; ker v mojem nasvetu nije predloženo poslanstvo al deputacija na državni zbor, ampak na gospoda ministra financij; proti temu pak nije nikake zavere.

Posl. dr. Wurzbach: Vsled poduka, kar sem ga sadaj dobil, preklicujem svoj dostavek k nasvetu, ker se tukaj le govori o njegovem veličanstvu, ter je gospod nasvetovavec predložil, da se naj poslanstvo oberne k finančialnemu ministerstvu.

Predsednik: Prošnje na ravnost ne smejo se pošiljati previšnjemu vladaru.

Posl. Ambrož: Še to tudi ni omenjeno, da se prošnja za tim ima tukaj v deželnem zboru prebrati in o nji razpravljati.

Predsednik: O tem se moremo poznej lahko rezgovarjati, ko bo razpravljanje o teh treh rečeh doveršeno.

(Ker na prašanje predsednikovo, ali je še komu vseh o ti tretji zadevi govoriti, ni se oglasil nikdo, napravi se glasovanje, ter je ti predlog enoglasno odobren. Predsednik tedaj dalje govori:)

Tretji del nasveta je po takem odobren, ter nam je ostalo le prašanje, do kadaj bi odbor prošnjo mogel dogotoviti.

Posl. dr. Zupan misli, da bo do prihodnje seje dogotoviti mogel; ter na to

Predsednik naznani, da bo to prošnjo v dnevni red za prihodnjo sejo postavil, ter se o nji razpravljalo in dalnje sklenilo.

Drugi predmet je vladin predlog 8. aprila, ki ga s tim sadaj naznanujem.

„Po dopisu vis. c. kr. državnega ministerstva „ima vlada namen, da se po besedah deželne ustave, „zaloge in kar je drugo do zdaj deželna vlada ravnala, izročijo deželnemu zboru in deželnemu odboru, „ko bo enkrat odbran, da se tedaj s tim odborom „razgovor o izročanju napravi; naj tedaj deželni zbor

„odboru deželnemu naloži, da se v razgovor stavi „z vlado, ter da se za tim deželnemu zboru predloži, „kakor je vse najdeno.

„Ravno tako naj deželni zbor odboru deželnemu „naroči, da naj opravila, ki so v §. 29 deželne ustave „naznane ter so njih dosadajni stanovski odbori „opravljali, prevzame, ter kakor se je to storilo, de- „želnemu zboru predloži.“

Predsednik: Tiče se sedaj dveh predmetov, to je:
1. Da prevzamemo deželne matice in deželne naprave v upravo deželnega zbora.

2. Da prevzame novi deželni odbor opravila stanovništva in povečanega odbora stanovniškega.

Pri tem naj smem omeniti, da se to ne tiče samo opravil vsakoverstnih, temuč tudi prejemanja stanovniškega premoženja, katero je sestavljeno nekaj iz kapitalov, nekaj pa iz ležečega posestva.

Tedaj se naj popred naj začne razgovarjanje o prvem delu, to je: naj se deželni zbor pooblasti, da z deželno vlado v dogovor stopi zavoljo prejemanja deželnih matic in deželnih naprav.

Posl. Ambrož: Moje je mnenje, da o tem posebnega in obširnega razgovarjanja ne bo treba, ter da visoki zbor naj svojo zadovoljnost izreče s predlogom gospoda deželnega predstojnika.

Deželni odbor bo pak imel dolžnost, zložiti se, ter z ono gospodsko, katera sadaj to premoženje in te opravila ima v rokah, dogovoriti se, kako da se naj ložej in naj bolje vse prevzame.

Predsednik: Na vsaki način mora visoki zbor skleniti, da pooblastuje deželni odbor, ter da mu nalog podeljuje, da naj to vse izpolni.

Deželni predstojnik . . ter da po takem deželni odbor predloži deželnemu zboru, kar in kako je to storjeno.

Predsednik: To se razumi po samem sebi.

Ako tedaj visoki zbor hoče to izreči, prosim da gospodje naj ustanejo, kateri so tega mnenja.

(Enoglasno se odobri.)

Od strani visokega deželnega zbora podeljuje se tedaj oblast deželnemu odboru, ter se mu nalog dava, da se v porazumljenje stavi s vlado o predaji in prejemanju deželnih matic in naprav, ter da se ob svojem času deželnemu zboru na znanje da, kakor se je vse izpolnilo.

(Vsi poslanci ustanejo ter poterde s tim, da je tako sklenjeno.)

Predsednik: Ravno to velja tudi o prejemanju opravil in poprejšnega stanovniškega premoženja.

Posl. Ambrož: Ne treba drugo, samo da bo le sklenjeno.

Predsednik: Tedaj se bo, ko bo le mogoče, deželni zbor z gospodom deželnim predstojnikom porazumel, kadaj in na kakšen način se imajo deželne naprave in deželne matice izročiti. Ravno tako se bo deželni zbor z poprejšnim stanovniškim odborom porazumel, kadaj in na kakšen način naj se premoženje, kapitali in posestva ležeče izročijo.

Posl. Ambrož: To so same manje važne reči, katere bo deželni zbor po mogočnosti oskerbel.

Predsednik: Imamo še dalje en predmet; gospod poslanec Ambrož predložil je začasen pravilni red za razprave deželnega zbora.

Posl. Ambrož: Načert začasnega reda opravilnega predlagajoči deržim za svojo dolžnost za odpušcanje prositi, da sem jaz to stvar v roke vzel.

Storil sem pak to za tega voljo, ker sem od več strani že čul, kako silno nam treba takega opravilnega reda.

Al pri tem nisem morebiti deržal sebe za spo-

sobnega al prikladnega gledè takega reda opravnega, kateri bi berž služiti imel za podlago naših razprav; tudi nam nije dovoljno časa danega, da se razgovarjamo in porazumimo o takem predmetu. Samo toliko sem mislil, da se bo morebiti visokemu zboru koristno zdelo, ako se mu ti načert le do znanja stavi; ter bi se morebiti po tem že v prihodnji seji na nek način ravnati mogli; za tim pak bi se ti načert mogel deželnemu odboru izročiti, da se na njegovi podlagi za prihodnji deželni zbor popolnoma in natanjko izdelan načert zloži, ter bi prihodnji deželni zbor berž na začetku razpravljaj se in razgovarjal o tem redu opravnem, da se tako stanovitna podlaga za razprave našega zbora napravi.

Menim da danas o tem načertu ne bo trebalo nikakšne dalnje razprave, ker imam le namen, da se načert visokemu zboru le do znanja stavi.

Tedaj bo lahko, ako ga visoki zbor na znanje vzame, da bo deželnemu zboru mogel služiti kot osnova za načert, ki bi se prihodnjemu deželnemu zboru imel predložiti.

Naj mi bo samo dovoljeno, da ga tukaj preberem.

Posl. dr. Bleiweis: O tem se mora še le glasovati, ali hočemo poslušati da se nam prebere načert. Moje mnenje bilo bi, da sadaj to ni za nič, ampak da se drugi nasvet poterdi, da se načert izroči deželnemu odboru, kateri bo ga imel pregledati, in v prihodnjem deželnem zboru svoje misli o njem naznaniti.

Posl. Ambrož: Na to imam samo toliko odgovoriti, da se mi je koristno in potrebno zdelo, da vsaj za nekoliko tih sej, kar še nam njih bo, nekaj za podlago in pravilo naših razprav predložim. Ako je pak visokemu zboru tako všeč, sem tudi zadovoljen s tim predlogom; ter po takem ne treba branja.

Posl. Toman: Jaz bi nasvetu gospoda Ambroža sledeče dostavil: Opravnega reda nam prav prav treba. Večkrat je že taka želja čuti bila.

Načert časnega reda opravnega stvar je velike važnosti; takšen načert je osnova, iz katere se s časom razvija sam red opravnih. Tedaj se mora o njem zdravo in natanjko misliti in prevdarjati na vse strani. Težko bi bilo, da se mi tukaj, ko ga čujemo samo edenkrat prebranega po gosp. Ambrožu, kmalu odločimo naj se odobri ali pak zaverže. Naj storimo eno ali pak drugo, daleč, daleč to sega.

Ker smo že celi teden dni brez opravnega reda seje imeli, ter bomo njih težko še en teden dalje imeli, mislim da za ti čas ne treba opravnega reda napravljati. Al da se vender za prihodnji zbor deželni more pripraviti takšen opravnih red, moj je nasvet, da zložimo iz petih oseb poseben odbor, kateremu . . .

Več glasov: Deželni odbor, deželni odbor!

Posl. dr. Toman: Kateremu bi se ti načert gosp. Ambroža izročil za slobodno porabo al poslužek, in ti odbor da izdela ter deželnemu zboru red opravnih predloži za daljno razpravo in odobrenje.

Predsednik: Al želi še kdo izmed gospodov o tem govoriti?

Posl. Ambrož: Bilo bi od moje strani prederžno, ako bi hotel ostati pri svojem nasvetu. Z največjo sem skromnostjo in zmernostjo ti predlog storil. Ne imam nič proti nasvetu gosp. dr. Toman, kot le to, da se mi ne zdi primerno in izpeljavno, sadaj poseben odbor postaviti za to stvar; ker sam gospod Toman je rekel, da bomo še le malo dni seje imeli; opravnih red pak je po njegovem mnenju silno važna stvar, ki bo tedaj za njega več časa trebalo.

Po ustavi deželni ima deželni odbor dolžnost, da deželni zbor predloge in zakone pripravljati; opra-

(Doklada „Novic“).

vilni red spada tudi med te predloge. Po takem bo morebiti tudi gospod dr. Toman svoj nasvet na toliko spremenil, da se deželni odbor ima pečati s načertom o opravnem redu.

In ker sem tudi jaz eden od deželnih odbornikov, po samem sebi se zna, da se bomo o tem porazumeli med seboj, kar nam bo služilo za osnovo tega opravnega reda.

Posl. dr. Toman: Navlaš sem predložil poseben odbor al komité, ker mislim, da bo deželni odbor imel že brez tega mnogo, mnogo opravila, in ker si dalje mislim, da bo temu posebnemu odboru mogoče za čas sadajnih sej in pred ko se prihodnjič začnejo deželne seje, zložiti opravnih red ter ga predložiti; al ne menim terdo se držati svojega nasveta. Ako pak eden od deželnih odbornikov sam misli, da to delo deželnemu odboru ne bo pretežko, naj tedaj leti to stvar prevzame.

Posl. Ambrož: Lepo se zahvalujem gospodu, ki je sadaj govoril, da hoče deželnemu zboru nekaj dela odtegniti, kateri bo že po današnji vladni predlogi mnogo ter mnogo opravil imel.

Prosim tedaj visoki zbor, naj mi ne zameri mojega nasveta in začetja današnjega kot da bi prevzel bil; bilo je vsaj dobro namenjeno; preklicujem s tim svoj nasvet, in prosim sejo skleniti.

Posl. baron Apfaltern: Po takem bi pak se jaz tega lotil. Opravnih red moramo imeti; deželnemu odboru moramo nekaj v roke dati, da nam priredi opravnih red.

Ne protivim se nasvetu gospoda dr. Toman; al ne gre mi v glavo, kaj bo nam njegov nasvet pomogel.

Gospod Toman nasvetuje poseben odbor sestavljen iz 5 oseb, kateri bi se imel o opravnem redu po gospodu Ambrožu sestavljenem posvetovati, ter izdelek deželnemu zboru še za časa sadajnih sej predložiti; deželni zbor pak bi to deželnemu odboru za končno posvetovanje odločil, da ti v prihodnjem redu sej vspeh do znanja stavi.

Ne razumim, kaj bi s tem hoteli; in po takem tega ne razumim, ker mislim, da je za deželni odbor malen razloček al se mu nekaj malo bolj al pak slabega osnova za slobodno porabo izroči. Vsaj bo se natanjko razdelek za razdelkom moral brati ter posvetovanje slediti; in nič nas ne bo sililo do tega, da načert odobrimo al poterdim, naj se je odbor od pet udov o njem posvetoval al ne.

Moje je tedaj mnenje, da se naj samo premenjeni nasvet gospoda Ambroža prejme, tako glaseč, da se opravnih red, kakor pred njim na mizi leži, naj deželnemu odboru izroči; ti bo ob času kar bodo seje deželnega zbora nehale, o njem se posvetoval, ter nam vspeh tega na znanje dal v eni od prvih sej sledečih.

Posl. dr. Toman: Kar je gospod izrekel ravno pred menoj, tudi je moje mnenje, ker sem koncem mojih besed preklical nasvet o volitbi posebnega odbora ter rekel da sem tudi jaz za deželni odbor. Tudi jaz vidim, da je tako boljše, ter je moje mnenje, da se naj o tem nasvetu glasuje, naj ga je predložil kdor koli.

Posl. dr. Bleiweis: Ti nasvet moram reči, da je moj.

(Velik smeh.)

Posl. Ambrož: Preklical sem svoj nasvet da se moj načert prebere v seji, ter po mojem nič ni dalje večiniti al storiti, ko da se o zedinjenih nasvetih glasuje.

Predsednik: Ako nikdo več ne želi govoriti, bi sledilo glasovanje o nasvetu: Naj se pričujoči na-

čert opravnega reda izroči deželnemu zboru na slo-
bodno porabo, ter da v prihodnjem redu sej deželni
odbor izdelek o opravnem redu predloži deželnemu
zboru.

(Enoglasno se poterdi.)

Posl. Ambrož: Ker po takem ne imamo opra-
vilnega reda, naj mi dovolji visoki zbor, da se sem
ter tje kot živ red opravljeni s kako besedo oglasim, da
reči omenjam, o katerih opravljeni red govori.

Tako je na primer navada, da se po vsaki seji
dnevni red za sledečo sejo na znanje da, in to za
tega voljo, da poslanci imajo časa premisliti in pri-
praviti se na to, o čem bo v seji razprava.

Tedaj so oni gospodje, kateri mislijo nasvete v
prihodnji seji predložiti, prošeni, da nje gospodu de-
želnemu glavaru izročujejo, da se še za časa morejo
staviti v dnevni red. Tako se ti lahko more zložiti,
in ako se to še le eno uro pred začetkom seje (dela,
to ni kakor bi moralo biti.

Dnevni red mora se popred pribiti na vratih
zborničnih, ter ob pravem času gospodu deželnemu
predstojniku izročiti, da ima časa vse predmete pre-
gledati ter prevdariti, al bo moral sam v seji nazočen
biti. Zraven tega mora se še vsakemu poslancu na
znanje dati, da se morejo, kakor sem že popred
rekel, pripraviti na razpravo.

Vse te posebnosti in ravnave napisane so v na-
čertu opravnega reda, katerega sem danes namenil
slavnemu zboru brati; ter mislim prebranje nebi bilo
škodilo zavoljo ravnane; al ker gospodje niso hoteli
poslušati ga, prosim tedaj posebe gospode, da svoje
nasvete sadaj predložijo.

Posl. dr. Bleiweis odgovori, da je že dva na-
sveta izročil.

Predsednik: Do znanja tedaj stavljam nasvete,
kateri so mi do sadaj izročeni bili, in katere sem nam-
enil v dnevi red za prihodnjo sejo staviti.

Pervi je nasvet poslanca Ambroža o tem, da
se dnevna plača naznamna za une poslance, kateri ne
prebivajo navadno v Ljubljani.

Drugo nasvetuje gosp. Ambrož, naj deželni
zbor sklene prošnjo, da državno ministerstvo naj na
svetlo da ukaz, po katerem bi začasno od vojaške
službe oproščeni bili učenci kmetijske šole v Ljubljani,
kateri se prav dobro uče ter imajo izverstni red.

Tretje predloži poslanec Ambrož, da deželni
zbor vklene, naj se pošlje državnemu ministerstvu
prošnja, da se cena soli za živino zniža.

Posl. dr. Bleiweis omeni, da je tudi dva nasveta
izročil, ter prša, al bota tudi v dnevni red za sle-
dečo sejo postavljeno.

Predsednik bere ta dva silna nasveta:

1. Ker se postava o času požiganja močirja
(mahù), katero je leta 1859 poprejšna deželna vlada
začasno izdala, zavoljo kmetijskih zadev morajo
spremeniti, in to že za letošnjo jesen, toraj se nasvet
predlaga visokemu zboru:

Da se stanovitna postava o tih zadevah
zloži.

2. Ljudje blizu Ljubljane so razkačeni in nevoljni,
ker se cestnina na mavti pri sv. Petru in Kravji
dolini zmirej zahteva, da si ravno cesta v Zalag ni
več cesarska, ter jo morajo občine bližnje izderžavati
in v redu deržati; kar je zadosten vzrok, da se ta
nepristojna mavta odstrani.

Posl. Ambrož: Imam še gospoda dr. Zupana
prostiti, da vsled sklepa današnjega sadaj pred sklē-
pom seje imenuje dva gospoda, katera si želi za so-
stavljajne prošnje do njegovega veličanstva.

Posl. baron Apfalter: Imam še naznaniti en
nasvet zavoljo stanovniških poslopij, in kako se bodo
stanovniške lože v tukajšnjem gledišču razdelile.

Predsednik prevzame nasvet, ter prša po-
slanca dr. Zupana, koga si je odbral zavoljo sostav-
ljanja prošnje. — Po kratkem razgovoru

Dr. Zupan imenuje svetovavca Kromerja in
gosp. Dežmana, kar je po zboru odobreno.

Po tem predsednik sejo sklene ter poslance po-
vabi v prihodnjo sejo, ki se bo začela v ponedlek,
namreč 15. aprila ob 10 desetih pred poldnevom.

Konec seje ob 2¹/₄ uri popoldne.

Stenografični zapisi

šeste seje deželnega zbora v Ljubljani,

15. aprila 1861.

Sêja se je začela ob 10¹/₄ uri dopoldne.

Pričujoči: Namestnik deželnega glavarja *dr. Karl žl. Wurzbach*. — C. k. vladni komisár, deželni svetovavec: *Jožef Roth*. — Zapisovavec: *dr. Zupan*. — Vsi poslanci razun deželnega glavarja *bar. Codelli-ta* in poslancov *žl. Langerja, Jomberta in Lokarja*.

Deželnega glavarja namestnik *dr. žl. Wurzbach* se vsede na predsednikov stol in začne sejo rekoč: Slavni zbor, ker je gospod deželni glavar nepričujoč, bom jez čast imel, ga namestovati. Ker je gospodov poslancov dosti nazočih, rečem, da se je seja začela, in prosim gospoda zapisovavca, zapisek od 13. aprila brati.

Zapisovavec Ambrož: Slavni zbor! Preden začnem sejni zapisnik brati, sim dolžan slavnemu zboru nekaj razjasniti. Perva dva sejna zapisnika sta tako narastla, da se jima je očitalo, da sta predolga in preobširna. Jez sem sejna zapisnika zavoljo tega tako dolga naredil, ker sem hotel slavnemu zboru prepustiti, morda skleniti, da bi se namesti stenografičnih zapisov sejni zapisniki razglasovali. Zavoljo tega sem v sejne zapisnike več vzel, kakor je sicer navadno. Ker je pa slavni zbor še več javnosti odločil, in se za razglasovanje stenografičnih zapisov izrekel, ne bo več treba, sejne zapisnike tako dolge pisati in sem današnjega tudi skrajšal.

Predsednik: Če je zapisnik slavnemu zboru všeč, prosim mi to pokazati s tem, da ustanejo gospodje.

(Vsi poslanci ustanejo, potem se vsede poslanec *dr. Zupan* kot zapisovavec k mizi zapisovavcov.)

Predsednik: Prosim gospoda grofa *Antona Auersperga* in *Derbiča* podpisati zapisnik. (Ko se je to zgodilo, govori dalje:) V poslednji seji je bilo sklenjeno, da naj se načert prošnje zastran vinskega daca dá odboru izdelati potem pa se slavnemu deželnemu zboru bere; prosim gospoda predstojnika odbora, povedati, ali je ta načert izdelan, in če je izdelan, ga slavnemu zboru brati, da more reči, ali je zadovoljen z njim.

Posl. Kromer: Prošnja je v načertu že izdelana; ali jo čem slavnemu zboru brati?

Predsednik: Prosim jo brati.

Posl. Kromer: To prošnjo izdelovaje je odbor mislil, da je sicer vse bistvene reči va-njo postavil,

da je pa treba jo kratko izdelati. Načertana je prošnja tedaj tako-le:

C. k. apostoljsko Veličanstvo!

Pohlevno podpisani deželni zbor vovodstva krajnskega, — v njemu izročeni delavnosti dolžan, za blagor dežele skerbéti in splošnemu zlegu o pravem času v okom priti, — predloži z nazočim prošnjo, ktere premilostljivo uslišanje je prebivavcom té kronovine vprašanje za življenje. — Ta prošnja zadeva to, da bi se dalje odložil z Najvišim ukazom od 12. maja 1859 zaukazani dac od vina in mesa, ki se ima v naši deželi s 1. dnem novembra začeti.

Koj ko je bil omenjeni ukaz oklican, se je zaslíšal po deželah, v kterih vino pridelujejo, enoglasno klic: Gorjé nam! in se slíšijo od tega časa v eno mer tožbe, ktere so resnične in pravične. — Imenovani dac je, kakor je izmêrjen, že kot dac prevelik, pa tudi zavoljo tega je nepravén in se ne opéra na pravilo pravičnega obdačenja, ker se mora po tem dacu sopet davek plačevati, od kterega se že takó plačuje, ker je celó vino, kterega je za obdelovanje vinogradov delovcom treba, davku podverženo, tedaj stroški za vinorejo potrebni. —

Kako nadležno je pa sicer poberanje tega daca, bi se utegnólo iz tega viditi, da so gorci prisiljeni, ali se v prenapete zahtevanja najemnikov in finančnih gospok brez ugovora udáti, ali drage tožbe in rekurse plačevati, ali pa dac po tarifi plačati in tako se popolnoma odpovedati svobodnemu gospodarjenju z vinstvom. — Ako se to poslednje zgodi, ni nikakor mogoče se z vinorejo pečati, kakor bi bilo treba. Za vsako kapljico, ki se prodá in prepelje, — ravno tako tudi če kdo vina kupi, je treba veliko veliko dragega časa potratiti, nadlegovanju oglédnikov se ni mogoče ogniti in za vsako — dostikrat skozi in skozi nedolžno zgrešenje zadenejo gorca sitne zasliševanja in hude kazni v dnarjih. —

Poslednjič je samo tedaj mogoče, ta dac na vse strani ročno in bolj gotovo poberati, če se postavi mnogo služabnikov, kateri bi se dali pri družih opravih rabiti; poberanje tega daca stane tadaj toliko stroškov, da more po težkem težkem dacu, ki ga gorci plačujejo, celó malo čistega dohodka v državnico prihajati; terpi pa zavoljo tega tudi narodno gospodarstvo veliko veliko.

Tu omenjeni ozéri in opazi so zlo spodkopali udanost vseh dežel, kjer se z vinorejo pečajo, zbudili splošno nevoljnost in več kot enkrat so se očitno uperli, ta dac plačevati, in treba je bilo nekatere take upore celó z orožjem potlačiti. —

Pohlevno podpisani deželni zbor pa se neče podajati v natančneje razjasnenje teh razmér, ktere so enake vsem deželam, v katerih vino pridelujejo; svest si je, da bo državni zbor tudi o tem govoril, in Vaše Veličanstvo prosil premilostljive pomoči. — Al dotične obravnave bi utegnile priti bolj pozno na versto in preden bodo srečno rešene, bi se utegnilo tudi od naše dežele tirjati, da naj plača omenjeni dac. —

Zavoljo té skerbi tadaj se prederzne podpisani deželni odbor z vso ponižnostjo samo one razmere bolj natanko razložiti, ktere se na Krajskem posebno nahajajo in delajo, da tej deželi zdaj nikakor ni mogoče, imenovani dac plačevati.

Take hude nadloge so posebno:

a. Velika ubožnost vseh krajev té dežele, v katerih vino raste, zlasti po poslednjih hudih hudih letih, v katerih je bilo treba nabirati milih darov, kakor prositi pomoči iz državnega zaklada, da ljudstvo teh kantonov ni stradanja konec vzelo.

b. Veliko razkosanje zemlje v vseh tu omenjenih okrajih, v katerih vsakem po sto in sto družin samo od tega živi, kar jim njih majhni vinogradki prinašajo; o silno piéli hrani potrebujejo tadaj včasi požirček vina, ne da se okrepečajo, temuč da se pri svojem pomilovanja vrednem življenju ohranijo.

c. Prenapeti gruntni davek, kateri je, dasiravno je krajnska dežela kot nerodovitna znana, tu večidel večí, kakor v bližnjih bolj rodovitnih deželah. K temu pridejo pa še posebni soseskini, kantonski, deželni in vojskini davki, kateri ubožega gornika tako hudo tlačijo, da je mogel že marsikteri njih svoje posestvo poljedelcom v uživanje prepustiti samo zato, da davke in še posebne davke za-nje odrajuje.

d. Zavoljo nerodovitne zemlje in zavoljo neugodnega podnébja je slabo v tej deželi pridelano vino; verh tega pa se od tistega časa, kar je nehal dac za vino iz Horvaškega na meji, veliko veliko več horvaškega vina na Krajsko vozi, in skorej ni več mogoče, domače vina le s kolikošnim dobičkom v dnar spraviti. —

Nasledki te konkurencije bi bili pa še veliko večí, če bi mogla naša dežela tudi še vinski dac plačevati, dokler ga Horvatom ni treba plačevati.

Zadnjič pride pa še to, da gre že več let sem skozi našo deželo vse vojaštvo; zavoljo tega mora v eno mer priprege, stanovališa in hrano dajati vojakom naša dežela, ktera je zbog tega že popolnoma obnemogla.

Vaše Veličanstvo je té nadloge, ktere uboge prebivavce krajnske dežele posebno in silno hudo stiskajo, večkrat spoznalo in zavoljo tega po očetovski milosti dac od vina in mesa v tej deželi najprvo s premilostljivim pismom od 15. septembra 1859 do 1. maja 1860, potem pa s premilostljivim sklepom od 16. aprila 1860 do 1. novembra t. l. odložilo.

Ker pa imenovane nadloge na Krajskem še ta čas in sicer ravno tako hudo terpe, ima ponižno pod-

pisani deželni zbor svesto zaupanje, da bo prepnižna prošnja prebivavcov krajnske dežele pred presvitlim prestolom tudi tretji pot uslišana; prošnja ta pa je klic revšine dežele, ktera se more, dasiravno je majhna in ta čas čisto obožana, ponosno mériti s prirojeno zvestostjo, zlahtno udanostjo in vedno neomadeževano hrabrostjo svojih sinov z najzvestejšimi narodi velikega cesarstva. —

Podpisani deželni zbor prosi tedaj poln zaupanja in z vso ponižnostjo:

Vaše Veličanstvo naj blagovoli sedanje, že tako silno težke razmere krajnske dežele po očetovsko prevdariti, tej deželi izjemno dac od vina in mesa, kateri je bil s preslavnim ukazom od 12. maja 1859 ukazan, tudi od 1. novembra 1861 za toliko časa spregledati, da omenjene stiske minejo, in ozeroma za toliko časa, da bo Vaše Veličanstvo po obravnava prihodnjega državnega zbora premilostljivo razsodilo, ali ima ta dac tudi še prihodnje biti ali ne.

Deželni zbor vojvodstva krajnskega 15. aprila 1861.

Predsednik: Ako ima kateri gospodov deželnih poslancov zoper načert té prošnje kaj ugovarjati, prosim, se zastran te reči razgovarjati. (Po kratkem prenehanju). Ker so vsi gospodje s tem občertom zastopljeni, rečem, da ga je deželni zbor poterdil in da naj se izdela. Prosim, mi poslati ga.

Po opravljenem redu pride zdaj silen nasvet slavnemu deželnemu zboru pretresovati; predložim ga tedaj.

Gospod Oton baron Apfaltern stori naslednji silni nasvet.

Slavni odbor naj blagovoli skleniti:

1. Drugo nastropje gradú, kterege so dosadaj bivši deželni stanovi oskerbovali pa ga je deželni zbor prevzel in stoji v gosposkih ulicah v Ljubljani, hišna št. 212, se prepusti z vértom in k stanovališču gredečim hlevom in drugimi poslopji vred gospodu deželnemu glavarju v lastno uživanje.

2. Deželni odbor ima oblast: z ostalimi poslopji imenovanega grada kakor tudi sploh z drugimi pohištvi in posestvi, ktere so sadaj v tajisto oskerbnitvo prišle, tako gospodariti, da se potrebam za deželne namene zadosti, toraj pa neodložno postavljene deželne gosposke s tem voljno pospešuje, da se odločijo gospodu c. k. deželnemu predsedniku primerno stanovališče, za pisarnice deželske gosposke pa še drugi prostori, ki se sicer še nahajajo, s tem, da se plačuje za nje tu navadna stanišnina in zavaruje pravica odpovedi.

3. Cesarska loža št. 34 v prvem nastropju tukajšnega gledišča se prepusti zunaj časa, ko je presvitli cesar tukaj, gospodu c. k. deželnemu predsedniku, ravno tako tudi loža št. 28 v 1. nastropju gledišča, ki je gledišnemu zalogu prihranjena, gospodu deželnemu glavarju in njunima rodbinama.

Izročim ta silni nasvet gosp. bar. Apfalterna v obravnavo in v posvetovanje in prosim gosp. bar. Apfalterna svoj nasvet utrditi in silnost njegovo dokazati.

Posl. baron Apfaltern: Nasvet, kterege sem naznanil, ima namen, narediti kaj zastran predmetov, ktere je dežela v svoje oskerbstvo prevzela; primérneje bi bilo o tem govoriti takrat, kadar se bodo pretresovali deželni dohodki in stroški. Ne oménim pa posebnih okolišin, ktere bom v svojem govoru bolj razjasnil, in zavoljo katerih sem tudi ta silni nasvet sl. zboru predložil.

Kar tiče prvi del tega nasvéta, bodi mi dovoljeno, slavni zbor opomniti, da je bil grad v gosposkih

ulicah spoznan po najviši naredbi rajncega cesarja Leopolda II., razglašeni z ukazom dvorne kancelije od 27. maja 1792 kot last krajskih deželnih stanov; očitno je bilo izrečeno, da ima biti staniše vsakočasnega deželnega glavarja krajske dežele. Po odhodu Francozov je bil ta grad tudi deželnemu poglavarju, toda samo kot predsedniku krajskih stanov v staniše odmenjen in da so bile ondi njegove pisarnice. Slavni zbor bi tadaj pravico dal reči, katero je že pred mnogimi leti pristojna stranka izrekla, namreč, da bi za primerno spoznal, moj nasvet poterjati; mislim pa vendar, da bo slavni zbor tudi o tem mojih misel, da je primerno, če deželni zbor svojemu vsakočasnemu deželnemu glavarju odloči stanovališče, katero je njegovemu stanu primerno, in da ni nobeno pohoštev, ktere prevzame dežela v svoje oskerbovanje, za to bolj pripravno, kakor je tukajšni grad.

Od druge strani pa mislim, da je za ta namen v drugem nastropju grada popolnoma dosti prostora, in da bi se ostali prostori te hiše, ki so v njenem prvem nastropju in pri tleh, tako dali dostojno porabiti, da bi bile ondi pisarnice gospodov deželnih odbornikov in sicer dotičnih urednikov.

Tako bi se dosegel dvojni namen:

1. da bi bili gospod deželni glavar in gospodje deželni odborniki z njihovimi ostalimi pomožnimi uredniki po mogočnosti skupaj, in

2. bi se dala tako deželna hiša (lontovž), razun sob za deželni zbor sam potrebnih z dobičkom porabiti, in sicer tako, da bi se dala ta hiša vladi za njene pisarnice v najem; tako bi deželnemu zakladu sopen precej dnarjev dohajalo. To so bili nagibi, kateri so me vodili, prvi del svojega nasveta dati. —

Moj drugi nasvet je bil ta:

Ume se samo po sebi, da je treba najpervo to prevdariti, da mora v pohoštvih in poslopih, ktere prevzame dežela v svoje oskerbništvo, naj pred toliko potrebnega prostora dobiti, kolikor je za deželne namene potrebno.

To so ali uredi, kateri že obstojé, ali pa tudi uredi, kateri se morajo zdaj osnovati.

Ako se pa, kakor se dá previditi, tako ne porabijo vsi prostori pohoštev, ktere prevzame dežela v svoje oskerbništvo, mislim, da bo, ako prevdarimo prvič, da je nehanje deželne vlade, katero smo imeli do 1. novembra 1860, in podredjenje dežele pod državno teržaško namestništvo deželo hudo zadelo, in se je dežela po poslancih do Njegovega Veličanstva, cesarja obernila s prošnjo, naj bi se storjena naredba ali preklicala ali pa pred ko je moč deželi sopen njena lastna deželna gosposka dala, in da ima sedaj svojo željo spolnjeno, dalje, da imamo v našem deželnem glavnem mestu Ljubljani silno pomankanje prostorov, kateri bi bili v večem številu vsi pod eno streho, in da bo tedaj vlado težko stalo, takih prostorov najti, katerih bi bilo za njene razne verste dosti, in zadnjič, da bo ravno tako s stanovališem stanu deželnega glavarja primernim, mislim da bo, ako prevdarimo vse to, dolžnost, in še celo častna dolžnost dežele, blagovoljnosti vlade radovoljno ustreči, in v hiši, s katero ima sedaj dežela gospodariti, deželni vladi prostor odkazati, toda tako, kakor sem že rekel, namreč tako, da si zavarje dežela pravico odpovedi, in da plačuje deželna vlada tukaj navadno in pravično izmérjeno najemšino.

Da se pa deželni zbor kot deželni zbor ne more s tem pečati, se zastran tega odmenovanja pohoštev v posamne prašanja in odloče udajati, je jasno kot beli dan; zavoljo tega je moj nasvet, zastran tega deželnemu odboru dati oblast.

Bolj natanko sem pa razložil svoj nasvet zavoljo

tega in pokazal deželnemu odboru pot, po kateri naj bi hodil, da bo mogel

1. deželni odbor spoznati, kaj deželni zbor želi, in

2. da vlada zvé, da dežela kot svojo dolžnost spozná, pomagati deželi pri nastanovanju njenih vladnih gospósk.

Moj tretji nasvet je, kolikor se še spomnim: Cesarska loža št. 34 v prvem nastropju tukajšnega gledišča se odmeni vsakočasnemu deželnemu predsedniku in njegovi rodbini, samo takrat ne, kadar je cesarski dvor v Ljubljani; potem loža št. 28, ktera je tudi v 1. nastropju in gledišnemu zalogu prihranjena, vsakočasnemu deželnemu glavarju in njegovi rodbini. Tako imenovana cesarska loža št. 34 v prvem nastropju tukajšnega gledišča je bila že od nekadaj, kadar je bil cesarski dvor v Ljubljani, temu odmenjena in odločena, in dostikrat že so vidili zvesti Krajci iz te lože oči svojega gospoda in cesarja milostljivo nanje gledati, dostikrat se jim je njih blago in zvesto serce v persih širilo, ko so vidili sladko smehljanje svoje preljube deželne matere cesarice.

Da mora ta loža tudi še prihodnjič najpervo za to odmenjena biti, tega mislim, gospodje, ste gotovo vsi z mano vred prepričani, in toraj naj mi ne bo treba, to dokazovati.

Kadar pa naš presvitli gospod in cesar ne prebiva med nami, je pa tisti, kateri je na njegovem mestu, kateri njegovo vzvišeno osebo namestuje, naš gospod deželni predsednik; in zavoljo tega storim nasvet, naj se o času, ko najviši dvor ni tukaj, gospodu deželnemu glavarju in njegovi rodbini prepusti.

Ker pa tudi našega gospoda deželnega glavarja ne smemo pozabiti, mislim, da naj se mu druga loža odmeni. Ker se pa za to ne more odmeniti nobena druga loža, ktera je privatna last, ostanejo samo še tiste lože, ktere so gledišnemu zalogu prihranjene.

Med temi ložami je najbolj pripravna in ima najboljšo lego loža št. 28 v prvi versti; ta naj bi se gospodu deželnemu glavarju prepustila; to je moj nasvet. Mislim tedaj, da sem svoje tri posamne nasvete in torej svoj skupni nasvet uterdil, in prosim slavni zbor, te moje nasvete poterjati.

Predsednik: Potem ko je gospod baron Apfaltern svoj nasvet razkazal in silnost tajistega gospodje poslanci sami previdijo, prosim, posamne členke tega nasveta pretresovati potem pa o njem glasovati.

Prvi členek se glasi (ga bere in ga prebravši govori dalje): Gospodje, kateri želé kaj govoriti o tem, naj govoré. (Po malem prenéhu): Ker ne govori nobeden gospodov nič in ni nobenega ugovora zoper ta nasvet, naj se glasuje o njem. Tiste gospe, kateri so z nasvetom zastopljeni, prosim ustati. (Nasvet je bil enoglasno poterjen.)

Drugi členek se glasi (ga bere). Prosim zdaj ta členek pretresovati, in gospode, kateri imajo kaj zoper njega govoriti, se uljudno oglasiti.

Mil. knez in škof: Pristaviti imam, da naj bo odbor slavnemu deželnemu zboru za to odgovoren, da ne bo odbor oblasti imel, po svoji volji ravnati.

Posl. baron Apfaltern: Jez poterdim ta nasvet.

Predsednik: Ali ima še kateri gospodov kaj opomniti? Bom tedaj ta nasvet s pristavo milostljivega gospoda kneza in škofa, namreč, da naj bo deželni odbor slavnemu deželnemu zboru za svoje naredbe odgovoren, glasovanju izročil.

Prosim tedaj gospode, kateri so z nasvetom samim in pristavkom milostljivega kneza in škofa zastopljeni, to s tem pokazati, da ustanejo. (Vsi poslanci ustanejo; nasvet s pristavkom vred je poterjen.)

Na to naj se tedaj tretji členek nasveta pretresuje. (Ga bere.)

Začnem sopet razgovor o tem členu in prosim, če ima kateri gospodov kaj govoriti, svoje mnenje o tem razodeti.

Posl. Mih. baron Zois: Naj smem prašati, ali se z nasvetom ume, da bi smel presvitli cesar sam se lože posluževati, ali pa tudi drugi udje cesarske rodovine, kakor sadaj n. p. Nj. ces. Visokost, gospod nadvojvoda Ernest.

Posl. baron Apfaltern: Se vé da sem mislil na to in sem izrečno in dobro prevdarši v svojem nasvetu rekel, da naj bo ta loža o času, ko presvitlega cesarskega dvora ni v Ljubljani, vsakočasnemu c. k. deželnemu predsedniku prepušena. Imenoval sem pa zavoljo tega samo cesarski dvor, ker sem se ravnal po razmeri drugih dežel, v katerih imajo stanovske glediša in je v vsakem cesarska loža; povsod so te lože tako omenjene.

Imenujem n. p. glediša v Gradcu. Tu je bila cesarska loža vselej gospodu deželnemu poglavarju v vživanje dana in rajni gospod nadvojvoda Joan, cesarska Visokost, je imel posebno ložo, katero imajo še zdaj njegovi dédi. Bili so večkrat drugi gospodje nadvojvodi, c. k. visokosti, v Gradcu, pa so imeli tudi druge lože najéte, in vselej je bila brez oporeke cesarska loža dotičnemu deželnemu poglavarju, naj se je imenoval kakorkolj, prepušena razun časa, kadar je bil cesarski dvor ondi.

Naredil sem ta nasvet zavoljo tega tako, da deželni predsednik samo takrat cesarske lože ne uživa, kadar je cesarski dvor nazoč.

Predsednik: K nasvetu gosp. bar. Apfalterna je še ugovor gospoda barona Zoisa. Ta ugovor zadeva vprašanje, ali je o nenazočnosti cesarskega dvora samo gospod deželni glavar uživavec lože, ali gre pa loža posamnim udom presvitlé cesarske rodovine, kadar so v Ljubljani?

Posl. Mih. baron Zois: Nisem imel namena, poseben nasvet storiti. Samo poprašal sem, kako je gospod nasvetovavec to mislil.

Predsednik: Ker gospod baron Mihael Zois nobenega nasveta ne stori, bom prepustil nasvet gospoda barona Apfalterna pretresovati in o njem glasovati.

Posl. baron Apfaltern: Samo o tem nasvetu stori, mi bodi dopušeno, da naj se slavni zbor praša, ali želi določno sestavo mojega nasveta, da ravno tega ne bo treba, dasiravno mislim, da je v mojem nasvetu precej jasno izrečeno, da se pod tem ne more nič drugega misliti, kakor to, kar sem ravno pred razložil.

Predsednik: Prašam še enkrat, ali želi še kateri gospodov poslancov o tem kaj opomniti?

Ker nihče nobenega nasveta ne stori, naj se glasuje o nasvetu, kakor ga je gosp. baron Apfaltern sestavil, in opomnim, da je s poterjenjem tajistega poterjena tudi njegova sestava.

Prosim gospode, kateri so s 3. členkom nasveta zastopljeni, to s tem naznaniti, da ustanejo.

(Vsi poslanci ustanejo; nasvet je enoglasno poterjen.)

Po dnevnem redu pride zdaj silen nasvet gospoda poslanca dr. Bleiweisa na versto, in ta se glasi tako-le: „Ker potrebuje začasni predpis prejšnje slavne deželne vlade, dán leta 1859 zastran časa, v katerem se smé mah ali morast požigati, iz kmetijskih ozerov prenarajen biti, ktera prenarajba bi imela že letasnjó jesen veljati začéti, storim pred

slavnim deželnim zborom nasvet: Naj bi se izdelala doveršna postava zastran požiganja mahú.“

Prosim gospoda nasvetovavca samo, ta nasvet in njegovo silnost dokazati, meni pa potem, ko se bo to zgodilo, oblikan nasvet poslati, ker je tak, kakor je predložen, pretesno osnovan.

Posl. dr. Bleiweis: Slavni zbor! Stopim danas pred slavni zbor z rečjo, ktera se more imenovati skleče vprašanje v pravem pomenu besede.

Mah se bo imenoval v bližnji prihodnosti res majhen banat. To je postal po primernem osuševanju, to je pa tudi po primernem požiganju.

Požiganje je toraj prašanje za obstanje našega mahú.

Dokler mah ne bo tako obdelan, da bi se mogel obdelan imenovati, dokler mu bo mah še odeja, ki se ima s požiganjem v gnoj prestrojiti, tako dolgo bo tudi vedno treba, požigati mah.

Z mirno vestjo lahko rečem, da je že več kakor polovica mahú, torej več kakor 30 tavžent oralov že tako obdelanega, da ga več ni treba požigati.

Obdeluje se ga pa vedno več in več in prihodnje leta se smemo nadjati, da več ne bo treba, mah požigati in tudi Ljubljane ne bo nadlegoval več tako zoperni dim.

Ker se je požigal, je mah zdaj obdelan. Gospodje! požigali pa niso mahú povsod ob enem času.

Iz zgodovine Vam hočem ob kratkem samo toliko le povedati:

Od leta 1827 do 1840 je smel na za to dobro pripravljenih partih mah požigati vsakdo, kakor je hotel. Leta 1840 je bil po zmenjenju komisije za osuševanje mahú in dotičnih sosesk drug čas odločen.

Za kratek čas ni bilo pripušeno požigati mah, kadar bi se komu ljubilo, in odločili so za to čas od 16. avgusta do 15. maja. Ta čas požiganja je leta 1859 prejšnja slavna deželna vlada začasno samo v jeseni odločila, in sicer od 1. septembra naprej. Nekaj posebnega se je primerilo, zavoljo česar se je to storilo. Leta 1860 so začeli, kakor je povedal, z obdelovanjem mahú posebno soznanjen ud komisije za usušenje mahú, gospod mestni ekonóm Podkrajšek, oostro paziti, da se je požigal mah od 1. septembra naprej, in veliko delavnih rok je bilo pripravljenih za požiganje mahú; al 3. septembra začne deževati in je skorej do vseh Svetih z malim prenehovanjem deževalo; nemogoče je bilo tedaj požigati mah.

Zavoljo tega vtesnjenja časa za požiganje mahú je té dve leti več tavžent vaganov reži in ovsa pa tudi sočivja odšlo ne samo kmetovavcu, temuč tudi kupovavcu. Škoda na klaji za živino, ktero so te dve leti terpele mnoge soseske na mahú, se ne dá lahko prerajati, in kdo more popisati škodo, ktero so dve leti zaporedoma terpeli obdelovavci mahú? Vse, kar se je zamudilo za obdelovanje mahú, in torej za požiganje, se mora letos za prihodnje leto 1862 ponoviti, pa tudi te dela bodo brez uspeha, če ne bo mogoče požigati.

Iz tega kratkega razkaza se dá prevdariti, da je skušnja pokazala, da je ta začasna naprava pri-delovavcu kakor tudi kupovavcu zlo zlo škodljiva. Požiganje je bilo dovoljeno, al odloženo je bilo v čas, v katerem je bilo nemogoče. Se vé, da bi ne utegnili vsako leto se primeriti to, al kdo vé, ali ne bo v 10 letih osemkrat taka.

Iz tega se vidi, kako velika je škoda, če se odloči požiganje mahú od tistega časa naprej, ko začne večidel deževati. Silno treba je tedaj zavoljo kmetijstva, in slavni zbor ima po §. 18 deželne ustave pravico, to reč pretresovati.

Torej storim nasvet, slavni zbor naj izroči deželnemu odboru, da postavi čas za požiganje od 16. avgusta do 10. septembra in da ustanovi pravilo, po katerem naj se mah požiga.

Posl. Guttman: Prosim govoriti. Kot ud komisije za usuševanje mahú sem imel mnogokrat priložnost, skusiti v tej reči marsikaj. Prepričal sem se, da se mah nikakor drugač ne dá obdelati kakor da se požiga. Znano mi je tudi, da je slavna vlada, kateri je bila ta zadeva kot silno potrebna predložena, zastran tega druge vlade, in še celo unanje dežele popraševala. Od vseh strani je dobila enoglasni odgovor, da ondi ravno tako mah obdelujejo, namreč da ga požigajo.

Mahovje, s katerim je zemlja pokrita, je zgolj sorašeno lesovje, in napelje naj se še toliko persti nanj, se vendar ne more nikolj toliko obdelati, da bi ne poganjal mah in drugo tako rastljičje. Gospod nasvetovavec je opomnil, da je bilo prejšnje leta pripušeno, v veliko ugodnejem času požigati mah, in le nek poseben primérek je bil kriv, da se ne sme požigati mah več o pravem času.

Bilo je namreč o času, ko sta bila presvilli cesar in presvilita cesarica leta 1856 v Ljubljani. Da bi smerad mahú Nj. Veličanstev in drugih slavnih gostov ne nadlegoval, je bil postavljen drug čas za požiganje mahú.

Presvitlemu cesarju kakor tudi slavni vladi je bilo o tem marsikaj predloženo; vsled tega je zadnjič vlada začela to reč bolj natanko prevdarjati in je odjenjala, namreč, da se mah požigati mora o času, ktereга je imenoval gospod nasvetovavec. Pretekle so cele štiri leta odtistihmal, in skušnja je pokazala, da so bili vsi požigi mahú prazna slama. Treba je tedaj na vsako vižo, mah požigati še pred jesenjo.

Prašati bi se utegnilo, ali bi ne bilo, ko se je mah, kakor je bilo pred omenjeno, tudi pred jesenjo požigal, primerno, požiganje iz slabega letnega časa v boljšo dobo prestaviti, in ali ni sploh vse eno, ali se smé mah požigati v tem ali tem času, ker posebno to pozdvignem, da je vsikakor neobhodno treba, mah požigati, in moram poterditi, da ste morda dve tretjini celega mahú, ki obseže 30 tavžent oralov ali johov, že obdelane in le malo požiganja potrebujete, in da sila malo mahú ostane, kateri s požiganjem še ni obdelan; zavaljo vsega tega rečem vsikakor, da naj se mah požiga. Prav za prav je na tej reči preveč ležeče, da bi mogli v tem hipu izreči, kadaj in koliko časa naj se požiga, in po mojem mnenju naj se izroči to odboru ali pa drugemu posebnemu odboru, kateri bo to reč z privzetimi zvedenci dobro prevdaril in posebno na to gledal, ali bi ne bilo ugodneje, požigati v spomladi, kakor v pozni jeseni, kadar se je mokrega in vlažnega vremena bati, in bi se torej ne doseglo, kar bi se dalo doseči, ako bi namreč pripušeno bilo, v spomladanskem boljsem času mah požigati.

Posl. dr. Bleiweis: Nekaj tega, kar je moj gospod predgovornik govoril, moram razjasniti. Slavna deželna vlada je ravno to zadevo pred 2 letoma kmetijski družbi izročila. Poklicala je največje posestnike mahú Ljubljanske, Ljubljanske okolice in Verhniškega kantona, — zvedene može in se je z njimi posvetovala; vsi so bili ene misli, da neomejenega ali tacega požiganja, katero bi tudi v spomlad segalo, ni več treba; to, kar se ima za sejanje ovsa zgoditi, se more ravno tako v jeseni zgoditi kakor v spomladi; kak drug uzrok se bo dal težko za to najti. Zavaljo tega so vsi imenovani gospodje posestniki mahú za dosti spoznali, da bi se jesen za požiganje

odločila; vsi so bili s tem tudi dovoljni in so rekli, da je tri tedne dosti časa za požiganje. Mislim, da v tem ožeru, ko je bila tudi, še ni davno, pri kmetijski družbi, pri njenem osrednjem odboru namreč ta reč pretresovana in tako reči kot vladni predlog od Nj. ekscelencije, gospoda grofa Chorinsky-a kmetijski družbi izročena, da bi jo sl. deželnemu zboru predložiti utegnila, ko bo kmetijska družba deželnemu odboru svoje mnenje predložila, bo deželni odbor popolnoma v stanu, poterditi moje mnenje, katero sem tu izgovoril.

Posl. Ambrož: Jez primem samo zavaljo tega za besedo, da enake misli častitega gospoda poslanca Ljubljanskega mesta od prave strani pokažem.

Uzrok, zakaj gospod poslanec Ljubljanskega mesta hoče, da bi se čas požiganja iz jeseni pa v spomlad pristavil, leži skoraj da v njegovem umenju, v pridru Ljubljanskega mesta samega, ker v spomladi dim in smrad, ki ga požiganje mahú dela, mesta ne nadlegje tako zlo, kakor v jeseni. Znano je, da v jeseni ljudje najbolj potujejo, in Ljubljana kot najbližje mesto Tersta bi utegnila o tem času, v katerem so tudi šolski prazniki, bolj obiskovana biti, kakor zdaj, ko marsiktereга tujca v jeseni dim z mahú od Ljubljane odganja. To je po mojem mnenju njegov uzrok in ta uzrok ni brez cene. Al, slavni zbor! kmetovavec mora pridelovati, ker mora plačevati davke, in to je gotovo zlo zelo važno in to je gospod poslanec s posebnim glasom povzdignil. Ta reč je bila v osrednjem odboru kmetijske družbe pretresovana, al s tem, da bi se čas požiganja iz jeseni v spomlad prestavil, je bilo malo posvetovavcov dovoljnih. Ako hoče slavni zbor danas to reč v pretres vzeti, in od gospod dr. Bleiweisa nasvetovano prenarredo poterditi kot sklep deželnega zbora, kateri sklep se bo gotovo kot deželna postava spoznal, nimam nič zoper to ugovarjati, ako bi pa hotel sl. deželni zbor morebiti iz previdnosti to mestno potrebo bolj natanko presoditi, naj bi se nasvet raje deželnemu odboru izročil. Po mojih mislih naj bi se tedaj o gospod Guttmanovem nasvetu, ker se ne vjema s prvim, po katerem naj bi se delo izročilo deželnemu odboru, popred glasovalo, potem pa o unem gospoda nasvetovavca. Jez pa ne delam nikakoršnega nasveta, ampak samo razložiti sem hotel, katero mnenje je pravo.

Posl. dr. Bleiweis: Naj opomnim, da je tudi moj nasvet to, da naj se izroči deželnemu odboru, doveršno ustanoviti čas za požiganje mahú, in izdelati postavo za to.

Posl. Ambrož: Ne zamerite mi, opomniti, da pride deželni odbor prepozno. Deželnemu odboru ne gre pravica, občne postave dajati, to gre slavnemu deželnemu zboru samemu.

Slavni zbor utegne morebiti danas dati postavo, katero je gospod nasvetovavec omenil. Ako se pa to deželnemu odboru izroči, se bo posestnikom mahú malo ustreglo, ker morajo vsaj to leto še vezani ostati, in se ne bo doseglo to, česar bi se bilo nadjati.

Predsednik: Ali želi še kateri gospodov govoriti?

Posl. Kromer: Po mojem mnenju zadeva nasvet gospoda dr. Bleiweisa zdravstvo kakor tudi kmetijstvo; v obojem ozeru pa samo krajne reči, ktere ne grejo pred deželni zbor. To naj bi se mestni gosposki in pa dotičnim kantonskim gosposkam pustilo; vsako nadaljno razgovorjanje o tem naj bi se ustavilo tu v deželnem zboru.

Posl. dr. Bleiweis: Opomniti moram, da je Ljubljanski mah, kakor sem že v svojem govoru rekel, za celo deželo važna reč (bravo). Reči moram, da mah je naš mali banat, naš mah je naš veliki gojzd moram še pristaviti. Kako drago bi mogli derva ku-

povati, ako bi nam mah ne dajal kurjave? Kje bi pridelovali zlasti erži, od kod bi dobivali sená, od kod bi jemali to, ne samo kar potrebujemo za mesto in njegovo okolico, temuč za celo deželo?

Mislím, da bi se motili, ako bi rekli, da je Ljubljanski mah reč, ktera zadeva samo Ljubljano in njeno okolico. (Bravo!)

Predsednik: Ali želi še kateri gospodov govoriti?

Posl. Obreza: Tudi jez sem z nasvetom gospoda dr. Bleiweisa in rečem, da je požiganje maha nam neobhodno potrebno.

Posl. Dežman: Prosim govoriti. Mislím, da sem gospoda dr. Bleiweisa tako umel, da je, ako naj bi slavni deželni zbor deželnemu odboru prepustil, pravilo zastran požiganja mahú izdelati, ob enem gospod nasvetovavcova želja, da se v to pravilo postavi to, da se za požiganje mahú postavi čas od 16. avgusta do 10. septembra kot čas, v katerem je požiganje dopušeno, in nasvetovavec je uterdil svoj nasvet s tem, da so skušeni kmetovavci in pa tiste soseske, ktere se posebno z obdelovanjem mahú pečajo, svoje mnenje tako oddali, da se mah v jeseni mora požigati; al jez moram odkrito reči, da se postavi zoper to skušnja z djanji, kterih se more prepričati slednji gospodov. Vsaj jez sem, sprehajaje se po Roženpahu, se prepričal, da gorí mah na vseh krajih in koncih. Tako govori logika djan zoper to mnenje sosesk, in treba bi bilo, to reč skerbno prevdarjati. Popolnoma pristopim mnenju gospoda poslancá Ljubljanskega mesta, da naj bi se dobro dobro potresovalo to, ali bi ne bil v spomladi tisti čas, v katerem naj bi se mah posebno požigal. Po moji pameti bi bilo tu najpervo gledati na to, da zadeva jesensko požiganje zlo prid Ljubljanskega mesta; kakor pa sedanje požiganje v spomladi pričuje, vendar ne dela Ljubljanskemu mestu toliko nadležnosti, kakor pa, če se požiga mah v pozni jeseni.

Jez bi tedaj v tem ozeru podperal gosp. Guttmanov nasvet, kakor tudi nasvet gosp. dr. Bleiweisa v tem, da gre tako važna reč pred deželni zbor. Al zoper to moram ugovarjati, da bi se pravilo za požiganje ne izročilo deželnemu zboru, ker bi to misliti dalo, da je čas od 16. avgusta do 10. septembra že za vselej odločen, temuč mislím, da bi bilo treba, to še dobro preudariti; k temu bi pa ne bilo le samo soseske, temuč tudi mestne namestovave poklicati, da svoje mnenje oddajo in se ta reč na vse strani reši.

Posl. Kromer: Pred vsem drugim naj se po mojem nasvetu glasuje zastran prašanja: ali je reč, o kateri se razgovarjamo, taka, da ne gré pred deželni zbor, ker posamne kraje zadeva, ali pa, ali zadeva celo deželo in toraj pred deželni zbor priti mora, in rečem še enkrat, da ne spada zdravstveno policijstvo, za ktero gré prav za prav tukaj, med opravilstva deželnega zbora, ampak kantonske gosposke.

Posl. dr. Toman: Na to, kar je poslanec, gospod Kromer opomnil, naj rečem, da to ni reč zdravstva ampak reč kmetijstva; naj so pa take reči krajne ali celo deželo zadevajoče, gredo po deželni ustavi gotovo pred deželni zbor. Po mojem mnenju spada to v pretresovanje deželnega zbora.

Prevdariti je samo, ali s pristavkom gospoda poslancá dr. Bleiweisa ali pa z unim gospoda Dežmana, da naj se deželnemu odboru izroči, da naj ga sploh deželni odbor pretrese in prevdari, v katerem ozeru bi se pomagalo obdelovanju ob enem pa tudi zdravstvu Ljubljanskega mesta, kar le memo gredé omenim, kaj naj se stori, in da naj o tem deželni odbor svoje mnenje izreče, al ne tako, da bi se zavezal po pristavku gospoda dr. Bleiweisa. Jez mislím, da gré to pred deželni zbor, da se tudi

deželnemu odboru ne stavijo pretesne meje, ampak da mu je pripušeno, se z zvedenimi kmetovavci posvetovati in potem tudi deželni odbor daje nadaljne nasvete, da se zastran tega dá deželna postava.

Posl. dr. Bleiweis: Da bi se ta reč berž rešila, sem nasvetoval zavoljo tega, ker bo avgust ali september skorej pred durmi. Dotistihmal naj se kaj gotovega sklene. Ker pa gospod poslanec Ambrož pravi, ali bo mogel deželni odbor to ustanoviti, ako slavni zbor tega ne izreče, ne vém, pričem da sem. Milo bi se mi storilo, ako bi ostali pri naredbah od danas do jutri, ktere so nam požerle že pridelke celih dveh lét. Ako gre tedaj pred deželni odbor ta reč, bi dal jez vsikakor oblast njemu, da se zgodi še letos to, kar bo on sklenil.

Milostljivi knez in škof: Naj povzamem vse, kar sem slišal dozdej, morebiti bo poterdil to slavni zbor.

Rečeno je bilo, da deželni zbor postav ne more dajati, pa tudi da se ta reč ne more prepustiti deželnemu odboru. Temu se lahko pomaga s tem, da prepusti deželni zbor to reč deželnemu odboru; s tem je dal postavo, da ima odbor to reč doveršeno v red djeti in določiti. Kar se tiče logike djanj, namreč da mah sedaj gorí, naj bi se zavoljo zdravstva kakor tudi zavoljo kmetijstva določilo, da ne sme nihče žgati, kakor mu je volja. Jez mislím, da bi bilo po opominu gospoda nasvetovavca nepotrebno, o tem še kaj več pozvedovati in pretresovati. Saj se je v tujih deželah dosti popraševalo zastran časa, kdaj naj se mah požiga, kakor ga je gospod nasvetovavec odločil. Mislím, da ne bode odveč, ako nasvetjem: slavni deželni zbor naj sklene, da gre deželnemu odboru določiti, ob enem pa naj slavni zbor tudi poterdi predlog gospoda nasvetovavca, da je ravno o odločenem času dopušeno, mah požigati, druge čase pa požigavce kaznovati; sicer bi kmali začeli maharji gospodariti, kakor bi se jim ljubilo. Ako bi pa treba bilo, v tem kaj preurediti, naj se to izroči deželnemu odboru. Po mojem mnenju naj bi se nasvet gospoda nasvetovavca kar poterdil in glasovalo naj bi se o njem, ker se mi popolnoma ugoden zdí.

Predsednik: Rečem tedaj, da je ta razgovor dokončan in dal bom nasvete, kratko posnete, po verstí, da se o njih glasuje, in sicer najdaljnega najpervo.

Pervi je nasvet gospoda dr. Bleiweisa, da naj se dá pravilo za požiganje mahú s pristavkom, naj se dotične pravila deželnemu zboru pridelé, in naj ima tudi deželni odbor pravico, za požiganje mahú postaviti dobo, in sicer z nujnostjo, da deželni odbor še to leto koj nasvetuje, to pravilo za deželo dati.

Drugi je nasvet županovega namestnika, gospoda Guttmana, enak z nasvetom gospoda dr. Bleiweisa, samo z razločkom, da zahteva, da bi pretresovanje in določenje te reči se izročilo deželnemu odboru, kteri naj bi se pomenil z zastopnimi možmi. Nasvet gosp. Ambroža je samo podperaven nasvet.

Tretji je nasvet svetovavca deželne sodnije, gospoda Kromerja, kteri pa naravnost odbija gospod dr. Bleiweisov nasvet. On misli, da gre ta reč sama po sebi mestni in okrajnim gosposkam, in torej ne pred deželni zbor.

Bodi mi dovoljeno, tu nekoliko besed spregovoriti, ker reč, o kateri se razgovarjamo, ne zadeva samo ene, temuč dve strani, namreč kmeta in mesto Ljubljansko.

Kmetu, posestniku mahú gre za njegovo mošnjo, mestničanu pa še za kaj veliko več, namreč za zdravje.

Dalje veli od presvitlega cesarja dana deželna ustava v §. 35, da se morajo samostalni nasveti posamnih zbornikov, kateri se ne operajo na kak predlog vlade ali nekterih deželnih odbornikov, gospodu deželnemu glavarju predložiti in pred deželnemu odboru v posvetovanje dati. Ta nasvet je pač že naznanjen, al deželni odbor se še ni posvetoval zastran njega, samo zato ne, ker deželni odbor še ni pričel svoje djavnosti.

Zavoljo tega izročim najpervo nasvet svetovavca deželne sodnije, gospoda Kromerja glasovanju.

Posl. Guttman: Dovolite mi reči, da je bil sklep mojega nasveta ta, da naj ta odbor tudi prevdari, ali bi ne bilo bolje, da bi se prestavil čas požiganja nazaj v bolji letni čas, v spomlad.

Predsednik: Sprejem ta dostavek.

Posl. dr. Zupan: Prosim za zaméro, ako po sklenjenem razgovoru še besedo povzamem. Po mojem mnenju je še četerti nasvet gospoda dr. Tomana, namreč, da gré deželnemu odboru samo, gradiivo za razgovorjanje pripravljati, postave samo osnovati in, kadar čas pride, jih deželnemu zboru predložiti, da stori sklep zastran njih. Ta nasvet se opera ves na postavo, in po mojem mnenju naj bi se oblast odbora ne razširila tako, da bi imel več pravic, kakor mu jih gre po postavi.

Preveč birokratičnih uzrokov snujemo v naše obravnave; ogibujmo se jih kolikor je moč, da ostanemo samo ondi, kamor je postava sama postavila slavni deželni zbor.

Mislím tudi, da naj bi se o tem nasvetu gospoda dr. Tomana glasovalo.

Predsednik: Prosim gospoda dr. Tomana, svoj nasvet lično izraziti.

Naj bolj oddaljen je nasvet svetovavca deželne sodnije, gospoda Kromerja.

Prosim ustáti gospode, kateri menijo, da nasvet tá ne gre pred deželni zbor, temuč kantonskim gosposkam. (Za ta nasvet jih je premalo ustalo in torej ni obveljal).

Glasuje naj se sedaj o nasvetu, kteremu gré po mojem mnenju drugo mesto, — namreč o nasvetu gospoda županovega namestnika; ta nasvet pa je tá, da gospod županov namestnik spozna, da bi bilo sicer primerno, pravilo za požiganje mahú napraviti, pa ne da bi se to izročilo deželnemu odboru, temuč posebnemu, po deželnem zboru odločenemu odboru, kateri naj bi se o tej reči pred posvetoval in jo presodil, in če bi treba bilo, se z zvedenimi možmi pogovoril.

(Tudi nasvet poslanca Guttmana je dobil premalo glasov).

Glasuje naj se o tretjem nasvetu, namreč o nasvetu g. dr. Tomana. Samo to naj opomnim, da se nasvet milostljivega gospoda kneza in škofa sklada z nasvetom gospoda dr. Bleiweisa, ga podpéraje, zavoljo česar ne potrebuje posebne podpore.

Milostlj. knez in škof: Povzel sem ga lé, ker se mi je zdélo, da se tu nekaj zopergovernosti kaže. (Predsednik prosi na to, séjo za nekoliko minút prenehati, potem pa govori dalje):

Prosim glasovati o poslednjem nasvetu, namreč o nasvetu gospoda dr. Tomana, kateri pravi: Slavni zbor naj izroči zadévo zastran požiganje mahú deželnemu odboru, da jo s privzetimi zvedenimi možmi dobro pretrese in predloži pravilo, katero bo imel deželni zbor poterdti.

Posl. dr. Bleiweis: Ker gré za dostavek, kterega bo morebiti poterdil slavni zbor, ker sem, pome-nivši se z več skušenimi možmi, ki so tudi kmetovavci, govoril, in bi oni vsi želéli, naj bi se že danas kaj storilo, da bi se ne ponovila ujima poslednjih dveh let (Doklada. Novic“).

in bi dežela tako več tavžent vagánov erži in več tavžent centov sená menj pridelala, bi gosp. dr. Tomanovemu nasvetu še rad pristavil, da naj za letošnje leto se začasno postavi čas za požiganja od 16. avgusta do 10. septembra.

Predsednik: Gospod dr. Bleiweis! prav žal mi je; nimamo sicer še opravnega reda, al po sklenjenem razgovoru ne morem teh dostavkov več prevzeti in sicer zavoljo tega-le ne:

Imamo pravilo, katero so gosposke vsake stopnje presodile, pravilo, katero je bilo dobro prevdarjeno, in po moji pameti ostanimo pri tem, kar imamo, in ne prekucujmo tega, kar imamo, dokler ne moremo postaviti kaj gotovo boljšega na njegovo mesto. Ker tedaj nikakoršne sile ni in dosedanje pravilo za požiganje mahú nevarnosti ne déla ne tej ne une strani, naj se glasuje o gospod dr. Tomanovem nasvetu, kakor je bil storjen; rečem tedaj še enkrat, o gosp. dr. Tomanovem nasvetu, namreč: „Slavni deželni zbor naj izroči zadévo zastran požiganja mahú deželnemu odboru v dobro pretresovanje s privzetjem skušenih mož in ta odbor naj osnuje pravilo, katero bo imel poterdti deželni zbor“.

Prosim ustati gospode, kateri so zastopljeni z gospod dr. Tomanovim nasvetom, kakor je bil storjen.

(Z 18 glasovi, tedaj z večino je bil ta nasvet poterjen).

Predsednik: Še drug silen nasvet častitega zbornika dr. Bleiweisa je tu; ta je:

„Vse ljudstvo kantona Ljubljanske okolice je nevoljno, da mora na šrangí pri sv. Petru in v Kravji dolini cestnino še zmeraj plačevati, dasiravno Založka cesta več ni cesarska in jo soseske morajo popravljati. S tem je dosti dokazan nasvet, da naj se neha poberati cestnina, ktera se nespodobi“.

Prosim tedaj gospoda poslanca dr. Bleiweisa, če ima razun tega dokaza, kateri v nasvetu samem leži, še kaj predložiti, ta svoj nasvet uterdti in skazati, da je njegov nasvet silen nasvet.

Posl. dr. Bleiweis: Kar je železnica odperta, se Sava od Zidanega mosta do Zaloga več ne popravlja za ladije; popravljala se ni od leta 1847; odkar je železnica odperta, tudi ni več treba bilo, Savo od Zidanega mosta do Zaloga popravljati. Cesta od Zaloga do Ljubljane je nehala 1. marca 1855 biti cesarska cesta. Misliti je bilo, da bodo takrat tudi šrange nehale; al šranga je ostala pri sv. Petru, ostala je v Kravji dolini. Cesta je bila kot kantonska izrečena in soseskam je bila naložena dolžnost, po tlaki cesto popravljati, al cestnino morajo še vedno plačevati. To veliko nevoljo zbudí med soseskami, ktere so tu udeléžene. Soseske so se pritoževale, ljubljanska kantonska gosposka je to večkrat vladi predložila; pet celih let je že preteklo. Ljudje morajo sami svoje ceste delati, zato pa še cestnino plačevati. Čudno je to, ako gre kdo k sv. Petru, šrango pogleda in na tabli bere, kjer je pisano v nemškem in slovenskem jeziku: „Kantonska cesta v Dol in Zalog“ — in od te kantonske ceste se mora plačevati cestnina!

Še drugo čudo je to, da mi, ako se, postavim, po tej cesti v Zalog peljem, ni treba cesarske cestnine plačevati; ako grem pa na uno stran čez štepanjo vas, pridem ondi tudi do mosta, kjer moram plačati en krajcar za tlak, ki gre mestu. V celem kraju, kterega kdo obhodi, ne stopi nikjer na zemljo, ktera bi se na cesarske stroške popravljala, zakaj koj ko v mesto pridem, pridem po cesti, za katero mora ljubljansko mesto skerbéti. Ljudstvo tedaj ima za kaj

zlo nevoljno biti, ker očitno vidi, da se od njega térja, česar delati ni dolžno.

V hasen soséske, da se ji to nepristojno breme odvzame, v hasen kantonske gosposke same, da se ógne zadregam, ktere jo zadenejo, ker ne naganja ljudi dosti krepko, da bi ceste popravljali, in zadnjič v hasen vsch, kteri se vozijo po teh potih, ktere so zavoljo zanikernosti sosesk take, da je komaj mogoče po njih gaziti in imamo v bližnji okolici cesto, kteri morda na celem Krajnskem ni para, v to trojno hasen nasvetjem: slavni deželni zbor naj sklene, da v njegovem imenu odbor berž berž prošnjo pošlje dnarstvenemu ministerstvu, šrangó pri svetem Petru in šrangó v Kravji dolini koj odpraviti.

Gospod vladni komisar Roth: To, kar je gospod dr. Bleiweis nasvetoval, zamorem nekoliko razjasniti. Prejšna deželna vlada je že pred več leti to reč zapopadla ter v hasen kantona in ljubljanskega mesta se za njo potegnila. Prošnjo za odpravo mostnine pa je najpervo c. k. dnarstveno deželno ravnateljstvo v Gradcu, in za njem slavno dnarstveno ministerstvo samo zaver glo. Deželna vlada je potem še dalje na slavno ministerstvo notranjih zadev se obrnila; deželna vlada je bležo pred letom to reč poganjala in ministerstvo notranjih zadev je odgovorilo, da so v tej zadevi nove obravnave napeljane bile; več pa doslej še ni prišlo. Pred kakimi stirnajstimi dnévi je kantonska gosposka ljubljanske okolice to reč sopet povzela in prejšno deželno glavarstvo je poslalo državnemu ministerstvu prošnjo, da bi ta reč kmali rešena bila. Mislim tedaj, da bo ta reč skoraj rešena.

Posl. Guttman: Jez podperam gospod dr. Bleiweisov nasvet, ker zadeva večidel tudi prebivavce ljubljanskega mesta. Gospod nasvetovavec je omenil napénosti na dveh šrangah, jez pa omenim napénosti tudi še na tretji šrangí, to je na šrangí v Kurji vasi. Omenim jo pa samo toliko, kolikor zadeva obmestje. Ljubljansko obmestje seže na tej strani do poslednjih hiš pod Rákovnikom; ondi je bila nekadaš meja in šrangá postavljena. Vsled tega prebivavcom tega kraja ni bilo treba, cestnino plačevati. Leta 1821 ali 1822 so pervikrat začeli prevdarjati, da je ta šrangá predalječ od mesta, in posebna komisija je izrekla, da naj se pod tako imenovano „zeleno goro“ postavi; pozneje so jo pa prestavili tje, kjer sedaj stoji. Ko je bila šrangá tako postavljena, ni bilo treba nobenemu vozniku ljubljanskega obmestja, ako je čez most peljal, šrangó plačevati. Pozneje, dokler je šrangá ondi stala, je dnarstvena gosposka na to gledala in gnala, da naj se od voznikov obmestja ne tirja ne cestnina ne mostnina. Po letu 1847 je to reč tadanje najemstvo sprožilo in denarstvene gosposke so odločile, da se šrangá mora plačevati, samo tisti vozovi so plačevanja prosti, kteri so po mišni postavi bili oprosteni cestnine in mostnine; tako je bilo veliko teh posestnikov in pa tudi rokodelcov, in še celo obertnikov, med kterimi poslednjimi posebno imenujem Nenigovo olarnico, prisiljenih, se ali z najemstvom pogoditi ali pa postavljeno mostnino in cestnino plačevati. Pritožbe na pritožbe so bile zastran tega podane, pa nobena ni bila uslišana. Leta 1848 je predstojništvo ljubljanskega mesta na té nepristojnosti zabernilo in prosilo, jih v obmestju gledé plačevanja cestnine in mostnine odpraviti; al vse to je ostalo pri starem zavoljo tega, ker se je reko, da se more ta reč v pretres vzeti še le potem, kadar bodo nove soseske uredjene; ko je bilo tadanje srenjsko svetovavstvo uredjeno, je ono samo to reč sprožilo, za katero so se njegovi spredniki zastonj poganjali. Več jih je bilo, ki so me v tej prizadévi podperali, med njimi namreč rakovniški

gospod in pa posestnik olarnice Nenig. Prošnja je bila storjena, al uslišana ni bila. Ko je bilo tedaj od tistihmal mnogo ustmenih pritožb, kakor tudi gosposkih pritožb in nagonov storjenih, mislim, da je sedaj čas prišel, da sklenem to, za kar se jez poganjam s tém, za kar se gospod nasvetovavec vleče. Moj nasvet namerja tadaj to: Pregrešenje bi bilo zoper pravico, ako bi mogli plačevati gospodarji zemljiš v obmestju ležečih cestnino in mostnino, uni pa ne, kteri imajo svoje posestva na drugi strani; zavoljo tega naj bi se take pritožbe zaslišale in sploh naj bi se ta reč vzela v prošnjo, ktero je nasvetoval gosp. dr. Bleiweis zastran šrangó pri sv. Petru in v Kravji dolini.

Posl. Ambrož: K temu, o čemur je bilo sedaj razgovarjanje, bom še kaj pristavil, kar se ujema s to rečjo.

Gospod poslanec okolice ljubljanske je dobro zadel svojo reč, da je gledé šrangó pri svetem Petru in v Kravji dolini tožbe kmetiških sosesk zastran tega slavnemu zboru razodel. Desiravno nisem zastopovavec mesta, mi leži vendar na sercu blagor mesta, ker je moje rojstno mesto; naj pregovorim tedaj tudi za ljubljano pár besedi in omenim reči, ktere težko zadevajo ljubljancane, ker morajo to cestnino in mostnino plačevati.

Cesta skozi Kravjo dolino pelje od šent-peterskega predmestja do Save, spada pa tako v ljubljansko obmestje, da ima mestna gosposka 1375 sežnov ceste popravljati in hraniti. —

Res je sicer, da jemlje ljubljansko mesto tlačnino, in zoper to ni nič ugovarjati; ako morajo pa ljubljancani cestnino plačevati za cesto, ktero morajo oni sami v taki dolgosti délati, se vjame njih zadeva z zadevo prebivavcov ljubljanske okolice.

Pa še nekaj družega je, zavoljo česar je mestu silno potrebno, da se te dvé šrangí odpravite. Slavna državna uprava sama je spoznala, da ne more nikdo več, kadar neha državna cesta biti državna cesta in se premeni v kantonsko cesto, po pravici térjati cestnino od njé. Pred je bila cesta, o kteri sedaj govorimo, državna ali cesarska cesta, tudi v Zalogu so imeli šrangó in tudi tu so pobérali cestnino. Ko je cesta nehala biti cesarska cesta, je tudi šrangá zginila, al pri sv. Petru je gledé cestnine še vedno ostala. Jez sam sem bil takrat kot komisar mestne gosposke pri tej obravnavi pričujoč in sem govoril zoper to nepristojnost; al moje besede so bile bob v steno. Dnarstvene gosposke so to reč utišile z izrečenjem, da ste šrange v Kravji dolini in pri sv. Petru šrangí, na kterih se tudi cestnina pobérati mora; v uterjenje tega so se operale na cesarsk sklep, kteri tu gotovo ni bil na svojem mestu.

Dalje je šrangá v Kravji dolini mestnim prebivavcom tudi še v drugem ozéru nadležna. Slišali smo nekaj let sem tožbe na tožbe, zakaj ljubljancane tako malo zidajo. Pervi uzrok je, da je hišnina prevelika in kdor kaj zida, je samo 8 do 10 let prost hišnega davka; utegnile bi pa, čeravno ne tako zlo, tudi té šrange veselje do zidanja kaliti. Skozi te šrangí dobivamo največ gradiva ali materiala v ljubljano; apno, pesek se vozi skozi te šrangí. Vsaka vožnja stane 10 kr. več, ker se mora od vsake plačevati cestnina.

Moke pride največ po Kravji dolini v ljubljano; Zálóžki in Bistriški mlinarji vozijo moko po tej cesti in prirajtajo cestnino k ceni moke. Dalje dobiva ljubljana voznike za zidarjo skozi in skozi iz tega okraja. Ako tedaj delavec s svojim vozom prazen v ljubljano pride, mora cestnino plačati, ko se po opravljenem

delu zvečer dam verne, jo mora sopet plačati in rajta potem večo dnino.

Treba se mi je zdelo tedaj, kar se tiče Ljubljane, k nasvetom gospoda dr. Bleiweisa, kateri jih je kot silne nasvete predložil, to razjasnenje pridjati in prosim, slavni zbor naj to prevdari, da že prvi deželni zbor utolaži nevoljo, ktera že več let serca prebivavcov razjeda.

Kar pa zadeva mostnino v Karlovškem predmestju, mislim, da se nasvet gospoda poslanca Guttmana menda samo na mostnino nanaša. Ta nasvet se razločuje od gospod dr. Bleiweisovega; zakaj po gospod dr. Bleiweisovih predlogih se plačuje od reči, h katerim država nič ne pripomre, tu pa se pobera mostnina za most, ki ga je država zidala. Al tu je pa to prevdariti, da je mostnina, ktero morajo posestniki plačevati, ki jih je gospod Guttman omenil, tudi nepravična; zakaj, da most ondi stoji, za to ne more nihče nič.

Preden je bil cesarski graben, prebivavci z une strani niso čez most hodili v Ljubljano, ker ga ni bilo; ko je bil cesarski graben skopan, so bili od mesta ločeni, in morajo mostnino plačevati, kadar jim je treba kaj iz Ljubljane dobiti.

Dozdeva se mi pa, da je tudi zdaj ta nasvet silen nasvet, in sicer zavoljo tega, ker bo zavoljo osnovanega osušenja Ljubljanskega mahú treba, cesarski graben globočej skopati in nov most postaviti. Tu bi bilo prav, da bi prebivavci unstran mosta v Ljubljanskem obmestju živéči mostnine ne plačevali, in se prosilo, da bi slavna vlada od posestnikov v Ljubljanskem obmestju nič mostnine ne terjala, kadar iz mesta ali v mesto vozijo ali pa na polje hodijo, ktero v obmestju leži.

Al ta nasvet naj bi se posebej dal in gospodu nasvetovavcu bi bilo na voljo dano, izreči, da je njegov nasvet silen nasvet. Jez vsaj rečem, da je silen.

Posl. dr. Zupan: Slišali smo tedaj, da podperata dva glasa nasvet gospod dr. Bleiweisa; v neki prejšnji seji, ako se ne motim v 4., je slavni zbor kot pravilo postavil, da mora pet zbornikov podperati vsak nasvet. Prosim tedaj slavno predsedništvo, prašati, ali naj se podpera nasvet gospoda dr. Bleiweisa in posebno nasvet gospoda Guttmana, da se bo vidilo, da imata ta nasveta dosti podpore.

Predsednik: Naj opomnim gospod dr. Zupana, da je res v eni poslednjih sej gospod poslanec Ambrož nasvetoval, da bi vsak nasvet petéro zbornikov podpéralo, al o tem nasvetu še ni bilo razgovora in tudi ni bil enoglasno poterjen. Dasiravno nimamo nikakega pravičnega reda, in po mojem mnenju to ne gré razgovarjati, bi vendar utegnilo dobro biti, za kratek čas, ko smo še zbrani, od tega odstopiti; storim tedaj predlog, glasovati o gospod dr. Zupanovem nasvetu: Da mora vsak nasvet kakega poslanca petero zbornikov podperati ali pa ne; prosim tedaj ustati gospode, kateri glasujejo za to, da ne velja nasvet, kterega ne podpéra petero zbornikov.

Posl. dr. Zupan: Slavni deželni zbor je vsaj takrat tako ravnal, ko smo se razgovarjali o nasvetu gospoda poslanca Guttmana zastran naprave više realke; misliti si moram tedaj, da je ta nasvet toliko, kakor če bi bil poterjen.

Predsednik: Kolikor se jez spomnim, ni bilo o tem nasvetu razgovora in torej tudi ni bil poterjen. Ali hoče še kdo govoriti gledé gospoda dr. Bleiweisovega nasveta?

Posl. Brolich: Jez podperam nasvet gospod dr. Bleiweisa zavoljo tega, ker se opera na pravičnost,

in posebno nasvetuje, da ni treba odlašanja in ne nove obravnave, ta nasvet za silen nasvet spoznati, ker se razvade nikolj prezgodaj ne odpravijo in pravica nikolj prezgodaj ne pride.

Posl. baron Apfaltern: Res je, da sem s tem zastopljen, al to, zavoljo česar so hotli gospodje predgovorniki podperati gospod dr. Bleiweisov nasvet, moram poterjati, mislim pa vendar, da ta reč ne gre pred slavni deželni zbor; to je namreč res zgolj krajna zadeva, ktere nihče drug ni deležen kakor Ljubljansko mesto in njegova bližnja okolica, pa tudi ne na vse strani, temuč samo na tisto stran, kamor peljete ceste, na kterih ste omenjene šrangji.

Mislim tedaj, da dobro razumem §. 18 deželne ustave, kateri tacih zadev ne postavlja med opravila deželnega zbora, in menim, da naj bi to reč Ljubljanski magistrat in gosposka kantóna Ljubljanske okolice obravnala, ker je, kakor je gospod vladni komisar rekel, upati, da bo ta reč kmali rešena.

Ker je reč, zavoljo ktere se zdaj razgovarjamo, krajna in ne splošna reč in naj jo magistrat in kantonska gosposka Ljubljanske okolice obravnata, nasvetjem po §. 18 deželne ustave k dnevnemu redu iti.

Predsednik: Ali želi še kateri gospodov poslanec govoriti?

Mil. knez in škof: Pristavim še to, da bi, ako bi v začetku preveč terjali, zlasti pa odpravo davkov, celó nič ne opravili, posebno pa, ker je slavna deželna vlada povedala, da se ta reč že obravnjuje; odstopil bi tedaj od te reči in sem popolnoma z gospod baronom Apfalternom zastopljen.

Posl. Brolich: Jez rečem, da zavoljo tega z nasvetom nisem zastopljen, ker je že tako znano, da se za to reč že celih pet let poganjajo, in kdo vé, ali ne bo še pet let preteklo, preden one, kateri zavoljo tega toliko škode terpé, pravica doleti. (bravo!)

Posl. dr. Bleiweis: Jez mislim, da nevolja in hudovoljnost, ki je med ljudmi, in upornost, ktere se je kantonskim gosposkam bati, vago zlo k tlem vlečejo. Ustregel nam je gospod vladni komisar, ko je povedal, da so za to že stopine storjene, al kdo je porok, da ne bo, kakor je dosedaj že 5 let preteklo, še družih pet let prešlo, sicer pa mislim, da naj se o tej reči razgovarjamo v deželnem zboru, saj zadeva tudi soseske. Zdi se mi ta reč po vsem tem, kar se je doslej slišalo, res silna, ne gré pa tudi ne za odpravo davka. Država sama ne bo zavoljo tega nič ubožnejša; saj je izkazano, da je državo popred, dokler je bila cesarska cesta, vsako leto 1800 gold. samo pot od Ljubljane do Zaloga stala; tega država več ne plačuje in le nepristojno je, da se od kantonske ceste cesarska cestnina plačuje.

Posl. Guttman: Jez mislim, da je moj pred storjeni nasvet, da bi se od vožnje cegla in družih potreb, ktere imajo prebivavci obmestja, cestnina več ne poberala, tudi silen nasvet; zakaj 13 let je že, da se uperajo in poskušajo, pomoč dobiti, pa še nič niso mogli doseči. Nanašal sem se na poslednjo odluko, ktera je zabernila na tisti čas, ko bodo nove soseske osnovane; osnovali so se leta 1850, preteklo je tedaj od takrat 11 let, in dasiravno je ta reč silno dalje izsnovana, in se je na cente papirja popisalo, smo vendar tam ostali, kjer smo bili.

Govorim samo za tiste, kateri imajo svoje posestva v obmestju, ozeroma zastran mostnine in mislim, da je to, kakor morem zagotoviti, 100 in 100 tožb zbudilo in da je to tako važno, da se smé slavnemu deželnemu zboru priporočiti.

Predsednik: Ali želi še kateri gospodov govoriti?

Posl. dr. Toman: Jez podperam nasvet gospod

dr. Bleiweisa, operaje se na postavo, ktera pravi v §. 19 čerk. a tako-le:

„Deželni zbor ima a. o razglašenih vesvoljnih postavah in naredbah glede njih upljiva do blagostanja dežele pretresovati in b. nasvetovati vesvoljne postave in naredbe, kterih je zavoljo blagra in potreb dežele treba.“

Tu je se vé da rečeno, nasvetovati vesvoljne postave in naredbe. Mislim, da kadar se o čem vesvoljnem govori, ni govorjenja o čem posebnem. Menim da je v besedah, deželni zbor ima nasvetovati, da se dajo vesvoljne postave in naredbe, zapopadeno tudi odpravljjanje takih postav, ktere pravici niso primerne.

Po moji pameti je nasvet v besedah §. 19 B doterjen in da je slavni deželni zbor za to poklican.

Posl. dr. Zupan: Hotel sem govoriti samo zoper to, kako je častiti gospod predgovornik postavo obrnil, ker bi se po tem razlaganju deželni zbor mogel utikati v vse posamne krajne razmere vsake soseske, vsacega posamnega kantona in kakor se posamne družtva še dalje delé. Mislim, da naj bi se, dasiravno se zoper nepravilno poberanje teh cestnin nič ne da reči, slavni deželni zbor vendar varoval, se v take posebne reči udajati, in zavoljo tega sem popolnoma zastopljen z nasvetom gospod barona Apfalterna.

Posl. Kromer: Na to, kar je gospod predgovornik rekel, imam samo to opomniti, da bi bilo res želebi, da bi se vsakemu svoja pravica godila; al treba je, pravico po postavnih poti iskati ne pa na stranske steze zahajati.

Deželni zbor ima po postavi za deželni zbor samo splošne deželne zadeve pretresovati, ne pa krajnih razmér, torej se mu krajne obravnave ne morejo navljati. Prebivavci glavnega mesta Ljubljane ne morejo, če ravno so tudi kaj zadeti, kakor je tukaj res, v tej reči nikake prednosti zase tirjati; zakaj tudi prebivavci Ljubljanskega mesta imajo svoje po postavi postavljene gosposke za varovanje njih krajnih zadév; posebno zastran vprašanja, ali naj stoji na tej ali uni cesti, ktera se Ljubljane dotika, šranga za cestnino, so samo kantonske gosposke dogovorno z dnarstvenimi gosposkami poklicane; torej naj bi se po moji pameti deželni zbor v to ne utikal.

Posl. Brolich: Opomniti moram zoper to, da je deželna vlada te tožbe za pravične spoznala, pa vendar niso bile porajtane in tako dolgo ne uslišane; kaj drugega tedaj oštane, kakor da deželni zbor reši to reč, ktera tako dolgo ni mogla rešiti se.

(Hrupeči bravoklici poslušavcov).

Predsednik: Reči moram enkrat za vselej, da naj nihče ne razodeva ne svojega dopadenje in ne svojega nedopadenja. Deželni zbor se mora svobodno posvetovati. Ako se pripusti, razodevati dopadenje, se mora tudi razodevanje nedopadenja pripustiti; tako pa nehajo biti razgovori svobodni. Bodi mi pripušeno, ta opomin gospodom poslušavcom enkrat za vselej dati.

Ali želi še kateri gospodov govoriti? ako ne, bom pa storjene, pa ne formulirane nasvete bral, če me hočejo gospodje nasvetovavci uljudno podperati.

(Posl. baron Apfaltern izroči svoj nasvet spisani; prošén od predsednika formulira dr. Bleiweis svoj nasvet in mu ga potem pisaniga izroči; glasi se pa:)

„Slavni deželni zbor naj sklène, da poprosi v njegovem imenu deželni odbor slavno dnarstveno ministerstvo, ukazati, da se šrangi pri sv. Petru in v Kravji dolini koj odpravite.“

Predsednik: Spisan je tedaj ravno zdaj govorjeni nasvet, kterega je g. Ambrož tako gorko podperal.

Dalje je tukaj nasvet g. bar. Apfalterna, namreč:

„Ker zadeva reč, zastran ktere se od deželnega

zboru zahteva sklep, samo mesto Ljubljansko in njegovo najbližjo okolico, in toraj ta zadeva ni splošna, nasvetujem z ozérom na §. 18. deželne ustave, dnevni red.“

(Ta nasvet podperata milostljivi gospod knez in škof in pa gosp. dr. Zupan, in sicer iz tacih uzrokov, kakor jih je postavil gosp. baron Apfaltern).

Poslednjič je še en nasvet gospod Guttmana, ki je dvojen; eden je podporni nasvet, eden pa nov.

Gospod Guttmanov nasvet podpéra nasvet gospoda dr. Bleiweisa, sega pa še dalje in hoče o tej priložnosti tudi še mostnino v Kurji vasi zraven pritisniti. — Kar se tiče podpornosti, je to naravna reč, kar pa mostnino zadéva, od ktere gospod Guttman neče nič vediti, moram kot predsednik reči, da sem zoper to, in sicer zavoljo tega, ker postava pravi, da se mora vsak nasvet deželnemu glavarju popred predložiti. Ker je ta nasvet, dasiravno se ima v nasvet gospod dr. Bleiweisa vplesti, nov in mora posebne nagibe za podlago iméti, ga kot predsednik ne prevzamem, bom ga pa gospodu deželnemu poglavarju juter ali pojuternjem posebej predložil.

Te po postavi odločene pravice se moram deržati, ker se utegne sicer velika zmešnjava narediti, če se nepristojni nasveti primešujejo in vpletujejo. Poslednjič pa še opomnim, da je častiti gospod vladni komisár zagotovil, da se je nadjati, da bodo té reči posihmal rešene. Spodobnost mi veléva, najpervo na ta opomin gospoda vladnega komisarja se nanašati in slavni zbor prašati, ali hoče vsled tega zagotavljenja se zastran nadaljnih nasvetov razgovarjati ali pa ne, in té reči kot gotove pričakovati.

Ako so gospodje zastopljeni s tem, da čakamo rešenja te reči, ktero je za bližni prihodnji čas obljubljeno, jih prosim to s tem naznaniti, da ustanejo.

C. k. vladni komisár: Prosim, me dobro uméti. Jez ne morem zagotovljati, da bo ta reč berž rešena, reči le moram, da je šla nova prošnja do državnega ministerstva in upati smem, da bo kmali rešena, al kaj gotovega ne morem reči, ker imamo samo to čakati, kar od zgorej pride.

Posl. baron Apfaltern: Ta opomba je samo podpora mojega nasveta in ker je najdalje od zvirnega nasveta oddaljena, prosim najpervo o njem glasovati.

Predsednik: Po tem razjasnjenju gospoda vladnega komisarja odstopim od svojega nasveta in izročim nasvet gospod barona Apfalterna kot najdaljega od izvirnega glasovanju; glasi se:

„Ker je zadeva, zastran ktere se zahteva sklep deželnega zbora, čisto krajna reč, ker zadeva samo ljubljansko mesto in njegovo okolico in še to tudi le po eni strani, prosim po §. 18. deželne ustave k dnevnemu redu iti.“

Prosim ustati gospode, kteri so s tem nasvetom zastopljeni.

(Nasvet je ostal v manjšini in ni obveljal).

Glasuje naj se zdaj o nasvetu gospoda Guttmana in Ambroža, kterega podpera nasvet gospod dr. Bleiweisa; glasi se tako-le: „Slavni deželni zbor naj sklène, da v njegovem imenu deželni odbor slavnemu dnarstvenemu ministerstvu prošnja pošlje, da se šrangi pri sv. Petru in v Kravji dolini koj odpravite.“

(Ta nasvet je dobil veliko večino glasov).

Predsednik: Še to pogrešam v nasvetu gospoda dr. Bleiweisa, kako naj bi se ta prošnja poslala na Dunaj do slavnega dnarstvenega ministerstva; mar kar po deželnem odboru?

(Posl. dr. Bleiweis poterdi to).

Predsednik: Po dnevnem redu pride na versto zdaj gospod Ambrožev nasvet zastran dnin ali diet za unanje poslance naše kronovine.

(Povabljen od predsednika uterdi svoj nasvet **Posl. Ambrož**): Za uterjenje svojega nasveta ne bom z obširnim govorom nadlegoval slavnega zbora, ker bi se ta reč utegnila sama po sebi umeti.

Poslanci so šli po častnem klicu, kantone kmetiških sosesk, mesta in terge zastopovati, in so se tako opravilu podvergli, katero jim ne dela dosti veselja.

Ako imajo z glavo tukaj delati, naj v materialnem ozeru ne terpé škode. V vsakem ozeru je že to materialna škoda, da grejo od doma, od svojega gospodarstva, od oskerbovanja svojih opravil. Naj se te materialne škode ne raztegajo tako dalječ, da bi, dokler so v Ljubljani, na svoje stroške živeli. Dežela, ktera je svoje zastopovavce tu sem poslala, bo gotovo s tem zastopljena. To je upravičeno tudi po deželnih zborih družih dežel, kateri so to reč že pred razsodili. Operam svoj nasvet na potrebo, gospodom poslancom s kmetov, kateri so tu zbrani, za njih živež in stanovanje v Ljubljani vsaki dan po 5 gold. dnin privoliti. Iz mojega nasveta se dá pa tudi posneti, zakaj ne nasvetjem za poslance, kateri v Ljubljani prebivajo, nobene odškodbe.

Posl. žl. Strahl: Treba je zastran tega se tu pomeniti, ker bi se lahko zgodilo, da bi na koga sum letel, da govori „pro domo suo.“ Al ker je deželni zbor poklican, v tej reči sam sebi sodnik biti, naj smem nekoliko besed pregovoriti.

Podam se na stališe pravoslovca, kateri zastopovanja brez plačila samo ondi spozná, kjer je bilo to popred izgovorjeno ali kjer se po postavi plačilo misliti dá.

Jez mislim, da to ni tako gledé na poslanca, ki je poslan z kmetov v deželni zbor. V slavnem zboru menda nikogar ni, bodi si ktereга kolj stanú, bodi si zvoljen od kogar kolj, kateri ne čuti z mano, da je dolžnost vseh, k blagru vseh pripomoči. Kjer pa je to dolžnost vseh, ondi bi tudi tajisto ravnanje z vsemi po enaki meri v pravu utemeljeno biti utegnulo.

Razun tega imam pa še poseben uzrok. Ako bi se kaka izjema pripustila, bodi si iz ktereга kolj ozéra, se bo bati, da bi se o naslednji volitvi dežela, ktera bo cenó té izjeme kmali spoznala, premotiti dala, da bo posebno na to gledala in tako možé v deželni zbor volila, kateri včasi v mestu stanujejo ali pa sicer v tako srečnih okolišinah živé, da bi nikakoršnega plačila ne terjali. To bi se pa značaja te slavne družbe bistveno dotikalo in ljudstvo bi nehalo ga spoštovati; v tem pa, da ga ljudstvo spoštuje, spoznam jez bistven nagon in bistveno pravno krepost tega zbora. Vem, da se je v drugih deželah zgodilo, da so poslance morali, dnino vzeti. To je pa, mislim, preveč.

Jaz bi nasvetoval, vsakemu poslancu brez razločka plačilo ponuditi, katero bi pa ne presehalo tega, kar znesejo resnični stroški za vožnjo v Ljubljano, za živež pa zmerno odškodbo, ki naj bi se že pred odločila. To pravico pa naj dobí poslanec še le tadaj, kadar naznani svoje zahtevanje pismeno deželnemu odboru. Ta bo zahtevanje vsacega prevdaril in plačilo nakazal.

Te zahtevanja se morajo, ko je deželni zbor, vselej po dokončanem deželnem zboru v 14 dneh ugotoviti, sicer naj se misli, da se je poslanec molčé jim odpovedal. Mislim, da je tako cela enakost vseh poslancov zavarovana, kakor na drugi strani tudi mogočnost, plačila se vanati, če mu razmere to pripustijo.

Posl. dr. Toman: Odškodba poslancom naroda ne bodi samo odškodba za škodo pri opravilu, kakoršno kdo sicer ima.

Po mojih mislih ima odškodba drug važen uzrok,

namreč svobodno voliti in svobodno za poslanca voljen biti.

Kolikrat bi koga volili, če bi vedili, da se more vanati opravil, s kterimi se živi.

Nasvetovana odškodba ni velika, pa tudi ta je nekako življenje tistim, kateri bi se sicer ne mogli hraniti, in ktere bi utegnil ta ali drugi rabiti. Ne govorim o tem zboru, kaj tacega je pa drugje viditi bilo, in zavoljo tega so povsod zbornikom deželnega zbora ali parlamenta enako odškodbo dajali, naj so stanovali v mestu odbora ali od zunaj priti mogli. Torej mislim, da naj se brez razločka, zavoljo svobodne volitve in samostojnosti poslancov vsem njim enake dnine plačujejo.

Posl. žl. Strahl: To je bil moj nasvet.

Posl. dr. Zupan: Ugovarjati morem zoper oba nasveta, namreč zoper nasvet gosp. Ambroža a kakor tudi zoper nasvet g. žl. Strahla, kolikor se tičeta prvo dōbo deželnega zbora, namreč prvih šest let, in mislim, da naj bi slavni deželni zbor za to prvo dōbo nobene odškodbe za poslance ne ustanovil, ne za té, kateri v Ljubljani stanujejo, ne za une, kateri s kmetov pridejo.

Res je, da je sploh za unanje poslance važno, da se jim ne nakladajo še stroški v dnarjih verh zamude časa. Al postava ni v tej reči nič naprej skerbel, ni nikakoršne odškodbe zgovorila.

Vsaki poslanec je volitev prevzél, ker si je že naprej mislil ali si mislil, da je mogoče, da ne bo nobene odškodbe dobil; ker je pa s to mislijo že volitev prevzel, se tudi ne more reči, da opustiti odškodbo ne gre po pravici; dalje je popolnoma res, da leži, kakor je poslanec g. dr. Toman opomnil, že v svobodnosti volitve, da gré odškodba, da se namreč voljivnost ne meri po premoženju, da se o volitvah ne smé v ozér jemati in se samo oni poslati morejo, kateri so dosti premožni, stroške sami terpeti. Al ume se samo po sebi, da to za prvo dōbo deželnega zbora ne more veljati.

Kjer volitev ni svobodna, je napaka že tukaj in se ne dá več odpraviti, kjer pa postava nima temelja, mislim mora postava sama nehati postava biti.

Slavni deželni zbor zavoljo kratkega časa, kar je, še ni imel priložnosti, za deželo kaj bistvenega storiti. Deloma bi se tedaj ljudstvu slabo ustreglo, ako bi v svojih prvih sejah za svoje ude skerbel.

V četerti seji slavnega zbora je bil nasvet za napravo višje realke v Ljubljani zavoljo stroškov odverjen in rečeno je bilo, da se deželi ne more nakladati več davkov še zdaj, ko ima dežela toliko plačevati.

Kakor je bil ta opomin resničen, mora še veliko bolj to veljati, ako bi poslanci ali slavni zbor tukaj samo na svoj lastni prid gledali. Pač je še na več drugih reči gledati, kakor mislim, zavoljo kterih bi bilo za zdaj želéti, da bi se poslancom plačilo ali odškodba ne dajala.

Res je, da imamo sedaj ustavo, upati je tudi, da si jo bomo ohranili; al mamiti se vender ne smemo s tem, da nimamo, ako se ustave veselimo, nikakoršnih sovražnikov, in če se ti sovražniki tudi zdaj še ne upajo na svetlo, zna vender pred ali pozneje čas priti, da bodo zopet začeli, sedanje naredbe očitno spodkopovati.

Kako veliko prijatlov bi v nekterih stanovih ljudstva našli, ako bi jim mogli na perste sošteti, kako veliko stroškov je deželni zbor prizadjal, kako malo pa sadú še obrodil?

Zavoljo tega mislim tedaj, da naj bi se za prvih šest let, ker nič za odškodbo ne govori, odškodba

sama ne dajala, da bo pa potem, ko bo teh šest let preteklo in je upati, da bo deželnemu zboru mogoče, marsikaj in kaj zanimivega za deželo storiti, deželnemu zboru taka odškodba prepušena, in sicer po pravilih, kakor jih je gospod poslanec žl. Strahl nasvetoval.

Posl. dr. Toman: Bog obvaruj, da bi bil ta nasvet zavoljo tega podperal, da bi odškodbo v dnarjih dobil. Prepričan sem, da so vsi poslanci kakor tudi jez pripravljeni, domovini žertovati, toda vsakemu ni mogoče, kaj žertovati.

Ne more, rad bi pa vender skušnje, katerih si je nabral, domovini daroval.

Varovati se je, také moževe odganjati. Svobodnost volitve se ni izklenjena, tudi drugič voliti je mogoče. Ravno tako se more terditi, da naj se odškodbe ne plačujejo, ker bo dežela, na nas ozéraje se, rekla, de smo v prvi dóbi malo opravili, deželi pa z odškodbami poslancov stroške nakladamo.

V začetku ni mogoče veliko storiti, ustanovljamo se še le in bomo še le mogli reči eno za drugo pretresovati.

Iz lastne skušnje moram reči, da so rekle soseske, ktere so me volile: „saj vam rade plačamo odškodbo“; opomnil pa nisem nič in nikogar zastran tega.

One same so si mislile, da bodo one to odškodbo terpéle; dežela noče brez plačila zastopovana biti.

Odškodba naj varje svobodnost volitve in samostalnost poslancov, kateri utegnejo sicer stisnjeni biti, ako morajo iz svojega živeti.

Dva najpoglavitejša vzroka, ktera je gospod predgovornik imenoval in ktera mojih dokazov ne potrebuje, potem malo tega, kar je deželni zbor v prvi dóbi storil, mislim, nista dovolj skazana bila. Moram tedaj pri tem ostati, kar sem pred govoril, tem več pa, ker bi, ako bi se za prvih šest let nobena odškodba ne dala, pozneje poslanci prvih šest let, kateri so imeli največe težave premagati, z odškodbami naslednjih poslancov ne bili odškodovani.

Posl. Brolich: Reči moram, da morajo poslanci res pot v Ljubljano storiti, tukaj dalje od svojih živeti, res stroške imajo in da ti stroški odškodbo zaslužijo; tudi dežela previdi, da bo to odškodbo rada dala; al tistim poslancom, kateri tukaj prebivajo, tem mislim, naj se ne daje odškodba, ker ne terpé nobene materijalne škode, ker ne žertujejo nič materijalnega in torej tudi ne zaslužijo odškodbe. Lepo se dá slišati tó, kar je govoril o svobodnosti volitve žl. gosp. Strahl, ne verjamem pa, da bi volitev nehala svobodna biti, če bi se tukaj prebivajočim poslancom, odškodba ne izgovorila; menim tedaj, da naj se odškodba dá samo poslancom kmetiških sosesk.

Posl. Kromer: Z ozérom na tó, kar je gospod predgovornik rekel, zabernem samo na deželo Krajnsko, ktera je preveč ponosna, da bi njeni zastopovavci veliko časa zgubovali zraven pa še veliko stroškov brez odškodbe terpéli.

Kar se tiče odškodbe poslancov Ljubljanskega mesta, opomnim samo, da tudi poslanci, kateri v mestu stanovitno prebivajo, veliko časa zgubé, da morejo deželo zastopovati; torej naj bi se tudi ti in sicer tako kakor drugi odškodovali.

Mil. knez in škof: Ker se bo o tej reči skoraj da, ali da rečem gotovo glasovalo, jez pa nisem od naroda, temuč sem po Najviši milosti presvitlega cesarja tu sem poslan, naj po šegi pri vseh tacih obravnavah jez o tem ozéru ne glasujem in prosim, kadar se bodo glasovi šteli, ravnati, kakor če bi jez ne bil nazoč.

Predsednik: Ker nihče več ne želi govoriti, rečem, da je ta razgovor končan in prosim samo tiste gospode, kateri so posebne nasvete storili in niso samo nasvete drugih gospodov podperali, mi té nasvete gotovo osnovane in pisane dati.

(Po kratkem prenéhu, o katerem so se posamni nasveti pisali in predsedniku podajali, govori predsednik dalje:)

Iz prejšnega razgovora so samo še trije bistveno različni nasveti slavnemu deželnemu zboru predloženi; ostali podperajo ali pa zmetujejo. Bral jih bom in po versti, kakor bo primerno, se bo o njih glasovalo.

1. Posl. gosp. dr. Zupan nasvetuje, naj slavni deželni zbor sklene, da naj se za prvih šest let deželnega zbora poslancom izjemoma odškodba ne daje.

2. Nasvet poslanca gosp. žl. Strahla je:

Izreče naj se:

1. Po pravilu se spodobi vsakemu poslancu odškodba, ktera pa ne sme preseči resničnih stroškov za pot in dnine, ktera se ima prav nizko naprej izmeriti.

2. Pravico do odškodbe dobi pa poslanec še le potem, ko deželnemu odboru svoje zahtevanje pisane poda. Deželni odbor ima to od številke do številko prevdariti in plačilo nakazati.

3. Dokler je deželni zbor zbran, se more to zahtevanje vsaki čas, po končanem deželnem zboru pa v 14 dneh izgotoviti, če ne, se misli, da se je poslanec odškodbe molčé vanal. Poslednjič

3. nasvetuje poslanec gosp. Mihael Ambrož, da naj deželni zbor sklene, da se ima poslancom kmetiških sosesk dokler so v deželnem zboru v Ljubljani, za vsaki dan 5 gld. a. v. dnine plačati.

Dal bom nasvete po versti glasovanju, in sicer, najpervo najbolj zanimavnega, namreč onega gospoda dr. Zupana:

„Slavni zbor naj sklene, da naj se prvih šest let deželnega zbora poslancom ne plačuje odškodba.“

(Za ta nasvet je bilo malo glasov oddanih in zaverzen je bil.)

Drugi nasvet, o katerem se bo glasovalo, je nasvet gospoda žl. Strahla, in sicer po posamnih stavkih, kakor tukaj sledé.

1. „Po pravilu se spodobi vsakemu poslancu odškodba, ktera pa ne sme preseči resničnih stroškov za pot in dnine, ktera se ima prav nizko naprej izmeriti.“

(Ta nasvet je poterdil zbor z večino glasov.)

Glasovalo se bo zdaj o drugem stavku gospoda žl. Strahla, kateri se glasi:

„Ta pravica pa začne še le potem veljati, ko je poslanec svoje zahtevanje pisano podal deželnemu odboru. Deželni odbor ima to od številke do številke prevdariti in plačilo nakazati.“

(Ta nasvet je dobil premalo glasov in ni obveljal.)

Tretji stavek, ki ga dám glasovanju, je:

„Dokler je deželni zbor zbran, se more to zahtevanje vsaki čas, po končanem deželnem zboru pa v 14 dneh izgotoviti, če ne, se misli, da se je poslanec odškodbe molčé vanal.“

(Tudi ta stavek nasveta je dobil malo glasov.)

Ko je prvi stavek žl. gospoda Strahla bil poterjen, ni tréba glasovati o gospod Ambroževem nasvetu, ker ta nasvet gospoda žl. Strahla sploh za vsacega poslanca govori, torej tudi za poslance v Ljubljani stanujoče. Ne izročim tedaj glasovanju gospod Ambroževga nasveta.

Negotovi bili smo pa zastran pravila, ktero bi utegnilo poterjeno biti.

Zastran tega bi se dalo razgovarjati, koliko plačila ali odškodbe naj se vsakemu poslancu odloči.

Ko smo ustanovili pravilo, da gre vsakemu poslancu sploh odškodba, izročim to zadevo, namreč odškodbo, razgovorjanju in prosim gospoda Ambroža, kateri je nasvetoval 5 gld. dne, ta svoj nasvet utrditi.

Posl. Ambrož: Mislim, da ta reč ne potrebuje obširnega uterjevanja; znane so nam natanko krajne razmére Ljubljanskega mesta, mislim pa tudi, da so se poslanci, vsak po svojem, z njimi soznarili, kar so tukaj.

Ker moj nasvet ne zahteva več, kakor odškodbo za prebivanje v Ljubljani, za živež, staniše, mislim, da je 5 gld. odškodbe na dan ravno prav, če se ozremo na druge deželne zbornice, posebno na onega v Gradcu.

Posl. baron Apfaltern: Prosim še pred gospoda predsednika, ali bi ne hotel, prevzeti nasvet poslanca gospoda žl. Strahla še enkrat brati, da bi se mogli stavki še pretresovati; ustanoviti jih je namen današnjega vesolnega nasveta.

Predsednik (bere poterjeni stavek gospoda žl. Strahla še enkrat, in govori:)

Iz tega se vidi, da naj stroške za pot vsaki poslanec za-se izkaže, dnino pa slavni deželni zbor danes ustanovi.

Posl. baron Apfaltern: Če je tako, bi bilo gospoda, kateri je prvi ta nasvet storil, prositi, da on sam svoje mnenje razodene, da bo mogoče, temu mnenju še druge nasvete priverstiti.

Posl. žl. Strahl: Ko sem svoj nasvet zgovoril, mi je bilo samo na tem ležeče, da bi se z vsemi gospodi poslanci enako ravnalo. Zoper to bi ne imel nič, da se nikomur ne spodobi odškodba; ker je pa to že zgovorjeno in je pravilo postavljeno, ne gre za več, kakor za to, koliko gre vsakemu poslancu. Tu, mislim, pa se mora razločiti, da gospodje poslanci, kateri pridejo iz daljnih krajev, potrebujejo gotovo več odškodbe kakor pa oni, kateri prebivajo v mestu. V tem potegnem z gospodom Ambrožem; za one pa, kateri v Ljubljani prebivajo, bi k večjemu po 2 gld. na dan nasvetoval, ker tu ne gre, nasvetu kako dobičkarijo podtikati, ampak da se nekaka ravnovaga spozna. Kar se tiče potnine, mislim, da sem v 2. in 3. stavku svojega nasveta rekel, da bi bila, dasiravno ne zahteva vsak gospod poslanec prerajtovanja poti po miljah, vendar spoštljivost vsacega poslanca najbolj gotovo poroštvo za to, da bo vsak resnično povedal, koliko stroškov mu prizadene pot. S tem sem hotel obvarovati, da bi kdo več ne zarajtal, kar bi sicer dežela mogla terpeti, če bi se potnina po miljah zarajtovala. To sem mislil in tako sem govoril.

Posl. baron Apfaltern: Ako sem gospoda poslanca žl. Strahla prav razumel, méni on, da je po principu vendar treba razločka med poslanci, kateri pridejo s kmetov, in med onimi, kateri prebivajo stanovitno v Ljubljani, in sicer tako, da naj bi se odločila unim viša, tém pa nižja dnina. Jez sem popolnoma zoper to. Slavni zbor je, in mislim, da sem mnenje slavnega zbora dobro spoznal, s tem, da je s poterjenjem prvega stavka gospod Strahl vega nasveta do dobrega spoznal, da bi bilo najbolj prav in parlamentškemu duhu najbolj primerno, da bi se vsem poslancom enaka odškodba dajala. Iz tega namena nasvetjem, da naj se vsem poslancom enake dne odločijo. Kar se pa tiče številke same, menim, da ni ne ta, ktero je poslanec gospod Ambrož s 5 gld., ne una, ktero je gospod žl. Strahl z 2 gld. za v Ljubljani prebivajoče gospode poslance odmenil, — da ni ne ta ne una popolnoma prav uterjena.

Ko rečem, da se mora z vsem enako ravnati, bodo gotovo vsi gospodje dovoljni, ako se jim toliko odloči, kolikor znesejo tu v Ljubljani blezo stroški za živež.

Jez tudi ne prebivam v Ljubljani, jez ne potrebujem veliko za življenje, ne želim pa vender ne, se s pomankanjem boriti. Ogibam se tega, ogibam se onega in lahko rečem, da popolnoma shajam s 3 goldinarji, kar tiče navadno življenje, stanovanje in hrano.

Nasvetjem tedaj, da naj se 3 gld. dne za vsacega poslanca ustanovi. (Bravo!)

Posl. Ambrož: Jez nisem nič govoril o stroških za potovanje gospodov poslancov, ki so s kmetov prišli in sem ravno zavoljo tega dne više nastavil. To je, zavoljo česar sem nasvetoval 5 gld. dne:

Posl. dr. Bleiweis: Po mojem mnenju je ravno v nasvetu gosp. žl. Strahla izrečena enakost vseh poslancov v tem ozéru. Odškodovajo se stroški za živež. Ti stroški pa gotovo niso taki pri tistih, kateri s kmetov pridejo in v gostivnicah stanujejo, kakor pri nas, kateri doma prebivamo. Ravno potem bodo poslanci enaki, če se izreče razloček njih dnin.

Posl. Brolich: Tudi jez sem misli gospod žl. Strahla in dr. Bleiweisa, da ima tá, kateri v mestu prebiva manj stroškov in mu toraj majšna dnina gre.

Predsednik: Rečem tedaj, da je razgovor sklenjen in prosim gospode, mi številke naznaniti, ker me težko stane, jih v glavi obderžati, kakor jih je vsak posebej povedal.

Posl. Ambrož: 5 goldinarjev. Rad bi pa svoj nasvet jez nazaj vzel in bi se rad k drugemu pridružil, ali pa prosil, še bolj natanko razjasnjenje dati, ker moj nasvet velja samo poslancom s kmetov, in so v teh 5 gold. tudi že stroški za pot zapopadeni in dalje nobene rajtenge več treba ni.

(Na predsednikovo prošnjo, svoj nasvet, če prav le ustmeno, formulirati, stori to.)

Posl. žl. Strahl: Mislim bi, da naj se rajtajo stroški za pot tako, kakor se res naberó, dne za unanje poslance z 5 gld. za v Ljubljani stanujoče pa z 2 gold. na dan.

Predsednik: So tedaj, ko je gospod Ambrož svoj nasvet nazaj vzel, trije nasveti predloženi. —

Posl. Ambrož: Prosim, bolj prav govoriti; jez svojega nasveta nisem nazaj vzel, ampak le zato ni obveljal, ker je bil gospod Strahl v poterjen. Kar pa številko zadeva, se moram k nadaljnim pridružiti.

Predsednik: Kar številko zadeva, ste svoj nasvet nazaj vzeli, toraj Vaš nasvet ne pride v razgovor.

Posl. žl. Strahl: Stroške za pot odškodovati nasvetjem tako, kakor jih vsak poslanec sam pové, toda po dobri véri, brez razkladanja, brez likvidiranja. Kar pa tiče stroške dnin, dokler deželni zbor terpi, nasvetjem za unanje poslance po 5 gold., za v Ljubljani prebivajoče pa po 2 gold. na dan.

Posl. baron Apfaltern: Zopergovorjaje zoper razloček med unanjimi in v Ljubljani prebivajočimi poslanci sem ustanovil, da ima za vsacega poslanca 3 gld. dne veljati. Sicer sem pa pustil nasvet gosp. žl. Strahla gledé potnin, kakor je bil storjen.

(Dr. Bleiweis, poklican od predsednika, izreče, da je z nasvetom poslanca žl. Strahla popolnoma zastopljen).

Predsednik: Vidi se, da je nasvet gosp. barona Apfalterna tak, da majšno mero v razločku med unanjimi poslanci in poslanci v Ljubljani stanujočimi nasvetje. Naj se tedaj glasuje prvo o njem:

„Gospod baron Apfaltern nasvetje, da naj potne stroške vsacega poslanca, kakor jih ta pové,

deželni odbor kar poterdi in nakaže, nasproti pa naj slavni deželni zbor dnino za čas, ko je zbor zbran, s 3 gld. izreče in prizná.“

Posl. Ambrož: Prosim, to je sestavljen nasvet. Mislim, da bi se dal razdeliti in sicer v vprašanje zastran potnih stroškov in pa zastran dnin.

Predsednik: Glasuje naj se tedaj naj prvo zastran potnih stroškov.

(Poterdi se nasvet z veliko večino.)

Zdaj izročim drugo prašanje glasovanju, namreč vprašanje zastran dnin za čas, ko je deželni zbor zbran, brez razločka, ali so poslanci s kmetov ali pa v Ljubljani prebivajoči, namreč 3 gld. na dan.

(Ta nasvet je dobil premalo glasov in ni obveljal.)

Glasuje naj se zdaj o nasvetu g. žl. Strahla. Pervi del tega nasveta zastran potnih stroškov je že poterjen, in ne izročim ga tedaj več glasovanju. Drugi del nasveta pa je tako nastavljen, da naj dobivajo poslanci h krajskemu deželnemu zboru, kateri pridejo s kmetov po 5 gld., poslanci Ljubljanskega mesta pa po 2 gld. na dan za čas deželnega zbora.

Posl. Lukman: Jez bi tudi poskusil, nasvet v dva dela razdeliti.

Predsednik: Saj je prvi del že določen.

Več poslancov. En del za 5 gld., drugi pa za dva goldinarja.

Predsednik: Jez delim tedaj nasvet tudi v dva dela: 1. Unanjim zbornikom naj se spozná za vsaki dan po 5 gld.

(Ta del je bil z večino glasov poterjen.)

2. Poslancom Ljubljanskega mesta na se spozná po 2 gld. na dan.

(Ta nasvet ni obveljal.)

Posl. dr. Toman: Po moji pameti se ta nasvet po svoji stavi ne dá deliti.

Posl. baron Apfaltern: Tu gre samo za razloček v številki, morda gospodom ni všeč številka 3, morda naj bo 5. Al najprvo je razločiti, ali naj dobivajo vsi poslanci enake dnine ali pa ne, kakor prebivajo v mestu ali pa ne.

(Po ponovljenem ugovoru g. bar. Apfalterna je bil zaveržen nasvet, da naj se ne dela razloček med poslanci, kateri v mestu prebivajo, in unimi, kateri iz mest na kmetih priti morajo.)

Predsednik reče potem, da ni noben nasvet predložen zastran tega, ktere dnine bodo dobivali poslanci, kateri v Ljubljani prebivajo, in se iz tega posname, da gospodje, kateri v Ljubljani prebivajo, nimajo pravice do odškodbe, in prosi zastran tega glasovati. Al ta nasvet je dobil malo glasov. (Smeh.)

Predsednik prosi potem, ker je deželni zbor svoje volje razodel, da naj se dá tudi poslancom iz Ljubljane odškodbo, nasvetovavca, svoj nasvet še enkrat ponoviti.

Posl. Ambrož misli potem, da bi se zdaj vendar utegnili poterdti njegov nasvet, da bi namreč poslanec s kmetov 5 gld. na dan odškodbe dobival, s pristavkom, da se s tem tudi pótni stroški povračajo.

Posl. Kromer: Mislim, da je po večini slavnega zbora bilo izgovorjeno, da naj se odškodujejo vsi poslanci po enaki meri, t. j. tisti, kateri gotove dnarje izdajajo in več časa izgube, po meri tega, oni pa, kateri ne izdajajo gotovega dnarja, temuč samo čas zgublajo, samo za zgubljeni čas. Kot primerno je bilo spoznano, poslancom s kmetom za gotove stroške in zamudo časa po 5 gld. na dan spoznati. Poslanci v Ljubljani prebivajoči naj se tudi odškodujejo za zamujeni čas. Po mojih mislih bi dobili večidel vsi gospodje z 2 gld. pičlo odškodbo. Nasvetjem tedaj, poslancom v Ljubljani prebivajočim najmenj po 3 gld. na dan odločiti, in prosim o mojem nasvetom tako glasovati dati.

(Ta nasvet poslanca Kromerja je dobil večino glasov.)

Predsednik: Po dolgem pričkanju je tedaj ta nasvet poterjen. Je sicer še več reči v dnevnem redu zapisanih, ker pa je že pozno, rečem, da je seja končana.

Posl. dr. Bleiweis: Prosim mi dovoliti, da govorim:

Slavni zbor! Moje oči, ktere so že pred dvema létoma tako zlo oslabele, da več mescov nisem mogel ne pisati ne brati in sem mogel od vseh svojih opravil odstopiti in z vodo se zdraviti, so poslednje dni tako zlo oslabele, da me to resno opominja, od novih težkih opravil odstopiti.

Žal bi mi bilo, ako bi mogel to, kar sem zdaj povedal, morda še le v nekterih tednih ali mescih povedati, ker bi opravila zavoljo tega škodo terpele. Prosem tedaj slavni zbor, to naznanje uljudno sprejeti, da stopim iz deželnega odbora, in prosim še ta čas, v katerem je skupščina zbrana, novega deželnega odbornika voliti.

Predsednik. Mislim, da bom govoril po volji slavnega zbora, če rečem, da obžaluje ves deželni zbor zgubo tako dragega zbornika za deželni odbor. Uzroki, ktere je gospod dr. Bleiweis povedal, so pa taki, da se moramo udati v nesrečo, ki nas zadéne.

Vsled tega prosim, naj slavni zbor naznanjenje uljudno sprejme; jutri bomo dalje nasvetovali volitev novega deželnega odbornika.

Dnevnega reda za jutri še nisem pripravil, ker se nisem nadjal, da mi bo gospoda predsednika namestovati; zavoljo tega nisem mogel dnevnega reda o pravem času predložiti.

Naslednja seja bo jutri ob 10. uri dopoldne.

Konec seje ob dveh popoldne.

Stenografični zapisi

sedme seje deželnega zbora v Ljubljani,

16. aprila 1861.

Seja se je začela ob 10¹/₄ predpoldne.

Pričujoči: Predsednik: Gospod deželni glavár, baron *Codelli*. — C. k. deželni predstojnik *Utepič*, žl. *Krainfels*. — Zapisovavec: Poslanec *Ambrož*. Vsi poslanci razun *mil. kneza in škofa*, in poslanca *Jombarta*.

Predsednik: Prosim gospoda zapisovavca, da nam zapisnik včerajšnje seje prebere.

(Zapisovavec dr. *Zupan* prebere zapisnik:)

Al je komu všeč o obliki al o zapopadku zapisnika kaj omeniti, al se bo ravno tako, kakšen je, odobril?

Ker se nikdo ne zgledi, prosim gospoda *Muleja* in *Obreza*, da zraven tudi zapisnik podpišeta. — Tako se zapisnik podpiše ter poslanec *Ambrož* vsede k mizi zapisovavski.

Deželni predstojnik: Imam visokem zboru vladin predlog izročiti.

Vsled dopisa visokega c. k. državnega ministerstva mora se poprejšnji načrt računov za leto 1862 zložiti, da se v okom pride mogočnim zmotam in neredom v obnem in javnem službovanju.

Misliti je že v napred, da bo državni zbor dolgo časa zbran ostal, ter se po takem tudi ne bo mogel obdržavati deželni zbor, da te račune može zložiti.

Iz tega ozira, in ker se tu praša samo le o tem, kako da se vse te zadeve spreobernejo na novo pot, držim za naj prikladnejše, da deželni odbor al pak drug kakšen poseben odbor dobi neomejeno pravico od deželnega zbora, da vse te račune presojuje in izpravlja, s tim nalogom, da poznej vspeh dotični deželnemu zboru do znanja stavi.

Zraven sem tudi pooblaščen na znanje dati, da bo visoko c. k. državno ministerstvo za ti krat brez zamude takšen načrt izdelan po tem odboru predložilo njegovemu veličanstvu, ako bi po §. 22. deželne ustave potrebno bilo, da se ti načrt po njegovem veličanstvu poterdí.

Izročujem tedaj v pismu ti predlog vladin ob enem proseč, da se za sledečo sejo stavi v dnevni red.

Predsednik: Stavil njo bom kmalu v red za jutrajšnje sejo.

Sledi sadaj v razgovor al razpravo nasvet gospoda *Ambroža*: Da naj učenci kmetijske šole v Ljubljani začasno bodo prosti al oslobodjeni od vojaščine.

(Doklada „Novic“).

Posl. Ambrož: Visoki zbor! Pred ko svoj nasvet na dalje razložim in podlago dam, in pred ko dokažem, da je ta reč silna ter da sega v korist cele naše dežele, naj mi bo dovoljeno po visokem zboru, da na kratko razložim, kako se je napravila in razvijala deželna naša kmetijska šola.

Ko se je državni ustav 4. marca 1849 na svetlo dal, mislilo je takratno ministerstvo, da moč in veličina kakšne bodi države leži v moči in blagru narodov ter da je na tem vtemeljena. Sozira tedaj, da avstrijski državljani večidel živé od kmetijstva, pozvani so bili po takratnem ministerstvu kmetijstva in rudarstva iz vsih dežel izurjeni kmetovavci na posvet; in ti so možje posebno o tem razgovore imeli, kako da se naj po avstrijanski državi kmetijstvo do višje stopnje povzdigne. Pri tem posvetovanju posebno se je preporočalo, da se naj kmetijske šole vtemeljujejo. Al te kmetijske šole še vender niso kot prva potreba v tem priporočene bile, ampak le kot druga. Kot prvo in poglavitno pak bilo je spoznano, da se že v početnih šolah na to gleda, da učenci prvih al narodnih šol početni nauk o kmetijstvu dobe, kolikor njim dopuščajo mlade, manje razvite dušne sile. —

Še le kot drugo preporočene so tedaj bile kmetijske šole, o katerih mi je sadaj govoriti podeljeno. Kot tretje in poslednje zahtevanje postavljeni so bili politehnični zavodi al politehnične in višje kmetijske šole.

Po sklepu tih razprav povabilo je ministerstvo vse kmetijske družbe, da v svojem obsegu kmetijske šole vtemelje; in kakor drugim družbam je tedaj tudi naši deželni družbi, v kateri jaz s slabimi svojimi silami že skozi deset let kot izbornik delujem, prišel poziv al povabilo, da naj tako kmetijsko šolo vtemelji.

Glavno pravilo ministerstva bilo je to, da se za take šole iz privatnega ali pak deželnega imetka napravljajo podporne plače, ki njim štipendije pravijo, za tim da se shodne mesta in vodje za take šole poiščejo, ter da se za ti nauk prikladne knjige sostave.

Tukajšnja kmetijska družba ni je hotela kmalu svoje ude z novimi davki al pripomočki nadlegovati, ter je to koristno misel si izmislila, da se naj unih 190 zlatov al cekinov, kar so se vsakega leta delili za najlepše konje, upotrebi za te štipendije v kmetijski šoli.

Te štipendije bile so takrat kervavo potrebne za vpeljavo te šole; kmetje še niso poznali namena in vspeha takih šol, tedaj tudi od njih ni je bilo pričakovati, da bodo na svoje stroške sinove svoje pošiljali v tako šolo, ker so kmetje kakor sem rekel, praktični ljudje, ki povsod le gledajo na vseh, na konec reči.

Visoko ministerstvo dovolilo je z odpisom 21. septembra 1849, da se une nagrade al premije za najlepše konje smejo spremeniti v nagrade za učence v ti kmetijski šoli; leta 1850. začela se je res ta šola, in sicer tako, da ima tri celoletne tečaje.

V prvem tečaju učila se je fizika ali naravoslovje, kmetijstvo, ločba ali kemija, naravopis, živinoreja, obskerbljevanje al nega zdrave in bolne živine, reja sadnega drevja in murv in sviloreja.

Drugo in tretje leto pak je praktično izurjevanje v kmetijstvu in to pri večih posestnikih zvun mest.

Tako je preteklo osem let, ter je iz te šole več učencov izstopilo izučenih in izurjenih na toliko, kolikor se je po dosadajnih silah storiti moglo: Najšli so se nekateri gospodje, ki so brez plačila podučevali; samo za botaniko, če sem to dobro doznal, plača se nekaj malo.

Poznej vlada, kakor se je zdeti moglo, ni je tako mislila o tih rečih, ker je po odpisu 15. januarja 1858 zapovedala, da nehajo te štipendije.

Kmetijska družba, namreč osrednja tukajšnja predložila je z zapisom od 16. februarja silno in vročo prošnjo, ter ob enem dokazala, da brez tih štipendij tudi kmetijske šole ne bo. Vsled tega zapisa bilo je kmetijski družbi naloženo, naj predloži izkaz pregledni, kakor so se te štipendije rabile odkar je kmetijska šola bila začeta.

Ko se ti izkaz predloži, prišlo je dotično rešenje visokega ministerstva tega zapopadka, da te štipendije naj ostanejo še le za leto 1860.

Visoko ministerstvo zaderžek in napoto je našlo v tem, da se le tako malo svojevoljnih učencov glasi za ti kmetijski nauk, ter da je tedaj razun štipendistov le malo drugih učencov. Kmetijska družba oglaševala je tedaj živo ter živo po Novicah kakor tudi po nemških novinah, naj se izmed kmetov uče tudi drugi, ne samo štipendisti.

Al ni je bilo dobrega vspeha, ker lanskega leta zglasila sta se le dva učenca na svoje stroške. Vsakemu se može čudno zdeti, da se ljudje v sadajnih časih, v katerih se samo toževanje o nevolji čuje, niso živeje in močneje poprijeli tega nauka, od katerega se vender sme toliko prida, toliko koristi pričakovati.

Vse se toži na slabe leta, na neplodnost, vsaki dan se čujejo tožbe, da ni nikakega zaupanja v nič.

Ako pak glas zadoni: „Pridite mladenči, in prijemajte iz izvira znanosti pomočke za boljšo prihodnost“, ostane ti klic pravi glas vpijočega v puščavi.

To je žalostna reč, ter zdi se da se besede slavnega našega pesnika Vodnika ne bodo vresničile, ki pravi:

Iše te sreča, um ti je dan,
Najdel jo boš, ak
Nisi zaspan.

Zdi se, kot da tukaj velja le poslednja beseda „zaspan“.

Ravno ker je tako žalostno, da se kaj takega

more tukaj reči, prav mi je drago, da mi je mogoče in prilžnost dana, to krivnjo al odolženje odverniti od pridnega našega kmeta.

Nije lenost al brezskernost, nije pomanjkanje ljubezni do tega nauka, da je le tako malo učencov na svoje stroške, ampak to, da učenci te kmetijske šole niso oslobodjeni od vojaštva.

Naš kmet vse na drobno prevdarja, ter ne stavlja rad svojih denarjev v nevarnost. Učenci kmetijske šole morajo že zrelije dobe biti, prihajajo tedaj v to šolo šestnajstega, sedemnajstega ali osemnajstega leta, ter stoje v nevarnosti, da njih dokler so učenci, ali pak v kratkem zatim, stavè pod puško; in to je, visoki zbor, po dosadajnem izkustvu poglavitni vzrok, zakaj v to šolo prihaja tako malo učencov na svoje stroške.

Vlada sama v tem, rekel bi, nije pametno postopala, ker je pri štipendijah sama sebi navkriž delala. Štipendije je dovolila, da se mladina v kmetijski šoli izobrazuje, al je sama ti namen razdirala, ker je ravno tisto mladež za celo kaj drugega t. j. za vojaštvo namenila.

Izučeni kmetovavec tih šol nadja se, da bo vozil kmetovavske kola; na enkrat mu dajo v roke vojaškega konja. Učenc kmetijske šole nadja se, da bo po doveršenih učnih letah med kosci delal, stavijo ga pak v vojaški red pod puško. To je tako očevidno, da mislim da sem s tim od naših kmetov odverniti, kar se njim očituje.

To napako, to neprilžnost očutila je kmalu s početka kmetijska družba, namreč osrejski oddelek. Predložila je leta 1851 prošnjo nekoliko krat njo opetujoč, da se učencem kmetijske šole, namenjenim za tako važno in za celo deželo tako koristno delovanje, vsaj una pripomoč in podpira podeljuje, katero uživajo drugi učenci, da tedaj začasno naj bodo vojaščine prosti vsaj najboljši, odlični. Ta prošnja nije bila izpolnjena, namesto tega pak se je reklo, da se bo takim dajal vsakikrat dopust, tedaj da čeravno vzeti med vojake, bodo mogli se celo do konca izučiti nestopivši pred v vojsko.

Al dopust nemore imeti dovoljnih in izželjenih nasledkov; učenec, kateri je za časa svojega učenja pod puško stavljen ter se mu za tim dopust podeli, neima več stare vesele volje do kmetije, o doseženem namenu ne more biti govora. Tudi se dopusti niso izpolnjevali, kakor bi bilo želeti. Prošnja se je večkrat predložila, al ni bil dopust dovoljen.

In kar sem že gore rekel, sadaj ni več matice za kmetijske štipendije; ti so nehali leta 1860. Učencov na svoje stroške pri takih okolnostih ne bo, in una učilnica, od katere si je visoko ministerstvo toliko dobrega obečavalo, una učilnica, katera je v naš deželi tako lepo cvela, da so se sosedne dežele popraševale o lepem njenem vredjenju in vodjenju, una učilnica mora nehati ravno v taj čas, ko je zbran prvi zbor kranjske dežele, kateri je pozvan, da natanjko skerbi za blagor same svoje dežele.

Ti razlogi napeljali so me tedaj da visoki zbor prosim ter prašam, ali je vsaj on pozvan, da se poskerbi zato, da se učenci te šole začasno oproste od vojaštva.

Največa napota v tem prašanju, katere se zdi, da se je vlada bala, bil je strah, da se ne bi preveč učencov kmetijskih javilo, ako bi se njim začasno oslobodjenje podelilo, ter bi se tedaj mnogo mladenčev odtegnilo vojaščini.

To pak moram očitno reči, da je prazen strah po tem, kar smo do sadaj vidili; tega se nije bati ako na preteklost poglednemo.

Pred vsem drugim ni se prevelikega števila učencov bati, ker je v ti šoli premalo prostora; če mi je prav, največje število bilo bi 20 do 30 učencov, kateri bi človek mogel v njo stisniti: nije verjeti, da bi izmed teh vsi izverstni red v spričevalu dobivali, ker je vodstvo al ravnateljstvo jasno in na ravnost pogoj stavilo, da pri vsakem izpraševanju javnem naj bo vladni poverenik al komisar nazočen, kateri bo vidil postopanje pri izpraševanju.

Ako bi se po takem nekoliko učencov od vojaštva dopustilo, v tem še ni nikake nevarnosti v novačenju al nabiranju novakov vojaških; vsaj še je več drugih, kateri so novačenju podverženi in obvezani za to, pak ako prva doba ne da zadostnega števila, može vlada seči do druge in tretje dobe.

Zdi se mi kot da je od te strani prevelika boječnost; in vender se od druge strani more viditi, kaj se je vse v zadevi vojaštva in novačenja zahtevalo od dežele.

Poglejmo le nazaj na leto 1859, v katerem se je tudi po naši deželi toliko slobodnjakov al dobrovoljcov zglasilo, ter je srenjski odbor ljubljanski 4000 goldinarjev za ti namen žertvoval v ime domovine.

Poglejmo dalje na to, posebno kar se letošnjega leta tiče, da je ljubljanska mestna oblast veliko število, če mi je prav na pameti, nekoliko stotin novakov k vojski vzetih izkazala, in vender nji nije ni en sam naprej v račun stavljen.

Ravno o sadajni postavi za nabiro vojaških novakov, katera se po mojih mislih ne da zediniti v pravo slobodo in narodoprijaznimi napravami, bo menda prihodnji državni zbor na sebe vzel, da se tudi ta postava celo spremeni.

Upati se je, da bodo državni poslanci naše dežele, kateri sadaj te slabe moje besede čujejo, oglasili se in potegnili za učence kmetijskih šol.

Al čas, kadaj se bo to storilo, nije še poznan; al kmetijska šola je nehala, ter jaz tukaj na ravnost tverdim, da nam za našo kmetijsko šolo netreba štípendij in nikake podpíre, ako se le izreče postavno, da so učenci kmetijski začasno prosti od vojaščine.

In to mislim, da bo zadosti za dokaz, da je moj nasvet silen ter da se tiče cele naše dežele.

Po vsih tih pogojih stavljam tedaj moj nasvet, celo podoben unemu, katerega je visoki zbor odobril o vinskem davku. Namen in način je ravno taisti ter glasi tako:

„Visoki zbor naj sklène da se visokemu ministertvu državnemu prošnja predloži, naj se postava na svetlo da, po kateri bodo učenci ljubljanske kmetijske šole začasno oslobodjeni od vojaštva, ako imajo v vsih učilnih predmetih izversten red.“

Ta postava naj bi ostala v moči, dokler državni zbor namesto sadajne postave za nabiro vojaških novakov postavi drug prikladnejši zakon.

Posl. Derbič: Da se novi zakon o nabiru vojaških novakov mora celo al vsaj deloma spremeniti, o tem bom za podpiranje tega nasveta dodal sledeče.

Ako pogledamo na ti zakon o nabiru vojaških novakov, kmalu se nam bo pokazalo, da je na svetlo dana za absolutizma, ter da se s sadaj začetimi slobodnejimi napravami ne da zediniti. — Gledajmo, kdor je po tem zakonu oslobodjen od vojaščine, in bomo najšli, da nikjer ni kaj storjeno za pravi meščanski stan, za mnogoštevilne in še celo za največje obertnike. Niso oslobodjeni učenci tehničnih in realnih šol, in vender brez njih povzdige in cveta obertnije ne more biti. Ravno tako ni se je zadosti gledalo na oproščanje kmetijskih sinov.

Osvobodjenje še edinega sina pri posestnikih,

ki je tako silno potreben za kmetovanje, toliko zahteva pogojev, da so večí del samo le mogoči, al izpolnjeni niso. In še celo na te razloge za oslobodjenje ne ozirajo se tako imenovane kresijske komisije dotične kakor bi se trebalo in moralo storiti. Prav in resnično ne morejo take komisije kresijske doseči do kraja in razumeti potrebe, in zato ker okolnosti ne morejo resnično prevdariti, tudi ni vspeha kakšen bi po zakonu biti moral.

Ob enem so te komisije draga reč, in ne morejo storiti kar je njih namen. V njihovem ravnanju mnogo je neveljanega, po čem se čas gubi ter državni denarnici stroške uzrokuje.

Vender nije moj namen da tukaj na tanjko govorim o tem dolgočasnem ravnanju; mislim da že ti kratki pregled kaže zadosti, da se bo ta postava o nabiru vojske morala celo al vsaj hitro spremeniti, ter da se bo takrat občeno izreklo, da so učenci kmetijskih šol prosti od vojaščine.

Pristopam tedaj nasvetu gospoda predgovornika.

Posl. Guttman: Kar so seje našega deželnega zbora, imel sem priložnost izreči, da naša dežela v kmetijstvu ne ima velike prihodnosti. Danas morem taisto izreči, ker sem živo prepričan, da bomo zmiraj v ti legi kmetijski ostali, na katero se ravno toliko tožimo, ako se ne bode na drugi poti kmetijstvo podpiralo, ako namreč ne bodo šole in vmetnost pomagale.

Bil sem sam pogostoma pri izpraševanjih v ti kmetijski šoli, in morem reči, da sem z največim veseljem svojega serca odhajal. Vidil sem, da učitelji in učenci izpolnujejo svoje dolžnosti; vidil sem praktično izurjenost, ter sem prepričan da te znanosti, ko se vernejo učenci domò, ne bodo samo pri njih ostale ampak da se bodo razširjale, ter da nam od te šole bo tedaj unega prida, katerem smo se nadjali za kmetijstvo. Čul sem sam o enem prav prav dobrem učencu, kateri je pred letom dni v vojsko djan, ter tudi pri vojski ostal. Takega bo še več kaj godilo, ter mislim, če hočemo take učence prihraniti za kmetijstvo, da se uni nasvet gospoda Ambroža a poterdi.

Zivo rad mu tedaj pristopam, ker mislim, da bo to edina prava pot, ako hočemo pomagati tako slabo stoječemu našem kmetijstvu.

Posl. Bleiweis: Visoki zbor! Ako je narod v izobraženosti zaostal, vzrok je ti, da se mu omika nije davala na uni poti, katera je edina naravna in pametna.

Z živimi besedami je v drugi seji poslanec dr. Toman pokazal to edino pravo pot. Naš narod je v omiki zaostal, ker se je zamudilo omikati ga na naravni poti, to je v narodnem jeziku. Dokler se narodne naše šole ne bodo od začetka spremenile, ne moremo na tako izobraženost misliti; narodne šole so vseučilišče za narod. Ako se ozremo na žalostno lego narodnih naših šol, kdo bo očital našemu narodu, da je neomikan? — Al tega nesmemo in nemoremo tajiti, da je res neomikan; v takih okolnostih treba umetnih vabnih sredstev, da vabimo sinove naših kmetov v šolo kmetijsko. Takšno umetno vabilo bili so štípendiji za naše kmete, ravno za tega voljo, ker prave naloge ne razumi, katero imajo šole. On je pravnapolnjen te misli, da mu se bo sin učil malo kaj kmetijstva v šoli; ter po takem je celo naravno, da ne bo hotel svojih sinov v šolo pošiljati na svoje stroške.

Po takem bili so štípendiji vabilo, da je vsaj nekoliko kmetjskih sinov prišlo v to šolo. Al tih štípendij bilo je le malo, in še od tih nije bilo prave koristi, ker so v tem času učenja, ki je s početka bil dveleten, poznej trileten, take učence kmetijstva jemali k vojski.

Če se oziramo na število učencov, kateri so se učili v ti učilnici kmetijski, morem celo za terdo reči, da jih je že več kot dve tretjine odvergnjenih od kmetijstva. Jaz zmiraj mislim, da se ne bo visoki zbor odstranil od prave misli, ako bo še za naprej študentske deržal in daval, vsaj mi ne bomo v tem edini, ker so tudi drugdi taki študentske deržali, kar bi sicer zahtevalo poseben nasvet, te študentske deržali, da še naj dalje ostajajo, ter poterdujem naravno nasvet gospoda poslanca Ambroža.

Vender moram pa še pri ti priložnosti reči, da neznam al bo s tim ti reči končno pomagano.

Naši učenci kmetijstva dohajajo po zakonu po 16. letu v šolo; uče se sadaj dve leti. Doversivši te dve leti, nije njim od nikake koristi, ako so od vojaščine po predloženem nasvetu oslobodjeni. Jaz bi tedaj v ti zadevi želel, da še globleje sezemo v to reč. S tim začasnim oslobodjenjem prav za prav ni pomagano nič; posebno pak podpiral bi jaz nasvet gospoda Derbiča; res da še danas nije v dnevnem redu, ter bi se moral še le predložiti. Alizrekuje tako silno reč, ter podpira ravno nasvet gospoda Ambroža, tako da prosim gospoda predgovornika, naj ti nasvet za prihodnjo sejo predloži.

Posl. dr. Toman: Po mojem moglo bi se o nasvetu gospoda Derbiča že danas glasovati, ker podpira nasvet gospoda Ambroža.

Posl. Derbič: Moj nasvet ni drugo kot le podpora al podpora za nasvet gospoda Ambroža. Nisem ga namenil predložiti kot poseben nasvet.

Posl. Dežman: Gospod Ambrož nasvetuje, da se prošnja pošlje visokemu ministerstvu državnemu, naj se izverstni učenci kmetijske šole začasno oslobodé vojaščine, dokler državni zbor nebo sam kaj stalnega sklenil zavoljo postave o novačenju al zbiri novakov.

V 10. §. ustave o državnem zboru pak prideržane so za posvetovanje državnega zbora vse naredbe, katere se tičejo vojaščine v najširjem obsegu.

Tedaj nemorem razumeti, kaj bomo opravili s tako prošnjo pri državnem ministerstvu. To ministerstvo mora se dosledno in krepko držati pravil, ki so izrečene v ustavi o državnem zboru; ta bi prošnja naravnost proti tim segala, ker bi prosili, da se naj že za naprej izreče začasno oslobodjenje kmetijskih učencov od vojaščine.

Tedaj mislim, da pri tem predmetu ne bomo kaj opravili s prošnjo; ampak to bo dolžnost kranjskih poslancov v državnem zboru, da se tudi ta reč tam omeni.

Tim več je to moja misel, ker niso samo učenci kmetijskih šol potrebni tega začasnega oproščenja od vojaščine, ampak tudi učenci realnih šol in to iz istega uzroka; in ker je v ti postavi o novačenju še drugih tegobnih strani, ki bi se vsaj tudi morale spremeniti. Po takem se mi ti nasvet ne zdi v pravem času predložen.

Ker se bo menda postava o novačenju al rekrutaciji na tanjko prevdarjala v državnem zboru, in ker državno ministerstvo nemore za sebe in za naprej začasno učencov kmetijskih oprostiti vojaštva, ter tedaj ti nasvet ni ob pravem času predložen, iz vsih tih uzrokov nasvetujem, da preidemo na dnevni red.

Posl. Ambrož: Proti temu omenil bi, da sem se pri tem le poprejšnega sklepa visokega zbora in to o enaki zadevi deržal, namreč sklepa o vinskem davku. Kakor je silna reč, da se vinski davek na Dolenskem in Vipavskem ne vpelja, tako je silen in potreben

tudi nazočni nasvet, ker o njem visi naprava kmetijske šole.

Nije nam poznano, kadaj bo državni zbor postavil o novačenju v prevdarek vzeti mogel in zares vzeli; to pak znamo, da bo kmetijska šola nehati morala.

Dokler bo vsega tega, mislim da smemo ravno iz taistih vzrokov kot zavoljo vinskega davka prošnjo predložiti, tedaj mislim da se unega kar je gospod Dežman rekel, neimamo bati, in tudi ne ogibati.

Posl. dr. Zupan: Po mojih mislih med sklepom visokega zbora o vinskem davku in med sadajnim nasvetom g. Ambroža, dosti je velik razloček.

Kranjska dežela je že dvakrat po previšnjih naredbah gledé vinskega davka stavljena v posebno lego.

Mi nismo sklenili prositi, da se postava o vinskem davku prenaredi, ampak le za to, da iz uzrokov dotičnih, kateri so že dvakrat priznani, ostane naša lega nepremenjena dokler ostanejo ti uzroki.

Tedaj pristopam nasvetu gospoda Dežmana in to tim več, ker je moje mnenje, da se naj deželni zbori tega ogibljejo, vlado napeljevati in siliti k oktroiranju postav; ker ona pri tem nije v soglasju s samimi svojimi postavami, in z druge strani je to nevarna pot.

Pristopam tedaj nasvetu gosp. Dežmana.

Posl. Ambrož: Na to naj še zopet omenem, da vender ne razumim, zakaj bi se imeli tega ogibati in bati. Tudi lani, ko je ravno bilo povečano državno svetovavstvo zbrano, bilo je izrečeno, da se ne bodo na svetlo dajale nikake postave, katere ne bodo popred v državnem svetovavstvu prevdarjene; in vender je zatim na svetlo prišlo več takih naredb, katere se morajo mahoma na svetlo dajati, ako vlada hoče da državni razvitek gre svojo pot; in po razpuščenem državnem svetovavstvu so neke premembe o novačenju na svetlo prišle, tedaj za časa, ko je sadajni red državnega zbora že vstanovljen bil; ravno v tem času na svetlo so prišle neke premembe o novačenju, po katerih se je olajšalo oproščenje začasno unih sinov, katerih očetje so že šestdeset let stari.

Mislim tedaj, da ne postopamo proti konstitucionalnim naredbam, proseči začasno olajšanje v ti zadevi.

Posl. Brolich: Po tem kar je gosp. Bleiweis rekel, da se učenci kmetijske šole prijemajo od 16. do 18. leta, ter da ti nauk obsega dve leti, deržim nasvet gospoda Ambroža za celo nepotreben; ker ako se upišejo celo 17. al 18. leta, izstopajo že 20. leta. Novačenje pak gre le od 20. leta naprej; po takem takšna postava ni od nikake koristi. To bi le bilo koristno, ako bi gospod Ambrož nasvetoval, da naj učenci kmetijski izučivši se to šolo še naprej ostanejo prosti vojaštva; drugači v tem nasvetu ni zmisla nikakega.

Posl. dr. Bleiweis: Za popravo tega, kar je gospod predgovornik rekel, moram to opomniti, da se zahteva najmanje 16. leto; tako da tedaj učenec ne mora 16 ali 17 let star biti, ko želi stopiti v to šolo, ampak najmanje 16 do 17 let; al more tudi 20, 21 in še več let star stopiti v to šolo.

Posl. Kromer: Naj popred naj omenem, da je nek razloček med undano prošnjo, da se vinski davek ne vpelja, in med nazočnim nasvetom da se kmetijski učenci vojaštva začasno oproste; unikat šlo se je le na to, da ostane še naprej, kar je dovoljeno bilo; danas pak ide na to, da se dosadajni zakon o novačenju al rekrutaciji premene. Po diplomu 20. oktobra 1860, kakor tudi po ustavi državnega zbora, ne more se taka prememba storiti brez državnega zbora in brez odobrenja cesarskega.

Prenarejenje tega zakona o novačenju je res kervavo potrebno, al ne samo gledé učencov kmetijstva, ampak tudi za učence kupčijstva, obertnije in kmetijstva, za tehnike, tedaj gotovo za vse strani celega naroda.

Moj je tedaj nasvet, da deželni zbor po 19. §. deželne ustave peticijo zloži, da se naj zakon o novačenju zavoljo te silnosti berž ko berž državnemu zboru v razpravo predloži.

Predsednik: To je tedaj prav za prav nov nasvet.

Posl. dr. Zupan: Kar je gospod predgovornik rekel, na to imam odgovoriti le toliko, da neznam kako bi visoki zbor do tega sklepa mogel priti, naj se to al uno v državnem zboru naj popred v red vzame; moje je mnenje, da se ta stvar ne tiče deželnega zbora.

Predsednik: Ti nasvet gosp. Kromerja bi se moral zraven tega še tudi pismeno izročiti. To je poseben nasvet, in ob enem z nazočnim ne bi se smel prevdarjati.

Ako nikdo več ne želi govoriti, bom dokončal razpravo. — Naj popred naj se tedaj glasuje o nasvetu gosp. dr. Zupana in Dežmana, tako glasečem, da se naj nasvet gosp. Ambroža, ker sadaj nije za njega čas, ne vzame v ozir, ter da visoki zbor iz razlogov preide na dnevni red.

Posl. dr. Zupan: Naj smem omeniti, da nisem jaz tega nasvetoval, ampak gospod Dežman, in da mu jaz le pristopam.

(Posl. Dežman še enkrat izreče svoj nasvet; ko se o njem glasuje, večina glasov ga odobri, ter se prejde na dnevni red.)

Predsednik: Imam še drug nasvet silen, predložen po gospodu Vilcharju, tega zapopadka „da se naj rešitev gojzdov in servitutov po vsi kronovini, upotrebivši vse namenu primerne sredstva berž ko berž doverši.“

Posl. Vilchar: Visoki zbor! Silni moj nasvet tako glasi: „Rešitev gojzdov in servitutov naj se po vsi kronovini, upotrebivši vse namenu primerne sredstva, berž ko berž doverši.“

Ti nasvet podpiram tako, da najpopred razložim, kaj so do sadaj storile v tem komisije, drugič sadajne zadeve naše dežele, tretjič korist, katera mora iz urno doveršene rešitve tih servitutov izrasti za vso kronovino.

Kadar se je razglasil previšji patent 5. julija 1853, po katerem je rešitev vsih gojzdnih in drugih servitutov naložena bila, bil je po vsem cesarstvu neizrekljivim veseljem prijeto, ker je vsakdo vidil, da se je še le s tim poslednji korak storil k popolni rešitvi zemljišč. Veselega serca vsak kmet gleda na previšji ti patent, in poln nade hitel je k postavljenim c. kr. deželnim komisijam, od katerih je pričakoval neprikračeno pravico, premenjeno v samostojno zemljišče, in vse to je pričakoval ob kratkem času v poštenem in tverdem zaupanju.

Žalibog sestavili so po celi kronovini premalo komisij, in tudi tim so premalo osebja dodelili, tako da se ta rešitev nije dala z uno urnostjo izpeljati in doveršiti kakor je bilo želeto. Brez števila opravičencov, vsakoverstni servituti, pritožbe na višjo oblast, in pri vsem tem tako malo delavnih sil, — vse to bilo je krivo, da se pri največi marljivosti, in pri napetem trudu nije dalo doveršiti v času, kakor je narod hrepenel. Visoka vlada videč da ni pričakovanega vspeha, odredila je z naredbo 5. maja 1860, da deželne komisije svoje opravila naj izročé okrajnim gospodskam. Vsled te naredbe, katera je v sebi imela vse hvale vreden namen, bilo bi sedem krat toliko število ko-

misij kot popred, in po takem bi se rešitev dala močno vspešiti in do konca dognati. Zakaj se ta naredba nije na Kranjskem izpeljala, zakaj je ostala le na papirju, zakaj so tedaj vsi ti osrečujoči nasledki proti volji vlade, in kar še je več proti volji ljudstva odgodjeni in odloženi, to se prav za prav nezna; al beseda katera ima na blagor biti narodu, ne sme ostati le na papirju; mora se v djanje spremeriti ter celi kronovini željno izčakani blagor prinesiti.

Prehajam pak sadaj do razlaganja zadev posebno na Notranjem, ker so tamo morebiti naj težavneje. Na Notranjem je tako malo plodnega zemljišča nasproti gostosti stanovnikov, da se ti ne morejo ni pol leta iz svojih pridelkov preživeti. Odkar je blizoležeči Terst začel se zdigovati in cvesti, ter je pot do tega mesta napravljena, vozili so Notranjci v Terst, kar njim gojzdi davajo pridelkov. Če ravno ni mnogo, al vender nekaj dobička dobivali so prodavajoči derva in drevje.

Po mnogih ter mnogih letih prišlo je do tega, da je prevozna kupčija in izvažanje gojzdnih pridelkov ljudem dajalo naj večji dobiček za stanovnike, katerih se je število hitro množilo; in lahko je terdit, da je to edini sigurni, gotovi dobiček, na katerega se je revni naš kmet oslanjati mogel, ker poljski in vinski pridelki nikjer po Austriji niso tako nepostojni, kakor ravno na Notranjskem. Odkar je pak železnica doveršena, katera nam je vzela vse, kar smo do sadaj mogli zaslužiti, vso kupčijo, ter po takem vso gotovino, od tega časa preobrnilo se je vse na golo žalost. Od dvanajstih let imamo same slabe letine; žitnice so sve tako prazne kakor še nikdar, in zraven tega golišave naše ne dajajo nikaškega pridelka drugoverstnega, ker zemlja pokazuje le kamenje, pod zemljo ni rude ampak lepe, krasne špilje al jame; obertnije ni, ker na Krasu ni za to potrebne vode.

Kamo da se tedaj revni naš kmet oberne, kadar mu treba za svojo rodovino kosčka kruha? Kamo drugamo kot le v zelene gojzde, kateri so ga že od toliko vekov hranili, ter mu na pomoč bili? — Žalibog pak odkar se je rešitev zemljišč od tlake začela, med kmeti in posestniki al grajšinami niso zadeve lepe kakoršne so bile popred. Nekdaj ste obe strani v mnogo boljši zaupnosti živele. Gojzd z nadgledovanjem bil je za grajšino le velika težava; dobiček dobival je le podložnik, in gojzd bil je za lastnika brez cene. Sadaj pak se praša, kaj je moje, kaj je tvoje; sadaj se pravica ima premeniti v lastnino, sadaj se mi pri vsem tem zdi, odkar se gojzdi tako strašno dolgo rešujejo, ko da je do gojzda mnogo dalje kot prije, tako da na mnogih krajih taisti, kateri smejo derva sekati, ne morejo več doseči gojzdov, ter dobivati dobiček, do katerega njih gre pravica. Ravno ta težavna lega budi v našem kmetu vročo željo, da le skoraj v svoje roke, v svojo lastnino dobi saj nekaj gojzda, kjer bo on gospodar, in kjer bo ob času sile in lakote, ki se nam žalibog tako pogostoma prikazuje, vender mogel pomoči najti.

Imam še sadaj omeniti, kako koristna je ta rešitev servitutov gojzdnih, misleč vender da se bo dalo to na kratko izreči, ker se mi zdi celo jasno in očitno.

Nehala je nesrečna doba, v kateri sta bila dva gospodarja, ter so se po takem vsi gojzdi le kvarili. Zemlja je prosta starih spon, katere so njo do sadaj na kvar objemale. Lastniku bo sveta dolžnost, da si gojzde kakor le mogoče obdeluje in oskerbljuje, tako da mu kaj več dobička davati zamorejo. Do sadaj prepirala sta se lastnik in podložnik, kdor je gospodar gojzda, in ravno to prepiranje vničilo nam

je gojzde. Ljudje niso mislili, čigav je les, ter so se tako tudi ravnali; in sekal je, kdor je hotel, lastnik in podložnik. Ne bom razlagal, kolikor je kvara in tatvine bilo v gojzdih, ker bo tega še tudi poznej; vendar se nadjam, da se ne bodo po doveršeni rešitvi temnice polnile kakor do sadaj, ker bo vsaki lastnik nad malim svojim zemljiščem bolj pazljivo in zvesto čul, kakor to čini plačan človek. Ljudje bodo se po času učili, kako se imajo gojzdi in oskerbljevati gojzdi, kateri so sadaj že celo izsekani, ter bi po takem zopet ozeleneli; gojzdi bili bi jaka bramba proti razdirajočemu severu; po takem umnozila bi se mokrota, katere tako strašno manjka na Krasu; da tedaj na kratko rečemo: narodno gospodarstvo lepše bi cvetalo, in ravno to pokazuje silnost mojega nasveta.

Ko bodo posamezne c. k. okrajne gosposke rešitev vsih servitutov v svojem področju prevzele, ne bo trebalo kmetu tako daleč hoditi, kar mu je do sadaj jemalo čas in denarje; veliko število okrajnih gosposk razdelilo bi med seboj opravila, katerim te tri komisije niso kos ter njim je preveliko breme; in ako se tim oblastim da dovoljno delavnih sil, mogla bi se v dvema letoma, če ne poprej, izpolniti volja vladina in vroča želja našega ljudstva.

Pravo ceno lesa je pokazal posebno kmet; on je kerčil ceste v gojzde, on je les začel prodavati, ter si želi da se mu trud izplača in poverne. Prašanje o gojzdu ne tiče se samo cele dežele, ampak brez gojzda pri nas nije življenja, ter mislim, da bo visoki zbor rad mojo misel poterdil, in to tim več, ker ravno tako misli 500.000 ljudi. Gotovo bo vsaki od gospodov poslancov moj nasvet krepko podpiral, po raznosti svojega kraja kaj posebnega dodal, na koncu pak tudi z menoj nasvetoval, da se naj rešitev gojzdov in servitutov po vsi kronovini berž ko berž z vsimi primernimi sredstvi vspešuje in do konca dožene“.

Posl. Mulej: Iz vsega serca pristopam temu nasvetu, vendar menim mu še sledeče dodati:

Že po prejšnjem patentu 4. marca 1849 bilo je sploh in pravilno izrečeno, da se pravica derva sekati, paše in servitutna pravica odpravi in reši. Po ministerijalnem razpisu 12. septembra 1849 obečalo se je, da se bo berž ko berž to overšilo.

Al zavoljo odveze zemljišč od tlake in vredjevanja države bilo je to prašanje odloženo, ter je po takem še le 5. julija 1853 prejšnji patent, in leta 1858 poduk o izpeljevanju tega zakona oglašen, v katerem je na dalje razloženo, da se imajo komisije napraviti in kakor imajo delovati.

Tako ta reč skozi celih dvanajst let stoji v izdelovanju; ako pak pogledamo, kaj je izdelano, moramo žalibog priznati, da je v resnici in praktično še le strašno malo storjeno.

Opravičenci in zavezanci v sedanjem času ravno tako med seboj stoje v pravadah in prepirih, kakor pred dvanajstimi leti. Obširne kazala pri kazenskih sodnijah, in kazenski imeniki visoke deželne sodnije mogli bi nam o tem žive priče biti.

Tim žalostnim zadevam mora se berž ko berž v okom priti, ter bo ena od najpotrebnejih nalog visokega zbora, da se o tem predmetu ko bo le mogoče posvetuje; rešitba tega prašanja je v najožjem zavezu z najvažnejimi zadevami deželnimi, ker sega postavim v obdelovanje zemlje in gojzdov, v kmetovavstvo, rokodeljstvo in obertnijo, mogočnost davke plačevati, v blagor tolikih tisuč rodbinskih, še celo v zvonajni javni mir, varnost al segurnost in občni red.

Ne cenim ravno, da bi se to vse dalo brez težkoč rešiti, al vendar mislim, da zavire protivne niso nepremagljive.

Tudi pri odvezi zemljišč od tlake zoperstavljalje so se s početka nepremagljive zavire; ko so se pak izpeljevalci izurili ter s težkočami soznanili vsestrano, skerečili so si opravilne poti, ter so vse te opravila bile rešene in dokončane v kratkem času, da se mu pred ni bilo upati, in rešene na tanjko ter na zadovoljstvo vsih strani.

Ravno to bo veljalo tudi o servitutih, samo naj se ne išče nič na mestih, kjer ni nič; ne sme se pri tem tako strašno visoko, v sebi vtemeljena zvonajna oblika staviti kot da je v nji nekakšna pravica, ter ko da brez nje ni nič; naj se pri tem le gleda občno na pravico, ter na večno pravilo: vsakemu naj se da, kar je njegovo, siromaku ravno tako kot bogatemu.

Dalje hotel sem omeniti tudi, s kakšnimi stroški je to zvezano, ter mislim ravno na brezkončne, drage komisije saj na Notranjem obertni vaše oči.

Iz samega svojega izkustva sem se po aktih al pismih preprical o čudni zgodbi, da je stroškov iznesla 116 gld. ena sama komisija pri opisovanju in napravljanju mej o paši v Podlici imajoči 18 ral. Te stroške moral sem jaz po overšbi al eksekuciji dognati in izročiti komisiji mestni; ko se je ta stvar na omanjšanje predložila, ni bilo vspeha dobrega, ampak prišel še je le odgovor, da ti stroški niso bili visoki, ker je komisija zraven tudi druge reči izpeljevala.

Ako bo to tako išlo, bodo stroški mnogo tisuč iznašali; rešavanje pak bo terpelo mnogo in mnogo let.

To rešavanje tako strašno počasno in drago nemore visoki zbor brez prevdarka pustiti, ker tako težko sega v deželne stroške; mora tedaj ena od najvažnejih dolžnosti biti, da se deželni zbor za to poskerbi, ter da z važno svojo podpiro stvar vspeši ter do konca dožene.

Živo podpirajoči tedaj nasvet gospoda, ki je pred menoj govoril, moj je nasvet, naj visoki zbor sklene, da se visokemu ministerstvu državnemu prošnja predloži, da na svetlo da naredbo o tem:

a. naj se odvezovanje, rešitev in vredovanje gore omenjenih zemljišnih pravic po Kranjskem vspeši berž ko berž zavoljo posebnih zadev, ki segajo v obdelovanje zemlje, v obertnijo, kmetovanje, plačevanje davkov, in še celo v javni mir, red in segurnost.

b. da mestne komisije izkaze predložé o dosadajnih, in bati se je preveč obširnih in dolgočasnih opravih, dotične peneznice al denarnice pak natanjke izpise o stroških, katere te komisije vzrokujejo, da se po tem more prevdariti, al se na podlagi dosadajnega izkustva in delovanja ne bi te silno potrebne in za celo deželo važne opravila dale brez škode prikratiti, vspešiti, ter na korist deželne denarnice z manjimi stroški opravljati.

Posl. Koren: Jaz podpiram nasvet, ki ga je gospod Vilhar predložil, gospod Mulej pak preporučil, da se resitba in vredovanje vsih zemljišnih servitutov vspeši in doverši, z dostavkom, da je to doveršenje tim potrebneje in silnije, ker se čuje od vsih strani, da se je bati, da pred ko bo to rešavanje dogotovljeno, bodo gojzdi celo vničeni, ter se bodo le prazne goličave opravičencom mogle izročiti; vsaj se lahko razumi, da bodo obranjenci gledali kolikor le mogoče pridobiti iz gojzdov pred ko se te zadeve razvežejo in doverše.

Posl. dr. Zupan: Gospodom predgovornikom moramo zahvalni biti, da so o stvari razgovor začeli ter njo razložili, katera je za našo deželo tako važna; al mi je težko samo to, da nam je to prašanje rekel bi tako na vrat na nos prišlo, da vsaj nekateri izmed nas, in med timi tudi jaz neznamo, kako da govorimo o tih zadevah, kar bi vendar moralo biti.

Prepričan sem o tem, da more visoki zbor o ti stvari doveršno kaj skleniti, ker to prašanje sega v njegove pomočke, v denarnico deželno. Al kar se tiče namena in sostave tih nasvetov, neznam kaj bi nam vsi ti pomogli. Pravi se, naj sklenemo, da se ta rešitba kolikor le mogoče vspeši ter do konca dožene; al to tudi vlada želi, ter je od prvega početka to želela in za tim se poganjala.

Da se to nije tako doseglo, nije njena želja kriva, ampak vzrok leži v nepraktični, neveljani postavi, katera je o izpeljavi na svetlo prišla.

Tedaj ne verjamem, da smemo odobriti uni nasvet kakoršen je, ampak mislim, da nam za sadaj ni kaj drugo storiti, kot da izmed nas posebni odbor al komisijo odberemo, ki bo imel prevdarjati, na koliko bi se dosadajne postave o tem rešavanju zemljišč imele spremeniti, da se njihov namen dosegne.

Moj je tedaj nasvet, da visoki zbor izbere komisijo v ti namen.

Posl. Mulej: Proti temu imam omeniti, da visoki zbor o tem predmetu nemore pred nič stalnega odločiti, dokler od mestnih komisij ne dobi natanjkih izkazov o opravih dosadanjih, kako tudi od denarnice pregleda dosadanjih stroškov.

V ostalem nisem proti temu, da se komisija odbere, in da se dalje shodno sklene, da se po takem prošnja krepkeja, na dogodbe vtemeljena pošlje visokemu ministerstvu državnemu.

Posl. dr. Toman: Visoki zbor! Od srejn dveh kantonov izvoljen sem za poslanca morebiti največ za tega voljo, da se v prašanju o gojzdih za nje dožene do unega cilja, na katerem je osnovan blagor cele Gorenške. Prašanje o gojzdih tako je važno na Gorenškem, da o tem visi bitje vsih stanovnikov; al bilo bi neveljavno in krivo, ako bi se poveršno in le poprek reč doveršila, samo da se kaj o nji sklene.

Kar so servitutne komisije na Gorenškem začele delovati, niso mogli veliki predmeti, o katerih so že skozi sto in sto let prepiri in razprave, na svetlo stopiti, al vsaj ni tako se razpravljati, da bi mogoče bilo pravično jih rešiti.

Pri vsakem velikem predmetu, katerega se tiče prašanje rešitve, stavlja se kmalu prašanje, čigav je, kdor je posestnik, kdor ima pravico uživati ga; gotovo povsod je o vsem tem prepir, ter se vse to mora dokazovati.

Nič ni drugega kot same pravde o lastini in servitutih; da so pak te težke in dolgočasne, vsak zna, kdor je kedaj s tim imel opravila. Take so pravde popred terpele 10, 15, celo 20 in še več let, ter se ne dajo na ravnost presekat, ampak le po malem razvijati, vse se mora obširno in dolgočasno razsvetljevati dokler pride do rešenja.

Jaz ne bi krivil komisij postavljenih in ostalih postavljenikov za rešitev in vrnanje servitutov; imajo v resnici tako malo delavnih sil, da se ne more pričakovati kaj; ker če prevdarimo, da je za okraj pri Radolcih, Kranjski Gori in Teržiču en sam uradnik za sostavljanje pisem, neznam kako da se reše tako težke in velike stvari.

Da je pak rešitev servitutnih zadev ravno na Gorenškem od žive potrebe, leži v posebnih tamošnjih zadevah, katere so vzročene posebno po naredbah, katere je izdala poprejšnja deželna vlada.

Morale so se napraviti posebne, nenavadne naprave, sekvestracija, začasno nadgledovanje gojzdov, da se ne vničé kmalu, o čem je delala ena in druga stran od pravedajočih se.

Al kar je storjeno in kakor je storjeno, ni na

pravični podlagi, tedaj prihaja iz tega nova stiska, nova nejevolja.

Veliki gojzd Jelovca na pravdi je med srejnami, med fabrikami in rudarsko družbo, med gospodsko in med c. k. rudarsko gospodsko.

Vse te strani brezozirno sekajo ter sekajo v gojzdu; ni drugo ostalo, kot da se sekvestrira začasno, kar so mnogi želeli. —

Al ta sekvestracija, namenjena blagru, je le tegobna; že v sami naravi in v pravilih sega proti pravicam posestnika in lastnika; posebno je pak v izpeljavi tegotna za vse, katerih se tiče, ker nji je namen stavljen, kakšnega po pravici nikdar ne bi smela imeti.

Sekvestracija vpeljana je bila, da se gojzdi brez kvara na pravici posestnika in lastnika oderže in obskerbljavajo. Izdelek te sekvestracije pak je, da se je zaklad al matica napravila v iznesku od 30.000 do 40.000 goldinarjev.

Za vtemeljenje take matice ni nikakšega vzroka viditi! Uni kateri so si do sadaj iz tega gojzda vozili derva, želé da se vsim stranam pravica stori, da bo vsakemu svoje po stari pravici brez vsega plačila.

Rudarske družbe želé na podlagi prihranjene si pravice ogljenje, srejne pak derva kolikor domača potreba zahteva.

Sekvestracija vpeljana je kakor sem rekel le za to, da se gojzd oderži, pametno vživa in obdeluje; in v napotku in pravilih te sekvestracije je izrečeno, da to mora biti brez plačila. In vender je zavoljo potreb, katere vzrokuje osebe za obdelovanje in obskerbljevanje gojzda, za katere je potrebšine iz svojevoljnih vsakoletnih prineskov unih, katerih se tiče ta reč, zadosti skerbljeno, kmalu drugega leta od vlade izrečeno bilo, da vsakteri, kdor hoče kaj od gojzdnih izdelkov izvažati, ima zato plačati; to plačilo se je od leta do leta povečavalo, tako da je do gore rečenega izneska prišlo. To je pak strašno nadležno vsim, katerih se ti gojzdi tičejo, in ki popred niso imeli nič plačati, in ki so mislili da se bo le skerbelo za oderževanje in obdelovanje gojzda. Al za gojzd se le malo kaj skerbi; plačilo je pak mnogo večje ko kar njim pripada po nalogi in namenu te sekvestracije; pri vsem tem se tudi ne gleda nič na to, kdor ima pravico do izdelkov gojzdnih; nič se ne razpravlja, al je imel kdor pred to razpravo pravico posestva al pak lastnine; tako uživajo gojzd tudi ljudje, kateri do tega ne imajo pravice nikakšne.

Po takem je tedaj ta sekvestracija velika težava za vse, katerim je nehala korist in prednost posestva in lastnine, za vse kateri za pridelke gojzdne imajo davke naložene; in vender je namenjena bila le na blagor deležnikov, na oderževanje gojzda. Doseglo pak se nije nič kot le matica al zalog, o katerem se nezna, kaj in kamor ž njim.

Taka je tedaj v zadevah Ilovice.

V Kranjski Gori so neki gojzdi sekvestraciji politiški priverženi, o katerih nikdar takega uzroka nije bilo. Posebno se to tiče lesa v Dovju, kateri je sekvestriran kot da je od grajščine v Beli Peči. Al ti les kakor tudi Dovje nikdar nije bil pod Belo Pečjo, ampak pod Loko, in nikdar nije bilo prepira, da Dovljani imajo uživati ti les.

Ces. kr. rudarska grajščina nikdar tih lesov nije kot svojih zahtevala, ker bi drugači morala o tem tožbo na sodnijski poti vložiti, in po takem bi se sekvestracija po sodnji bila izrekla. Politiška sekvestracija pak je tako vpeljana, da se pri vsem tem nič ne gleda na to, da srenja ima lastnino ter da se plačilo za vživanje lesa tujim ljudem dava.

Ob koncu naj še omenim, kako se je Blejski grajščini podelila oblast da pazi al čuje nad gojzdi.

Ta oblast sega na mnoge in obširne gojzde, o katerih se pravdajo rudarija barona Cojza, grajščina Blejska in srejne. Mnogo so se pravdali kdor bo nadgledoval in pazil na les; o koncu podeljeno je to eni od tih strani prepirajočih se; po takem so vse druge strani razžaljane, ker je brez ozira na druge zadeve bilo se bati, da se nebi ta oblast na korist pooblastenca al nadglednika obrnila in njemu na prid služila.

Vse te zadeve omenil sem le poveršno in na kratko, človek mogel bi več dni neprenehoma o tem govoriti, kako se pri tem nič ne gleda na zadeve lastnika in posestnika, kako se take pravice zatiravajo, in kako je zastoj braniti se. Naj Vam saj eno tako omenem.

Jaz zastopam četiri solastnike nekega lesa; da so oni lastniki, bilo je intabulirano. Blejska grajščina pritožbo pošlje najvišji sodnji, al ta je odločila, da je po pravici intabulirano za une četiri. Med tem so ti lastniki tožbo lastnine proti neki srejni začeli in zmagali, in pred malo kaj časa bila je druga pravda o posesti od najvišje sodnije na korist tih omenjenih branjencov odločena, da je tedaj letih pravica posesti. Al brez ozira na vse te odloke in pravice, brez ozira na 14. §. zakona gojzdnega, po katerem posestnik ali pak lastnik ima paziti na les, bilo je nadgledovanje gojzdov Blejski grajščini izročeno, in to tako po ces. kr. ministerstvu poterjeno.

Nije tukaj pravo mesto, da se o vsem tem obširno in dalje govori; omenil ter razložil sem vse to le za tega voljo, da se more doseči nevolja in nezadovoljstvo, ki se je povzdiglo med ljudstvom, in ki se pogostoma tako težko da omejiti.

Al ravno v tem nezadovoljstvu leži tudi želja, da se temu vsemu doskoči; pomoči pak ni kakor le v hitrem doveršenju vsih tih servitutnih zadev.

Tedaj se tudi meni zdi, da so vsi dosadanji predgovorniki po pravici oči visokega zbora na te zadeve obrnili, ter da ti može in mora v tem nekaj storiti.

Izmed nasvetov pak mislim, da je uni od gosp. dr. Zupana najbolji, ker tako težke in spletene zadeve zahtevajo pazljivost, in natanjko soznanje s predmetom.

Končno o tem že sadaj odločiti kaj, bilo bi strašno težko, ker bi se na eno al drugo stran mogla in morala krivica storiti. Moj bi tedaj nasvet bil: naj visoki zbor vse zadeve gojzdne, posebno pak kar se tiče rešitvi servitutov, izroči deželnemu odboru, kateremu se naj trije zvedenci iz deželnega zbora dodajo; in ti povečani odbor naj pobira vse, kar je za natanjko poznanje tih zadev potrebno, ter naj na ti podlagi svoje predloge, kako pomagati v ti stvari, deželnemu odboru izroči, in leti naj vse to z svojimi nasveti ob svojem času predloži deželnemu zboru.

Posl. žl. Strahl: Kar je gospod predgovornik rekel o ti zadevi, pokazuje, kakor je obsežna in važna stvar, o kateri se ravno razgovarjamo.

Pristopam nasvetu da se poseben odbor izbere, kateri bi imel pregledovati in preiskovati, al se napotek in poduk za izpeljavo zakona za rešitev zemljišč nebi dal v posameznih delih občno spremeniti. Al kar je gospod predgovornik nasvetoval, mislim da predaleč sega, ter bi tudi segalo v same odloke o ti reči; te pak mislim da za sadaj naj bodo v rokah komisij postavljenih za rešitev zemljišč.

Tudi jaz sem bil član častite une komisije, ter dobro znam kar in kolikor je po nji većinjeno in doveršeno.

Zadeve segajoče mnogo stoletij nazaj so tam jasno razložene in v red stavljene. Želja da se stvar vspeši, naravna je in po sebi razumljiva.

Al kar se tiče osebja, katero ima to določiti, stori po mojem mnenju, kar je le mogoče.

Pristopam tedaj nasvetu dr. Zupana, da je edino koristno in potrebno v tem naj se odbor izbere, kateri bo imel na tanjko preiskati in presoditi naredbo vladino o vpeljavi in izpeljevanju gore omenjene postave, ter razjasniti in preudariti, kakor bi se brez nehanja al pretergavanja tih razprav stvar dala olahkotiti in vspešiti.

Posl. Vilchar: Moj je nasvet je bil, da se naredba 5. maja leta 1860 vpelja, ker po mojih mislih vprašanje rešitve servitutov visi poglavitno o tem, da se mnogo komisij v živõt vpelja.

Posl. dr. Toman: Ker med mojim nasvetom in unim gospoda dr. Zupana ni bitnega razločka, in to morebiti le v želji, da se naj na tanjko o posameznih zadevah poiščejo napotila, ker bi se vsled tega morebiti o nenavadnih in izrednih neklih naredbah gospodskam dotičnim od strani deželnega zbora mogle dostaviti želje o spremilih, — ker je tedaj moj nasvet z unim dr. Zupana v soglasju, ne bom se dalje svojega nasveta deržal, ker tudi jaz ne bi rad segal v oblast in področje unih gospodsk, katere so postavljene za to rešitev servitutov. Al ko se bo po razpravi eno al drugo za prilično sklenilo, prideržujem si pravico da svoj nasvet predložim posebe.

Predsednik: Razprava je tedaj doveršena o ti zadevi.

(Pred glasovanjem nehalo se je nekaj časa.)

Predsednik: Predlagam tedaj še enkrat oba nasveta.

Nasvet gospoda Vilcharja in poslanca Muleja glasi tako:

Naj se visokemu ministerstvu prošnja pošlje, da se berž ko berž naredba razpošlje tega zapopadka:

a. da se rešitev in vredjevanje zemljišč posebno servitutnih zadev na Kranjskem zavoljo posebnostih v obdelovanju zemlje, obertnije, in mogočnosti do davkov, in zavoljo javne varnosti, mira in reda vspeši ter berž ko berž do konca dožene.

b. da o dosadajnem, in zdi se preveč počasnem razvitku te rešitvi dotične mestne komisije izkazi, o dotičnih s to rešitvo zvezanih stroških pak denarnice natanjčni pregledi dajo, da se iz tega more presoditi, al se ne bi na podlagi tih del to silno, za celo zemljo važno opravilo brez bitnega zadržka olahkotiti, vspešiti ter z manjšimi stroški za deželno denarnico do konca dognati moglo.

Drugi nasvet od gospoda dr. Zupana glasi pak tako:

Visoki zbor naj sklene, da se odbor izbere, kateri bo naredbo al postavo o rešitvi in vravnanju servitutov imel na tanjko preudariti, ter potrebne nasvete predložiti, kakor bi se najbolje dale spremeniti, da se po takem to vravnaje in ta rešitev servitutov koliko le mogoče vspeši in doverši.

O tih dveh nasvetih bo se tedaj glasovalo sadaj, ter prosim da ustanejo gospodje kateri so tih misel.

Posl. Mulej: V bitnosti med nasveti ni velikega razločka; samo da je gosp. predgovornik dr. Zupan poseben odbor nasvetoval, jaz pak sem prošnjo zavoljo silnosti te stvari na ravnost hotel visokemu ministerstvu predloženo imeti. No ne protivim se temu, kar on nasvetuje, ker se bo po takem stvar toliko čvrsteje in krepkeje mogla dokazati in podpirati, ako popred poseben odbor o inštrukcijah al napotilih

in o sadanjem opravljanju komisijskem nabira potrebno snovo, da se prošnja tako more živo podpirati.

Posl. Vilhar: Jaz temu nasvetu pristopam.

Predsednik: Ako se ima ti odbor vresničiti, naj se hoče gospodu nasvetovavcu da nam razloži, kakor si misli ti odbor vredjen, in koliko bi imelo biti odbornikov.

Posl. dr. Zupan: Mislim, da bo glede sestavljanja tega odbora zadosti, ako je pet odbornikov, ter da bo tim odbornikom na voljo stavljeno, kako bi se imeli porazumeti z zvedenci, in kako da razprašujejo, kar njim je potrebno; al za to reč mislim da ne velja naznamnati deželni odbor; ko smo deželni zbor odbirali, nismo gledali na take znanosti in na izurjenost, katere bo temu novemu odboru trebalo; tedaj da naj se visokemu zboru na voljo stavi, katerim poslancom da se naj to izroči v posebnem odboru.

Predsednik: Al še kdo drugi želi govoriti o sestavljanju tega odbora?

Posl. dr. Toman: Jaz samo to želim, ako bi dr. Zupan imel te odbornike odbirati, da naj posebno ozir ima tudi na Gorensko in Notranjsko.

Posl. Ambrož: Moje je mnenje, da po besedah gospoda Zupana naj odbornike naimenuje sam deželni zbor, in ti bo se gotovo oziral na želje gospoda doktora Toman.

Posl. Brolih: Jaz bi še to dodal, da se naj gospodom odbornikom napotilo da, da v registraturi al pismohrani tukajšnje deželne vlade poiščejo, kar bi njim za njihov namen služiti moglo glede rešitve servitutov.

Predsednik: Gospod dr. Zupan predlaga nam pet odbornikov, ter prosim, da nam o posebnostih in lastnostih svoje misli razodene.

Posl. Ambrož: Kar znam, še nije bilo glasovanje.

Predsednik: O številu odbornikov prosim, da gospodje svoje misli na znanje dajo. Al je tedaj gospodom po volji pet odbornikov?

(Enoglasno odobreno).

Predsednik: Pet odbornikov tedaj ima biti. Sadaj pak naj visoki zbor te voli; prosim tedaj, da začnemo volitev.

Posl. Ambrož: Prosim za nekaj malo odloga, da se gospodje zavoljo volitbe možejo porazgovoriti.

Posl. Kromer: Prosim, naj mi je dovoljeno govoriti. Kar iz privatnih glasov čujemo, bo se v kratkem deželni zbor razišel. Po takem bi se pak ti predmet mogel prav lahko dolgo odlašati, ako homo zraven deželnega zbora drugi odbor volili; tedaj prosim, da na to pazimo, da morejo udje tega posebnega odbora skupej ostati; drugači bi se njihovo delovanje skozi dolgo časa, morebiti skozi mnogo mescov odlašalo.

Posl. Ambrož: Na to bo se pri volitbi gledalo. (Za tim sledila je volitev z glasovnicami; po doveršeni volitbi).

Predsednik: V odbor predložen izvoljeni so: (Sledi prebiranje glasovnic).

Posl. Ambrož: Glasovi razdeljeni so kakor sledi:

| | | | |
|-------------------|--------------------|----|--------|
| Gospod dr. Zupan | dobil je | 32 | glasov |
| „ Strahl | „ „ | 30 | „ |
| „ Mulej | „ „ | 28 | „ |
| „ Vilhar | „ „ | 24 | „ |
| „ baron Cojz Mih. | „ „ | 17 | „ |

Predsednik: V odbor izvoljeni so tedaj gospodje dr. Zupan, Strahl, Mulej, Vilhar, bar. Cojz Mih.; naj se ti gospodje oglašé, al bodo prijeli to volitev.

(Vsi gospodje privolé na volitev).

Predsednik: Imamo še nekaj nasvetov na dnevnem redu; al so jih gospodje predložitelji preklicali. (Doklada „Novic“).

Z druge strani imam pak pred seboj še dva silna nasveta, katera s tim visokemu zboru do znanja stavljam.

Silni nasvet gospoda dr. Toman glasi tako:

1. Deželni zbor naj vzame v svoje področje, da se zadovolji naredbi zadržani v 26. §. testamenta od ranjkega gosp. knezoškofa, napisanega 17. avgusta 1858, in oglašenega 7. februarja 1859, katera pravi, da se na stroške njegove zapuščine ima brez odloga na svitlo dati slovensko-nemški rečnik.

2. Ta stvar naj se deželnemu odboru izroči, da se gori rečena naredba pospeši in čim berže izpolni, ter da se deželnemu zboru vspeh njegovega delovanja o svojem času oznani.

Ti nasvet je zadosti podpiran, in to od gospoda Kromerja, Derbiča, grofa Ant. Auersperga, bar. Apfalterna, Goloba in Kozlerja. Prosim tedaj gospoda nasvetovavca, naj svoj predlog razvije.

Posl. dr. Toman: Hram duha, ki se diže nad narodom, nosé in podpirajo rodoljubi, katerim je narodna omika in obramba te izobraženosti sveta naloga. Imamo pak v naši zgodovini mnogo takih mož, mnogo jakih takih stolpov.

Grof Andrej Auersperg, ki je nadvladal Turke ter otel domovino; Valvazor, kateri je ves svoj imetek, vse svoje bogastvo žertvoval, in potrosil, da spiše „Čast krajske vojvodine,“ ter se je sam do največje dike, največje gizde narodne povzdignil; Vega, kateri je po svojih Logarithmih in po svojih popravkih topništva al artiljerije slavo celega sveta zadobil; Linhart, kateri je s kritičnim duhom zgodovine jugoslavenskega naroda zložil; baron Žiga Cojz, Mecen in zbuditelj narodnega duha o svojem času; Kopitar velika zvezda na slavjanskem nebu; Dolinar pravdoznaneč izvrstni; nevmerljiva pesnika Vodnik in Prešern:

Ti so možje podpore in podstavke, na katerih dušni hram slovenskega naroda sloni.

Kot poslednji krepk in jak stolp stoji pak ranjki knezoškof Anton Aloiz Wolf.

Preobširno bi bilo, da delovanje tega velikega kneza cerkvenega na tanjko opišem. Samo to naj omenem, da je v vsih izročeni mu zadevah pokazal neutrudljivo skerbno, krepko delovanje in najplemenitnejše blagodarno serce, da razširja in krepča vero, pravnost in izobraženost naroda.

Tako je na primer za trinajst fajmoštrov dal velik kapital, da so njihove mesta vsigurana in mogoča. — Al tudi za znanost je skerb, ter si je s tim venec nevmerlosti splel; ker resnica je, kar slavni naš poznavec znanosti deržavljanskih pravi: „Znanost veliko moč v sebi ima.“

Znanosti podpiral je posebno po tem, da je rečnik kot podlago jezika pomagal na svetlo dati, kar bi brez njega težko posamezni možje al pak narodne sile zamogle storiti.

Takega kaj bilo je le možu mogoče, kateri je z redkim svojim rodoljubjem tudi dovoljno bogatstva imel. Kar se tega tiče, naložil je v svojem testamentu, kateri bo služil njemu in domovini naši na večno slavo, in to v 26. §. kakor sledi: „Mislim sem ljudi, kateri na izdanje nemško slovenskega in slovensko nemškega dela od rečnika tako željno čakajo, s tim veliko razveseliti, da sem stroške tega na svetlo danja na sebe vzel, in prvi del imajoči dva debela zvezka v osmini bo menda letos na svetlo prišel.

Ravno tako sem se tudi odločil pri razvitku in cvetu kranjskega jezika, kar se pokazuje od nekolikokrat deset let, pomagati da se sveto pismo starega in novega zakona zopet na svetlo da v šestih ve-

likih zvezkih, od katerih bodo četrje že letos natisnjeni.

Gospodje izveršitelji mojega testamenta bodo na moji pisavni mizi najšli račune z dodanimi dokazi, kar sem dozdaj za te dela že izdaval.

Ako bi mi bilo pred umreti, ko se natis tih del tako željno dočakanih do konca dožene, s tim nalagam zavodu Alojzijanskemu, mojemu dediču dolžnost, da iz moje dedine za celo in končno doveršenje v natisu tih dveh del nosi stroške, kateri njim bodo po tem, kar dalje dole sledi menda celo povernjeni; in da se ne bi kako izdavanje tih del pretergalo in mudilo, opolnovlastijem gospode izveršitelje testamenta, da še celo pred, ko se dedina dediču izroči, za potrebne te stroške, naj bo za papir al natis, skerbijo, ter prosim ob enem mojega naslednika v škofiji al pak kapiteljskega glavnega namestnika, da od moje za Alojzijanski zavod prevzete dedine toliko gotovih denarjev v rokah poderži, da se stroški za natis in druge reči od obeh del v pravem času morejo izplačevati. Zalog rečnika prepuščam ob enem kot lastnino zavodu Alojzijanskemu, nove kranjske biblije pak visokočastitemu konzistoriju in to na korist starega zaloga svetega pisma; kar se bo iz prodavanja tih dveh novih del, ki bo nje pisarnica ordinariata na vek prodavala, dobivalo denarjev za rečnik, naj se popolnoma izročuje zavodu Alojzijanskemu; kar bo pak za sveto pismo prihajalo denarjev, naj se le toliko časa izročuje, dokler ne bodo povernjeni stroški iz moje dedine, obrnjeni na to izdanje svetega pisma; kar bi pak dalnjega dobička iz prodavanja svetega pisma prihajalo, naj bo le staremu zalogu svetega pisma na korist; al kar bo koli iz prodavanja tih knjig prihajalo Alojzijanskemu zavodu, nesme se za navadne, vsakdanje potrebšine izdavati, ampak se mora zalagati za kapitaliziranje svoječasno“.

To je duševna dedina ranjkega škofa, namenjena njegovemu narodu, naši deželi; to duševno dedino mi v posest jemljemo kot poslanci našega naroda in naše dežele; mi smo pozvani za to, ker nikdo drugi, ni posamezna oseba, niti kaka skupščina kakor tudi ne gospodska ne ima oblasti, da v roke vzame za obrambo te reči. Legat našemu narodu namenjen in na prid je tedaj ti, da se iz te dedine denarji naprej davajo al posojujejo, ter da se to delo more na svetlo dati.

Premišljal sem, al nebi morebiti prokuratura financijalna zato pozvana bila. V razglasu financijalnega ministerstva od 15. februarja 1855 kot začasnem napotilu za financijalne prokurate nistem mogel najti deržala za to. Nedavno smo tukaj vsi skupej priznali, da narod ima pravico do izobraženosti in omike, ter da je omika jezika dotična podlaga.

Ker je pak takrat se reklo od ene strani, da še naš jezik nije toliko razvit in omikan, da bi mu v vse zadeve javnega življenja prost bil pristop, kateri ga gre, pokazujem tedaj na sredstvo za razvitek in omiko jezika, katero nam je nepozabljivi ranjki knezoškof v roke dal.

Ne treba tedaj drugo, kot le za njim segnuti, in to moramo storiti. Rečnik je podlaga vsakega jezika, ter ga največ razširja; le iz rečnika si morejo tujci, kateri bi se radi naš jezik naučili in kateri v naši deželi živeč morajo pravično naše delovanje in težnje priznati, potrebno znanje našega jezika priskerbljevati in dobiti.

Po takem mislim da sem prvi del mojega navsveta zadosti vterdil.

Da se naj deželnemu odboru izroči, sledi iz §. 28.

deželne ustave. Ti paragraf pravi, da deželni odbor v vsih pravnikihih zadevah zastopa deželni zbor. —

In mislim, da je obvarovanje in obramba tega dušnega legata tudi pravnička zadeva; ker deželni odbor bo moral na to siliti, da bo ti zalog varen in siguren, ter da se berž ko berž izpolni.

Kar se imetka tiče, ne poznam ga na toliko, da bi mogel reči, al je zadosti sredstev al ni. Čul sem da so že nekateri legati izplačani, al da se je tudi zavoljo ovarovanja dedine bati, da bo prišlo do pravadah.

Ne nasvetujem brez ozirnega siljenja, ampak le obvarovanje in skerb da se to sporočilo al legat po omenjenem testamentu izpolni, in to tim več, ker je tako izpolnjenje na ravnost zapovedano v 709. §. deržavljanskega zakonika; tu se pravi: „Ako zapustnik dedino s kakim nalogom zapusti, ti nalog ni drugo kot razvezen pogoj, tako da se izgubi dedina, ako se ne izpolni pogoj.“

Mislim, da bodo preslavna c. k. deželna sodnija, katera ima razpečati to dedino, gospodje izveršitelji testamenta, in tudi gospod knjezoškof v ti zadevi radi storili, kar je njihove dolžnosti.

Da je pak stvar silna, leži v tem, ker ste minuli že dve leti, in vender se v tem nič ni storilo, al nekaj se storiti mora; tedaj se mora neodlasoma poprašati in reč pospeševati, ter vse ono storiti, kar bi moglo voditi k zaželjenemu koncu.

Po takem bomo narodu koristili, ker se bo delo do konca dognalo; ter z današnjim sklepom dotičnim častili prezgodej izgubljenega rodoljuba, kar je dolžnost naša kakor tudi vsih stanovnikov naše dežele.

(Bravo! bravo!)

Posl. Strahl: Živo in popolnoma sem taistih misel, katere je gospod predgovornik dr. Toman izrekel posebno pak v tem, kar se poštovanja do ranjkega gospoda knezoškofa tiče. Vender glede ene reči moram popraviti ono, kar je gospod Toman izrekel.

Rečeno je po njem, da „še do sadaj ni nič storjeno“; kar jaz akte al službene pisma poznam, nije tako. Kar zapuščina zamore, in na kolikor je gotovega premoženja, izplačanih je že več tisuč; ter ne dvoumim, da se bo po silah in mogočnosti rado še dalje tako postopalo.

Da so pak nekatere poročila že izpolnjene, vtemeljeno je na zakonih.

V ostalem mnenje je moje, da je tim bolje, čim več je varhov in čuvarov o tem, da se poslednja volja izpolni.

Pristopam tedaj temu nasvetu, al ob enem bi pak oči visokega zbora na to obrnil, da je v mogočnosti, v rokah Alojzijanskega zavoda, od natisnjenih knjig kaj razprodati, naj se ta reč le bolj razglasuje. Ker založnik je Alojzijanski zavod in po glasu testamenta mora se matica nadopolnjevati iz počasnega prodavanja natisnjenih knjig.

Posl. dr. Toman: Častiti gospod predgovornik me je krivo razumel, ko sem rekel, da še ni nič storjeno; nisem s tim hotel očitati nič sodniji in tudi ne gospodom izveršiteljem testamenta; govoril sem zares le o tiskanju tega dela.

Posl. Strahl: Tudi kar se tega tiče, moram ostati pri opombi, katero sem popred izrekel; kar je gospod Blaznik kot založnik zahteval, je poravnano in izplačano; in to že več tisuč iznaša.

Posl. dr. Toman: Al kar se tiče slovensko-nemškega dela od rečnika, po mojem znanju še ni nič storjeno; omenjeno poravnanje in plačilo je vender le za prvi del rečnika.

Posl. dr. Bleiweis: Ravno to sem tudi jaz mislil reči. Kar je do sadaj storjeno, storilo se je le za

pervi del; al menim da dobro razumim 26. §. testamenta, kjer se pravi, da se zmirej in v vsih okolnostih mora skerb imeti, da ne zaostane tiskanje tega rečnika. V testamentu nije govor le o enem delu, ampak v njegovi volji bil je celi rečnik. Tedaj iz vsega serca podpiram nasvet gospoda predgovornika doktora Tomana; tu gre za poštenje naše domovine, da ti rečnik pride na svetlo; ker bo ti rečnik živ dokaz da naš jezik nije sirota, ampak bo razložil in pokazal bogastvo, obširnost in slavo slovenskega jezika.

Predsednik: Ali še želi kdo drugi govoriti o ti zadevi?

(Ker se nikdo ni zglašil, dalje govori.)

Tedaj je razgovor dokončan, in sledilo bo glasovanje o nasvetu gospoda doktora Tomana; glasi pak tako:

1. del: Deželni zbor naj vzame v svoje področje, da se zadovolji naredbi zadržani v 26. §. testamenta od ranjkega gospoda knezoškofa, napisanega 17. avgusta 1858 in oglašenega 7. februarja 1859, katera pravi, da se na stroške njegove zapuščine ima slovensko nemški rečnik brez odloga natisniti.

(Enoglasno se odobri.)

2. del glasi: Ta stvar naj se deželnemu odboru izroči, da se gori omenjena naredba pospeši in čim berže izpolni, ter da se deželnemu zboru ob svojem času na znanje da vspeh dotičnega delovanja.

(Tudi to se enoglasno odobri.)

Predsednik: Imam še en silen nasvet gospoda Otona barona Apfaltern-a; zapopadek je ti, da naj visoki zbor izmed udov postavi poseben odbor imajoč 5 odbornikov, kateri bi imel nalogo o sledečih predmetih posvetovati se in o tem deželnemu zboru nasvete dotične z razlogi vred predložiti:

1. Naj naznamajo, ako se bode kaj takega sklenilo, kolikor bodo naši državni poslanci dobivali plače na dan.

2. Začasno naj se izreče, kakšen dostavek v denarjih da se gospodu deželnemu poglavarju določi.

3. Ravno tako in z tistim pristavkom dnevsina za deželne odbornike.

Po mojih mislih posebno silen je prvi in tretji del in sicer tako silen da prosim visoki zbor, naj o nasvetu gosp. bar. Apfalterna še danes kaj sklene, in posebno da se tak odbor zloži ter nam kmalu jutri na znanje da svoje mnenje; mislim da imamo le malo kaj dni, kar bomo še skupaj; ter da se bomo v kratkem ločili.

Posl. dr. Zupan: Kar se tiče prvega dela tega nasveta, predložil bi jaz kratek dostavek, namreč da se le za to naključbo izreče dnevsina, ako bi se kaj takega sklenilo.

Predsednik: Vsaj je to v nasvetu jasno rečeno. — Ako se proti temu ne bo nič omenilo, bom tedaj gospode zbornike prosil da se odbor sestavi. Al gospodje želé sami odbrati pet odbornikov, ali bo se izročila ta volitev gospodu baronu Apfalternu kot predložitelju nasveta?

Posl. Ambrož: Pri tem mislim, da se mora posebno na to gledati, da v odbor ne bo voljen nobeden

od deželnih odbornikov kakor tudi ne od državnih poslancov. In ker gospod baron Apfaltern vse te osebe zna, menda mu ne bo težko da sam zloži odbor.

Posl. baron Apfaltern: Praša se pri tem:

1. Al me bo visoki zbor odbral za poročivca;

2. al imajo gospodje zaupanje do mene, da sam ti posebni odbor zložim. Ako je tako, prosil bi gosp. svetovavca Strahla da me podpira pri tem opravilu, katero se ima doveršiti do jutri; za tim g. Goloba, potem kantonskega predstojnika Pintarja, in slednjič še gospoda Lukmana, predsednika kupčijske in obertnijske zbornice.

Posl. Strahl: Naj mi bo dovoljeno omeniti, da po opazki gospoda Ambroža tudi jaz nisem celo samostalen gledé tega odbora, ker sem zastopnik deželnega odbora, ter je pri odhodu gosp. dr. Wurzbacha bil že na meni red.

Posl. baron Apfaltern: Čast in poštenje ti opazki; prosim tedaj gosp. Antona Čojza, da na njegovo mesto stopi.

Predsednik: Prosim gosp. barona Apfalterna, da nam kmalu jutri predloži, kar se bo v odboru za dobro spoznalo.

Posl. baron Apfaltern: Dobro vidim težkoče, katere me čakajo pri ti nalogi; zato nisem namenil ni za sebe ni za gospode, katere sem naprosil v odbor, da o tem delamo kaj brez dalnjega porazgovora; treba da znam kakih je misel visoki zbor o ti reči, ki njo bom imel o nji jutri naznaniti. Da je pak ti porazgovor mogoč, prosil bi gospode poslance da se danes o četririh zberemo v mali zbornici deželne hiše, in da se možemo tam odborniki z ostalimi poslanci o tem razgovarjati.

Naša bo po tem naloga, da si misli gospodov poslancov prisvojimo, ter da njih odbor v svojem izvestju al poročilu natanjko na znanje da. —

(Več glasov zahteva za tim, da se nov deželni odbornik izvoli na mesto izstopivšega gosp. dohtarja Bleiweisa, kateri je v poprejšnji seji odrekel se tega mesta.)

Predsednik: Od glasovnic meni izročeni prvá glasi za gosp. Dežmana, vse ostale do petnajste pak za dr. Bleiweisa. Gospod Bleiweis je tedaj z vsimi glasi proti enemu zopet izvoljen.

Posl. Bleiweis: Visoki zbor!

Slavni gospodje! Neimam besed, da se zahvalim na zaupanje, katero ste mi ravno v ti uri zopet izkazali. — Prosil bi samo, da mi na dalje prizadežite prijazno milost, o kateri sem se ravno sadaj prepričal, ter da Vam ostanejo v pameti vzroki unikat od mene izrečeni, da moje zdravje nije tako krepko, da bi mogel v ti novi legi in službi vse za svojo domovino tako izpolnjevati, kakor bi hotel in moral. Vpričo tolikega zaupanja stavljam visokemu zboru opešane svoje sile na porabo. Ako ne bom mogel storiti, kolikor bi želel, prosim naj se prizanese moji slabosti. (Od vsih stran pohvala.)

Predsednik: S tim sklepam današnjo sejo, ter prosim da se gospodje naj potrude jutri ob desetih v sledečo sejo.

Konec seje ob 2¹/₂ uri popoldne.

Stenografični zapisi

osme seje deželnega zbora v Ljubljani,

17. aprila 1861.

Sêja se je začela ob 10¹/₂ uri dopoldne.

Pričujoči: Predsednik: Deželni glavar *baron Codelli*. — C. k. deželni predsednik: *Dr. Ulepič šl. Krainfels*. — Vsi poslanci razun gospodov *dr. Tomana, dr. Bleiweisa, šl. Jombarta, mil. knezoškofa in Kozlerja*.

Predsednik: Rečem, da je sêja začela se in prosim gospoda zapisovavca, zapisnik poslednje, večerje seje prebrati.

(Zapisovavec *Ambrož* prebere zapisnik.)

Predsednik: Ali ima kdo zoper zapisnik kaj ugovarjati?

(Ko nihče nič ne ugovarja.)

Poterdi se tedaj zapisnik.

Prosim gospoda *Antona barona Coiza* in *barona Apfalterna* ga podpisati.

(Podpišeta ga.)

Predsednik: Po dnevnem redu je zdaj na versti predlog gosp. *barona Apfalterna* zastran dnin, ki bi se poslancom za državni zbor odmeriti utegnile, in zastran plač deželnih odbornikov in deželnega glavarja.

Posl. baron Apfaltern: Slavni deželni zbor je v svoji večeraji seji sklenil, komisijo s 5 zbornikov sestaviti, ktera bo sl. deželnemu zboru o naslednjih zadevah razkaz predložiti imela:

1. Zastran dnin, ktere bo nakazati gospodom poslancom, ki se bodo iz deželnega v državni zbor poslali.

2. Zastran plače, ki se ima gospodu deželnemu glavarju za njegove opravila začasno izgovoriti, in

3. ravno tako zastran plače, ki se ima gospodom deželnim odbornikom za njih opravila odločiti.

Slavni deželni zbor me je počastil z naročilom, govornik té komisije biti in dobitljivo dovolil, v njegovem imenu ude té komisije izbrati. Komisija, sestavljena z gospodov poslancov: *Matija Golob, Lambert Lukman, Matija Pinter* in *Anton baron Coiz* in pa z mene, je to častno naročilo prevzela in se pred pomenila z gospodi, kteri so po mojem povabljenju včeraj prišli, da bi se pred pogovorili. Pogovorili smo se in po tem pogovoru in po našem današnjem posvetovanju predložim slavnemu zboru uspeh naše delavnosti.

Razodenem tedaj z nazočim slavnemu zboru enoglasno storjene sklepe in razjasnil jih bom z

opazi, ktere so vsi gospodi udje komisije poterditi dobroto imeli.

Kar se tiče prvega prašanja, namreč dnin, ktere bi se odločile poslancom izmed deželnega zbora za državni zbor odbranim, je mislila komisija, da gre to prav za prav deželnemu zboru samemu razsoditi. Gospodje državni poslanci bodo o deželnih zadevah posvetovali se in o njih sklepali, torej zadeva njih delavnost celo državo. Celi državi in zboru, ki jo zastopuje, gre tedaj najpervo, ustanoviti odškodbo gospodom udom deželnega zbora za žertvo, ktero s svojo delavnostjo darujejo državi.

Žertve pa se darujejo celi državi in najpervo je tedaj cela država dolžna, odškodbo dati. Po nasvetih, ktere dela zastran tega komisija, in po sklepu, kterega bo zastran tega slavni zbor storil, naj se takemu sklepu državne ustave ne hodi v okom, temuč gospodi poslanci, kteri gredo iz našega deželnega zbora na Dunaj, naj se zavarjejo zgolj zavoljo tega, če bi se primerilo, da bi se v deželnem zboru ne delali taki nasveti in bi se zastran tega nič ne sklenilo. Zavoljo tega je komisija sledeči nasvet storila:

„Slavni zbor naj za primerljaj, da bi državni zbor, kteremu prav za prav to gre, zastran tega nič ne sklenil in bi odškodbe deželnim poslancom iz deželnega zaklada ne odločil

1. poslancom, ki se bodo iz tega slavnega zbora poslali v državni zbor na Dunaj, od 27. t. m. naprej za vsaki dan po 8 gld. a. v.,

2. za pot tje in nazaj skup 50 gld. a. v. vsakemu poslancu privoli, in

3. ustanovi, da ima, ako prevzame namestnik mesto poslancovo iz uzrokov, kteri izhajajo iz volje poslancove same, poslanec sam, sicer pa dežela plačati namestniku stroške za pot na Dunaj in nazaj. To naj razsodi deželni odbor.

Ali dopade gospodu predsedniku, to samo po sebi sklenjeno zadevo slavnemu zboru v razgovorjanje in razsojenje izročiti?

Predsednik: Prosim oglasiti se gospode, kateri žele zastran tega govoriti.

(Prenéh.)

Ker se nobeden ne oglasi, bom izročil ta nasvet gospoda barona Apfalterna glasovanju. Prosim, ga od stavka do stavka brati.

Posl. baron Apfaltern:

Pervi stavek je:

„Poslancom, kateri gredo iz tega slavnega zbora „k državnemu zboru na Dunaj, naj se privoli od „27. t. m. naprej odškodba po 8 gld. a. v. na dan.“

Predsednik: Gospode, kateri so s tem zastopljeni, prosim ustati.

(Večina zbornikov poterdila to).

Predsednik: Sklep zastran prvega odstavka tega nasveta je torej storjen.

Posl. baron Apfaltern: Drugi odstavek se glasi: „Za pot na Dunaj in nazaj naj se poslancom po 50 „gld. a. v. privoli.“

Predsednik: Gospode, kateri to poterdijo, prosim ustati.

(Nasvet se poterdila večina glasov).

Posl. baron Apfaltern: Tretji stavek se glasi:

„Ustanoviti, da ima, ako prevzame namestnik „mesto poslancovo iz uzrokov, kateri izhajajo iz volje „poslancove same, poslanec sam, — sicer pa dežela „plačati namestniku stroške za pot na Dunaj in nazaj. „To naj razsodi deželni odbor.“

Predsednik: Gospodje, kateri so s tem nasvetom zastopljeni, naj ustanejo.

(Tudi ta nasvet je poterdila večina zbornikov).

Ti trije stavki so tedaj vsi poterjeni.

Posl. baron Apfaltern: Drugo, o čemur bi mi bilo govoriti, je sedaj to, koliko naj se zgovori gospodu deželnemu glavarju začasno za njegove opravila. Po njegovi prošnji bom o tem nazadnje govoril, in začnem torej o tretji zadevi govoriti, namreč koliko naj se zgovori začasno gospodom deželnim odbornikom za njih opravila.

Zastran tega mi bodi dovoljeno, pravila izreči, ktere je komisija kot merilo postavila, po katerih naj se razsodi reč doveršno tako, da ne bo nikogar vest pekla.

Opravila deželnega odbornika se operajo na dolžnost, ktero ima vsak državlján, namreč za blagor dežele po moči skerbéti. Kdor prevzame opravila deželnega odbornika, se ne odtegne za vselej opravilom svojega poklica, ne odtegne se jim tudi popolnoma, namreč toliko ne, da bi ne mogel na nje paziti, ker te opravila samo 6 let terpé in se po okoljšinah morejo tudi pred nazaj položiti.

Drug poglobliten znašaj opravilstva deželnega odbornika je, da je to častna služba; kajti opera se na častno, iz zaupanja njegovih sopolstancov izvirajoče dobro ime, na dobro ime, ktero je po možeh, od katerih izhaja, zavoljo tega slavito, ker so ti možje sami po zaupanju dežele počasteni. Rekel bi tedaj, da je to nekako povekšano počastenje.

To v poznamljenju službe same, za ktere odškodbe se bomo razgovarjali. Kakošna pa bodi odškodba, zabernem v imenu komisije pred vsem na §. 10 deželne ustave, v katerem je imenovana ta odškodba letna odškodba, in na §. 15 té postave, v katerem je tudi tako imenovana. Ta beseda, ktere se poslužuje postava sama zastran odškodbe, to poznamljenje že kaže, da deželni odbornik ne bo prejemal odškodbe za njegovo popolno preskerbljenje, da ne bo zgolj od nje živel, da naj nikdo ne iše te službe zavoljo samega sebe, ampak zavoljo službe same. Ta odškodba nima nikakega drugega namena, kakor da je deželni

odbor upokojen zastran tega, da mu je dežela hvaležna za njegovo službo, pa tako, da ne tirja materijalnih žertev od njega. Iz tega se vidi, da pravica do odškodbe ne gre osebi, temuč opraviplom, in znamenje te odškodbe je to, da je odškodba za opravila. In ravno iz tega, ker ne gre osebi, temuč službi, opraviplom, sledi, da mora odškodba na tajistega preiti, kateri ima morda kot namestnik dolžnosti zvo-ljenega deželnega odbornika prevzeti.

Toliko zastran tega, kaj je odškodba. — Kar se pa tiče tega, kolika je odškodba, se ravna to najprvo in pogloblito po tém:

1. Dasiravno še popolnoma ne poznamo predvarkov (govoril bom samo o naši dešeli), je vendar vsem zbornikom dobro znano, kako ubožen je deželni zalog, kateri dobiva vse svoje dohodke skorej samo iz doklad, ktere se poberajo k davkom; al pomisliti se mora pa tudi

2. da se odškodba ne sme prepričo odmeriti, prepričo zlasti zavoljo dvoje nevarnosti ne. Perva nevarnost zavoljo prepričo odškodbe bi bila ta, da bi služba deželnega odbornika nastala privilegij premožnejih ljudi; zakaj če bi se deželni odborniki slabo plačevali, tako, da bi deželni odbor le kaj na vides bil, bi hotel deželni odbornik samo kdo biti, kateri je že takó premožen. To pa ni, zavoljo česar se kdo vóli v deželni zbor, ampak njegov poklic, njegova pripravnost, njegova sposobnost za službo je, ktero bo opravljal. Druga nevarnost je tá, da bi delavnost dotičnih deželnih odbornikov omlačéla, če bi premalo odškodbe dobivali.

Vsak človek je nekaj materijalnega; on hoče viditi plod ali sad svoje delavnosti, bodi si v dnarju, bodi si pred ljudmi, bodi si v tem ali tem. Slednji hoče viditi plod svoje delavnosti. Ako pa ostane odškodba celó pod pravo mero, se shladi dobra volja in verli deželni odbornik postane mlačén.

Tretje, na čemur je največ ležeče, je to, koliko in kakošno je delo.

Gospodje! to so poglobliti nagibi, ktere je imela komisija pred očmi, ko je za ustanovljenje odškodb deželnih odbornikov pripravljala svoje nasvete. Ker je pa komisija iz uzrokov, ktere bom zdajci razložil, za dobro spoznala, nasvetovati, da naj se ta zadeva le začasno osnuje, bi imeli vendar ti uzroki, ktere sem malo popred razložil, zavoljo njih splošnosti tudi pri prihodnjem doveršnem pretresovanju te zadeve kot pravilo veljati, in v tem ozeru od zbora, če se bodo primerni zdeli, poterjeni biti, da se bodo odškodbe, kadar se bodo doveršno ustanovljale, ravno potem odločevale.

Začasno uredbo odškodb je komisija iz sledečih ozerov nasvetovati za dobro spoznala; namreč: 1. zavoljo tega, ker še ne vemo, kolikošne in kakošne bodo dela, ktere bo kak deželni odbornik prihodnje imel opravljati; 2. ker ne vemo, koliko moremo z deželnimi dnarji gospodariti, da bi deželi škode ne prizadéli.

To so bili poglobliti vzroki in ravno z ozerom na te uzroke se je mogla komisija deržati stanja, ktero je bilo do predkratkem še djansko. Z ozerom na to stanje, namreč na plače, ktere so imeli dose-danji krajnski stanovski odborniki, nasvetje komisija to-le:

1. Slavni zbor naj sklène, da se začasno in sicer do tistihmal, ko bo deželni zbor leta 1862 to reč doveršno uravnal, gospodom deželnim odbornikom vsako leto po 1.000 gld. a. v. v mesečnih obrokih, toda ne naprej, iz deželnih dnarjev plačuje.

2. Da ima namestnik deželnega odbornika od tistega dneva, ko odbornikove opravila prevzame, tudi

celo njegovo plačo dobivati, dokler bo odbornika namestoval.

Dalje je komisija za dobro spoznala nasvetovati, da naj se gospodom deželnim odbornikom, ako jim je kam v službi potovati, resnični stroški za pot in zmérne dnine dovolijo.

Ali je všeč, o tem glasovati?

Predsednik: Ali želi kateri gospodov o teh treh nasvetih gosp. barona Apfalterna kaj govoriti? — (Preneh).

Ker nihče ne govori, bom dal o nasvetih glasovati po versti, kakor so bili storjeni, in prosim gosp. barona Apfalterna jih še enkrat brati.

Posl. baron Apfaltern: Moj nasvet je:

1. „Slavni zbor naj sklene, da se začasno in sicer „do tistihmal, ko bo deželni zbor leta 1862 to reč „doveršno uravnal, gospodom deželnim odbornikom „vsako leto po 1000 gld. a. v. v mesečnih obrokih, toda „ne naprej, iz deželnih dnarjev plačuje.

Predsednik: Prosim ustati gospode, kateri so s prvim nasvetom gosp. bar. Apfalterna zastopljeni. (Ta nasvet poterdijo vsi poslanci.)

Posl. baron Apfaltern: 2. „Da ima namestnik „deželnega odbora od tistega dneva, ko odbornikove „opravila prevzame, tudi celo njegovo plačo dobivati, „dokler bo odbornika namestoval.“

Predsednik: Gospodje, kateri so s tem nasvetom zastopljeni, naj ustanejo.

(Nasvet se poterdi.)

Posl. baron Apfaltern: 3. nasvet je:

„Slavni zbor naj sklene, da naj se gospodom „deželnim odbornikom, kadar jim je kam v službi po- „tovati, resnični stroški za pot in zmérne dnine po „5 gld. a. v. privolijo.“

Predsednik: Prosim ustati gospode, kateri so s tem nasvetom dovoljni.

(Predsednik deželni poglavar zapusti predsednikov stol in prosi namestnika dr. Wurzbach a ga prevzeti. — Ko je zapustil deželni poglavar sejno sobo, govori dalje)

Posl. baron Apfaltern: Uterditi mi je zdaj zadevo, ktera je v mojem nasvetu druga, po versti pa danes tretja, namreč koliko naj se izgovori začasne plače gospodu deželnemu glavarju za njegove dela. Z ožerom na §. 11 deželne ustave in na pozneje stavke deželne ustave zastran opravnega reda, se ne dá dvomiti, da je deželni glavar celoten del zboru, kateri ima deželne zadeve kot organ deželnega zboru poskerbovati in izvrševati.

V tem ozeru velja za gospoda deželnega glavarja in za njegov stan vse to, kar sem popred zastran deželnih odbornikov slavnemu zboru povedati čast imel. K temu trojemu pride še eno, kar zadeva posebno gospoda deželnega glavarja.

Kar se v tem ozeru tiče gospoda deželnega glavarja posebno, je namreč to, da ima zastopovati deželni zbor in torej na unanjo in na notranjo stran v vseh njenih zadevah deželo kot deželo, ktera je ravno gledé svojih zadev samostalna dežela. —

Za materijalne žertve, ktere izhajajo iz tega zastopovanja, odškodbo dati je dežela gospodu deželnemu glavarju dolžna, in zavoljo tega, ker je dežela to dolžna, gre gospodu deželnemu glavarju večja odškodba, kakor pa deželnemu odborniku. —

Očitno moram reči, da so vsi udje komisije, in pa tudi veliko gospodov, s kterimi sem včeraj v zboru zastran tega govoriti priložnost imel, enoglasno rekli, da je to, kar je komisija nasvetovalo, manje od tega, kar je večina gospodov, s kterimi govoriti sem čast imel, gospodu deželnemu glavarju za njegove opravila

odločiti za primerno spoznala. Ker gre pa samo za reč, ktera bo le eno leto terpela, je mislila komisija, da smé nasvet tako nastaviti, da bi slavni zbor sklenil, gospodu deželnemu glavarju za njegove opravila 2.000 gld. a. v. na leto izgovoriti, kar bi se tudi vsak mesec, toda ne naprej, iz deželnih dnarjev plačevalo. Opomnim pa še, da je komisija to številko povzela zavoljo tega, ker so prejšni deželni poglavarji kot stanovski predsedniki razun plače, ktera jim je šla kot deželnim poglavarjem, po 2.000 gld. na leto dobivali.

Predsednikov namestnik: Ali želi kdo o tem govoriti? — Izročim tedaj nasvet gospoda barona Apfalterna glasovanju in prosim ustati gospode, kateri so z njim in z njegovo sestavo zastopljeni.

(Vsi ustanejo in poterdijo nasvet enoglasno. Potem se vsede deželni glavar, ki je prišel, sopet na svoj stol.)

Posl. baron Apfaltern: Še en pristáven nasvet imam. Iz že popred omenjenih uzrokov, namreč da deželni zbor nima opravnega reda, kterega bo imel o svojem času deželni odbor izdelati, deželni zbor v svojih sedanjih sejah ne more spolniti tega, kar mu §. 25 deželne ustave naklada. Ta §. 25 veli:

„Deželni zbor izgovori plačo urednikom, kateri se pridajo deželnim odbornikom, ali pa urednikom in služabnikom, kateri se bodo za posamne upravne zadeve postavili; deželni zbor odloči, kako se postavljajo, kako se v redu deržé, koliko pokojnine in preskerbnine bodo dobivali, in po kterih pravilih jim bo službo opravljati.“

Veliko bi imel deželni zbor opraviti, če bi hotel temu paragrafu ustreči; to mu bo še le v prihodnjih sejah mogoče. Komisija pa povabi vendar, dodatno k prej omenjenim nasvetom slavni deželni zbor, se že danas spomniti velih hvale vrednih mož, kateri so že v službi zboru, kateri je pomlajen in čverstej tukaj zbran, deželi zvesto, pošteno in marljivo služili, in že danas izreči, da se prideržé dosedanji stanovski uredniki, ko se bodo službe pisarjev in služabnikov uredovale, kateri bodo deželnemu odboru pridani, toda s tem, da se bo bolj natanko pretresovalo, kar bo vsak za-se zahteval; vsigdar pa naj se jim zavarje njih sedanost in prihodnost na podlagi pravic in plač, ktere so že pred uživali; — za to naj deželni odbor poskerbi in oddá o svojem času deželnemu zboru svoje mnenje zastran tega.

Predsednik: Ali želi kdo o tem govoriti? — Ker nikdo ne ustane, bom dal koj o tem nasvetu glasovati.

Prosim ustati gospode, kateri so zastopljeni z nasvetom gosp. barona Apfalterna, da naj se že zdaj izreče, kaj naj se zgodi z dosedanji stanovskimi uredniki.

(Vsi ustanejo in nasvet je tadaj enoglasno poterjen.)

Predsednik: Zdaj pride na versto vladni predlog od 15. aprila t. l. št. 4, kateri se glasi:

Slavno c. k. državne ministerstvo je dalo vediti, da se morajo prevdarki za upravno leto 1862 zavoljo tega o pravem ustanoviti, da se pride v okom zmotnjavom v javni službi.

Ker je pa previditi, da bo državni zbor dalj časa terpel, se bo državni zbor prepozno zbral, da bi mogel to ustanoviti. Zavoljo tega in ker gre samo za to, da pridemo iz starega v novo, bo najbolj primerno, da deželni zbor deželnemu ali kakemu drugemu, nalašč za to postavljenemu odboru proti temu, da pozneje naznani uspeh svoje delavnosti, dá naprej oblast, te prevdarke presojevati in uravnati.

Ob enem imam oblast, izreči, da ne bo državno ministerstvo, ako bi po §. 22 deželne ustave cesarskega poterjanja treba bilo, izjemoma nič ovére delalo, tudi take od deželnega odbora ustanovljene prevdarke Njegovemu Veličanstvu predložiti.

§. 22 deželne ustave veli:

„Deželni zbor se posvetuje in sklepa za stran pomočkov, katerih je treba, da stori, kar mu pristaja, za deželne namene, za premoženje, zaloge in naprave deželne, ako se z dohodki sedanjega matičnega premoženja ne dá shajati.

Deželni zbor smé zavoljo tega h cesarskim davkom, toda ne čez 10 od sto, nadavke nakladati in pobérati. Za više nadavke k cesarskim ali drugim deželnim davkom je treba cesarjevega privoljenja.“

Po tém vladnem predlogu gré tedaj za to, da se ustanovi in pretresa prevdarek deželnih potrebšin za upravno leto 1862.

Ker slavni deželni zbor iz uzrokov, ktere je slavno državno ministerstvo povedalo, tega ne more sam ustanoviti, je treba, da se mu dá za to oblast. Po moji pameti se mu pa more trojno dati oblast: ali da se pooblasti za to že obstoječi deželni odbor, ali pa odbor, ki naj bi se za to reč posebej postavil; ali pa že obstoječi odbor pomnožil s privzetimi nekaterimi udi slavnega zbora.

Naj se začnejo razgovori o tem in prosim govoriti gospode, kateri bi utegnili o tem kaj nasvetovati.

Posl. žl. Strahl: Pretresovanje deželnih dohodkov in stroškov gotovo sega globoko v materijalno življenje cele dežele. — Hišni gospodar, kateri si prizadeva dobrega gospodarstva, si bo naložil dolžnost, dobro prevdariti, koliko mu dohaja, in natanko pomisliti, koliko mu je treba izdati, da mu stroški ne presežejo dohodkov. —

Kar veljá od gospodarstva v malem, velja gotovo še bolj od gospodarstva dežele.

Pervi prevdarek presoditi in ustanoviti se mi pa zdi težko težko. Težko, ker se vpletuje v razmere, ktere so deloma še neznane, deloma pa se na zgodovino operajo; težko pa tudi zavoljo tega, ker se mi dozdeva, da so v prevdarek plačila vzete, ktere se na prejšnje pogodbe ali dolžnosti operajo, katerih ogibati se ne stane tako lahko.

Skerbi me tudi, da je v deželni duarnici premalo, to je, da se bodo mogle opravičene potrebšine po nakladah k davkom poravnati. Da bi za presojevanje in doveršno ustanovljenje tega pervega prevdarka deželni odbor sam odgovoren bil, mislim, bi gledé udov tega odbora ne bilo želéti. Jez bi, kar se mene tiče, odgovornosti za to ne prevzél, ako bi se samo šterim deželnim odbornikom to opravilo izročilo. Jez bi tedaj nasvetoval, odbor sestaviti iz deželnih odbornikov samih in iz treh zvoljenih udov slavnega zbora, kateri naj bi vse poiskali, zbrali in ustanovili, kar sega v presojevanje prevdarka, da bi se tedaj temu pomnoženemu deželnemu odboru izročilo, rajtengo spisati, ktera naj bi se na kamnu natisnila in vsem udom popred dala v pretres. V tej rajtengi naj bi od pike do pike z ozérom na zgodovinske razmere točno dokazane bile prave potrebšine, zahtevanja, z eno besedo, vse, kar posebej dohaja in se posebej izdaja; da bo potem, ako bi se prihodnji deželni zbor pred novim upravnim letom ne začel, ta odbor doveršno uravnal prevdarek. Ako bi se pa deželni zbor pred 1. novembra sopet začel, bo pa prepustil odbor novemu deželnemu zboru to ustanoviti.

Predsednik: Ali želi še kdo govoriti.

Deželni predsednik: Naj opomnim k nasvetu

gosp. poslanca žl. Strahla samo to, da bi ne bilo več čas, prevdarek še o pravem času dotičnim gospodkam poslati, ako bi se deželni zbor do 1. novembra ne začel.

Najmenj 6 ali 8 tednov je treba, da se to vsem dotičnim gospodkam na znanje dá. Mislim tedaj, da bi bilo treba, drug obrok (brišt) odločiti, kakor ravno do 1. novembra.

Posl. žl. Strahl: Jez sem tudi samo to menil, da bi gosposke mogle o pravem času to obravnati. Mislim sem pa do 1. novembra samo zavoljo tega, ker takrat se začne upravno leto.

Predsednik: Prepozno bi že bilo.

Posl. žl. Strahl: Prenaredim torej svoj nasvet tako, da 6 tednov pred 1. dnem novembra —

Deželni predsednik: Dva mesca préd, namreč do 1. septembra bi bilo še primérneje.

Predsednik: Potem bi k nasvetu g. žl. Strahla samo še spomnil, da bi bilo želéti, enako ne pa neenako število udov sl. zbora v ta odbor voliti, da bomo mogli večino glasov doseči.

Posl. žl. Strahl: Ravno zavoljo tega sem se hotel na to oponesti, ker ne vem, ali bo gospod deželni glavar predsednik deželnemu odboru.

Predsednik: Po deželni ustavi je to skerb deželnega glavarja. — Najbolje bi bilo potem, 4 ude zvoliti.

Posl. žl. Strahl: 4 udje, torej jih je 8, z gospodom deželnim glavarjem pa 9.

Predsednik: Ali želi še kdo govoriti o tem? Ako ne govori noben, dám glasovati o nasvetu gosp. žl. Strahla, kateri se ujema z nasvetom mojim, št. 3, namreč, da se presojevanje in ustanovljenje prevdarka deželnemu odboru izroči, kteremu se pridajo štirje udje deželnega zbora. Ti bodo vse, kar je treba za ustanovljenje prevdarka, nabérali in bodo ta prevdarek deželnemu zboru predložili, če se bo do 1. septembra sopet zbral; ako pa okolišine ne pripusté, da bi se deželni zbor do 1. septembra zbral, mora pa ta odbor, ali pomnoženi odbor, kakor ga hočem imenovati, sam prevdarek ustanoviti.

Gospode, kateri so s tem zastopljeni, prosim ustati.

(Nasvet se enoglasno poterdi).

Prosim samo še tiste gospode imenovati, kateri naj se v tej imenitni zadevi deželnemu odboru pridajo. Pristaviti pa morem, da je zlo želéti, da ti gospodje v Ljubljani stanujejo, ker se bodo vsaki čas potrebovali, gospodom pa, kateri ne stanujejo v Ljubljani, bi silno nadležno bilo, če bi mógli za več ali manj časa v Ljubljano priti.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Bodi mi privoljeno nasvetovati, da se volitev napravi in zavoljo tega sêja za malo časa preneha.

(Na to preneha predsednik sejo za 10 minut. Ko se je po tem glasovalo, je dobil dr. Recher 30, Lukman 29, baron Anton Zois 22, žl. Langer 17, Guttman 15, Mulej 4, Kosler 3, baron Mihael Zois 2, žl. Strahl in pa Obreza vsak 1 glas. Zvoljeni so bili tedaj dr. Recher, Lukman, baron Anton Coiz in žl. Langer s čezpolovično večino glasov v odbor in so rekli, da prevzamejo volitev).

Predsednik: Danas še le je podal silen nasvet gosp. dr. Zupan in podperajo ga gospodje Vilhar, Zagorec, baron Anton Zois in Koren; glasi se pa:

Slavni deželni zbor naj sklene:

1. Ustavijo naj se vse tačas namenjene ali pa že začete dela na kantonskih cestah, kakor tudi vse

eksekucije zavoljo zaostalih del na kantonskih cestah razun tacih novih del (toda ne popravljanj na že obstoječih kantonskih cestah).

a. ktere se dajo s primerno majhnimi stroški dodelati, in

b. katerih potrebnost je od sosesk popolnoma spoznana, tako dolgo, da bodo krajne in morda kantonske soseske osnovane in zmožne, svoje doterjene nasvete podati zastran potrebnosti ceste sploh, zastran prikladnosti namenjene ceste in zastran tega, kako naj se cesta dela.

2. Deželnemu zboru naj se naroči, se s slavno c. k. deželno vlado zmeniti, da se bo zvedilo po nji podredjenih gosposkah na podlagi predlogov, ki se bodo podajali, ktere, bodi si namenjene ali pa že začete dela so take, da naj se vsled sklepa k 1. ne ustavi.

Prosim gospoda dr. Zupana svoj nasvet bolj natanko utrditi.

Posl. dr. Zupan: Slavni zbor! Zadeva, ktera je bila z nazočim nasvetom sprožena, je za celo deželo zlo zelo važna. Nepristojnosti, za katerih odpravo se slavni zbor prosi, v tem primerljeju ne izverajo iz podedovanih zlegov, temuč iz samovoljnega gospodarjenja z deželnimi dnarji in z dnarji posamnih kantonov; ti zlegi pa so posebno zalega poslednjih desetletij bile. Nikjer pa se ne razodeva ta samovoljnost bolj, kakor pri delih na kantonskih cestah, kjer so bile pristojne soseske samo na vides zasliševane, kjer se je na njih uterjene ugovore ali pravice le malo malo kdaj porajalo, kjer so bile njih pritožbe malokdaj uslišane, pač pa kar nazaj poslone. Ne rečem, da niso bile poslednjih deset let marsiktere dela na kantonskih cestah dodelane, ktere dotičnim kantomom dobro hasnejo. Z veseljem smo sprejeli zbornika slavnega zbora, kteri je bil prejšnje let glavar kantona, in je temu z napravo novih cest veliko dobrega naklonil in prav silne potrebe odpravil, tako da se bodo prebivavci onega kantona še dolgo hvalnega serca spominjali njegove delavnosti.

Pa teh kantonskih cest je bilo res treba, izdelane so bile dobro, z eno besedo: primerne so bile resnični potrebi. Al v mnogih krajih dežele so začeli, zlasti poslednji čas, ceste delati, pa malokdo more reči, da so take, kakorsne bi imele biti. Godilo se je tudi tu in tam, da so se te ceste delale samo v prid posamnih ljudi, kteri so dobro umeli, vodo vseh na svoj mlin napeljevati. Te ceste so dalje tako neprikladno naložene, da se dajo samo z neprimerno velikimi stroški dodelati, sem ter tje pa vender niso za rabo.

Ena tacih kantonskih cest, n. pr., je ona, ktero so začeli v Kostanjeviškem kantonu proti vojaški Krajini delati; kadar bo izdelana, je prebivavci istih krajev celó nič ne bodo mogli rabiti ali jim pa bo sila ustregla, ker gre 6 ur dalječ po dolini, v kteri nikjer ni vode za napajanje konj, ter puša na strani sela, memo katerih bi lahko peljala. To vse je pa samo zavoljo tega, da more Kostanjeviška grašina les iz gojzda voziti in lože prodajati. Zbog tega morajo prebivavci Kostanjeviškega in Kerškega kantona za to cesto sila veliko plačevati, plačevati toliko, kolikor znašajo v letu njih davki z nakladi k davkom vred. Ravno Kostanjeviški kanton je pa najubožnejši in gruntarji tega kantona ne morejo teh stroškov nositi, ako se ne hočejo znebiti vsega, česar jim je za njih kmetijstvo pred vsem treba.

Kakor je bila ta kantonska cesta neprikladno namenjena in z neprimernimi stroški začeta, tako se

nahajajo v vseh krajih dežele take dela, in ljudstvo sploh se nadja v tem ozéru, da bo slavni deželni zbor tako ali tako pomagal.

Med kantonskimi cestami so pa nektore že toliko dodelane, da bodo le še malo stroškov prizadéle. Té naj bi se dalje delale in dodelale.

So pa še druge, katerih potrebnost so dotične soseske tudi spoznale. Tudi del na teh ni treba ustaviti; al druge, zastran katerih so soseske svojo pritožbo že podale, bi bilo zlo želéti, da bi se dela na njih ustavile, dokler se ne preosnovajo soseske in morda ne osnovjo kantonske županije, da jim bo tako mogoče, o tem svoje predloge delati.

Kdo bo tajil, da je slavni deželni zbor poklican, to reč uravnati, ne samo zavoljo tega, ker se te napčnosti v vseh krajih dežele nahajajo, ampak zavoljo tega, ker županije, ktere so najperve poklicane, zoper to pomagati, in kar srejska postava od leta 1849 ukazuje, še niso ustanovljene; dalje pa tudi zavoljo tega, ker bi se, če bi bile ustanovljene, na drugi stopnji mogle do slavnega deželnega zbora obrniti. Jasno je, da slavni deželni zbor ne séže čez njemu odkazane meje, ako stori sklep o nasvetovani zadevi; ker pa deželni zbor nima izvršivne oblasti, namerja drugi del nasveta na to, da se deželnemu odboru naroči, slavno deželno vlado prositi, po svojih podredjenih gosposkah pozvediti dati, ktere kantonske ceste so take, na katerih naj se dela za zdaj ne ustavi.

Prosim tedaj slavno predsedništvo, zastran tega razgovorjanje začeti, ker sem prepričan, da bodo ostali gospodje poslañci naznanili slavnemu zboru, take reči iz posamnih krajev dežele, od kodar so bili poslani.

Predsednik: Začnem tedaj razgovore zastran té reči in prosim gospode, kteri hočejo govoriti, svoje nasvete storiti.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Slavni zbor! JezUPERAM storjeni nasvet po celem njegovem zapopadku. Dostikrat že je bilo slišati o jerobstvu ljudstva, in mislim, da to jerobstvo ni bilo nikjer bolj bridko občuteno, kakor ravno v zadevah kantonskih cest. Bili smo v jerobstvu tako, da so nam ceste nasilili, katerih nismo želéli; bili smo v jerobstvu tako, da so nas silili, popravljati ceste, ktere popravljati ni treba bilo. Mislil bi kdo, da je naš narod tako malo obdelan, da je tako zlo potreboval jerobstva v tej tako važni zadevi. Slišal sem, žali Bog! v tem slavnem zboru od več strani, da naš narod zavoljo tega ni omikan, ker je bil toliko stotletij zatéran. Jez tega ne poterdim. Serce se mi sicer zavoljo tega očitanja ne terga, ne bojim se pa nikogar in nikakor, reči, da se smem mi Krajinci mériti z najboljšimi narodi avstrijskimi. Znano mi je cesarstvo od izhoda do zahoda, od severja do juga, znani so mi vsi narodi. Kdor bi nam hotel očitati, da smo menj omikani, kakor drugi narodi, da smo za drugimi narodi, ne pozná ali ne naše dežele ali pa tujih dežel ne.

Na te pravila se operáje se prederzmem, dose-danjemu jerobstvu se nasproti postaviti ter volji in umu krepkega ljudstva prepustiti, da razsodi, katerih cest mu je treba in kakošne ceste hoče imeti.

Ako bi hotel v tej zadevi naštevati težke bremena, ktere zadevajo v vseh krajih naše dežele nas kmetovavce same — jez sam sem kmetovavec, in ponašam se, da sem kmetovavec, — ako bi hotel naštevati te bremena vse, bi imeli dosti opraviti danes, jutri in pojutrnjem.

Povedal bom taj samo iz kantona, kjer imam svoje posestva, da pokažem, kako slabo je bilo z nami.

V Kamniškem kantonu je namenjena cesta čez gorovje na Štajarsko; dela se in je skoraj do polovice dodelana.

Delala se je 2—3 leta, prizadela je našemu kantonu več ko 14,000 gold. stroškov. Ljudstvo je že tako preveč z davki obloženo, z davki, katerih nekterim res se ne morejo ogniti. Zavzeti se mora človek res, ako pomisli gospodarjenje, katero naklada brez vsacega dobička tako težke nadavke ljudstvu, katero že tako stóka pod bremenom davkov. — Rěči se sme, da je cesta popolnoma nerabljiva, in da so dnarnji za njo izdani potrata.

Upam si rěči in za priče pokličem vse prebivavce Kamniškega kantona, da je cesta narejena, da je 14,000 gold. stroškov prizadela; pojdi pa kdo tje, in prepričaj se boš, da je polovica te ceste po hudih vremenih razdjane, druga polovica pa ni za nobeno rabo.

Vprašam, zakaj? Ni ga družega odgovora, kakor zato, da so si posamni mošnje polnili, kanton ali dežela pa sta škodo terpela.

Nevarnost nam žuga in kantonske gosposke so poslale županom že povelje, da se mora cesta, ker je že začeta, dodelati; za to bo pa sopet družih 14,000 gold. treba.

Dalje so zvedeni možje rekli, da bo za popravlanje te ceste vsako leto najmenj 2000 gold. treba, kateri se bodo sopet deželi, kantonu nakladali. Se vé, da so bili vsi župani starega kopita zoper to, in v srečo je bila rěč ustavljena, ktere nasledki bi bili utegnili hudi biti.

To je eno. Ravno to bi lahko rekel od Litijškega kantona, kjer so naredili cesto, ktere nihče želel ni, ktera ni imela nikakoršnega pametnega namena; cesta, ktera je bila skozi najgerje hriba s silno velikimi težavami delana; delati so jo mogli pa ondašnji prebivavci, katerih vsakdanji kruh so skerbi, pomankanje in revšina.

Bodi tega dosti! govoril bom rajše, kako se ceste popravljajo. Popravlanje cest je pri nas nesrečno; ono odpéra svojovoljnosti kantonskih urednikov duri in vrata.

Po gruntnem davku se zméri in zapiše vsaki seženj (klafta), ktereга mora vsaki delati; pozvediti, kako je delo storjeno, je sopet nižjim urednikom prepušeno.

Naj pokažem to z zgledom. Jez imam 1000 sežnov zdelati; dela pa 6 parov vól in 12 ljudi 40 do 50 dni; potem ne delamo več. Zavoljo tega moramo jez in moji sobratje globe ali kazni v dnarnjih plačati. Zoper to ne pomagaj nobena pritožba, nobena tožba. Kaj tacega ne moremo nikakor pohlevno terpěti.

Potem mi bodi dovoljeno povedati, da nam je bilo, kot venec, kot konec začetega dela, na vseh kantonskih cestah plačevanih cestnikov čez mero nasiljenih.

Njih plača je velika; so pa ljudje za to postavljeni bili, kateri se na ceste toliko umejo, kakor zajec na boben; — novo breme za dežele, ktere so že tako z davki preveč obložene.

Tudi zoper to se oglasim in rěčem: pametnega gospodarjenja, pametne varčnosti ni bilo nikolj bolj treba, kakor je je zdaj.

Sklenem tedaj: Slavni deželni zbor naj to rěč dobro prevdari in podperam ta nasvet, kakor sem že omenil, pa pristavil bi še, da naj se da deželnemu odboru oblast, prihodnjemu deželnemu zboru predložiti sedanjim razmeram in potrebam dežele priměrn za načert napravlanje novih in popravlanje že obstoječih kantonskih in soseskinih cest.

(Doklada „Novic“).

Po mojem mnenju naj bi poseben odbor, kateri bi se imel z deželnim odborom združiti, ta načert pripravil in pozneje deželnemu zboru predložil. Zakaj tukaj ni v splošne postave se podajati; vsaka dežela ima v tem ozeru svoje lastne šege in svoje lastne navade, in tako zamore tudi le deželni odbor z pridanimi odborniki v tej rěči razodeti potrebe dežele. (Bravo! bravo!)

Posl. Strahl: Iz svojega lastnega prepričanja morem podperati nasvet gospoda predgovornika. V enakem stanu, toda ne tako zlo, sem kakor gospod predgovornik, in vem, da posebno v Loškem kantonu nobena rěč ni toliko nevoljnosti zbudila, kakor postavlanje cestnikov, kateri doslej še nikakor niso svoje koristnosti pokazali.

Posl. Brolih: Tudi jez pristopim radostno k temu, kar je gospod predgovornik govoril, samo to bi želel, da bi bil nasvet gospoda dr. Zupana bolj določen. Vse nove dela na cestah ustavi, pa ne imenovati jih, je malo preveč sploh govorjeno. Jez mislim, da bi se vsaj dela na onih cestah ne smele ustaviti, ktere se dajo po navadni konkurencii z navadnimi pripomočki kantonskih cest in z naravnim delom dodelati. Ako bi rekli, da naj nehajo vse dela na cestah, bi to vsaj tistim prebivavcom, katerim je vsaki davek tern v peti in od nobene svobodne, lepe, redne konkurencije nič slišati nečejo, le priložnost dalo, zoper vsako boljo konkurencijo ugovarjati, in kantonski predstojniki bi imeli težek stan, tudi prav koristne, ne drage dela na cestah z navadnimi pripomočki iz kantonske dnarnice delati dati. V tem ozeru bi jez samo želel, da bi se izreklo, da naj se dela na cestah, ktere se morejo delati s pripomočki iz kantonske dnarnice in z naravno tlako, ne štejejo med tiste, ktere imajo nehati.

Posl. Vilhar: Jez sem z nasvetom gosp. dr. Zupana in povedal bom slavnemu deželnemu zboru kaj zastran ravno pričete ceste ob Rěki na Notrajskem, ktera ima Bistrico s Terstom zvezati in od Postojnskega, Senožeškega in Bistriškega kantona se zdelati.

Leta 1741, ko je bilo namreč Terzaško mesto povzdignjeno v svobodno lóko, je bilo za potrebno spoznano, cesto med Reško dolino in Terstom narediti, ker je v Bistrici 27 žag, se ondi veliko lesa zrěže in se to lesovje v Terst ali pa v Reko vózi.

Tadanji posestnik Ravenjske grašine je dopovedal Pivčanom, da je mogoče po krajši poti v Terst priti in je prosil na Dunaju privoljenja za cesto Pivčanom ugodnejo, ktera je res tudi dodelana bila in ime Hohenwartove ceste dobila. Da bi pa tudi Reška dolina, zlasti pa Bistrica, ktera z lesom kupčuje, svojo cesto v Terst dobila, so sklenili, cesto med Bistrico in Novim gradom (Castel nuovo) narediti in naredili so jo tudi. Tako je bil Novi grad po krasni Terzaško-rěški cesti tudi s Terstom zvezan. Ako bi se bilo takrat soglasno delalo in bi bili ob Rěki namenjeno cesto speljali, bi ljudstvu ne bilo treba, nepotrebne ceste delati in sedaj bi ne bilo treba, o tako slabih časih tako drago cesto delati. Nekoliko po letu 1830 so začeli se sopet o cesti ob Rěki pogovarjati, zdelali je pa niso; zakaj ne, mi ni znano. — Pred nekimi 6 ali 7 leti je Postojnski kanton tako imenovano Hohenwartovo cesto sopet do dobrega popravil; v tem se pa una dva kantona nista pečala za popravo kosov ceste, ki gre skozi-nja. Ko je poslednji krajnski deželni poglavar, blagega spomina, po naših krajih potoval, so prišle tožbe do njega zavoljo zanemarjanja Hohenwartove ceste. Kot velik prijatelj stav je vzel deželni poglavar to rěč v roko in sklenil na podlagi, žali Bog! že zaprašeni pisem z let

1834–36 ukazati, da naj se ta cesta zdelala in dal jo je koj zmeriti. Gotovo je, da niso bili župani nikolj prašani, ali je te ceste treba ali ne, in ali naj se naredi. Spozná se, da ta cesta veliko hasen donaša, al odreči se tudi ne dá, da dohaja ves dobiček, ki ga mora ta cesta dati, samo prebivavcom Reške doline v prid. Iz tega se vidi, da je za 10 do 12 tavžent prebivavcov Reške doline družih 24 tavžent prebivavcov Pivške doline in Senožeske fare moglo pomagati delati cesto, ktere nikakor ne morejo rabiti in je nikolj ne bodo rabiti mogli. Reči bi se še celo moglo, da ta cesta ni kantonska, ampak kupčijska cesta, ktera potrebuje večje konkurencije, da bi se zdelala.

Leta 1857 je poslalo deželno poglavarstvo prve ukaze zastran te ceste. Zoper to so soseske mnogotere pritožbe do slavnega ministerstva poslale, pa brez vsega uspeha. Ravno so hotli začeti cesto delati, kar se je začela poslednja italijanska vojska; odložilo se je delo. Hudo leto 1859 je samo po sebi nemogoče storilo, cesto delati, ker je ljudstvo strašno izstradano bilo. Njegovo c. k. apostoljsko Veličanstvo, naš presvitli in milostljivi cesar je sam privolil 20.000 gld. v podporo tega ubozega kraja. Lansko jesen je neka prijazna kantonska gosposka, Senožeska namreč, z župani protokole naredila, v kterih je bil stan dežele točno popisane in tudi gosposka jih je slavni viši vladi prav dobro priporočila. Prosilo se je za prepise teh protokolov, da bi bili naredili prošnjo do presvitlega cesarja; pa mogoče ni bilo, prepise od višje vlade dobiti, temuč c. k. Teržaško namestništvo je z razpisom od 17. marca t. l. ukazalo, da se ima nova cesta brez odlašanja delati začeti. Pooblasten s pismom od 29. marca t. l. sem se podal na pot k Nj. ekscelenciji, gospodu državnemu ministru vitezu Schmerlingu s prošnjo, naj bi se ta zadeva prihodnjemu deželnemu zboru v Ljubljani odkazala ali pa kot poslednja prošnja milosti presvitlega cesarja predložila. Vzvišen gospod državni minister Schmerling je dal 3. aprila t. l. z lastnimi besedami prav ugoden odgovor, pismeno rešenje te zadeve mora pa posihmal priti, če ga deželna vlada ni že dobila. — Zlo čudno pa je to, da je kantonska gosposka že 11. marca t. l. ukazala, cesto koj delati začeti in jo dodelati, če ne se bodo odkazani deli ceste licitirali dali, c. k. Teržaško namestništvo pa je poslalo ukaz, kteri je podpisan 17. marca t. l., torej 6 dni pozneje.

Stan dežele, zlasti téh tréh kantonov, je žalosten. Ljudstvo nima ta čas prav nič zaslužka; verh tega pa tudi živeža nima. Kaj! še pot nima, da bi moglo hoditi do ceste, ktera se ima delati. Posebno od zdoljnje Pivke je blizo deset ur dalječ do tod. Nikakor tedaj ni mogoče, da bi mogli vsi prebivavci to cesto delati.

Kako žalostno je za vse prebivavce ob véliki Teržaški cesti, kteri si samo z voznjo lesa, oglja, sena in slame z zgornje Pivke, potem s pripregami in od nekterih gostivnic nekoliko zaslužijo, zdaj pa bi tako dalječ od doma mogli delati tako cesto, ktera jih bo še ob teh par krajcarčkov pripravila!

Da so ti trije kantoni poslednjih 12 let sem, zlasti pa od tistega časa, kar se je železnica začela, v hudi revšini, tega ni treba še dokazovati. Saj so samo na davkih blizo 50.000 gld. še dolžni! Odkod pa 2 do 3 sto tavžent gld. vzeti, kterih bi utegnili za to cesto treba biti? Ljudstvo je voljno plačevati, pa ravno ta dolg na davkih je živa priča, da v deželi ni dnarja; kdor pa nima dnarja, tudi ne more zidati!

Iskrene želje, ktere bom danas v imenu revnega

ljudstva, slavnemu zboru zastran te sploh zoperne ceste danas razodel, so pa:

1. da se ustavijo dela na cesti ob Reki;
2. da se zaslišijo soseske zastran téh dél, in
3. da se ta cesta o svojem času in primerneje izdela.

Gospodje! Spolnil sem svojo lepo dolžnost. Pred Vami stojim v imenu ljudstva in prosim pravice in pravičnosti! Združite se, da se veliko, težko breme, ki je bilo terpécemu, obožanemu ljudstvu naloženo, premeni v manjše breme, ktero se bo dalo laže nositi. Ljudstvo je, ktero terka na vrata deželnega zbora; ljudstvo je, ktero prosí podpore in pomoči v tej véliki revšini in sili! Gospodje! Bog je z ljudstvom, Vi pa ste za ljudstvo!

Posl. Kromer: Tudi jez sem téh misel, da so kantonske gosposke doslej pri napravljanju cest večidel svojovoljno ravnale, in da so vse dela na cestah, kterih ni ljudstvo samo začelo, ktere se torej niso iz volje ljudstva začele, ali menj potrebne ali pa tako drage bile, da se s stroški za-nje nikakor ne ujemajo.

Ali dosedaj storjeni nasveti, ktere ceste naj bi se nehale delati, se mi zdijo nekoliko premalo določni, in rečem tedaj naravnost, da naj rabsodijo kantoni, ozéroma njih prebivavci, kterih cest je za vzajemno občenje treba, ktere naj se tedaj izdelajo ali pa ne izdelajo. Torej naj se pri vsaki cesti samo deležne soseske poprašajo, ali naj se doslej začéte ceste z ozérom na njih pripravnost in z ozerom na to, kako in koliko so dodelane, in z ozerom na druge razmere še dalje delajo ali pa delati nehajo. Ako večina, določena večina sosesk, ktere so te reči deležne, izreče, da se ima tá ali tá cesta, ker je ni treba ali ker je gledé na stroške, kterih bi bilo za-njo treba, predraga, opustiti, ne vem, zakaj bi se kantomom in soseskam, za kterih blagor imamo prav za prav skerbéti, stroški nakladali za ceste, kterih sami ne želé, ktere niso v njih korist, kakor mislijo.

Torej nasvetjem, slavno deželno vlado poprositi, da bi dotičnim kantomom naročila, zastran kantonskih cest, ktere se sedaj delajo, najpred udeležne soseske zaslišati in da bi se kantonske gosposke po tém, kar bode večina dotičnih sosesk rekla, ravnale zastran tega, ali naj se ta ali ta cesta dalje dela, ali pa naj se dela ustavijo. Ne poterdim pa tega, kar je gospod nasvetovavec prvno zastran dosedanjih stroškov za dela na kantonskih cestah nasvetoval, namreč da bi se vsi zastanki odpustili in ne iztérjevali, ker imajo v vsakem kantomu vsi kantončani vse konkurencije enako terpeti. Če bi se pa obderžalo vse, kar so nekteri že plačali, drugim pa, kteri niso za to nič storili, skozi perste pogledalo, bi to v kantonih in soseskah hudovoljnost zbudilo. Reklo bi se: „Treba je, se le nekaj časa upréti, in nikogar ne bodo več nadlegovali.“

Mislím tedaj, da naj bi se za dosedanje dela od vseh enako terjalo, dosedaj plačani dnarji pa za druge namene obrnili, če jih za ceste več ni treba.

Posl. dr. Zupan: Sam sem spoznal, da svojega nasveta nisem določno nastavlil; mislim pa, da ga o sedanjem stanju reči nisem mogel drugače nastaviti; torej sem pa, ker prvi del nasveta ni določen, dastavil drugi del, namreč, da naj zastran posarnih cest kantonski predstojniki zaslišijo dotične soseske in predložé njih nasvete, namreč, ali naj se ceste dalje delajo ali naj se pa té dela ustavijo. Mením, da je v drugem delu nasveta gospoda svetovavca deželne sodnije Kromerja ves zapopaden, k večemu naj bi se še pristavilo, da naj se ravná po teh nasvetih sosesk; tega pristavka ni v mojem nasvetu.

Kar pa se tiče zastankov, katerih iztérjevanje naj bi se začasno odložilo, nisem hotel reči, da naj se ti zastanki nikolj ne plačajo, ampak samo, da naj bi se zastanki tako dolgo ne iztérjevali, dokler ni določeno, ali se ima kaka cesta dalje delati ali pa začeti, ali ne; da naj se za zdaj tudi, če bi bil sklep storjen, da se ta ali ta cesta ne začne delati ali dalje ne dela, že plačani dnarji po primeri razdelé, za kar bi se pa moglo posebej prositi.

Torej mislim, da se nasvet gospoda poslanca Kromerja za mojim samo v tem ne ujema, da on izrečno nasvetje, po nasvetih sosesk ali po nasvetih večine sosesk tudi v tej zadevi ravnati.

Zoper ta pristavek nimam sploh nič ugovarjati; opera se na pravico in pravičnost; al za sedanjí čas in po njegovi sedanjí obširnosti se mi ta dostavek vendar nekoliko nevaren zdi in upaje, da bodo vladne gosposke prihodnjíc nasvete sosesk jako obrajtale, bi rajše želel, da bi se ta pristavek opustil.

Posl. Korén: K tem, kar so gospodje predgovorniki govorili, naj še opomnim, da kmetje zelo zelo tožijo, da morajo brez ožera na okolišine in zaslužke za ceste več ko morejo storiti, in sicer tako, da morajo zavoljo tega dostikrat še dolgove delati na svoje kmetije. Dostikrat mora kmet živino, katero za obdelovanje svoje zemlje potrebuje, prodati in svoje dela ustaviti, da si more pomóči, da more cesarske davke plačati, kateri znesejo po 50 do 60 od sto čistega dohodka. Vsak gospodar gré v nič, kterega dohodki so manjši od stroškov. Jez podperam tedaj nasvet gospoda dr. Zupana.

Posl. Obreza: V poterjenje gospod Zupanova nasveta povem zgled, kako neprimerno so v teh rečéh kantonske gosposke ravnale. V zgled dám namreč, kako se je delala cesta čez hrib Stermec pri Cirknici v Planinskem kantonu; zavoljo navskrižnih misel gospodov kantonskih glavarjev žl. Rödérja in Ogrinca so delali cesto na dveh stranah, soseske pa so mogle za to 8000 gold. plačati, dobička pa niso imele nikakoršnega.

Posl. žl. Langer: Z nasvetom gosp. dr. Zupana sem popolnoma zastopljen in rečem samo, da bi bile eksekucije zavoljo zastalíh cestnin zelo zelo neprimerne in zoper vso politiko sedaj, ko bo morda v kratkem telesne in dnarne pomoči ljudstva treba za druge važne naméne. V Kostanjeviškem kantonu je tacíh zastankov več tavžent goldinarjev. Ako bi hotli te zastanke iztérjevati za izdelanje ceste, katero je gospod dr. Zupan bolj natanko imenoval, in ktera bi za nič drugzega ne bila, kakor k večemu gojzdom Kostanjeviške grašine hasniti, bi ne bilo čuditi se, ako bi se med že tako zelo ubogim ljudstvom ondašnjega kraja, katero je dolžno, to cesto delati, huda huda nevoljnost zbudila.

Kar se tiče dalje tega, kar je omenil gospod dr. žl. Wurzbach zastran novo postavljenih kantonskih cestnikov, sim popoluoma z njim zastopljen.

To je breme, od kterega soseska ne vé, čemu da je in kaj je njegov namen. Znano je, da je bilo posamnim prebivavcom sosesk naročeno, za kantonske ceste skerbéti; zdaj so pa še kantonske cestnike postavili. Kaj naj neki ti počno? Gledati imajo na več tavžent seznov ceste; še obhoditi ne morejo tega kosa ceste, kako neki bi ji bili čuvaji? Ako kaj neprikladnega najdejo, more to neprikladnost vendar le samo tisti odpraviti, kateri mora popravljanje ceste plačevati. Kantonski cestniki niso za prav nobeno rabo, kantonski dnarnici pa vender prizadévajo veliko stroškov. Verh tega so jih kantonske gosposke same postavile in še večidél so bili za to zvoljeni lenobni

kmetje, ljudje, kateri iz lenobe niso hotli svojih zemljiš obdelovati in so mislili, da si bodo prav dobro postljali, če bodo cestniki imenovani.

Zastopljen sem torej popolnoma z nasvetom gospoda dr. žl. Wurzbacha, da bi se ti kantonski cestniki odpravili.

Kar se pa sicer tiče gospod Brolihowega nasveta in njegovega mnenja, da bi kmetje in kmetiško ljudstvo utegnili, se vsem delom na cestah odpovedati, če bi se ta nasvet poterdil, nisem z njim zastopljen. Mislim, da je krajski kmet preveč prebrisane glave, da bi ne spoznal, ktere ceste mu je treba, ktera mu več hasne, ali ktere bi mu ne bilo treba. Reči moram, da sem — ne samo kot mož sam za-se — temuč tudi kot župan in odbornik več sosésk priložnost imél, viditi, da vejo kmetje to prav dobro razsojevati. Nikakor in nikdar se ni bati, da bi se druge ceste zavoljo tega zanemarjale, če bi se poterdilo to, kar gospod dr. Zupan svétuje. Rečem tedaj, da sem z nasvetom gosp. dr. Zupana popolnoma zastopljen, pristavim pa le še to, da dežela že komaj čaka, da bi deželni zbor v tej zadevi pomagal.

Posl. Brolih: Postaviti se morem za to, kar sem izgovoril, tako, da sem le rekel, naj bi se gospod dr. Zupanov nasvet samo bolje določil, in da sem izrekel, da naj se ustavijo dela samo na cestah, ktere se opravljajo z izrednimi pomočki, z gotovim dnarjem sosesk, nikdar pa naj se ne nastavlja nasvet sploh, ker bi potem tudi dela na takih cestah nehávale, ktere se dajo s pomočki kantonskih prebivavcov, z lastnimi močmi in z delom v naturi začeti in dodélati, na kterih je prebivavcom res veliko ležeče, in zavoljo kterih prebivavci nikoli niso ugovorov delali. Nasvet je bil splošno sestavljen, da utegne delanje cest sploh morda krive misli obuditi in tudi še celó splošnemu občenju škodljivo biti.

To je bilo moje mnenje.

Predsednik: Prosim gospoda svetovavca deželne sodnije svoj nasvet določiti in točno spisane meni dati.

Posl. Kromer: Kar se tiče iztérjevanje zastankov, nisim nikdar mislil, da bi se o nepravem času iztérjevali, samo za to sem hotel govoriti, da naj bi se z vsemi enako ravnalo.

Govorilo se je danas tudi o cestnikih; kot urednik na kmetih sem veliko let skušal, da so kantonske ceste povsod dobre, kjer kantonske gosposke in županije svojo dolžnost spolnujejo, pa tudi, da so ceste v vseh kantonih bolj ali menj slabe, ker té gosposke ne spolnujejo svoje dolžnosti. Cestniki nikakor ne morejo zadostovati ohranjenju kantonskih cest, in stroški za-nje so res prazna reč, ktera ne doseže svojega naména.

Posl. Derbič: Temu nasvetu moram še pristaviti, da bi bilo prav dobro, tudi razdelitev cest napraviti; vse ceste niso enako važne. Nekatere kantonske ceste so deželi tako važne, da bi se mogle po vsi pravici v versto tako imenovah vélikih cest postaviti.

Bližnji Kras daje lepe zgléde. Kras ima že leta in leta svoj poseben zalog, kateri se z deželnimi pripomočki vzdržuje. Z njim se vzdržujejo vse tiste ceste, ktere so po mojem mnenju tako imenovane zelo važne, deželne ceste. Po moji pameti pa bi bilo tedaj tudi treba, da bi se ceste krajske dežele s pripomočjo zvedenih ljudi vnovíc razrdile; iz tega bi se dalo spoznati, ktere ceste so prav za prav kantonske ceste, ktere pa zavoljo njih občne koristnosti gré med vélike ceste šteti in bi se ali s cestnino ali pa s tem vzdrževale, da bi deželni zalog ne imel za-nje skerbeti, ali pa da bi se vsaj kolikor je moč vzdrževale.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Jez podperam gospod Mulejev nasvet, in sicer zavoljo tega, ker me je lastna skušnjava učila, da zasluži več tako imenovanih kantonskih cest prav za prav ime pravih velikih, pravih cesarskih cest. Imenujem samo eno, ktera bi utegnila vsem gospodom poslancom znana biti, namreč cesto, ktera pelje z velike ceste v Kamnik. Po tej cesti se vozi vse, kar le more; ondašnje fabrike jo rabijo, vozijo po nji derva, les, deske, vozijo po nji prebivavci kantonov čisto tujih krajev. Kanton Kamniški pa in bližnji kantoni, kteri na to cesto nikolj ne pridejo, morajo za to cesto plačevati, morajo popravljati to cesto, po kateri se silno veliko vozi in ktera potrebuje vsako leto večkratnega popravljanja. To je velika krivica, ktera bi se dala odpraviti, ako bi se porajtalo na gospod Mulejev nasvet, namreč, da bi se naredil občert zastran cest čele krajske dežele, iz kterega bi se dalo viditi, ktere doslej imenovanih kantonskih cest imajo veljati kot cesarske ceste in bi se potem z njimi kot velikimi cestami ravnati imelo.

Posl. Mulej ugovarja, da ni o cesarskih cestah govorjeno bilo.

Posl. Dežman: Tudi jez podperam nasvet gospoda poslanca Muleja s posebnim ožerom na kantonsko cesto, ktera je bila z velikimi stroški in z veliko umetnostjo poslednje leta v Idrijo speljana, in pri kateri so mogli posamni kmetje iz daljnih krajev tako sila veliko tlako delati, da se trese v persih serce vsakemu, kdor vé, kaj je pravica.

Posl. dr. Zupan: Kar se tiče poslednjega nasveta, opomnim samo to, da sicer njegovo ugodnost dobro spoznam, pa vendar ga ne morem spoznati za posebnega in za takega, kteri bi bil mojemu zopergovoren ali da bi se däl v mojega vplesti. Potégnil bi tedaj vsigdar z njim ako bi se kak poseben nasvet naredil, tako pa ne morem z njim vléci.

Predsednik: Ali želi še kdo govoriti? če ne, bom rekel, da je ta zadeva sklenjena. — Gospod Brolih, prosim, mi podati svoje nasvete.

(Po kratkem dovoljenem prenéhu govori predsednik dalje):

Ko sta gospoda Kromer in Brolih svoje nasvete nazaj vzela, izročim nasvet gosp. dr. Zupana glasovanju. Njegov nasvet ima dva dela. Pervi je ta-le:

„Ustavijo naj se vse tačas namenjene ali pa že začete dela na kantonskih cestah, kakor tudi vse eksekucije zavoljo zaostalih del na kantonskih cestah razun tacih novih del (toda ne popravljanje na že obstoječih kantonskih cestah),

a. ktere se dajo s primerno majhnimi stroški do-delati, in

b. kterih potrebnost je od sosesk popolnoma spoznana, tako dolgo, da bodo krajne in morda kantonske soseske osnovane in zmožne, svoje doterjene nasvete podati zastran potrebnosti ceste sploh, zastran prikladnosti namenjene ceste in zastran tega, kako naj se cesta dela“.

To je prvi del gosp. dr. Zupanova nasveta. Prosim ustati gospode, kteri so s tem nasvetom dovoljni.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Prosim, gospod predsednik! Razuméli nismo začetka tega dela; komu pa naj se predloži nasvet?

Predsednik (bere):

„Slavni deželni zbor naj sklène:

„1. Ustavijo naj se vse tačas namenjene“ i. t. d.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Naj pregovorim še nekoliko besed, dasiravno je razgovor že končan, pa pri

formuliranju nasveta se na to ni porajtalo, in opomnim, da deželni zbor kot deželni zbor nima pravice, tak sklep delati, ker nima izveršivne oblasti. Samo prve besede naj bi se tako pre naredile, da deželni zbor dá odboru oblast, se zastran té zadeve do slavne vlade obertiti.

Predsednik: Saj je to že tako v drugem delu nasveta zapopadeno.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Pervi stavek je vendar nekoliko preojstro sestavljen, ker deželnemu zboru ne gre pravica, zastran tega kaj ojestro početi. Samo vladi naj se predloži.

Posl. dr. Zupan: Po mojem mnenju pristaja res deželnemu zboru, o tej reči sklépati; se vé da mora tak sklep poterjen biti, kakor vsak drug sklep.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Ker je bilo razjasnjenje dano, da se bo to deželni vladi prepustilo, ne bom dalje nič več nasvetoval. Govoril sem samo zavoljo porazumljenja.

Predsednik: Prosim še enkrat ustati gospode, kteri so s tem pervim delom nasveta zastopljeni. (Vsi ustanejo in nasvet je tedaj poterjen).

Zdaj pride drugi del nasveta:

„Deželnemu zboru naj se naroči, se s slavno c. k. deželno vlado zneniti, da se bo zvedilo po njih podredjenih gosposkah na podlagi predlogov, ki se bodo podajali, ktere, bodi si namenjene ali pa že začete dela, so take, da naj se vsled sklepa k 1 ne ustavijo“.

Prosim ustati gospode, kteri so tudi s tem drugim nasvetom zastopljeni, prenačenim nekoliko po nasvetu gospoda svetovavca deželne sodnije Kromerja. (Vsi ustanejo, nasvet je tedaj poterjen).

Še en dostavek gospoda kantonskega glavarja Muleja je; glasi se:

„Slavni deželni zbor naj postavi poseben odbor, kteri bo dogovorno z deželno stavbno gosposko, ožeroma s kantonskimi inženirji in kantonskimi gosposkami popisal poglobitneje kantonske ceste zastran njih splošne koristnosti, da bo po takem prepričanju mogoče izreči, ali naj bi se nekte in ktere kantonske ceste zavoljo več vožnje po njih ne povzdignile za deželske ceste, da se bodo potem z deželnimi stroški ali pa s cestninami hranile“.

Ne vem, ali naj bi ta nasvet ne veljal kot poseben nasvet.

Posl. Mulej: Ugodno se mi je zdelo, svoj nasvet k nasvetu gosp. dr. Zupana pristaviti, ker se mi zdi, da se z nasvetom za odpravo cestne tlake zlo stika.

Predsednik: Sopot rečem, da se mi zdi, da je to nasvet, o katerem naj bi se posebej glasovalo.

Posl. Ambrož: Govorilo se je samo o tem, da naj bi se ustavile dela na cestah, ktere niso primerne in ktere stanejo preveč stroškov; al govornikov se je toliko oglasilo, da se dozdeva, da se deželni zbor danas posvetuje zastran vseh cest dežele, in želim, da bi se to slavnemu zboru ne očitalo. — Nismo še prevzéli razkazanih deželnih opravil, ne še premoženja za gospodarstvo, in po mojem mnenju bi bilo tedaj prezgodaj, se zdaj že v take reči udajati. Res je sicer, da grejo deželske ceste v opravila deželnega zbora.

Kadar bo deželni zbor res začel svojo djavnost — v sedanjih sejah se mi ne zdi poklican, podlage za vso prihodnost načrtati — tadaj se bodo mogle vse kantonske in soseskine ceste in vse pôlske pota doveršno zaznamovati. To se bo zgodilo, kadar bodo kantoni in soseske po ustavnih postavah že osnovane. Dasiravno izhaja ta nasvet iz prav blage volje, moram

vendar reči, da sem zoper njega, da je prezgoden in nasvetjem, se dnevnega reda držati.

Posl. Brolih: Jez podperam nasvet gospoda poslanca Ambroža tako, da naj se glasuje o nasvetu zastran dnevnega reda, preden se začnejo razgovori o nasvetu gospoda poslanca Muleja.

Posl. Ambrož: O nasvetih za dnevni red se ima pred vsem drugim glasovati; ako se glasuje, ne iti k dnevnemu redu, naj se pa začnejo razgovori.

Predsednik: Glasuje naj se tedaj o nasvetu gospoda poslanca Ambroža, kar k dnevnemu redu iti. (Glasovanje je dalo nasvetu gosp. poslanca Ambroža večino 16 glasov zoper 12).

Predsednik: Glasuje naj se zdaj o nasvetu gospoda dr. žl. Wurzbacha.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Mislim, da je moj nasvet samo popraven nasvet.

Predsednik: K drugemu stavku je predloženo pristavek gospoda dr. žl. Wurzbacha, namreč: „Slavni deželni zbor naj pridá deželnemu odboru še štiri zbornike deželnega zbora, in temu pomnoženemu odboru naj naroči, prihodnjemu deželnemu zboru predložiti sedanjim razmêram in potrebam krajske dežele primern načrt zastran tega, koliko naj se udeležujejo kmetje pri izdelovanju novih in pri popravljanju obstoječih kantonskih in soseskih cest“.

Ker je razgovor o tem že sklenjen, naj glasuje se o tem nasvetu kot pristavku k drugemu stavku. Prosim ustati gospode, kateri so s tem pristavkom zastopljeni (bere ga še enkrat).

(Ko vsi zborniki ustanejo, reče

Posl. dr. žl. Wurzbach: Rečem, da odstopim od svojega nasvêta, ker ne more kot popravek veljati, ampak spada z unim gospoda poslanca Muleja v eno versto.

Predsednik: Še en nasvet gospoda poslanca Korena imamo, ki zadéva naprave kantonskih cest od Planine v Lož in od Logatca v Idrijo, zastran hranjenja in popravljanja tajistih in morda zastran povzdignjenja teh kantonskih cest med deželske ceste in potem zastran poberanja cestnine na njih. — Ali hočete svoj nasvet bolj utrditi, gospod nasvetovavec?

Posl. Koren: Slavni deželni zbor! Poslednji čas so, kakor je bilo že v prejšnjih sejah omenjeno, v krajski deželi po naročilih političnih gosposk posestniki več cest ali predelali ali pa na novo izdelali s tako velikimi stroški, da so ti stroški, in sicer v Planinskem, Iderskem in Ložkem kantonu, kakor sem že omeniti čast imel, 50 do 60% katastralnih dohodkov dosegli in še celo preseгли; verh tega je še več tacih cest, ktere se že delajo, druge pa, ktere bi se imele še delati. Da ti stroški premožnega posestnika samega težko stanejo, ubogemu pa celó življenje spodkopujejo, tega sicer ni treba v mar jemati, zadržati se pa vendar ne morem, še enkrat ponoviti, kar sem že enkrat rekel, da je marsikterega posestnika sila gnala, ali svoje gojzde izsékovati, ali pa če jih ni imel, prodati živino za obdelovanje kmetije potrebno, da je mogel stroške za cesto plačati. Tako je prisiljen, na svoje posestvo dolgov najemati, se pripomočkov za obdelovanje kmetije vanati in tako v revšino zabrêsti.

Verh tega morajo pa zdaj za dober stan têh cest skerbeti tudi posestniki in terpeti stroške, kateri skorej presežejo cesarski gruntni davek od tistega časa, kar je železnica dodêlana. Taka je zlasti ob cesti od meje Ložkega kantona do Rakeka, kjer se zedinjujejo ceste iz Kočevja, Ribnice, Lašič, Čubra in Loža, in se po nji skoraj toliko lesa, vina i. t. d.

zvozi, kakor pred po véliki cesti, dokler ni bilo železnice.

Očitno je, da to breme posestnika preveč tlačí, in po pravici se mu more toliko menj nakladati, ker ta cesta samo kupčiji dobiček donša. — Ugovarjati bo hotel morda kdo, da se ta reč tiče samo tega kraja in ne gré pred slavni deželni zbor! Obstati moram sicer, da se je to težko breme res samo kot krajna zadéva čislala; al ravno iz tega izvérajo tudi tožbe zoper to tlačenje in ob enem tudi prošnje, da naj se po pravici pomaga, če ne morajo posestniki kupčiji v prid poginiti. Toda ne po nadležnosti reči, ktera zadeva en kanton ali posamne sêla, temuč po tem naj se meri in sodi to, da pride dobiček njih velikemu delu dežele v prid.

Namen te ceste razodeva tudi njeni cilj in konec; narejena ni bila zavoljo tega, da bi se ljudstvu bilo breme naložilo, temuč zavoljo tega, da se je dežela, posebno pa, da so Kočevje, Ribnica, Lašič, Čubar in Lož z železnico zvezali. Jasno je, da je ta cesta deželi koristna, — in v tem leži tudi opravičenje deželnega zbora, pripomočke za ohranjenje te ceste ustanoviti in privoliti. Tu naj pa velja pravilo, da naj tisti, kateri hoče dobiček od kake reči uživati, tudi z njo združeno breme nosi; in na to pravilo se operaje menim, da smem po pravici terjati, da naj se dolžnost, cesto hraniti in popravljati, tistemu naloži, kdor jo rabi in dobiček iz nje uživa.

Enaka je tudi z novo cesto od Logatca do Idrije. Ta cesta je posestnikom tudi tavzente goldinarjev prizadéla in marsikdo se je mogel najpotrebniših reči znebiti, da je mogel opraviti, kar je njega zadelo, in zdaj pa mora še cesto popravljati.

Preden je bila cesta narejena, je mogla rudarijska gosposka na svoje stroške posebno cesto od Idrije do Verhnike vzdrževati; ta cesta je gotovo veliko stroškov potrebovala. Kar je nova cesta narejena, teh stroškov nič več ni treba, in menda nihče ne bo terjal, da naj posestniki novo cesto večidel zavoljo tega vzdržujejo, da je mogoče, rudarske pridelke po nji z manjšimi stroški iz Idrije voziti, potrebnih živéžev, žita, vina i. t. d. pa z manjšimi stroški v Idrijo voziti. Da bi se oprostili posestnik, kateri mora že tako velike davke plačevati, dražega vzdrževanja ceste, po kateri se prevaževa kupčijsko blago, ali da bi se mu to vsaj olajšalo, nasvetjem, na cesti od Planine do Loža in od Logatca v Idrijo cestnino napraviti, ali pa da bi se tê cesti, ker se sila zlo rabite, med deželske ceste uverstile, s cestnino vzdrževale in primerna cestnina ustanovila; da se pa to berž stori, naj bi se naročilo c. k. kantonskim gosposkam v Planini, Loži in Idrii, to obravnati.

Predsednik: Ali bo kdo podperal nasvet gospoda poslanca Korena kot silen nasvet?

Posl. Derbič: Gospod predgovornik nasvetje, cestnine napraviti; jez ne potegnem s tem.

Predsednik: Prašam, ali se bo nasvet dostojno podpéral; ako ne, ga ne bom dal v razgovorjanje. Prosim tedaj ustati gospode, kateri podperajo nasvet gospoda poslanca Korena. (Nasvet ni bil dostojno podperan).

Posl. Derbič: Prosim, da bi šli iz enakih uzrokov k dnevnemu redu, kakor pri prejšnem nasvetu. Cestnine v enem kraju napraviti v drugem pa ne, bi bilo neenako ravnanje s posestniki za vzdrževanje kantonskih cest.

V celi deželi so enake razmêre. Kolikor mi je znano, imamo na Gorenskem in Dolenskem kantonske ceste, po katerih se zlo vózi. Težko jih je vzdrževati in z velikimi stroški, zlasti v krajih, kjer morajo šuto za cesto iz skalovja strêlati. Na Gorenskem

imamo cesto, ktero morajo dvakrat v letu posipati. Ako bi napravili v enem kraju cestnino, bi jo mogli tudi v drugem, kateri mora ravno toliko za cesto plačevati. To bi med ljudstvom po pravici nevoljo zbudilo. Treba bi bilo popred ceste v red djati in še le potem je mogoče razsoditi, na katerih naj se cestnina napravi.

Posl. Koren: Ker moj nasvet ni obveljal, mislim, da ni treba razgovorjanja o tem.

Posl. Ambrož: Mislim, da naj velja gospod Derbičev nasvet, k dnevnemu redu iti, in če je

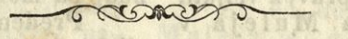
všoč, o tem glasovati, se bo vidilo, kaj naj se zgodi z gospod Korenovim nasvetom.

Posl. Brolih: Menim, da gospod Korenov nasvet samo kot silen nasvet ni obveljal.

Predsednik: Da! samo kot silen nasvet ni obveljal. — Glasuje naj se o gosp. Derbičevem nasvetu, k dnevnemu redu iti. Ustati prosim gospode, kateri so s tem zastopljeni. (Večina gospodov ustane).

Sklenem tedaj današnjo sejo. — Prosim, v sabbota ob 10. uri k poslednji sjeji priti.

Konec sjeje ob 1 1/2 uri popoldne.



Stenografični zapisi

devete seje deželnega zbora v Ljubljani,

20. aprila 1861.

Sėja se je začela ob 10¹/₄ predpoldne.

Pričujoči: Predsednik: Gospod deželni glavár *baron Codelli*. — C. k. deželni predsednik: Gospod *dr. Karl Ulepič* *žl. Krainfels*. — Vsi poslanci razun *milostlj. kneza in škofa*, potem gospodov poslancov: *Antona grofa Auersperga*, *barona Apfalterna*, *dr. Tomana*, *žl. Jombarta*, *dr. Zupana*, in *Obreza*.

Predsednik: Prosim gospoda zapisovavca, zapisnik od 19. aprila brati.

Zapisovavec **Ambrož**: Gospod *dr. Zupan* me je prosil, namesti njega brati zapisnik, ktereга je on spisal. (Bere zapisnik).

Predsednik: Ali je zoper zapisnik kaj ugovarjati? Ker nihče nič ne ugovarja, je zapisnik potrjen, in prosim častitljivega gospoda dekana *Tomana* in gospoda *Guttmana*, ga podpisati. (Ga podpišeta). V dnevnem redu je silen nasvet, namreč:

„Slavni deželni zbor naj bi sklenil, da naj se odpravijo kantonski cestniki, ktera je prejšnja slavna deželna vlada postavila, pa jih kantoni plačujejo, in da naj se soseskam na voljo dá, po svoji volji za njim odmérjene kantonske ceste skerbeti“.

Prosim gospoda kantonskega glavarja *Derbiča*, kteri je ta nasvet predložil, svoj nasvet bolj natanko razložiti.

Posl. Derbič: Slavni zbor! Najpervo moram opomniti, da je kantonske cestnike postavljati deželna reč, in da gré to pred slavni deželni zbor.

Kantonske ceste vzdrževati je dolžnost sosesk cele dežele; kantonske dnarnice, iz kterih kantonski cestniki svoje plačila dobivajo, dobivajo dnarje iz naklad na vse neposrednje davke. Mislím, da sem s tem dokazal, da je ta reč deželna zadeva. Kantonske cestnike jemljem v ozér z dvojnega stališa; prvič, kdo ima pravico, jih postavljati? drugič pa, ali hasnejo kaj ali ne hasnejo nič?

Kar se tiče pravice jih postavljati, moram opomniti, da so kantonske ceste v celi deželi na posamne kantone razdeljene, v kantonih samih pa imajo soseske in soseskah pa posamni posestniki za njih dober stan skerbeti.

Dolžnost sosesk in ozéroma kantonov je, za dober stan kantonskih cest skerbeti.

Kdor ima kako dolžnost, ima tudi pravico, koli-

kor mu je mogoče prosto, svojim razmérom primerno in z najmanjimi stroški svojo dolžnost spolnovati.

Nihče drug nima pravice, odločiti, s čem in kako bo kdo svojo dolžnost spolnoval.

Razžaljenje bi bilo, če bi se hotel kdo drug v to vtikati, s čem in kako bom svoje dolžnost storil.

Lahko réčem, da je bilo tako takrat, ko je prejšnja sl. deželna vlada kantonske cestnike postavljala; dežela jih ni želéla; kolikor je meni znano, je pač več sosesk zoper to ugovarjalo, pa nič jim ni pomagalo to. Slavna deželna vlada je zaukazala, kantonske cestnike postaviti in po svoji volji je rekla, jih iz kantonskih dnarnic plačevati. Posamne kantonske dnarnice so mógle zavoljo tega, kakor je število kantonskih cestnikov nanese, po 300 do 400 gld. in pa tudi še več stroškov terpéti. Ker pa kantonske dnarnice nimajo svojega premoženja, temuč dnar po nakladih na cesarske davke dobivajo, so se mogli ti nakladi gotovo povekšati, ker je več stroškov nastalo. Ako pomislím, da je na vseh, že tako velicéh neposrednih davkih za deželni zaklad in za zaklad gruntne odveze že 40% doklade in da se mora verh tega še za kantonske dnarnice nov naklad narediti; če pomislimo na drugi strani, da je premoženje naših, večídel obožanih kmetov majhno, bomo spoznali, da je vsako povekšanje nadavkov, posebno pa nepotrebnih nadavkov zametljivo, in vest naklada dolžnost, se vsakega še tako majhnega povekšanja varovati in ga kolikor je móč zmanjševati. — Ker imajo soseske dolžnost, kantonske ceste vzdrževati, in ker imajo soseske za pripomočke za njih vzdrževanje skerbeti, se mi naredba slavne deželne vlade ne zdi na pravem mestu, in réčem, da slavna deželna vlada ni imela pravice za to.

Kar se tiče namena postavljenih cestnikov, bodi dosti, da opomnim, da imajo kantonski cestniki vsaki dan kantonsko cesto obhoditi, da vidijo, ali je kje kaj napénega, da posamne napénosti odpravljajo,

cestne grabne trebijo, nad cestno pripravo čujejo, na posipanje cest gledajo in kadar je kaj treba, kantonskim gosposkam naznanjajo. Na cesarskih kantonskih cestah se odmeri vsakemu cestniku pol mile ceste. Ako bi tudi na menj rabljenih kantonskih cestah hotli več ceste odmeriti, bi mogli k večemu eno miljo ceste nemu cestniku z dobrim uspehom odkazati. Ker so kantonske ceste v nekterih kantonih po 10 in še več milj dolge, bi bilo treba po 10 in več kantonskih cestnikov postaviti, da bi mogli doseči, kar bi radi. To bi kantonskim dnarnicam prevelike stroške prizadevalo. Zdi se mi, da je tudi slavna vlada to spoznala, ko je kantonske cestnike postavljala. Le majhno število kantonskih cestnikov je postavila. To je bilo pa krivo, da so dobili postavljeni kantonski cestniki po 3 do 4 milje ceste.

Jasno je kot beli dan, da en kantonski cestnik tako dolge ceste ne more z dobrim uspehom oskerbovati. Iz tega tudi sledi, da pripravniki ljudje te službe prevzeti nečejo, ker vejo, da svojih dolžnost ne bodo mogli spolnovati. Manj pripravni ljudi so mogli udinjevati; to so ljudstvu zoperni ljudje, posebno, ker kmetje spoznajo, da morajo postavljene cestnike kot nepotrebne ljudi plačevati.

Namen se po cestnikih ne dá doseči. Na drugi strani pa naše kmetiško ljudstvo sedaj ne potrebuje več takega jerobstva; kmetje so spoznali, da so dobre ceste deželi v prid. — Kantonske gosposke tudi skerbé, da se v dobrem stanu ohranijo, in to vse prevdarsi sem sklenil nasvet storiti, da naj se kantonski cestniki več ne postavljajo in da naj se kmetiškim soseskam na voljo da, za kantonske ceste skerbeti.

Naj se deželnemu odboru naroči, zavoljo odprave te vladne naredbe se s slavno deželno vlado zmeniti.

Predsednik: Ker je nasvet gospoda kantonskega glavarja Derbiča dostojno podpert, naj se začne razgovori in prosim govoriti gospode, kateri hočejo govoriti.

Posl. Pinter (Gospod Pinter je tako tiho govoril, da ga je predsednik sam večkrat opomnil, bolj razločno in glasno govoriti, in da je bilo komaj do pol sobe mogoče, njegov govor umeti): Prosim govoriti. Vsaka nova naprava mora svoj namen imeti, kaj koristiti in svojemu namenu primerna biti; mislim pa, da kantonski cestniki svojemu namenu iz že razkazanih vzrokov niso primerni; zakaj na eni strani se ne doseže to, kar so po teh kantonskih cestnikih hotli doseči, na drugi strani pa veliko stroškov prizadevajo.

En cestnik more, kakor je gospod predgovornik omenil, k večemu eno miljo ceste z dobrim uspehom pregledovati. So pa kantoni, kateri imajo mnogo kantonskih cest, kakor n. pr. Kočevski kanton. Ta kanton ima 148 tavžent Dunajskih sežnov kantonskih cest vzdrževati, to je 37 milj. Če bi se tedaj dostojno število cestnikov postavilo, bi se jih moglo najmanj 37 postaviti. Ako dobiva cestnik samo 120 gold. na leto, namreč 10 gold. na mesec, bi zneslo to 4440 gold. To bi bilo kantonski dnarnici breme, katero bi mogla komaj nositi; že iz tega ozéra je toraj ta naprava neprimerna.

Za Kočevski kanton so trije cestniki odločeni; tem je komaj v enem tednu mogoče te ceste obhoditi, tem menj jim je mogoče, kaj opraviti. Potem tudi ne morejo sami tlako napovedovati, ker predalječ od tlačanov stanujejo, ljudje pa tudi ne bogajo, ravno zavoljo tega ne, ker so cestniki premalo čislani. Nanesem se ravno na to, kar je gospod predgovornik omenil, da se morajo večidel ljudje za cestnike postaviti, katerih

ljudstvo dosti ne čišla, ker družih ni dobiti. Ljudje jih ne bogajo in kantonske gosposke so prisiljene, svoje kantonske služabnike pošiljati, če hočejo kaj opraviti.

Pristopim tedaj nasvetu gospoda predgovornika in sem v vseh rečeh z njim popolnoma zastopljen, ker sem terdno prepričan, da je vse tako, kakor je gospod predgovornik povedal.

Posl. Dežman: Jez mislim, da bi se marsikaj nepristojnega zgodilo, če bi se kar vsi kantonski cestniki spustili, da bi se tudi velike nevarnosti pri voznjah na bolj rabljenih cestah primeriti utegnile, če bi se vsi cestniki odpravili. Spomnim se namreč neke ceste, ktera pelje skozi puste kraje, ceste, ktero odvaljene skale, zameti i. t. d. lahko poškodujejo. Rečem samo, da je zavoljo skal, ki se odvalé, treba ljudi, kateri kraj dobro poznajo in ceste večkrat obhodijo. Jez menim, da bi, ako bi se po izrečenem pravilu vsi cestniki odpravili, ravno ljudi manjkalo, od katerih se more misliti, da, svoje dolžnosti natanko spolnovaje, morejo o pravem času povedati, kje se je kake nevarnosti bati, ali če je cesta nenadoma zaperta, posebno pa na bolj obiskovanih cestah, da o pravem času povejo, da je berž berž mogoče cesto sovet odpreti. Posebno novo kantonsko cesto od Logatca do Idrije imam pred očmi, ktera, vsaj zdaj še ni dosti uterjena, na katero se večkrat skale zavaljujejo. Dobro previdim, da bi se, ako bi nobenih cestnikov ne bilo, prav lahko velike nevarnosti in res velike nesreče primeriti mogle. Da se kaj takega ne zgodi, se mi po moji pameti potrebno zdi, na tacihih mestih za zdaj še kantonske cestnike pustiti. Kolikor je meni znano, sta bila na omenjeni novi cesti dva cestnika postavljena. Ako je govorjenje od kantonskih cestnikov, kateri so na kantonskih cestah postavljeni, dobro spoznam, da cestnikom ni mogoče, obhajati vse kose ceste, ktere ima kanton vzdrževati; mislim pa, da bi bilo na tacihih mestih, ktere so posebno važne, kjer se utegnijo posebne nevarnosti primeriti, kakor odvaljenje skal, zameti, že zavoljo občne voznje treba, vsaj za zdaj še cestnike pustiti. Rad bi, da bi se torej nasvet gospoda kantonskega glavarja Derbiča tako pre naredil, da bi se na cestah, kjer se, kakor sem omenil, lahko posebne nevarnosti primerijo, kantonski cestniki ne odpravili.

Posl. Derbič: Na gospod Dežmanov ugovor opomnim, da se ne dá natanko odločiti, katero mesto ceste je nevarno. Ker se to ne dá odločiti, bi nihče ne vedil, za ktere ceste naj se kantonski cestniki pusté, za ktere pa ne; dalje imajo že tako soseske dolžnost, vse, kar se v njih zgodi, kantonski gosposki naznaniti, ceste pa popravljati, kjer so pokvarjene. S svojimi ljudmi bodo to najlože opravile; soseske imajo soseskine služabnike. S pomočjo teh ljudi lahko odpravljajo take pokvare, in soseskam je že tako na voljo dano, kantonske cestnike postavljati. Nasvetoval sem samo, da več ni treba kantonske cestnike postavljati. Soseske, ktere imajo po svojem previdu kantonske cestnike postavljati, bodo same za to skerbéle, in sicer tako, kakor se njih razmeram najbolje in najceneje prilaga. Po mojem nasvetu bi ne bilo treba, da bi vse soseske in sploh vsi kantoni dolžni bili, toliko cestnikov postaviti, kakor je slavna deželna vlada rekla.

Posl. Guttman: Prosim, da smem govoriti. Cestniki so nova reč. Ako se ozremo nazaj v pretekle čase, ne najdemo na njih téh ljudi. Ni jih bilo téh ljudi, in kolikor se jez morem spomniti, tudi ni bilo kaj takega spaziti, zavoljo česar bi bilo že takrat treba té naprave. Soseskam je menda najprvo na tem ležeče, da se berž ko je moč škoda popravi, ki

se na cestah naredi. Ko so pa poslednji čas soseske tudi soseskine služabnike dobile, morejo tem za ravno to opravilo dolžnost naložiti, katero imajo novi cestniki; mislim tedaj, da bodo vse skerbi odpravljene, o katerih je gospod Dežman govoril, ako delajo služabniki in soseske z zedinjenimi močmi. Sam sem teh misel, da reči, katere prejšnje čase ni bilo treba, tudi zdaj ni treba, ker toliko stroškov prizadeva, katere je gosp. kantonski glavar sam omenil. Potegnem tedaj popolnoma z gosp. Derbičevim nasvetom.

Posl. žl. Strahl: Tudi jez sem popolnoma z gosp. Derbičevim nasvetom zastopljen, ker mislim, da bo, ako hude vremena ali druge nezgode kje cesto zapró, župan kot od soseske zvoljen moz gotovo beržeje mogel ovére odpraviti in sicer z dobrimi pripomočki, kakor pa postavljen cestnik.

Posl. žl. J: Zdaj gré za pripomočke. Ali naj bi v pos... soseskah, v katerih je tacih začasnih cestnik... a, ti cestniki iz soseskinih ali pa vkupno iz kanton... a dnarnic plačilo dobivali? Ako je taka, bi bil j... es zato, da bi se izjemno samo za največe potrebe... tniki postavili, ako bi se pa v občnokone, kateri zadevajo celi kanton, samo nekam mogli posiliti, bi bilo po mojih mislih... a bi mogle posamne soseske v blagor... a neprimerne bremena prevzeti.

Pl. Langer: Kar se tiče soseskinih služab... lo po moji pameti najbolje, da bi soseska žabniku, kateri ji že tako pisma donaša in... a po cesti hoditi mora, priboljšek dala. o opravlja in na znanje da, če se kaj pri... ti.

Brolih: Jez moram podperati gosp. Dež... zavoljo tega, ker je bil že pred sklep... se dela na cestah ustavijo in odpra... i soseskam res težko stanejo, in... ra deželni zbor varovati, sklepe pre... vse odpraviti, kar soseske težko... ne more določiti, kako se bodo dale našem času, ko se delajo železnice... n. Ceste zanemarjati, ceste odprav... i pameti ne bilo prav. Predalječ bi... bi hotli sklepati o rečeh, katere zadevajo... pa bi ne odločili, kaj bi djali na mesto... bi odpravili. Kako reč odpraviti je lahko,... d je treba skerbeti, da se ne odpravi kaj... a in napravi kaj ložejega, ampak tudi na ob... je treba gledati. Soseskam bi se prav narav... priložnost dala, prav nič ne storiti za kantonske ceste namesti zmerneje za nje skerbeti; kantonske ceste bi bile res dobro oskerbljevane, al za občenje bi se, žali Bog! malo preveč skerbelo. Nevarno bi bilo take sklepe delati, sicer pa ne za kaj več skerbeti.

Posl. žl. Wurzbach: Jez pa rečem, da v tacih rečeh skušnja najbolj podučí. Kantonski cestniki so znajdba najnovejšega časa. Preden so bili, so ljudje po kantonskih cestah vozili in jahali, in prevračali se niso. Malokdaj je bilo o kaki nesreči slišati. Mislim, da reč, ktera vzrokuje kantonskim dnarnicam, in torej tudi prebivavcom kantona veliko stroškov, da reč, katere naprava se upravičiti ne dá, ni prazna reč, ker nam skušnja kaže, da smo pred brez té drage naprave prav dobro shajali. Zavoljo tega potegnem z gospod Derbičevim nasvetom.

Posl. Kromer: Tudi jez potegnem z nasvetom gospoda Derbiča, in pristavim samo to-le še: Težko se mi zdi, da se sploh kantonom stroški nakladajo, katerih res ni treba in svojega namena ne dosežejo. Ako bi se tu ali tam zavoljo nevarnosti potreba pokazala, posebne čuvaje postaviti, je dotičnim županom (Doklada „Novic“).

dogovorno s kantonsko gosposko prepušeno, čuvaje postaviti, kakor to potreba nanese; da bi se pa čuvaji sploh postavljaji, bi šlo čez namen posamnih, morda celó krajnih razmér.

Posl. Dežman: Popolnoma poterdim to, kar sta gospoda poslanca Derbič in Kromer zastran cestnikov rekla. Se vé da bi se moglo posamnim soseskam prepustiti, reči, da je na posamnih mestih cestnikov treba, in da za to poskerbé, česar je treba. Mislim pa vendar, da bi bilo preveč, če bi tukaj rekli, da na kantonskih cestah ni treba nobenih cestnikov. Tega ne moremo tako kot pravilo izreči, k večemu reči — da je to reč, ktera naj se soseski prepusti, če jo za potrebo spozná. — Al kot pravilo naj se ne izreče, da naj se na kantonskih cestah nobeni cestniki ne postavljajo. Res je, da so cestniki na kantonskih cestah čisto nova reč; pa zlo bi bilo želéti, kakor je že gospod poslanec Mulej omenil, da bi se kantonske ceste vnovič uredile, namreč, katere ceste naj bi se ali zavoljo velike vožnje po njih, ali pa zavoljo velikih stroškov za njih vzdrževanje ne štele več med kantonske ceste. Kar se tacih cest tiče, mislim jez, da naj ostane soseskam in gosposkam na voljo prepušeno, cestnike postavljati, ker se bo gotovo še potreba pokazala, nazadnje sopet cestnike postavljati, dasiravno tu rečemo, da naj na kantonskih cestah cestnikov več ne bó. Zavoljo tega sem zoper to, da bi se to kot pravilo izreklo; ako se pa izreče, naj velja še pristavek, da je to reč, katere naj ostane soseskam prepušena, če mislijo, da je na katerih cestah cestnikov treba.

Predsednik: Zabernem na to, da drugi dél gospod Derbičevega nasveta ravno to zapopada, kar gospod poslanec Dežman želí. Glasi se: „da naj se dotičnim soseskam prepusti, nad kantonskimi cestami, za katerih ohranjenje imajo one skerbéti, čujti, kakor se jim primerno zdi“.

Posl. Brolih: Jez bi nasvetoval, da naj bi se poslednji stavek naprej postavil in potem še le naj bi se odboru naročilo, se z slavno vlado pomeniti, kje naj se cestniki odpravijo. Ne postavilo naj bi se kot pravilo, da naj se cestniki odpravijo, temuč pred še, da naj se prepusti soseskam, nad cestami čuti in cestnikov postaviti, kolikor jih je treba. Nasvetoval bi, to prenarediti.

Posl. Derbič: Ta prenaredba stavka bi bila ne-logična; zakaj cestnike že imamo, slavna vlada je izrekla, da jih je treba. Ta stavek se mora pred réšiti, potem še le naj se prepusti, cestnike po volji postavljati.

Posl. Golob: Jez potegnem popolnoma z gospod Derbičevim nasvetom, in v poterjenje tega rečem samo, da imajo v Kamniškem kantonu že nekaj let sem cestnike, pa so ondašnje ceste v primeri z unimi sosednih kantonov ravno najbolj slabe. Očitno se toraj vidi, da se cestniki ondi ne skladajo z naménom.

Predsednik: Ali ne želí nihče več govoriti?

Posl. dr. žl. Wurzbach: Na to, kar je gospod poslanec Golob zavoljo slabih cest v Kamniškem kantonu rekel, rečem le, da ne poterdim tega kot prebivavec ondašnjega kantona. Naše kantonske ceste in soseskine pota so najboljše, z žulji prebivavcov nareje. Iz lastne skušnje morem to spricati in kanton na pričo poklicati.

Predsednik: Ker nihče več neče govoriti, sklenem razgovor s tem in glasuje naj se o gospod Derbičevim nasvetu, in sicer najpred s priporočilom gospoda poslanca Dežmana, kateri se glasi, da naj se cestniki ne odpravijo na cestah, kjer se je posebnih nevarnost bati.

To je pristavek gosp. poslanca Dežmana, če sem dobro umel. Glasuje naj se tedaj o gospod Derbičevem nasvetu z gospod Dežmanovem pristavkom. Ustanejo naj gospodje, kateri so zastopljeni z nasvetom in pristavkom. (Nikdo ne ustane.) Nasvet ne obvelja.

Prosim, zdaj glasovati o gospod Derbičevem nasvetu s pristavkom gosp. svetovavca deželne sodnije Broliha, namreč, da naj se pravilo, katero je bilo v prvi del vzeto, kot drugi stavek vzame, to pa, kar je v prvem stavku, se soseskam na voljo dá, da zadeve svojih cest same oskerbujejo. Če so gospodje zastopljeni z gosp. Derbičevem nasvetom in s pristavkom gosp. Broliha, jih prosim ustati. (Nihče ne ustane.) Tudi ta nasvet ni obveljal. — Izročim tedaj kar nasvet gospoda poslanca Derbiča glasovanju, kateri se glasi tako-le:

„Slavni deželni zbor naj naroči deželnemu odboru, slavno deželno vlado prositi, da naj se kantonski cestniki, katere je prejšnja slavna deželna vlada leta 1860 na stroške kantonskih dnarnic vpeljati ukazala, odpravijo, in soseskam na voljo dá, za njim odkazane kantonske ceste tako skerbeti, kakor za dobro spoznajo.“ — Kdor je s tem nasvetom zastopljen, naj ustane. (Večina zbornikov ustane.) Nasvet je z večino poterjen.

Zdaj pride drug silen nasvet na versto.

„Slavni deželni zbor naj sklene, deželnemu odboru naročiti, slavno deželno vlado prositi: Slavna deželna vlada naj ukáže gospóške gruntne bukke in gruntne bukke uravnati zavoljo tega, da se gospóške gruntne bukke in gruntne bukke tako napravijo, kakor se s pravoslovjem sklada in da se v teh javnih bukvah posestvo, ki gré h kaki grajšini ali kmetiji po katastru, ktereга bodo deležniki pregledali, tako razkaže, da se iz javnih bukev koj vidi, čigava je pravica do lasti zemlje in svetá.“

Prosim gospoda nasvetovavca, svoj nasvet bolj natanko razložiti.

Posl. dr. žl. Wurzbach: Naj smem opomniti, da bo to reč, kakor sem ravno slišal, slavni državni zbor prevzél; zavoljo tega odstopim od svojega nasveta. Rad bi bil to reč slavnemu deželnemu zboru razložil; al nepopolnost gruntnih bukev in gospóških gruntnih bukev bi utegnila vsakemu tako znana biti, da mislim, da mi ni treba, to še natančneje razkladati.

Predsednik: Zaslišajte zdaj, gospodje, deželni predlog od 17. aprila t. l. Tak-le je:

„Vsled telegrama slavnega c. k. državnega ministra od 16. t. m. št. 2531/derž. m. se ima deželni zbor vsled najvišega sklepa od 14. t. m. z 20. dnem aprila odložiti.“

Čast imam, blagorodni gospod, Vam to naznaniti, da po tem dalje ravnate.“

Vsled najvišega sklepa Njegovega Veličanstva od 14. aprila je izgovorjeno, deželni zbor odložiti; sklene se tedaj krajski deželni zbor danas do tistihtmal, ko ga bo cesar sopet poklical.

Gospodje! vernili se bodeite sopet vsak na svoj dom, k svojim navadnim opravilom z mirno vestjo, da ste svojo dolžnost storili.

Predén se poslovimo, se Vam moram zahvaliti za prijateljstvo, za slogo, ktera je v naših obravnavaht tako lepo kraljevala; zahvaliti se Vam moram za to, kar ste svojemu deželnemu glavarju blagovoljno storili, da je mogel terdno ostati na svojem stališu.

Z veseljem morem reči, da se moremo, ako se ozremo nazaj na naše obravnave, meriti z drugimi deželami, in da smo opravili, kar smo v kratkem času zboru in v sedanjih razmerah o, mogli.

Spomnimo se, gospodje, predén tudi še Njega, kateri nam je podelil tako z, ustavne naprave, kateri nam je priložnost dal, b, omovini služiti in za veliko celo cesarstvo delav, i.

Za to, gospodje! Živi in mnogo živi naš cesar! Živi! (Navdušeni so klicali vsi na živi naš cesar! Živi! (Navdušeni so klicali vsi na potém pa je sklenil predsed svoj govor prav, Živi!“)

Zdaj pa, gospodje, daj Bog, da se sopet predami: Zdrave vidimo! (Na to je odgovoril gospod An, ž):

Slavni zbor me je počastil z zaupa in me zvolil za zapisovavca; ne bo mi zaménil t, o, oglasim, in tudi našemu častitemu gospodu, to, keriti mogle. glavarju nekoliko besed v slovo pregovor, pameti po-

Bil je to prvi krajski deželni zbor, kantonske ljudomilijh naprav, in srečne se moremo i, sta bila na je častiti gospod deželni glavar naš roja, ona. Ako je je ta deželni zbor odperl; srečne se aterji so na kan vati, da je naš rojak, naš častiti gos, poznam, da cest sednik nad našimi posvetovanji č, ose ceste. ktere spomniti, kdaj je tako bilo.

Gospodje! to dvoje nam je n, roštvo za to, da ima vlada resnične, so dežele samostalne, da je celo cesa, nasvet gospod močno. naredil, da

Zahvalimo se Vam, gospod deželu, genij, lahko milost, s katero ste prvi plod naših par, estajiki se obravnáv sprejéli! Prejmite našo zahvalo, restajiki se ljubezin z našo obljubo, da si bomo prizade, agovor lati složno in po bratovsko za blagor dežele, agovor deželnega zbora, katero nam je odločil naš pre, cesar!

Dalje se Vam zahvalim še v imenu deželnih odbornikov iz celega serca za privoljenje priboljškov. Prizadevali se bomo neprenehoma, se tega zaupanja vredne skazati, in za prihodnje seje pripraviti predloge, katerih je treba za blagor naše dežele. (Bravo!)

Konec sêje ob 11¼ predpoldne.



Narodna in univerzitetna
knjižnica

© NUK



00000447285

